

September 2024

Vol. 5 No: 2

(Special edition on United States)

ISSN: 2718-0182

UPA Strategic Affairs is the academic journal published by UPA
(<http://politikaakademisi.org>)

Owner/Editor-in-chief: Prof. Ozan ÖRMECİ

Editor-in-chief: Assoc. Prof. Deniz TANSİ

Editor-in-chief: Assoc. Prof. Eren Alper YILMAZ

Editor-in-chief: Assoc Prof. Oğuzhan GÖKSEL

Editor-in-chief: Dr. Ahmet CEYLAN

<http://politikaakademisi.org/upa-strategic-affairs/>

UPA STRATEGIC AFFAIRS

UPA Strategic Affairs is an open-access, peer-reviewed online (electronic) international academic journal published twice a year.

UPA Strategic Affairs was established in 2020 by the founders of UPA (Uluslararası Politika Akademisi-International Political Academy), a well-known foreign policy initiative in Turkey initiated in 2012.

UPA Strategic Affairs is solely established for academic purposes and does not collect article processing or submission charges from contributors.

UPA Strategic Affairs' publication languages are Turkish, English, and French.

UPA Strategic Affairs is currently indexed with Türkiye Kaynakçası, ASOS index, DergiPark, DRJI, CiteFactor, Index Copernicus, and EuroPub.

ISSN: 2718-0182

Aims and Scope:

UPA Strategic Affairs encourages all Social Sciences scholars, students, and researchers to send their scientific articles for publication.

UPA Strategic Affairs aims to appeal to a broad scholarly audience by welcoming all Social Science works without a geographic or topic-based limitation.

UPA Strategic Affairs publishes theoretical, methodological, and research-based articles as well as original op-eds and book reviews.

UPA Strategic Affairs' publication languages are Turkish, English, and French.

UPA Strategic Affairs follows academic ethics procedures proposed by the ICMJE (International Committee of Medical Journal Editors) and COPE (Committee on Publication Ethics). These procedures apply to editors, authors, and referees.

All published articles are archived on the UPA website (<http://politikaakademisi.org/archive/>).

Editorial Board:

Owner/Editor-in-chief: Prof. Ozan ÖRMECİ (Istanbul Kent University, TÜRKİYE)

Editor-in-chief: Assoc. Prof. Deniz TANSİ (Yeditepe University, TÜRKİYE)

Editor-in-chief: Assoc. Prof. Oğuzhan GÖKSEL (Marmara University, TÜRKİYE)

Editor-in-chief: Assoc. Prof. Eren Alper YILMAZ (Aydin Adnan Menderes University, TÜRKİYE)

Editor-in-chief: Dr. Ahmet CEYLAN (Uluslararası Politika Akademisi, TÜRKİYE)

Editors: (in alphabetical order)

- Tülin AVCU (Uluslararası Politika Akademisi, TÜRKİYE)
- Yağmur BAHRAM (Uluslararası Politika Akademisi, TÜRKİYE)
- Güney Ferhat BATI (Cyprus American University, TRNC)
- Marwen BEN JENNANA (Uluslararası Politika Akademisi, TÜRKİYE)
- Temmuz Yiğit BEZMEZ (Uluslararası Politika Akademisi, TÜRKİYE)
- Onur BİGAÇ (Uluslararası Politika Akademisi, TÜRKİYE)
- Serdar ÇUKUR (Uluslararası Politika Akademisi, TÜRKİYE)
- Mehmet EMİR (Uluslararası Politika Akademisi, TÜRKİYE)
- Yusuf ERTUĞRAL (EUROPolitika, TÜRKİYE)
- Ayşe KAŞIKIRIK (Uluslararası Politika Akademisi, TÜRKİYE)
- Ali İzzet KEÇECİ (EUROPolitika, TÜRKİYE)
- Gülçin Sağır KESKİN (Uluslararası Politika Akademisi, TÜRKİYE)
- Nisa MAMMADOVA (Uluslararası Politika Akademisi, TÜRKİYE)
- Oğuzhan MANİOĞLU (Uluslararası Politika Akademisi, TÜRKİYE)
- Yadigar NAGHIYEV (Bilgesam, TÜRKİYE)
- Teymur QASIMLI (Azərbaycan Dillər Universiteti, AZERBAIJAN)
- Kıvanç SAĞIR (Uluslararası Politika Akademisi, TÜRKİYE)
- Sümer Esin ŞENYURT (Uluslararası Politika Akademisi, TÜRKİYE)
- Berkay TEMEL (Uluslararası Politika Akademisi, TÜRKİYE)
- Ercan TUTAR (Istanbul Kent University, TÜRKİYE)
- İsa USLU (Uluslararası Politika Akademisi, TÜRKİYE)

Advisory Board: (in alphabetical order)

Prof. Mensur AKGÜN (Istanbul Kultur University, TÜRKİYE)

Prof. Tayyar ARI (Uludag University, TÜRKİYE)

Prof. Aykut ARIKAN (Turkish-German University, TÜRKİYE)

Prof. Süha ATATÜRE (Istanbul Gedik University, TÜRKİYE)

Prof. Sedat AYBAR (Bahcesehir University, TÜRKİYE)

Prof. Gürol BABA (Social Sciences University of Ankara, TÜRKİYE)

Prof. İsmail Melih BAŞ (Istanbul Arel University, TÜRKİYE)

Prof. Mesut Hakkı CAŞIN (Yeditepe University, TÜRKİYE)

Prof. Cristiana CRISTUREANU (Christian University Dimitrie Cantemir, ROMANIA)

Prof. Haydar ÇAKMAK (Ankara Hacı Bayram Veli University, TÜRKİYE)

Prof. Şaban Halis ÇALIŞ (Selcuk University, TÜRKİYE)

Prof. Sefa ÇETİN (Maltepe University, TÜRKİYE)

Prof. Hasret ÇOMAK (Istanbul Kent University, TÜRKİYE)

Prof. Okechukwu Lawrence EMEAGWALI (Girne American University, TRNC)

Prof. Fahri ERENEL (Istinye University, TÜRKİYE)

Prof. Ghadir GOLKARIAN (Near East University, TRNC)

Prof. Armağan GÖZKAMAN (Beykent University, TÜRKİYE)

Prof. Michelangelo GUIDA (Istanbul 29 Mayıs University, TÜRKİYE)

Prof. Hüseyin GÜL (Suleyman Demirel University, TÜRKİYE)

Prof. Burak GÜLBOY (Istanbul University, TÜRKİYE)

Prof. Jeffrey HAYNES (London Metropolitan University, UNITED KINGDOM)

Prof. Russel HIRST (University of Tennessee, Knoxville, USA)

Prof. Afrim HOTI (University of Prishtina, KOSOVO)

Prof. Hüseyin İŞIKSAL (Final International University, TRNC)

Prof. Masamichi IWASAKA (Hokkai-Gakuen University, JAPAN)

Prof. Hüsamettin İNAÇ (Kutahya Dumlupınar University, TÜRKİYE)

Prof. C. Nazım İREM (Istanbul Aydın University, TÜRKİYE)

Prof. Katarzyna JEDRZEJCZYK-KULINIAK (Wroclaw University, POLAND)

Prof. Ragıp Kutay KARACA (Istanbul Aydın University, TÜRKİYE)

Prof. Ulvi KESER (Girne American University, TRNC)

Prof. Hakan Mehmet KİRİŞ (Suleyman Demirel University, TÜRKİYE)

Prof. Timuçin KODAMAN (Suleyman Demirel University, TÜRKİYE)

Prof. Oytun MEÇİK (Eskisehir Osmangazi University, TÜRKİYE)

Prof. Krzysztof MOTYKA (John Paul II Catholic University of Lublin, POLAND)

Prof. H. Tarık OĞUZLU (Istanbul Aydın University, TÜRKİYE)

Prof. Murat ÖNSOY (Hacettepe University, TÜRKİYE)

Prof. Ozan ÖRMECİ (Istanbul Kent University, TÜRKİYE)

Prof. Uğur ÖZGÖKER (Istanbul Arel University, TÜRKİYE)

Prof. Herbert REGINBOGIN (The Catholic University of America, USA)

Prof. Adnan ŐŐŐMAN (Istanbul Gedik University, TŐRKİYE)

Prof. Ahmet TALİMCİLER (Bakircay University, TŐRKİYE)

Prof. Ali Vahit TURHAN (Beykent University, TŐRKİYE)

Prof. Hasan ŐNAL (Baskent University, TŐRKİYE)

Prof. Levent ŐRER (Istanbul Aydın University, TŐRKİYE)

Assoc. Prof. Arda BAŞ (Bolu Abant İzzet Baysal University, TŐRKİYE)

Assoc. Prof. Ahmet İlkey CEYHAN (Istanbul Kent University, TŐRKİYE)

Assoc. Prof. Nikos CHRISTOFIS (Shaanxi Normal University, CHINA)

Assoc. Prof. Yusuf ŐINAR (Bitlis Eren University, TŐRKİYE)

Assoc. Prof. Ali Oğuz DİRİŐZ (TOBB University of Economics and Technology, TŐRKİYE)

Assoc. Prof. Ayőegöl DOĐRUCAN (Akdeniz University, TŐRKİYE)

Assoc. Prof. Giray FİDAN (Ankara Hacı Bayram Veli University, TŐRKİYE)

Assoc. Prof. Oğuzhan GÖKSEL (Marmara University, TŐRKİYE)

Assoc. Prof. Faruk KALAY (Aydın Adnan Menderes University, TŐRKİYE)

Assoc. Prof. Murat KASAPSARAŐOĐLU (Istanbul, Aydın University, TŐRKİYE)

Assoc. Prof. Furkan KAYA (Yeditepe University, TŐRKİYE)

Assoc. Prof. Ariel González LEVAGGI (Pontifical Catholic University of Argentina, ARGENTINA)

Assoc. Prof. Namık MAMMADOV (Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, AZERBAIJAN)

Assoc. Prof. Sezgin MERCAN (Baskent University, TŐRKİYE)

Assoc. Prof. Ainur NOGAYEVA (Erzincan Binali Yildirim University, TÜRKİYE)

Assoc. Prof. M. Cem OĞULTÜRK (Istanbul, Aydın University, TÜRKİYE)

Assoc. Prof. Cenk ÖZGEN (Giresun University, TÜRKİYE)

Assoc. Prof. Armağan ÖZTÜRK (Artvin Coruh University, TÜRKİYE)

Assoc. Prof. Beata PISKORSKA (John Paul II Catholic University of Lublin, POLAND)

Assoc. Prof. Doğan Şafak POLAT (Istanbul Kent University, TÜRKİYE)

Assoc. Prof. Deniz TANSİ (Yeditepe University, TÜRKİYE)

Assoc. Prof. Veronika TSIBENKO (Southern Federal University, RUSSIA)

Assoc. Prof. Göktürk TÜYSÜZOĞLU (Giresun University, TÜRKİYE)

Assoc. Prof. Şebnem UDUM (Hacettepe University, TÜRKİYE)

Assoc. Prof. Eren Alper YILMAZ (Aydın Adnan Menderes University, TÜRKİYE)

Assoc. Prof. Dilek YİĞİT (Republic of Türkiye Ministry of Treasury and Finance, TÜRKİYE)

Dr. Hacı Mehmet BOYRAZ (SETA, TÜRKİYE)

Dr. Begüm BURAK (Uluslararası Politika Akademisi, TÜRKİYE)

Dr. Ahmet CEYLAN (Uluslararası Politika Akademisi, TÜRKİYE)

Dr. Matthew S. COHEN (Northeastern University, USA)

Dr. Aurélien DENIZEAU (ILERI, FRANCE)

Dr. Maxime GAUIN (ADA University, AZERBAIJAN)

Dr. Cansu Arısoy GEDİK (Istanbul Kent University, TÜRKİYE)

Dr. Ayşe Deniz Ünan GÖKTAN (Kadir Has University, TÜRKİYE)

Dr. Enver GÜLSEVEN (Girne American University, TRNC)

Dr. Gamze HELVACIKÖYLÜ (Uluslararası Politika Akademisi, TÜRKİYE)

Dr. Volkan İPEK (Yeditepe University, TÜRKİYE)

Dr. Elnur İSMAYIL (Medeniyet University, TÜRKİYE)

Dr. Hazar Vural JANE (Istanbul Aydın University, TÜRKİYE)

Dr. Murat JANE (Istanbul Aydın University, TÜRKİYE)

Dr. Mustafa KARAHÖYÜK (Beykent University, TÜRKİYE)

Dr. Elif Çağlı KAYNAK (Istanbul Kent University, TÜRKİYE)

Dr. Sina KISACIK (Cyprus Science University, TRNC)

Dr. Özker KOCADAL (Cyprus International University, TRNC)

Dr. Ayhan KOÇ (Erzincan Binali Yildirim University, TÜRKİYE)

Dr. Murat KORAY (Istanbul Kent University, TÜRKİYE)

Dr. Songül MİFTAKHOV (Istanbul Gedik University, TÜRKİYE)

Dr. Ahmet ÖZCAN (Istanbul Gedik University, TÜRKİYE)

Dr. Mesut ÖZEL (Istanbul Kent University, TÜRKİYE)

Dr. Gaye ÖZKASAP (Istanbul Kent University, TÜRKİYE)

Dr. Barzan Jawhar SADEQ (Salahaddin University-Erbil, IRAQ)

Dr. Elsevar SALMANOV (Republic of Azerbaijan Ministry of Foreign Affairs, AZERBAIJAN)

Dr. Selim SEZER (Istanbul Gedik University, TÜRKİYE)

Dr. Monique SOCHACZEWSKI (State University of Rio de Janeiro, BRAZIL)

Dr. Nikolaos STELYA (Cyprus News Agency, CYPRUS)

Dr. Hasibe ŞAHOĞLU (Girne American University, TRNC)

Dr. Seda Gözde TOKATLI (Izmir Democracy University, TÜRKİYE)

Dr. Keisuke WAKIZAKA (Istanbul Gelisim University, TÜRKİYE)

Dr. Matthew WEISS (College of Southern Nevada, USA)

Dr. Michael WUTRICH (University of Kansas, USA)

Dr. Ayşe YARAR (Suleyman Demirel University, TÜRKİYE)

Dr. Melek YURDAKUL (Istinye University, TÜRKİYE)

Dr. Mustafa Murat YURTBİLİR (Australian National University, AUSTRALIA)

Instructions for Authors:

UPA Strategic Affairs accepts articles with the condition of having a maximum 20 % similarity score from Turnitin or the iThenticate program.

The length limit for articles is 20,000 words; inclusive of the Abstract and Footnotes. There is no other specific page limit for articles.

UPA Strategic Affairs encourages authors to use American-style spelling.

Authors should submit their full articles to upastrategicaffairs@gmail.com or ozanormeci@gmail.com.

Articles should comply with the format rules.

Articles are reviewed blindly by two different scholars. Only articles with 2/2 acceptance are published in *UPA Strategic Affairs*. In case of “minor revision” decisions, the journal’s editors are given a chance to decide. Articles with one approval and one rejection will be sent to a third referee.

Contributors should sign a licensing agreement before the publication of their articles.

Format:

Margins: All margins should be 2.5 cm (1 inch).

Main title: The main title should be Times New Roman in size 12 pt font with all capital letters, centered, and bold format.

Author names: Author names should be added below the main title (align text right) without academic titles with Times New Roman in size 12 pt. Academic titles and affiliated institutions should be mentioned below as the first footnote, along with an e-mail address.

Abstract: Begin your chapter with an Abstract part that summarizes the chapter’s content in 100 to 250 words. The Abstract should be written in Times New Roman in size 12 pt.

Keywords: Maximum 5 Keywords to be written after the Abstract. Keywords should be in Times New Roman in size 12 pt and Italics.

Alignment: Alignment should be justified. The first lines should not start from the inside.

Font: Use Times New Roman font size 12 pt with 1.5-line spacing. Use 0 pt before and 6 pt after each paragraph in writing.

Subheadings: Each article should have Introduction and Conclusion parts. The Introduction and Conclusion parts should not be numbered. The number of subheadings should be at most 20. Subheadings should be numbered as 1., 2., 3.; 1.1., 1.2., 1.3.; 1.1.1., 1.1.2., 1.1.3. etc. Subheadings should be written in size 12 pt with bold letters with only the first letters as capital.

Double-quote: Double-quote (“...”) should be used for emphasized words or quoted sentences. In using double quotes, Italics should be used for the text in the quote.

Italics: Journal, book, and newspaper names should be written in Italics both in the running text and the Bibliography part. Foreign words should also be written in Italics in running text.

Tables and Graphics: Tables and Graphics should be numbered as Table I, Graphic II, etc., with Roman letters, Bold, and Times New Roman in size 12 pt. The Table and Graphic number should be written above. A definition should be made after the Table of Graphic numbers with Times New Roman in size 12 pt and Italics.

Referencing:

Chicago-style footnote system is used for referencing.

Footnotes should be written in Times New Roman in size 10 pt and with “align text left” style.

References should be indicated within the text by a footnote and explained in detail at the bottom of the page.

Footnotes should be placed at the end of the relevant sentence (after the full stop) with superscript Arabic numerals.

Footnotes can be inserted in Microsoft Word by clicking “Insert Footnote” from the References tab.

Each footnote ends with a full stop.

Page referencing should be “p.” for single pages and “pp.” for multiple pages.

Books:

Standard Bibliography: Author last name, Author first name (Publication year), *The Name of the Book*, Place of publication: Publisher.

Standard Footnote first use: Author first name Author last name (Publication year), *The Name of the Book*, Place of publication: Publisher, pp. 12-13.

Standard Footnote second use: Author first name Author last name (Publication year), *The Name of the Book*, pp. 12-13.

Standard Footnote consecutive use: *ibid.*, pp. 12-13.

Multiple Authors Bibliography: Author last name, Author first name & Author last name, Author first name & Author last name, Author first name (Publication year), *The Name of the Book*, Place of publication: Publisher.

Multiple Authors Footnote first use: Author first name Author last name & Author first name Author last name & Author first name Author last name (Publication year), *The Name of the Book*, Place of publication: Publisher, pp. 1-4.

Multiple Authors Footnote second use: Author first name Author last name et al. (Publication year), *The Name of the Book*, pp. 1-4.

Multiple Authors Footnote consecutive use: *ibid.*, pp. 1-4.

Articles:

Standard Bibliography: Author last name, Author first name (Publication year), “The Name of the article”, *The Name of the Journal*, Vol. 3, No: 5, pp. 10-32 (full article).

Article Footnote first use: Author first name Author last name (Publication year), “The Name of the article”, *The Name of the Journal*, Vol. 3, No: 5, p. 7 (cited page only).

Article Footnote second use: Author first name Author last name (Publication year), “The Name of the article”, p. 7 (cited page only).

Article Footnote consecutive use: *ibid.*, p. 7.

Multiple Authors Bibliography: Author last name, Author first name & Author last name, Author first name & Author last name, Author first name & Author last name, Author first name (Publication year), “The Name of the article”, *The Name of the Journal*, Vol. 3, No: 5, pp. 10-32 (full article).

Multiple Authors Footnote first use: Author first name Author last name & Author first name Author last name & Author first name Author last name & Author first name Author last name (Publication year), “The Name of the article”, *The Name of the Journal*, Vol. 3, No: 5, p. 7 (cited page only).

Multiple Authors Footnote second use: Author first name Author last name et al. (Publication year), “The Name of the article”, *The Name of the Journal*, p. 7 (cited page only).

Multiple Authors Footnote consecutive use: *ibid.*, p. 7.

Newspapers:

Editorial: *The New York Times Editorial* (2015), “The name of the article”, 23.07.2010 (exact date of publication), p. 5.

Untitled: *Los Angeles Tribune* (2012), “The name of the article/news”, 23.07.2010 (exact date of publication), p. 13.

Written by a specific columnist/reporter (Bibliography): Last name of the reporter/columnist, First name of the reporter/columnist (Publication year), “The name of the article/news”, *The Name of the Newspaper*, 23.07.2010 (exact date of publication), p. 3.

Written by a specific columnist/reporter (Footnote): Full name of the reporter/columnist (Publication year), “The name of the article/news”, *The Name of the Newspaper*, 23.07.2010 (exact date of publication), p. 3.

Written by a specific columnist/reporter (Footnote) second use: Full name of the reporter/columnist (Publication year), “The name of the article/news”, p. 3.

Newspapers Footnote consecutive use: *ibid.*

Internet archives: Full name of the reporter/columnist/*journal* (Year of publication), “The name of article/news”, *The Name of the Newspaper*, 23.07.2010 (exact date of publication), Date of Accession: DD/MM/YYYY from <http://www> (full URL).

Institutions & Organizations:

Name of the Institution, “The name of the page”, 23.07.2012 (Page last modified), Date of Accession: DD/MM/YYYY from <http://www>. (full URL).

Movies:

Director’s full name (Production year), “The Name of the Movie”.

Youtube:

“Video title”, Date of Accession: DD/MM/YYYY from <http://www>. (full URL).

Contact

E-mail: upastrategicaffairs@gmail.com / ozanormeci@gmail.com

LinkedIn: <https://tr.linkedin.com/in/uluslararası%C4%B1-politika-akademisi-178246184>

Facebook: <https://www.facebook.com/UluslararasıPolitikaAkademisi>

Twitter: <https://twitter.com/UPAkademisi>

Dear readers/followers,

In recent years, the political landscape of the U.S. (United States) has experienced profound transformations that have significantly heightened social tensions and brought American politics to the forefront of global public attention. As the global hegemon, political and socio-economic developments within the U.S. are not merely domestic issues but are intricately linked to the broader international order. Consequently, shifts in the U.S. political environment reverberate far beyond its borders, affecting international relations and global stability. This dynamic is particularly evident in U.S.-Türkiye relations, where changes in American political paradigms profoundly influence bilateral ties between these two nations.

The rise of political polarization in the United States has been one of the most notable developments in recent years. This polarization has manifested in increasingly divisive rhetoric, policy gridlock, and social unrest. The 2024 presidential election, in particular, will mark a significant turning point, with a new and somewhat unusual election race between Kamala Harris – after President Joe Biden’s withdrawal – and the assassination attempt on Donald Trump highlighting deep-seated divisions within American society.

The impact of U.S. political developments on its relationship with Türkiye exemplifies the intricate connection between domestic politics and foreign policy. Historically, U.S.-Türkiye relations have been characterized by strategic cooperation, particularly within the framework of NATO. However, recent years have seen increasing strain in this relationship, influenced by a combination of domestic political shifts in both countries and broader geopolitical dynamics. In this political conjuncture, a new special issue on U.S. domestic politics and the country’s global diplomatic ties (e.g., with Türkiye) is a much-needed addition to the growing scholarly literature.

As such, our editorial team at *UPA Strategic Affairs* is pleased to present our new special issue on U.S. politics and U.S.-Türkiye relations.

While the U.S. is undergoing a tumultuous time, as mentioned above, we – in Türkiye – are having difficulties as the country’s entire economic and financial system is being radically reformed along the lines of the economic premier Mehmet Şimşek’s structural adjustment program. Though high inflation, currency devaluation, and an entirely new set of taxes may create problems for Turkish researchers aiming to access a wide variety of resources, attend international conferences, and produce high-quality works, *UPA Strategic Affairs* continues its quest for being a widely respected academic platform to raise the standards of Turkish scholarship and represent the country’s up-and-coming new generation of experts with original scientific studies in the fields of Political Science and International Relations (IR) in particular – alongside other social science fields such as Sociology and Economics.

We are truly grateful for your kind attention and wish you a pleasant time reading our latest issue.

Assoc. Prof. Oğuzhan GÖKSEL

Marmara University

Editor-in-Chief of *UPA Strategic Affairs*

16.08.2024

TABLE OF CONTENTS

Foreword.....	1
Table of Contents.....	3
<i>Turkish-American Economic Relations from the Past to the Future</i>	
Oytun MEÇİK.....	4
<i>Two Nations, One Divide: Examining the Roots of Political Polarization in Türkiye and the United States</i>	
Oğuzhan GÖKSEL.....	22
<i>ABD Başkanlarının Dış Politika Karnesi: İnsani Açıdan Değerlendirme (1993-2024)</i>	
Seda Gözde TOKATLI.....	71
<i>Stratejik Dönüşümler Çerçevesinde ABD'nin Ortadoğu Politikasının Analizi (1990-2024)</i>	
Mehmet EMİR.....	97
<i>Deepening U.S.-Greece Partnership in the 21st Century: Common Challenges and Shared Worldview Make the Best Friends</i>	
Nikolaos STELGIAS.....	156
<i>2009-2017 Yılları Arasında ABD'nin Suriye Krizine İnsani Müdahale Bağlamında Bakışı: İngiliz Okulu Perspektifi</i>	
Serdar ÇUKUR.....	182

TURKISH-AMERICAN ECONOMIC RELATIONS FROM THE PAST TO THE FUTURE

Oytun MEÇİK¹

Abstract: Turkish-American economic relations represent the economic dimension of the political and strategic ties between the two countries, encompassing significant factors such as trade volume, direct investments, military cooperation, and strategic partnerships. These relations, which began in the post-World War II era, were shaped by the economic and military aid provided by the United States to Türkiye. During the Cold War, programs like the Marshall Plan and the Truman Doctrine contributed to the modernization of Türkiye's infrastructure and the enhancement of its defense capacity. The 1990s saw further deepening of these ties under the influence of globalization, and the 2000s brought even more dynamism with Türkiye's rapid economic growth and reforms. Today, despite current challenges such as trade wars, embargoes, and sanctions, there are still opportunities for cooperation in strategic areas like energy, defense, and technology. This study examines the historical development of Turkish-American economic relations and explores how they might evolve in the future.

Keywords: *Turkish-American Economic Relations, Cold War, Marshall Plan, Trade Volume, Strategic Partnership.*

Article Category: Economics / International Relations

Date of Submission: 24.05.2024

Date of Acceptance: 06.08.2024

¹ Professor, Eskisehir Osmangazi University, Department of Economics, Eskişehir, Türkiye.
Email: oytunm@ogu.edu.tr.
ORCID: 0000-0002-7409-6266.

GEÇMİŞTEN GELECEĞE TÜRK-AMERİKAN EKONOMİK İLİŞKİLERİ

Özet: Türk-Amerikan ekonomik ilişkileri, siyasi ve stratejik bağların ekonomik boyutunu oluşturur ve iki ülke arasındaki ticaret hacmi, doğrudan yatırımlar, askeri iş birliği ve stratejik ortaklıklar gibi birçok önemli faktörü kapsar. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde başlayan bu ekonomik ilişkiler, Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye'ye sağladığı ekonomik ve askeri yardımlarla şekillenmiştir. Soğuk Savaş dönemi boyunca Marshall Planı ve Truman Doktrini gibi programlar aracılığıyla Türkiye'nin altyapısı modernize edilmiş ve savunma kapasitesi artırılmıştır. 1990'larda küreselleşme etkisiyle derinleşen bu ilişkiler, 2000'li yıllarda Türkiye'nin hızlı ekonomik büyümesi ve reformlarla daha da dinamik hale gelmiştir. Günümüzde ise, ticaret savaşları, ambargolar ve yaptırımlar gibi mevcut engellere rağmen, enerji, savunma ve teknoloji gibi stratejik alanlarda iş birliği fırsatları devam etmektedir. Bu çalışmada, Türk-Amerikan ekonomik ilişkilerinin tarihsel gelişimi ve gelecekte nasıl şekillenebileceği ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Türk-Amerikan Ekonomik İlişkileri, Soğuk Savaş, Marshall Planı, Ticaret Hacmi, Stratejik Ortaklık.*

Introduction

Turkish-American economic relations constitute the economic dimension of the political and strategic ties between the two countries. These relations include many important factors such as trade volume, direct investments, military cooperation, and strategic partnerships between the two countries. Economic relations between two countries affect not only economic interests but also political and strategic balances.

Economic relations that started after the Second World War² were shaped by the economic and military aid provided by the United States (U.S.) to Türkiye during the Cold War³ period. Aid was provided to Türkiye through programs such as the Marshall Plan⁴ and the Truman Doctrine⁵ contributed to the modernization of the country's economic infrastructure and increased defense capacity. During this period, the economic support given by the U.S. to Türkiye provided significant developments in the country's industrial and agricultural sectors, and military relations were strengthened with NATO⁶ membership.

In the 1990s, Turkish-American relations deepened further under the influence of globalization. During this period, Türkiye's transition to a free-market economy and IMF-supported economic reforms had a positive impact on trade and investment relations with the U.S. Privatization policies and free trade agreements have strengthened the economic ties between the two countries. Additionally, the integration of the global economy in the post-

² World War II was a global conflict that took place between the Allies (U.S., United Kingdom, Soviet Union, and others) and the Axis powers (Germany, Italy, and Japan) between 1939 and 1945 and caused great destruction around the world. See; Thomas A. Hughes & John Graham Royde-Smith, "World War II", *Encyclopedia Britannica*, Date of Accession: 01.05.2024 from <https://www.britannica.com/event/World-War-II>.

³ It is the period of political, ideological, and military tension between the United States (U.S.) and the Soviet Union (USSR) between 1947 and 1991, following World War II. During this period, the two superpowers used various methods such as propaganda, espionage, arms races, and proxy wars to expand their global influence without engaging in direct military conflict. See; *Encyclopedia Britannica*, "Cold War", Date of Accession: 01.05.2024 from <https://www.britannica.com/event/Cold-War>.

⁴ It is a program carried out by the U.S. between 1948 and 1952 to provide economic aid to Western European countries. This plan aimed to rebuild the European economies devastated after the Second World War and prevent the spread of communism. See; *Encyclopedia Britannica*, "Marshall Plan", Date of Accession: 01.05.2024 from <https://www.britannica.com/event/Marshall-Plan>.

⁵ It is a foreign policy doctrine declared by U.S. President Harry S. Truman in 1947, under which the U.S. undertakes to provide economic and military assistance to threatened countries around the world to counter the expansionist policies of the Soviet Union. This doctrine, which started with aid to Greece and Türkiye in particular, formed the basis of Washington's global strategy against the Soviet Union during the Cold War. See; *Encyclopedia Britannica*, "Truman Doctrine", Date of Accession: 01.05.2024 from <https://www.britannica.com/event/Truman-Docctrine>.

⁶ NATO (North Atlantic Treaty Organization) is a military alliance established in 1949 to provide collective defense among its members. The main purpose of the organization is to protect the security of its member countries, with the principle that an attack on one of its members is considered an attack on all of them. See; David G. Haglund, "North Atlantic Treaty Organization", *Encyclopedia Britannica*, Date of Accession: 01.05.2024 from <https://www.britannica.com/topic/North-Atlantic-Treaty-Organization>.

Cold War period allowed Türkiye to increase its trade and foreign direct investments with the United States.

The reforms carried out in the Turkish economy in the 2000s enabled the economy to enter a period of rapid growth. Banking sector reforms, ensuring public finance discipline, and structural reforms have contributed to economic relations with the U.S. becoming more dynamic. During this period, the trade volume between the two countries increased significantly and partnerships deepened in areas such as energy projects and defense industry cooperation. Türkiye's economic growth and stability have placed its trade and investment relations with the U.S. on a firmer footing.⁷

Today, Turkish-American economic relations have entered a period full of both opportunities and difficulties. Although current problems such as trade wars, embargoes, and sanctions have created tension in relations, opportunities for cooperation in strategic areas such as energy, defense, and technology continue. A new page has been opened in relations with the Biden administration, and efforts to improve trade relations through diplomacy and dialogue have come to the fore. In the future, new collaborations are envisaged in areas such as the digital economy, green energy, and the defense industry, and it is aimed to encourage direct foreign investments by expanding free trade agreements.⁸

In this article, the historical development, important turning points, and the status of Turkish-American economic relations will be discussed. Additionally, the effects of these relations on the economies and policies of both countries will be examined. The article aims to provide the reader with a comprehensive perspective to better understand why these relationships are essential and how they may be shaped in the future.

1. Periods and Characteristics of Türkiye-U.S. Economic Relations

When the economic relations between Türkiye and United States are considered by period, a significant development can be seen after the Second World War. During this period, the U.S. provided economic and military aid to Türkiye through the Marshall Plan and the Truman Doctrine, thus contributing to the modernization of the Turkish economy and increasing its defense capacity. During the Cold War, Türkiye's membership in NATO strengthened its strategic partnership with the U.S. and deepened economic relations.

⁷ Gül Tuba Dağcı (2012), "Turkey-US Relations in Justice and Development Party's Era", *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, Vol. 11, no: 2, pp. 1-11.

⁸ Şaban Kardaş (2011), "Turkish-American Relations in the 2000s: Revisiting the Basic Parameters of Partnership?", *Perceptions: Journal of International Affairs*, Vol. 16, no: 3, pp. 25-52.

Türkiye had the opportunity to modernize its economy by developing its agricultural and industrial infrastructure with the aid it received within the scope of the Marshall Plan. The Marshall Plan has provided significant developments in Türkiye's infrastructure investments, industrial facilities, and education. During this period, the aid provided by the U.S. to Türkiye made significant contributions to the growth and industrialization of the Turkish economy. For example, the agricultural machinery and technology transfer provided to Türkiye within the scope of Marshall Aid helped modernize the agricultural sector.

During the Cold War, although the trade volume was limited the foundations of economic relations were laid. Trade barriers such as tariffs and quotas have restricted the growth of trade between the two countries. For example, agricultural products such as wheat and corn imported from the Türkiye have made significant contributions to the agricultural sector. On the other hand, Türkiye's exports to the U.S. are concentrated in sectors such as textile and ready-made clothing.

After the end of the Cold War, economic relations between Türkiye and the U.S. entered a new era. During this period, Türkiye's transition to a free-market economy and economic reforms positively affected trade and investment relations with the U.S. In the 1990s, economic liberalization policies and the privatization process strengthened the economic ties between the two countries. Türkiye's relations with the IMF and the World Bank played an important role in the economic reform process. These reforms ensured Türkiye's macroeconomic stability and facilitated the attraction of foreign investments to the country.⁹

Türkiye's signing of a Customs Union¹⁰ agreement with the European Union in 1995 also affected its trade relations with the U.S. This agreement made a significant change in Türkiye's foreign trade policy, enabling important steps to be taken towards developing free trade agreements and bilateral trade with the U.S. The Customs Union has created a significant transformation in Türkiye's trade policy and contributed to the more accessible and more open development of trade relations with the U.S. Trade volume with the U.S. has increased, especially in the automotive and white goods sectors.

In the 1990s, Turkish-American economic relations deepened further under the influence of globalization. Türkiye's transition to a free-market economy and IMF-supported economic

⁹ Mustafa Aydın (2005), "Turkish Foreign Policy at the End of The Cold War: Roots and Dynamics", *The Turkish Yearbook of International Relations* Vol. 36, no: 1, pp. 1-36.

¹⁰ It is the initial type of economic integration of common customs tariffs against the third standard, in which customs duties and restrictions between member countries are abolished. This union allows goods to move between members' countries and enables economic coming together by eliminating trade barriers.

reforms have positively affected trade and investment relations with the U.S. Privatization policies and free trade agreements have strengthened the economic ties between the two countries. The process of integration into the global economy has helped Türkiye increase its trade and foreign direct investments with the United States.

The economic reforms carried out in the 2000s enabled the Turkish economy to enter a period of rapid growth. Banking sector reforms, ensuring public finance discipline, and structural reforms have contributed to making economic relations with the U.S. more dynamic. During this period, the trade volume between the two countries increased significantly and partnerships deepened in areas such as energy projects and defense industry cooperation. Türkiye's economic growth and stability have placed its trade and investment relations with the U.S. on a firmer footing. During this period, Türkiye's GDP increased significantly, and per capita income increased.¹¹

The trade volume between Türkiye and the U.S. increased significantly in the 2000s. Between 2002 and 2020, the trade volume between the two countries almost quadrupled. During this period, trade volume increased significantly, especially in the automotive, defense industry, and textile sectors. Among the most essential items in Türkiye's exports to the U.S. were automotive spare parts, machinery and devices, textile products, and foodstuffs. Aircraft and aircraft parts, electronic devices, medical supplies, and agricultural products came to the fore in U.S. exports to Türkiye.

Energy projects, defense industry collaborations, and other economic partnerships were the main elements of economic relations between the two countries in the 2000s. For example, Türkiye's TANAP (Trans-Anatolian Natural Gas Pipeline)¹² project has contributed to regional energy security with the support of the United States. Additionally, collaborations in the field of defense industry have helped Türkiye develop its domestic defense industry. American defense companies such as Lockheed Martin, Boeing, and Raytheon have strengthened the military and technological cooperation between the two countries by contributing to Türkiye's defense projects.

¹¹ Hugh Bredenkamp & Mats Josefsson & Carl-Johan Lindgren & Süreyya Serdengeçti (2009), "Turkey's Renaissance: From Banking Crisis to Economic Revival", in (Eduard Brau & Ian McDonald eds.) *Successes of the International Monetary Fund*, London: Palgrave Macmillan, pp. 64-84.

¹² It is a pipeline that carries natural gas from Azerbaijan to Europe via Türkiye. The pipeline, which became operational in 2018, is part of the Southern Gas Corridor and aims to increase energy security and reduce Europe's energy dependence on Russia. See; TANAP, "Executive Summary", Date of Accession: 05.05.2024 from <https://www.tanap.com/store/file/23b5452f44ba006d1708b53749438367.pdf>.

In recent years, there have been both opportunities and challenges in economic relations between Türkiye and the United States. Although problems such as trade wars, embargoes, and sanctions have created tension in the relations between the two countries, opportunities for cooperation in strategic areas such as energy, defense, and technology continue.

During the Trump administration, there were uncertainties in the U.S.'s trade relations with Türkiye. Additional customs duties especially applied to strategically important products such as steel and aluminum, negatively affected Türkiye's exports to the U.S. Additionally, the Trump administration brought CAATSA¹³ sanctions to the agenda due to Türkiye's purchase of S-400 air defense systems, creating tension in relations.¹⁴ Trade wars and embargoes have created uncertainties in Turkish-American economic relations and worried investors. However, despite these problems, opportunities for cooperation continue in areas such as energy, defense, and technology. Türkiye's efforts to increase domestic production capacity in the defense industry may make its cooperation with the United States more strategic. Additionally, there is potential for cooperation in new areas such as renewable energy and the digital economy.

With the Biden administration, efforts to improve trade relations through diplomacy and dialogue have come to the fore. In the future, new collaborations are envisaged in areas such as the digital economy, green energy, and defense industry, and it is aimed to encourage direct foreign investments by expanding free trade agreements.

The Biden administration aimed to open a new page in Türkiye-U.S. economic relations. Emphasizing diplomacy and dialogue instead of trade wars has created a positive atmosphere in relations. The Biden administration tried to improve trade relations and strengthen strategic partnerships with Türkiye. In addition to defense industry, there is a high potential for cooperation in new areas such as the renewable energy and the digital economy.¹⁵

¹³ It is a law passed by the United States Congress in 2017 that provides for the imposition of economic sanctions against Iran, North Korea, and Russia. This law aims to deter such activities by targeting countries that engage in activities against the interests of the United States and individuals and organizations doing business with these countries. For details, see; Şener Çelik (2022), "ABD Yaptırımlarının Uluslararası İnsan Haklarına Etkisi: GMA ve CAATSA Kapsamında Bir Değerlendirme", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Vol. 77, no: 1, pp. 179-203.

¹⁴ For a detailed analysis on this, see; Ozan Örmeci & Cenk Özgen & Eren Alper Yılmaz (2022), "F-35 Crisis: Will Turkish-US Defense Cooperation Continue?", *Middle East Policy*, Vol. 29, no: 2, Summer 2022, pp. 85-97.

¹⁵ Barçın Yinanç (2023), "A "new era" in Turkish-American Relations?", Yetkin Report, 08.09.2023, Date of Accession: 05.05.2024 from <https://yetkinreport.com/en/2023/09/08/a-new-era-with-the-us/>.

2. The Main Determinants of Türkiye-U.S. Economic Relations

2.1. The Effect of Political Relations

Political relations between Türkiye and America are one of the main factors that determine the course of economic relations. In recent years, different approaches to the Syrian crisis, counter-terrorism strategies, and human rights issues have caused political tensions between two countries.

The Iraq War, which started in 2003, was an important turning point in Türkiye-U.S. relations. Türkiye displayed a cautious attitude towards the demands of the U.S. before the war, and in the vote held in the Turkish Grand National Assembly on March 1, 2003, it did not allow the passage of U.S. soldiers to Iraq via Türkiye. This decision created severe tension in Türkiye-U.S. relations and was also reflected in economic relations. During this period, there was a significant pause in Türkiye's exports to the U.S. and indirect investments from the U.S.

The 2008 global financial crisis affected Türkiye-U.S. economic relations as well as the rest of the world. The economic recession in the U.S. during the crisis negatively affected Türkiye's exports to the U.S. and caused the Turkish lira to lose value. However, the expansionary monetary policies implemented by the U.S. to overcome the crisis increased the capital flow to Türkiye and provided liquidity to the Turkish economy.

More recently, The Gezi Park events and the December 17-25 corruption investigations in 2013 caused the beginning of a new era in Türkiye's domestic politics and relations with the U.S. In this process, the shaking of political stability in Türkiye and the diplomatic tensions with the U.S. also had adverse effects on economic relations. Foreign investors' confidence in Türkiye decreased and there was a decrease in direct investments from the U.S.

The failed coup attempt in 2016 and the U.S.'s subsequent failure to extradite Muslim cleric Fethullah Gülen became a new source of tension in Türkiye-U.S. relations. This situation was also reflected in economic relations and led to the Pastor Andrew Brunson crisis in 2018. The economic sanctions imposed by the U.S. on Türkiye due to the non-release of Pastor Brunson caused the Turkish lira to lose its value rapidly and an economic crisis occurred. During this period, Türkiye's exports to the U.S. and investments from the U.S. decreased significantly.

Finally, Türkiye's purchase of the S-400 air missile defense system from Russia in 2019 became a new source of tension in Türkiye-U.S. relations, and Washington imposed CAATSA sanctions on Türkiye. These sanctions negatively affected Türkiye's defense

industry and economic relations with the U.S. Sanctions restricted Türkiye's technology transfer from the U.S. as well as defense industry collaborations with the U.S. and created stagnation in economic relations.

During this period, Türkiye-U.S. economic relations were shaped by political events and had various effects on the economies of both countries. Political tensions have increased the uncertainty in economic relations, but opportunities for cooperation have also arisen from time to time. In the future, diplomatic solutions and mutual understanding will be of great importance to strengthen economic relations between the two countries.

2.2. Importance and Change of Investments

In the last 20 years, investments between Türkiye and the U.S. have followed a fluctuating course due to the influence of political events and economic factors. After the 2001 crisis, with the “*Strengthening the Turkish Economy*”¹⁶ starting to yield results, Türkiye's investment environment improved, and the investments of American companies increased. For example, in 2007, General Electric invested \$1.5 billion in the energy sector in Türkiye.

Although American investments decreased during the 2008 global financial crisis, Türkiye's rapid recovery from the crisis and its growth potential continued to attract the attention of investors. In the early 2010s, Citibank increased its assets in Türkiye, and in 2011, it acquired shares from Garanti Bank in Türkiye, investing \$3.8 billion.¹⁷

2013 created uncertainty in Türkiye due to the Gezi Park protests and corruption investigations and negatively affected American investments. The coup attempt in 2016 and the subsequent Pastor Andrew Brunson crisis caused the Turkish lira to lose value and American investments to decrease. For example, while American direct foreign investments to Türkiye were 1.5 billion dollars in 2017, this figure decreased to 300 million dollars in 2018.

¹⁶ It is a comprehensive reform program that was implemented after the severe economic crisis in Türkiye in 2001, which aimed to restructure the economy. The program included basic elements such as ensuring macroeconomic stability, disciplining public finances, strengthening the banking sector, and carrying out structural reforms. This program, carried out by Türkiye in cooperation with the IMF, aimed to promote economic growth and ensure that crises do not recur. See; TCMB, “Strengthening the Turkish Economy”, Date of Accession: 10.05.2024 from <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/c1e0d048-983a-4a2a-a2b5-a0c24089be91/strengteningecon.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-c1e0d048-983a-4a2a-a2b5-a0c24089be91-m4ucbm9>.

¹⁷ Dani Rodrik (2009), “The Turkish Economy After the Crisis”, Discussion Paper, no: 2009/9, Turkish Economic Association, Ankara, Date of Accession: 10.05.2024 from <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/81581/1/619932791.pdf>.

Türkiye's purchase of the S-400 air missile defense system from Russia in 2019 and the U.S.'s implementation of CAATSA sanctions further complicated the economic relations between the two countries. These sanctions restricted cooperation in the fields of the defense industry and technology transfer and reduced the interest of American investors in Türkiye. However, with the Biden administration, diplomacy and dialogue have come to the fore and efforts to increase economic cooperation have continued. New cooperation opportunities have emerged in areas such as renewable energy and the digital economy. The amount of direct foreign investment from the U.S. to Türkiye in 2021 was around 500 million dollars, and this figure is expected to increase in the coming years.

As a result, while investments between Türkiye and America have fluctuated and decreased from time to time depending on political and economic factors, the future of relations between the two countries will be shaped depending on cooperation efforts and political stability.

2.3. The Role of Trade and Changes in Trade Volume

In the last 20 years, the trade volume between Türkiye and America has generally increased despite periodic fluctuations. In 2002, the trade volume between Türkiye and the U.S. was approximately 6 billion dollars. During this period, Türkiye's exports to the U.S. were approximately 3 billion dollars, and the U.S.'s exports to Türkiye were approximately 3 billion dollars. While textiles, automotive spare parts, and agricultural products were among Türkiye's important export items, machinery, chemicals, and aircraft parts stood out in its imports from the U.S.

By 2010, the trade volume between Türkiye and the U.S. reached 14 billion dollars. Türkiye's exports to the U.S. amounted to 6 billion dollars, and the U.S.'s exports to Türkiye amounted to 8 billion dollars. During this period, while Türkiye's economy proliferated, its commercial relations with the U.S. continued to strengthen. Particularly energy projects and cooperation in the defense industry contributed to the increase in trade volume.

In 2018, the trade volume between Türkiye and the U.S. approached 20 billion dollars. Türkiye's exports to the U.S. increased to 8 billion dollars, and the U.S.'s exports to Türkiye increased to 12 billion dollars. However, political tensions and economic crises during this period caused fluctuations in trade relations. In particular, the additional customs duties and sanctions imposed by the Trump administration on Türkiye negatively affected the trade volume.

In the 2020s, the trade volume between Türkiye and the U.S. started to recover again. In 2021, the trade volume between the two countries amounted to approximately 21 billion dollars. Türkiye's exports to the U.S. reached 10 billion dollars and U.S.'s exports to Türkiye reached 11 billion dollars. The Biden administration's policies, which prioritize diplomacy and dialogue, contributed to the improvement of trade relations between the two countries. New areas of cooperation such as renewable energy, the digital economy, and the healthcare sector allow the trade volume to increase further in the future.

As a result, although the trade volume between Türkiye and the U.S. has experienced various fluctuations in the last two decades, it generally tends to increase. These relations, shaped under the influence of political and economic factors, may become even stronger in the future in line with the cooperation and dialogue efforts of the two countries.

2.4. The Impact of Debt Situation

Relations with the U.S. include many factors that directly and indirectly affect Türkiye's debt stock. Mainly due to the influence of the U.S. in the global economy and the dollar being the reserve currency, changes in the economic policies and interest rates of the U.S. directly affect developing countries such as Türkiye. In 2013, the U.S. Federal Reserve's announcement that it would reduce monetary expansion led to financial fluctuations and exchange rate pressures in countries such as Türkiye. During this period, Türkiye's borrowing costs increased, and the management of the debt stock became more difficult.

Strong economic relations with the United States made it easier for Türkiye to attract foreign direct investments. In the early 2000s, Türkiye received significant direct investment from the United States. For example, between 2006 and 2008, direct investments from the U.S. reached approximately 6 billion dollars. These investments reduced Türkiye's external borrowing requirement and supported its economic growth. However, in the 2010s, due to increased political tensions and economic uncertainties, there was a decrease in the amount of FDI coming from the U.S., which increased Türkiye's borrowing needs.

Trade relations with the U.S. affected Türkiye's current account deficit and therefore, its debt stock. While trade volume increased in the 2000s, Türkiye's exports and imports to the U.S. grew in a balanced manner. For example, in 2011, Türkiye's exports to the U.S. were 4.6 billion dollars and its imports were 14.6 billion dollars. This trade deficit increased Türkiye's current account deficit and increased its borrowing need. The imbalance in Türkiye's trade

with the U.S. negatively affected its foreign exchange reserves and led to an increase in the foreign debt stock.

Tensions in political relations also affected Türkiye's debt stock. In particular, the Pastor Brunson crisis in 2018 caused the Turkish lira to lose value rapidly and Türkiye's borrowing costs to rise. The sanctions and additional customs duties imposed by the U.S. on Türkiye negatively affected Türkiye's economic stability and made the sustainability of its foreign debt stock difficult. During this period, while Türkiye's borrowing costs increased, investor confidence decreased, and economic growth slowed down.

As a result, economic relations with the U.S. affected Türkiye's debt stock in various ways. Changes in financial markets, direct investments, trade volume, and political relations played a decisive role in Türkiye's borrowing requirements and costs. These factors have had a significant impact in shaping Türkiye's economic policies and debt management.

2.5. The Impact of Global Economic Developments

Global economic developments significantly affect the economic relations between Türkiye and the U.S. The 2008 global financial crisis is one of the most prominent examples of this interaction. Although the crisis started in the U.S., its effects quickly spread to the global economy and deeply affected developing countries such as Türkiye. The monetary expansion policies implemented by the U.S. to control the crisis encouraged economic growth by increasing the flow of hot money to Türkiye. However, this also increased Türkiye's external borrowing and made the economy more fragile.

The Federal Reserve's signal to reduce monetary expansion in 2013 caused significant fluctuations in many emerging market economies, including Türkiye. These policy changes increased Türkiye's borrowing costs and caused fluctuations in its financial markets. This fluctuation in exchange rates negatively affected Türkiye's trade balance and investment relations with the U.S. While Türkiye's exports to the U.S. lost their cost advantage, their imports became more expensive.

The pandemic period also clearly revealed the impact of global economic developments on Türkiye-U.S. relations. The COVID-19 pandemic has caused global trade and investment flows to severely decline. Türkiye's exports to the U.S. experienced significant declines, especially in the aviation, automotive, and textile sectors. Supply chain problems and demand contractions caused by the epidemic reduced the trade volume between the two countries. During the same period, expansionary fiscal and monetary policies implemented by the

United States created inflationary pressures in countries such as Türkiye and led to volatility in exchange rates.¹⁸

The slowdown or acceleration of global economic growth also directly affects the economic relations between the two countries. For example, during the period when global economic growth accelerated in the mid-2010s, Türkiye's trade volume and investment relations with the U.S. also followed a positive course. The growth of the global economy has helped Türkiye expand its export markets and attract more investment from the United States. However, periods of recession or crisis in the global economy weaken these positive relationships.

As a result, global economic developments are one of the critical factors shaping the economic relations between Türkiye and the U.S. Financial crises, changes in monetary policies, and global growth dynamics directly affect trade, and investment flows between the two countries. In this context, the ability of both countries to adapt to global economic conditions is critical for the sustainability of relations.

3. The Future of Türkiye-U.S. Economic Relations

Turkish-American economic relations have historically gone through various phases and have been shaped in line with the economic and strategic interests of both countries. These relationships have generally been solid and stable despite periodic fluctuations. From the Cold War period until today, economic relations between the two countries have developed as a reflection of political and strategic ties. The economic development and regional strategies of both countries have been significantly affected by these relations.

Economic relations between Türkiye and the U.S. are of great importance for both countries. These relations play a critical role not only in terms of trade and investments but also in terms of strategic cooperation and regional stability. Continuing economic healthily and sustainably can strengthen the position of both countries in the global economy. While Türkiye's access to the U.S. market increases its exports, U.S. investments in Türkiye provide a significant advantage in its regional strategies.

In the future, it is important to expand free trade agreements, increase foreign direct investments, and cooperate in innovative sectors to further develop economic relations between the two countries. Additionally, diplomatic efforts need to be increased to solve

¹⁸ Nilay Özlem Türkmen & Ramazan Erturgut (2022), "Covid-19 Effect in Export: Analysis of Turkey's Export Performance to Top 5 Countries in Export", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Vol. 21, no: 84, October 2022, pp. 1826-1840.

problems such as trade wars and embargoes. Increasing the mutual economic dependency of both countries can ensure the stability and sustainability of relations. Education and cultural exchange programs can contribute to establishing economic relations on a more solid foundation by increasing mutual understanding.

Turkish-American economic relations have an ever-changing dynamism. Therefore, it is essential to conduct further research to analyze the relationships in depth and identify future trends. Examining the effects of economic reforms, the consequences of trade policies, and investment opportunities can provide a more comprehensive understanding. In addition, the regional and global economic strategies of Türkiye and the U.S. play an important role in determining the future course of relations.

Strengthening diplomatic relations between the two countries is essential for the sustainability of economic relations. Active use of diplomatic channels can help facilitate trade agreements and investment projects. Additionally, quickly implementing diplomatic solutions in times of crisis can prevent economic relations from being damaged.

Social and cultural interaction can help Turkish-American economic relations build not only trade but also strong ties between people. Cultural events, business meetings, and training programs can strengthen cooperation by increasing understanding between the two countries. Exchange programs, especially among young people, can ensure that future generations have stronger relationships.

These recommendations are important for Türkiye-U.S. economic relations to become stronger and more resilient to future challenges. Cooperation between the two countries is not only based on economic interests but can also contribute to the strengthening of strategic partnerships.

Possible scenarios for the future of Turkish-American economic relations can be discussed as follows:

- **Normalization:**

If the tensions in political and military relations are resolved, a normalization in Turkish-American economic relations can be expected. In this scenario, there may be a revival in economic cooperation with the removal of U.S. sanctions against Türkiye and the strengthening of diplomatic relations. While American companies' investments in Türkiye are expected to increase and trade volume to expand, mutual economic integration is likely to deepen further.

- **If Tension Continues:**

If political and military tensions continue, there will be problems in Türkiye-U.S. economic relations. In this case, it is expected that the sanctions imposed by the U.S. against Türkiye will continue and mutual trade will be negatively affected. While there may be a decrease in the investments of American companies in Türkiye, it is likely that the trade volume will stagnate, and uncertainties will increase. In this scenario, it will be clearly seen that the decline in economic cooperation is affected by tensions in the political and military fields.

- **New Areas of Cooperation:**

Developing new collaborations between Türkiye and the U.S. in areas such as global warming, migration, and the fight against terrorism can also contribute to the strengthening of economic relations. Economic cooperation is expected to deepen further with the realization of joint projects and investments, especially in areas such as technology, green energy, and health. In this scenario, the two countries focusing on their common interests and creating new areas of cooperation may positively affect the future course of Turkish-American economic relations.

Whether these scenarios come true or not will play an important role in determining the future course of Türkiye-U.S. economic relations. It is vital for the sustainability of economic relations that both countries engage in constructive dialogue and cooperation, considering their common interests.

Conclusion

The evolution of Turkish-American economic relations reflects the broader political and strategic ties that have defined the interactions between the two nations over decades. From the post-World War II era to the present day, these relations have navigated through various phases of growth, challenges, and adaptation to the ever-changing global dynamics. The historical trajectory of this relationship underscores the crucial role that economic aid, trade agreements, and strategic partnerships have played in shaping the economic landscapes of both countries.

In the aftermath of World War II, the Marshall Plan and the Truman Doctrine were instrumental in laying the foundation for Türkiye's economic modernization. These initiatives not only provided much-needed financial assistance but also facilitated the transfer of knowledge and technology, setting the stage for Türkiye's economic development. The country's subsequent membership in NATO further solidified its strategic alliance with the

United States during the Cold War, embedding Türkiye within the Western economic and security architecture.

As the Cold War ended, Türkiye's transition to a free-market economy, bolstered by IMF-supported reforms, marked a significant shift in its economic policies and international economic relations. The signing of the Customs Union agreement with the European Union in 1995 represented another milestone, as it opened new avenues for trade and investment, particularly with the United States. This period of economic liberalization and integration led to increased bilateral trade and investment flows, further deepening the economic ties between the two nations.

However, the path of Turkish-American economic relations has not been without its obstacles. Political tensions, trade disputes, and sanctions have periodically strained these relations, sometimes leading to significant economic repercussions. For instance, Trump administration's imposition of tariffs and the CAATSA sanctions in response to Türkiye's purchase of the S-400 air missile defense systems from Russia exemplifies the complex interplay between political decisions and economic outcomes. These events have not only impacted trade volumes and investment flows but have also tested the resilience of the bilateral relationship.

Looking forward, the future of Turkish-American economic relations will depend on the ability of both countries to navigate geopolitical uncertainties, resolve disputes amicably, and capitalize on mutual interests. Achieving normalization in their relationship, mitigating tensions, and exploring new areas of cooperation will require sustained dialogue and constructive engagement. The evolving global economic environment, marked by challenges such as climate change, technological disruption, and shifting trade patterns, further underscores the need for a resilient and adaptable partnership.

In conclusion, Turkish-American economic relations hold immense potential to drive economic growth, foster innovation, and contribute to regional and global stability. By building on past achievements and addressing current challenges through strategic and constructive engagement, Türkiye and the U.S. can forge a path toward a prosperous and mutually beneficial future. The success of this partnership will hinge on a shared commitment to dialogue, collaboration, and the pursuit of common goals, ensuring that both nations continue to thrive in an increasingly interconnected world.

BIBLIOGRAPHY

- Aydın, Mustafa (2005), “Turkish Foreign Policy at the End of The Cold War: Roots and Dynamics”, *The Turkish Yearbook of International Relations*, Vol. 36, no: 1, pp. 1-36.
- Bredenkamp, Hugh & Josefsson, Mats & Lindgren, Carl-Johan & Serdengeçti, Süreyya (2009), “Turkey’s Renaissance: From Banking Crisis to Economic Revival”, in (Eduard Brau & Ian McDonald eds.) *Successes of the International Monetary Fund*, London: Palgrave Macmillan, pp. 64-84.
- Çelik, Şener (2022), “ABD Yatırımlarının Uluslararası İnsan Haklarına Etkisi: GMA ve CAATSA Kapsamında Bir Değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Vol. 77, no: 1, pp. 179-203.
- Dağcı, Gül Tuba (2012), “Turkey-US Relations in Justice and Development Partys Era”, *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, Vol. 11, no: 2, pp. 1-11.
- *Encyclopedia Britannica*, “Cold War”, Date of Accession: 01.05.2024 from <https://www.britannica.com/event/Cold-War>.
- *Encyclopedia Britannica*, “Marshall Plan”, Date of Accession: 01.05.2024 from <https://www.britannica.com/event/Marshall-Plan>.
- *Encyclopedia Britannica*, “Truman Doctrine”, Date of Accession: 01.05.2024 from <https://www.britannica.com/event/Truman-Doctrine>.
- Haglund, David G., “North Atlantic Treaty Organization”, *Encyclopedia Britannica*, Date of Accession: 01.05.2024 from <https://www.britannica.com/topic/North-Atlantic-Treaty-Organization>.
- Hughes, Thomas A. & Royde-Smith, John Graham, “World War II”, *Encyclopedia Britannica*, Date of Accession: 01.05.2024 from <https://www.britannica.com/event/World-War-II>.
- Kardaş, Şaban (2011), “Turkish-American Relations in the 2000s: Revisiting the Basic Parameters of Partnership?”, *Perceptions: Journal of International Affairs*, Vol. 16, no: 3, pp. 25-52.

- Örmeci, Ozan & Özgen, Cenk & Yılmaz, Eren Alper (2022), “F-35 Crisis: Will Turkish-US Defense Cooperation Continue?”, *Middle East Policy*, Vol. 29, no: 2, Summer 2022, pp. 85-97.
- Rodrik, Dani (2009), “The Turkish Economy After the Crisis”, Discussion Paper, no: 2009/9, Turkish Economic Association, Ankara, Date of Accession: 10.05.2024 from <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/81581/1/619932791.pdf>.
- TANAP, “Executive Summary”, Date of Accession: 05.05.2024 from <https://www.tanap.com/store/file/23b5452f44ba006d1708b53749438367.pdf>.
- TCMB, “Strengthening the Turkish Economy”, Date of Accession: 10.05.2024 from <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/c1e0d048-983a-4a2a-a2b5-a0c24089be91/strengteningecon.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-c1e0d048-983a-4a2a-a2b5-a0c24089be91-m4ucbm9>.
- Türkmen, Nilay Özlem & Erturgut, Ramazan (2022), “Covid-19 Effect in Export: Analysis of Turkey’s Export Performance to Top 5 Countries in Export”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Vol. 21, no: 84, October 2022, pp. 1826-1840.
- Yinanç, Barçın (2023), “A “new era” in Turkish-American Relations?”, Yetkin Report, 08.09.2023, Date of Accession: 05.05.2024 from <https://yetkinreport.com/en/2023/09/08/a-new-era-with-the-us/>.

**TWO NATIONS, ONE DIVIDE:
EXAMINING THE ROOTS OF POLITICAL POLARIZATION IN TÜRKİYE AND
THE UNITED STATES**

Oğuzhan GÖKSEL¹

Abstract: Many factors have contributed to the global rise of political polarization in recent years – such as the electoral successes of populist leaders, the emergence of social media-based echo chambers, rising economic insecurities, and an intensifying rivalry between globalists and nationalists worldwide. In this context, a comparative study of polarization in the U.S. (United States of America) and Türkiye offers an intriguing opportunity. Examining the similarities and differences between their experiences may teach researchers a lot about the origins of polarization, its adverse effects on democratic governance and potential solutions. The Republicans and the Democrats in the U.S. have grown more ideologically opposed during the past decade in particular, leading to political violence as became evident with the 6th January 2021 Capitol Riot and the 13th July 2024 assassination attempt targeting Donald Trump. A great schism has also shaped Turkish politics as the long reign of the AKP (Justice and Development Party) since 2002 has polarized secularists and Islamists as well as Kurdish and Turkish nationalists. It will be argued that while authoritarian inclinations, political institutions, and historical legacies are distinctive to each setting; identity politics, economic inequalities, and social media driven echo chambers are major commonalities. A number of insights on reducing polarization will be derived from this comparative analysis, namely the need to build coalitions of parties/social movements representing different ideologies, reducing economic inequality, encouraging inclusive government, and promoting media diversity.

Keywords: *Political Polarization, Populism, Democratic Erosion, Türkiye, United States.*

Article Category: Political Science

Date of Submission: 26.07.2024

Date of Acceptance: 07.08.2024

¹ Associate Professor of Political Economy and International Relations, Marmara University, Faculty of Economics, Department of Economics, Göztepe Campus, Istanbul, Türkiye.
Email: oguzhan.goksel@marmara.edu.tr.
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-1809-0323>.

İKİ MİLLET, BİR AYRIM: TÜRKİYE VE ABD'DE SİYASİ KUTUPLAŞMANIN KÖKENLERİNİN İNCELENMESİ

Özet: Popülist liderlerin seçim başarıları, sosyal medya temelli yankı odalarının ortaya çıkışı, artan ekonomik güvensizlikler ve küreselciler ile milliyetçiler arasında yoğunlaşan rekabet gibi pek çok faktör son yıllarda siyasi kutuplaşmanın dünya çapında yükselişine yol açtı. Bu bağlamda, ABD (Amerika Birleşik Devletleri) ve Türkiye'deki kutuplaşma olgusunun karşılaştırmalı olarak incelenmesi bize değerli bir fırsat sunmaktadır. Deneyimleri arasındaki benzerlik ve farklılıkları incelemek; araştırmacılara kutuplaşmanın kökenleri, demokratik yönetimler üzerindeki olumsuz etkileri ve kutuplaşmayı azaltıcı olası çözümler hakkında çok şey öğretebilir. ABD'de Cumhuriyetçiler ve Demokratlar arasında özellikle son on yılda derin bir ideolojik uçurum oluştu ve bu durum, 6 Ocak 2021 Capitol İsyanı ve Donald Trump'a yönelik 13 Temmuz 2024'teki suikast girişiminde açıkça görüldüğü üzere siyasi şiddete de yol açtı. AKP'nin (Adalet ve Kalkınma Partisi) 2002'den bu yana süren uzun hegemonyası ise, laikler ve İslamcıların yanı sıra Kürt ve Türk milliyetçileri arasında da çekişmelere neden oldu; böylelikle 2000'li yılların başından bu yana kutuplaşma meselesi Türk siyasetini şekillendiren temel bir olgu haline geldi. Otoriter eğilimler, siyasi kurumlar ve tarihi miraslar iki ülke arasında farklılıklar gösterirken, kimlik siyasetinin yükselişi, ekonomik adaletsizlikler ve sosyal medyanın yönlendirdiği yankı odalarının belirmesi başlıca ortak noktalarıdır. Bu karşılaştırmalı analizde söz konusu ülkelerde ve dünya çapında kutuplaşmanın azaltılmasına ilişkin faydalı öneriler elde edilecektir ve bunların başında farklı ideolojileri temsil eden partiler/toplumsal hareketlerden oluşan koalisyonlar kurmanın gerekliliği, ekonomik eşitsizliği azaltma, kapsayıcı hükümet tarzını teşvik etme ve medya çeşitliliğini sağlamak gelmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Kutuplaşma, Popülizm, Demokratik Erozyon, Türkiye, ABD.*

Introduction

Political or ideological polarization refers to a situation where there is a dramatic decrease in the number of people/groups holding moderate views and a shift towards extremes in the distribution of political attitudes among the public and political elites. Political polarization has been the subject of a great deal of research, particularly in democracies where different political ideologies and parties are commonplace.² The scholarly literature provides several definitions of ideological/political polarization, with an emphasis on both personal and societal dimensions. Polarization can be better understood by looking to “*Social Identity Theory*”.³ Part of an individual’s identity, according to this view, comes from the social group to which they belong, and that includes political parties. Adopting the ideological stances of a political party is a certain way for members to get closer to that group and further isolate themselves from others.

The polarization of political parties and elites is an important consideration. In order to set themselves apart from the competition and rally their support base, political elites frequently take on divisive and populist stances.⁴ Partisan media, campaign rhetoric, and social networks are some of the ways in which this division among the elites could reach the general population. An even more divided electorate is the result of polarized political leaders who are able to sway popular opinion. Ideological divisions are exacerbated by the media and the information landscape. The explosion of social media and the development of biased news providers have led to the emergence of “*echo chambers*” in which people only see content that confirms their own views. As people become increasingly rigid in their ideological

² There are numerous works in the field of Comparative Politics that study the roots of political polarization across multiple countries. These works analyze various factors contributing to polarization, such as historical legacies, economic conditions, political institutions, media environments, and social dynamics. Several of these valuable works have been utilized to conceptualize the drivers of polarization in this article, see; William Crotty (2015), *Polarized Politics: The Impact of Divisiveness in the US Political System*, Boulder: Lynne Rienner Publishers; Jennifer McCoy & Tahmina Rahman & Murat Somer (2018), “Polarization and the Global Crisis of Democracy: Common Patterns, Dynamics, and Pernicious Consequences for Democratic Polities”, *American Behavioral Scientist*, Vol. 62, no: 1, pp. 16-42; Christian F. Rostbøll (2024), “Polarization and the Democratic System: Kinds, Reasons, and Sites”, *Perspectives on Politics* [Online], pp. 1-17; Daron Acemoglu & James Robinson (2012), *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*, New York: Crown Business; Christopher H. Achen & Larry M. Bartels (2016), *Democracy for Realists: Why Elections Do Not Produce Responsive Government*, Princeton: Princeton University Press; Marjorie J. Spruill (2017), *Divided We Stand: The Battle Over Women’s Rights and Family Values That Polarized American Politics*, New York: Bloomsbury; Benjamin Moffitt (2016), *The Global Rise of Populism: Performance, Political Style, and Representation*, Stanford: Stanford University Press; Sergei Guriev & Elias Papaioannou (2022), “The Political Economy of Populism”, *Journal of Economic Literature*, Vol. 60, no: 3, pp. 753-832.

³ Richard Jenkins (2014), *Social Identity 4th Edition*, London and New York: Routledge, pp. 92-117.

⁴ Adam M. Enders (2021), “Issues versus Affect: How Do Elite and Mass Polarization Compare?”, *The Journal of Politics*, Vol. 83, no: 4, pp. 1872-1877.

beliefs, this kind of selective exposure might cause them to strengthen their attitudes and further divide society.

Rather than viewing compromise as an essential part of democratic administration, polarized cultures tend to frame policy arguments in zero-sum terms. When one party has control of the government, it can become even more radical with the adoption of policies that further polarize the population and make collaboration in the future more difficult. Social cohesiveness can be eroded by ideological division at the societal level. People tend to engage in social sorting, where they establish networks and communities based on political affiliation, and they may grow less tolerant of opposing perspectives as they get more aligned with their ideological in-groups. This could deepen existing societal divides and hinder efforts to foster mutual understanding and communication across sectors.

To quantify ideological polarization, political scientists use a variety of tools. Research on political topics, party affiliation, and ideological self-placement is often conducted through surveys and public opinion polls. To measure the level of polarization and monitor its evolution over time, tools like factor analysis and scaling approaches are employed.⁵ Furthermore, insights on elite polarization may be gained through content analysis of media and parliamentary statements. Researchers can gauge the degree of polarization in political discourse by analyzing the language and framing employed by politicians and media organizations. Researching ideological clustering and echo chambers in online communities can be aided by network analysis, which maps the interactions and information flows among members. This approach is especially helpful for examining polarization in social media contexts.⁶

Tackling the issue of ideological division is no easy feat. Some have suggested shifting the focus away from extremist ideas and toward more moderate ones by modifying the electoral system to include measures like open primaries and ranked-choice voting.⁷ Individuals can be better equipped to navigate the information environment and less likely to fall for political propaganda if civic education is improved to foster critical thinking and media literacy. One way to promote understanding and lessen polarization is to promote deliberative democratic practices, which include citizens having organized and civil conversations about political

⁵ Aaron Bramson & Patrick Grim & Daniel J. Singer & William J. Berger & Graham Sack & Steven Fisher & Carissa Flocken & Bennett Holman (2017), "Understanding Polarization: Meanings, Measures, and Model Evaluation", *Philosophy of Science*, Vol. 84 (January), pp. 115-159.

⁶ *Ibid.*, p. 118.

⁷ Christian F. Rostbøll (2024), "Polarization and the Democratic System: Kinds, Reasons, and Sites", pp. 1-17.

matters. A better educated and less divided population can be achieved via the promotion of fair and diversified media coverage and the implementation of legislation to combat disinformation and misinformation. The complex issue of ideological polarization has far-reaching consequences for social cohesiveness and democratic rule. Political scientists strive to help create measures to reduce its harmful impacts and foster a healthy democratic debate by studying its sources, repercussions and possible cures.

Studying ideological polarization in the U.S. and Türkiye provides a fascinating chance to compare the various political, economic, and social factors that impact polarization dynamics. Ideological division has been more pronounced in both nations in the last several decades, despite their different historical paths and geopolitical situations. There is a lengthy history of democratic institutions and political rivalry in the United States, which was founded as one of the first democratic republics of the world in the late 18th century. The country's political structure has long been defined by a steady duopoly, with Republicans and Democrats holding sway. In the U.S., polarization has been on the rise in recent decades, with the two main political parties increasingly ideologically divided on cultural, economic, and social concerns. In contrast, Türkiye's history of democratization since the late 1940s has been more convoluted and tumultuous – frequently interrupted by military coups (in 1960, 1971, 1980, and 1997), civil strife (e.g. during the late 1970s) and political instability (e.g. during the 1990s). With the AKP's (Justice and Development Party) meteoric climb to power in the early 2000s, Turkish politics underwent a sea change, radically dividing secularists and Islamists as well as many ethnic and political factions.

A notable point of comparison is the political systems of the United States and Türkiye. The presidential system in the United States is characterized by checks and balances and separation of powers, in contrast to Türkiye's increasingly concentrated “*super-presidential*” executive power – with very limited checks and balances – following the constitutional referendum of 2017 that greatly increased presidential authority.⁸ How political disagreements are handled, and power is allocated can be impacted by these institutional disparities, which in turn affect polarization dynamics. Political elites in both the United States and Türkiye have also played a major role in fueling ideological division. The United States has well-documented political elite division, especially inside the Congress.⁹ There has been a decrease in bipartisan collaboration and legislative stagnation because of the growing

⁸ Sinem Adar & Günter Seufert (2021), *Turkey's Presidential System after Two and a Half Years: An Overview of Institutions and Politics*, Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik.

⁹ William Crotty (2015), *Polarized Politics: The Impact of Divisiveness in the US Political System*, pp. 95-124.

ideological uniformity among the Republican and Democratic parties since the early 2010s. By appealing to the most fundamentalist beliefs of their supporters, leaders like Donald Trump have further split the political spectrum.

Important causes of division in the two nations stem from cultural and social aspects. Some of the most divisive topics in American culture today include immigration, racial identity, and cultural values. Political polarization has worsened due to the emergence of identity politics, in which social identities like gender, ethnicity, and religion are strongly linked to political choices. Deep cultural gaps, typically along political lines, are on display in debates over topics such as LGBTQ rights, immigration laws, and police brutality. Similarly, social identity plays a major role in polarization in Türkiye. Though secularists and minorities (i.e. Kurds and Alevis) are alienated by the AKP, a large segment of the populace connects with its emphasis on Islamic values and Turkish nationalism.¹⁰

The future of democratic rule in both nations is highly predicated on the degree of ideological division. Political violence has escalated, faith in democratic institutions has plummeted, and legislation has stalled due to division in the United States.¹¹ The efficacy of democratic rule is weakened when the government fails to resolve important matters because of political differences. An increase in authoritarianism and a weakening of democratic standards have also emerged as outcomes of division in Türkiye. The negative effects of polarization on democratic administration are seen in the erosion of judicial independence, the consolidation of power in the executive branch, and the repression of dissent. Weak democratic institutions are exacerbated by the difficulty in reaching consensus on critical topics due to the widening societal differences. To better understand the causes, effects, and possible solutions to ideological polarization, it is helpful to compare Türkiye and the United States. To combat polarization and foster a healthier democratic debate, scholars and politicians must first comprehend these processes.

The comparison between Türkiye and the U.S. in this article can provide valuable insights into how political polarization affects democracies with different historical and institutional contexts. We will explore whether there are universal drivers of polarization and democratic erosion or if these processes are deeply context dependent. The study can also contribute to

¹⁰ Senem Aydın-Düzgit (2019), “The Islamist-Secularist Divide and Turkey’s Descent into Severe Polarization”, in Thomas Carothers & Andrew O’Donohue (eds.) *Democracies Divided: The Global Challenge of Political Polarization*, Washington: Brookings Institution Press, pp. 17-37.

¹¹ Rachel Kleinfeld (2024), “The Rising Tide of Political Violence: An Attempted Assassination of Trump Is Part of a Global Trend”, *Foreign Affairs*, 19.07.2024. Date of Accession: 10.05.2024 from <https://www.foreignaffairs.com/united-states/rising-tide-political-violence>.

the literature on authoritarian resilience, populism, and the global challenges facing democracies today. By comparing a relatively mature U.S. democracy with a younger and more fragile Turkish one, we can assess the conditions under which democratic norms are more likely to erode and the effectiveness of different responses to these challenges. For instance, lessons learned from Türkiye's experience with a strong executive branch and weakening checks and balances could inform debates on executive overreach and the importance of institutional safeguards in the U.S. In summary, this comparison is valuable for enriching the academic literature as well as providing practical lessons for policymakers worldwide.

1. Literature Review and Research Methodology

In recent years, several valuable academic works have studied political polarization in the U.S. and Türkiye separately, but a comparative analysis of the similarities and differences in the causes, manifestations, and consequences of polarization in both countries is still needed. Murat Somer's research delves into the destructive connection between political polarization and democratic erosion in Türkiye, discussing how ethnic, religious, and ideological identities are mobilized by political actors such as President Erdoğan to sustain divisions as an electoral success tactic.¹² Somer explores how political polarization creates conditions conducive to the rise of authoritarianism. Senem Aydın-Düzgit and Evren Balta focus on the perceptions of polarization by various civil society and political elites in Türkiye, concluding that a significant portion of intellectuals and politicians have noticed the intensifying level of polarization in the country.¹³ The study uses data from a workshop and in-depth qualitative interviews to illustrate how polarization manifests in political behavior and attitudes. It discusses the implications of polarization for political stability and democratic practices in Türkiye. Cengiz Yılmaz and Özlem Özdemir's innovative multi-disciplinary study attempts to measure the impact of around a dozen factors on driving ideological polarization in Türkiye, from economic voting behavior to collective trauma effects.¹⁴ Adam Szymański and Ahmet Furkan Cihangiroğlu's study focuses on the correlation between the AKP's intentional

¹² Murat Somer (2018), "Turkey: The Slippery Slope from Reformist to Revolutionary Polarization and Democratic Breakdown", *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 681, no: 1, pp. 42-61.

¹³ Senem Aydın-Düzgit & Evren Balta (2019), "When Elites Polarize over Polarization: Framing the Polarization Debate in Turkey", *New Perspectives on Turkey*, no: 60, pp. 153-176.

¹⁴ Cengiz Yılmaz & Özlem Özdemir (2012), "Factors driving the political polarization process in Turkey: Relative effects of a number of determinants ranging from economic voting behavior to collective trauma effects", *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, Vol. 7, no: 311, pp. 9-39.

societal divisiveness and Türkiye's deteriorating economic performance.¹⁵ It proposes the theory that the current level of polarization in the country is caused by the AKP administration's efforts to divert society's focus away from economic difficulties and onto other topics that may be exploited. Content analysis is the primary research approach employed by the scholars. They provide credence to the idea that Türkiye's decision-makers make extensive use of polarization as a diversionary political tactic.

Akin to Murat Somer's work on Türkiye, Rachel Kleinfeld discusses the intricate connections between democratic erosion and polarization in the U.S. while also arguing that the situation is increasingly tense and has already triggered dangerous levels of political violence between Democrats and Republicans in the streets.¹⁶ Nathan J. Canen, Chad Kendall, and Francesco Trebbi studies the workings of political polarization in the U.S. as a force deliberately driven by the two parties to maximize their votes.¹⁷ They conclude that the U.S.'s particular first-past-the-post system in which extremely small margins of a few thousand votes in half a dozen federal states may decide the victor of presidential elections is the main culprit behind the choice of political parties to resort to tactics of increasing polarization via demonization of their opponents. Shanto Iyengar et al. studies the impact biased media outlets and the rise of social media has had on the surge of political polarization in the U.S., also employing the social identity theory of the field of political sociology.¹⁸ Gordon Heltzel and Kristin Laurin's work notes that the U.S. has reached record levels of polarization unseen in its entire history, arguing that political parties and media institutions have the utmost importance in determining whether polarization may continue to endanger American democracy.¹⁹

As can be deduced from the above literature, Türkiye and the U.S. have unique historical legacies that shape their political landscapes. In Türkiye, the legacy of the Ottoman Empire and the founding principles of the Republic play significant roles, while in the U.S., the

¹⁵ Adam Szymański & Ahmet Furkan Cihangiroğlu (2023), "Deliberate polarization as a distractive political strategy in economic downturns: the case of Turkey", *British Journal of Middle Eastern Studies* [Online]. Date of Accession: 10.05.2024 from <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13530194.2023.2251140>.

¹⁶ Rachel Kleinfeld (2023), "Polarization, Democracy, and Political Violence in the United States: What the Research Says", Carnegie Endowment for International Peace, Date of Accession: 10.05.2024 from https://carnegie-production-assets.s3.amazonaws.com/static/files/Kleinfeld_Polarization_final_3.pdf.

¹⁷ Nathan J. Canen & Chad Kendall & Francesco Trebbi (2020), "Political Parties as Drivers of U.S. Polarization: 1927-2018", National Bureau of Economic Research, December, Date of Accession: 10.05.2024 from <https://www.nber.org/papers/w28296>.

¹⁸ Shanto Iyengar & Yphtach Lelkes & Matthew Levendusky & Neil Malhotra & Sean J. Westwood (2019), "The Origins and Consequences of Affective Polarization in the United States", *Annual Review of Political Science*, no: 22, pp. 129-146.

¹⁹ Gordon Heltzel & Kristin Laurin (2020), "Polarization in America: two possible futures", *Current Opinion in Behavioral Sciences*, no: 34, pp. 179-184.

legacy of slavery and civil rights movements are crucial factors. Differences in political institutions, such as the former parliamentary system – and the new “*super-presidential system*”²⁰ since 2018 – in Türkiye versus the presidential system in the U.S., affect how polarization manifests and are managed. In both countries, media plays a critical role in shaping public opinion and reinforcing polarized views. However, the extent of government control over the media varies; with Türkiye experiencing more direct government intervention compared to the U.S. Identity politics is a significant driver of polarization in both countries, with religious and ethnic identities being particularly salient in Türkiye, while racial and ideological identities are more prominent in the U.S. Both countries face challenges to their democratic institutions due to polarization. In Türkiye, democratic erosion is often seen in terms of authoritarianism and repression, while in the U.S., it is reflected in institutional gridlock and declining public trust in democratic processes.²¹ The comparative study of political polarization in the U.S. and Türkiye would reveal both commonalities and unique aspects of each country’s experience. By examining these factors, scholars can better understand the mechanisms driving polarization and develop strategies to mitigate its adverse effects.

Though the two country case studies have been studied separately in the context of polarization in the aforementioned valuable works, this article seeks to offer original contributions to the literature with a comparative discussion. The article will combine the relatively under-studied political economy (focusing on the impact of economic insecurity on polarization) dimension with political science approaches (discussing the roles of political systems, leaders and social media). In addition, a key part of the analysis will be to conclude the study with a list of concrete policy recommendations to mitigate the damaging effects of polarization on democracy of both countries. As such, the potential effectiveness of various policy responses to polarization in both countries will be discussed (i.e. electoral reforms, education initiatives, and social programs aimed at reducing divisions) in an attempt to contribute to the growing scholarly literature. When researchers conduct comparative analyses of the political experiences of two countries, they employ a variety of methods to ensure a nuanced understanding – ranging from qualitative approaches, which provide depth and context, to quantitative techniques, which offer breadth and statistical rigor. This study

²⁰ Adar and Seufert (2021), *Turkey’s Presidential System after Two and a Half Years*.

²¹ Jennifer McCoy & Tahmina Rahman & Murat Somer (2018), “Polarization and the Global Crisis of Democracy: Common Patterns, Dynamics, and Pernicious Consequences for Democratic Polities”, pp. 16-42

will employ a combination of Case Study Method,²² the MDSD (Most Different Systems Design)²³ and the Cross-National Statistical Analysis.²⁴

2. What is Driving and Deepening Political Polarization?

The term polarization describes the sharp narrowing of political spectrum because of people's more radical views on important issues. Both the general population and political leaders are susceptible to this phenomenon, which can take many forms. To address the effects of ideological polarization on democratic government, social cohesiveness, and public policy, it is essential to understand the factors that contribute to it. Social identity, elite conduct, the information and media environments, psychological mechanisms, economic variables, cultural dynamics, and psychological processes are some of the drivers of ideological polarization that are examined in this article.

Social Identity Theory, which holds that people's involvement in social groups contributes to their self-concept, is a major factor in the ideological polarization that we see today.²⁵ Many people find their sense of self in their affiliation with a certain political party. People are more inclined to embrace the ideological stances of the political party with which they connect strongly. This leads to polarization since it strengthens group cohesiveness and makes in-groups and out-groups more different. The propensity to show preference for one's own group above other groups is known as in-group bias. As a result of this prejudice, people may treat those in their own group more favorably and devalue those in other groups. This manifests itself in politics as a stronger affinity for one's own party and a more negative attitude against the other. Members of the two major political parties in many democracies

²² This method is a qualitative research approach used to explore complex phenomena within their real-life context. This method involves an in-depth, detailed examination of a small number of cases, allowing researchers to gain a comprehensive understanding of the subject matter. The case study method is particularly useful in Political Science for studying intricate political systems, institutions, events, or processes. For more information, see; Arend Lijphart (1971), "Comparative Politics and the Comparative Method", *American Political Science Review*, Vol. 65, no: 3, pp. 682-693.

²³ The MDSD method compares countries that are different in many respects but have similar outcomes. This helps identify common factors that lead to similar outcomes despite the countries' differences. This method is suitable for this study because Türkiye and the U.S. have major differences in their degree of democratization, political culture, economic life, and institutions; yet both suffer from intense political polarization. See; Arend Lijphart (1971), "Comparative Politics and the Comparative Method", pp. 682-693.

²⁴ This method involves the comparative analysis of numerical data from multiple countries. Researchers use large datasets to identify patterns, correlations, and causal relationships between variables. In the case of this study, we look at the correlation between rising political polarization and income and wealth inequality in our two nations. See; David Collier (1993), "The Comparative Method", in Ada W. Finifter (ed.) *Political Science: The State of Discipline*, Washington DC: American Political Science Association, pp. 105-119.

²⁵ Isaac D. Mehlhaff (2023), "A Group-Based Approach to Measuring Polarization", *American Political Science Review* [Online], pp. 1-9.

increasingly regard each other with distrust and hate, a phenomenon that is borne out by these dynamics.²⁶

Extremism in political ideology is also the product of powerful political figures, such as party leaders. If they want to stand out from the crowd and rally their supporters, they will frequently take more extreme stances. This kind of conduct is most noticeable when candidates are vying for party nominations in the primary by appealing to the party's more ideologically devoted members. This can lead to increasing polarization among political elites, which in turn affects the political climate as a whole. Political leaders' actions in legislatures also exacerbate divisiveness. Moderates within the party run the risk of being silenced when party leaders put an emphasis on discipline and unity. Methods like party-line voting and imposing party discipline on crucial votes only serve to heighten this dynamic.²⁷ Legislative deadlock and deepening polarization can ensue as a consequence of parties that are more ideologically united and less amenable to compromise.

Ideological polarization and the formation of political attitudes are both influenced by the media landscape. The proliferation of ideologically biased news organizations has led to the establishment of echo chambers in which people only see stories that confirm their own views. The biased framing and selective coverage that partisan media sources frequently use might further divide audiences by offering an inflated view of political problems. By using algorithmic filtering to create tailored information environments, social media platforms have further deepened division.²⁸ Because these algorithms give more weight to material that is similar to what consumers have already shown an interest in, they cause what are known as "filter bubbles". People in these "bubbles" are less likely to meet opposing viewpoints and more likely to encounter information that supports their current opinions. Polarization and the reinforcement of ideological beliefs can result from this kind of selective exposure.

Another factor contributing to division is the dissemination of false information through social media. Disinformation may distort people's perceptions of political problems and actors, which in turn can influence public opinion. False information spreads more easily and has more adherents when it fits in with people's ideological tendencies. Attempts to combat

²⁶ Benjamin Moffitt (2016), *The Global Rise of Populism: Performance, Political Style, and Representation*, pp. 134-147.

²⁷ Christopher H. Achen & Larry M. Bartels (2016), *Democracy for Realists: Why Elections Do Not Produce Responsive Government*, pp. 297-321.

²⁸ Chris Bail (2021), *Breaking the Social Media Prism: How to Make Our Platforms Less Polarizing*, Princeton: Princeton University Press; Emily Kubina & Christian von Sikorki (2021), "The Role of (Social) Media in Political Polarization: A Systematic Review", *Annals of the International Communication Association*, Vol. 45, no: 3, pp. 188-206.

disinformation are frequently obstructed by specific ideological groupings' entrenched mistrust of the media. According to Cognitive Dissonance Theory, people feel guilty or uncomfortable when they have to face facts that go against their beliefs.²⁹ They may engage in dissonance reduction, which involves ignoring or downplaying the contradicting facts, in order to ease this pain. Political polarization makes people more inclined to ignore or downplay data that contradicts their preconceived notions, which only serves to harden their stances.

An expansion of the concept of cognitive dissonance, motivated reasoning proposes that people's biased processing of information to reinforce their ideological predispositions. As an example of this kind of processing, one may pay more attention to data that supports their existing worldview and less weight to data that challenges it. When people perceive new information in a way that confirms their ideological beliefs, motivated reasoning might cause them to become even more divided. Ideological polarization is driven, in large part, by emotions. Anger, fear, and contempt, according to the research, might heighten already extreme viewpoints. Emotional appeals in political discourse have the potential to galvanize supporters and demonize opponents. Another way that emotional reactions might deepen divided beliefs is by making people interact with political problems more viscerally and less rationally.³⁰

One of the main – but largely under-studied – causes of ideological polarization is economic disparity.³¹ The politicization of economic issues can occur when the wealth disparity grows, and economic concerns are amplified. Both right-wing (conservative and/or nationalist) and left-wing (socialist or “*left-liberal*”³²) populist movements, with drastically differing views on how to fix the economy, might arise because of this dynamic. In addition to fueling animosity towards perceived elites and exacerbating sentiments of relative hardship, economic disparity can amplify polarization. Because of this upheaval, ultra-nationalist and populist discourse might flourish, as can the idea of blaming immigration and trade policies for the economy's problems. As a result of competing demands for economic policy, existing political differences have the potential to exacerbate ideological polarization.

²⁹ Eddie Harmon-Jones & Judson Mills (2019), “An introduction to cognitive dissonance theory and an overview of current perspectives on the theory”, in Eddie Harmon-Jones (ed.) *Cognitive Dissonance: Reexamining a Pivotal Theory in Psychology*, New York: American Psychological Association, pp. 3-24.

³⁰ *Ibid.*, pp. 11-19.

³¹ Sergei Guriev & Elias Papaioannou (2022), “The Political Economy of Populism”, pp. 753-832

³² Doug Rossinow (2008), *Visions of Progress: The Left-Liberal Tradition in America*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Ideological division is fueled in large part by cultural identity and values. Many people feel very strongly about cultural problems like gender equality, LGBTQ rights, and immigration because of the tight connections between these topics and people's identities and beliefs.³³ When people feel their way of life is being threatened, it can cause a schism due to cultural differences in values. By painting cultural problems in divisive light, powerful politicians and news organizations may deepen these schisms. A person's religious ideas can influence their stance on several political matters, including foreign policy and social policies. Political parties risk escalating religious tensions when they form alliances with certain religious organizations. Disagreements on contentious moral issues, such as same-sex marriage and abortion, can exacerbate existing partisan divides. Another factor that might contribute to polarization is shifts in demographics, such as more racial and cultural variety. Diversity in society can lead to tensions over national and cultural identity. Political disputes about multiculturalism, affirmative action, and immigration may become more polarized as a result. Electoral systems can impact the degree of ideological division in a country. More diverse political parties and more coalition-building are hallmarks of systems that use proportional representation to distribute seats. On the other hand, majoritarian voting systems like first-past-the-post might encourage political parties to take more extreme stances in order to stand out and rally their supporters. Therefore, the incentives for political players to polarize may be influenced by the design of election systems.³⁴ Governmental structure and party organization are examples of political institutions that drive polarization. Parties with strict party discipline and strong party control tend to be less flexible and more ideologically united. The filibuster in the U.S. Senate is one example of an institutional system that allows minorities to use their veto power, which can lead to partisanship and legislative deadlock. Thus, the level of ideological polarization in a community may be affected by the structure and operation of its political institutions.

Electoral reforms are one way to lessen the impact of ideological division. One way to encourage politicians to reach out to more moderate voters and lessen the spotlight on extremist ideas is to implement ranked-choice voting. Another way to lessen polarization is to have open primaries, where voters of all parties are welcome to participate – which would

³³ Christopher T. Stout (2020), *The Case for Identity Politics: Polarization, Demographic Change, and Racial Appeals*, Charlottesville: University of Virginia Press; Zein Murib (2018), "Trumpism, Citizenship, and the Future of the LGBTQ Movement", *Politics & Gender*, Vol. 14, no: 4, pp. 649-672.

³⁴ Kamil Bernaerts & Benjamin Blanckaert & Didier Caluwaerts (2023), "Institutional design and polarization: Do consensus democracies fare better in fighting polarization than majoritarian democracies?", *Democratization*, Vol. 30, no: 2, pp. 153-172.

likely lead to the nomination of more moderate candidates.³⁵ By encouraging deliberative democratic behaviors and strengthening civic education, we may create a more educated and involved populace, which in turn reduces division. Citizenship education has the potential to improve people's ability to understand and use various forms of media by fostering critical thinking and media literacy.

One notable way to reduce the economic grievances that fuel polarization is to implement policies that encourage inclusive development and social mobility, which in turn address economic inequality. Social safety nets, education and training programs, and progressive taxes are all examples of what may fall under this category. The economic drivers of division can be mitigated if policymakers tackle the underlying issues of economic inequality and dislocation.³⁶

The following two sections of the article will examine the cases of the U.S. and Türkiye in an attempt to understand which of the aforementioned political/institutional, economic, and social factors covered in this section has driven and deepened polarization in these societies.

3. The Roots of Political Polarization in the U.S.

An increasingly distinctive feature of American politics is the extreme ideological division that exists inside the country. The chasm that has grown between conservatives (i.e. Republican Party supporters) and liberals (i.e. Democratic Party supporters) over the last several decades has serious consequences for the United States' global leadership, unity in society, and Washington's public policy. In this section, we look at the many causes of the growing ideological divide in the U.S., including past events, current politics, the role of social media, economic issues, political institutions, and societal shifts.

The 1960s Civil Rights Movement was a watershed moment in American history, ushering in massive societal and political shifts. A reorganization of political factions followed the movement's triumph in ending segregation and achieving racial equality. Once linked with the South before the 1970s, the Democratic Party grew more progressive and civil rights oriented, while the Republican Party began to attract conservative white people who were against these socio-political changes.³⁷ The ideological divisiveness that would worsen in the decades that followed was laid down by this realignment. In an effort to win over white

³⁵ *Ibid.*, pp. 161-166.

³⁶ Alexander J. Stewart & Nolan McCarty & Joanna J. Bryson (2020), "Polarization under rising inequality and economic decline", *Science Advances*, Vol. 6, no: 50, pp. 1-9.

³⁷ David Darmofal & Ryan Strickler (2019), *Demography, Politics, and Partisan Polarization in the United States, 1828–2016*, London: Springer, pp. 34-61.

Southerners who were disillusioned with the party's leadership, the Republican Party adopted what was known as the “*Southern Strategy*” towards the end of the 20th century. The GOP was able to turn the South into a bastion by appealing to conservative ideals and the hostility to federal intrusion in state issues.³⁸ As a result of this change in strategy, the Republican Party shifted to support conservative policies and the Democratic Party to support liberal ones, further dividing American politics.

Political polarization in the U.S. has also been worsened by gerrymandering, which is the process of creating electoral districts in a way that benefits one political party at the expense of another. Gerrymandering lessens the motivation for politicians to court moderate votes by making districts safe for incumbents. Candidates, on the other hand, put all their energy into rallying their base, which typically includes voters with more radical ideologies. More polarized politicians are elected because of this process, which deepens ideological differences.³⁹ Several cases of recent years highlight how both major political parties have engaged in gerrymandering to gain political advantage, leading to numerous legal challenges and significant political debates – all of which have significantly intensified social tensions and consolidated bipolarization in the country.

Throughout the 2010s, the congressional map of North Carolina was challenged multiple times for being racially and politically gerrymandered. In 2016, a federal court struck down the map, stating that race was used predominantly in drawing two districts. The court ordered the state to redraw its districts, which were then challenged again for partisan gerrymandering.⁴⁰ Maryland's 6th Congressional District had traditionally been a Republican stronghold, but after the redrawing of the area by Democratic lawmakers to favor their party, it has shifted towards being a Democratic dominant zone.⁴¹ The case reached the Supreme Court where the plaintiffs argued that the redistricting was an unconstitutional partisan gerrymander. The Pennsylvania Supreme Court ruled in 2018 that the state's congressional map was an unconstitutional partisan gerrymander.⁴² The map, drawn by Republicans in

³⁸ John White (2015), *What Happened to the Republican Party? And What It Means for American Presidential Politics*, New York: Routledge, pp. 4-28.

³⁹ Kamil Bernaerts & Benjamin Blanckaert & Didier Caluwaerts (2023), “Institutional design and polarization: Do consensus democracies fare better in fighting polarization than majoritarian democracies?”, pp. 164-168.

⁴⁰ Zach Montellaro & Josh Gerstein (2022), “Supreme Court to hear case on GOP ‘independent legislature’ theory that could radically reshape elections”, *Politico*, 30.06.2022, Date of Accession: 10.05.2024 from <https://www.politico.com/news/2022/06/30/supreme-court-gop-independent-legislature-theory-reshape-elections-00043471>.

⁴¹ Brennan Center for Justice (2019), “*Lamone v. Benisek*”, 29.07.2019, Date of Accession: 10.05.2024 from <https://www.brennancenter.org/our-work/court-cases/lamone-v-benisek>.

⁴² *Ibid.*

2011, was found to disproportionately favor their party. The court ordered a new map, which resulted in a more balanced representation in subsequent elections.

One major factor that has exacerbated the ideological divide in the United States is the proliferation of politically biased media. News outlets on cable and internet, such as *MSNBC* and *Fox News*, target certain ideological groups, isolating viewers who see mostly content that supports their preexisting views.⁴³ For instance, *MSNBC* leans more toward leftist opinions, whereas *Fox News* is often believed to support conservative ones. A more divided media environment is the result of this segmentation, which isolates audiences into echo chambers where they only see content that confirms their own political views. By offering biased views on political matters and denigrating opposing opinions, this biased exposure to partisan media deepens pre-existing ideological gaps. The media environment becomes more fragmented as a result, making it harder for people of different ideologies to communicate and comprehend one another. By giving more weight to material that corresponds with users' established tastes and previous actions, algorithmic filtering on social media platforms also serve to deepen existing divisions. As a result, people become trapped in filter bubbles where they only see content that supports their own views, further dividing society along ideological lines. This dynamic is made worse by the fact that sensationalist and disinformational content is often shared on social media. The biased use of social media to disseminate misinformation and conspiracy theories during the 2020 presidential election is a prime example of how these platforms may exacerbate divisions in society.⁴⁴

One of the main causes of ideological polarization is economic disparity. Growing economic inequality gives rise to animosity toward those seen as part of the privileged. Populist movements, which advocate for drastically different answers to economic issues, can arise on both the left and the right in response to economic upheaval, such as job losses caused by globalization and technological improvements. As many factions try to solve their economic problems with diverse policy suggestions, this dynamic exacerbates division. A growing disparity between the wealthiest Americans and everyone else has been a hallmark of America's income inequality for decades. The Gini coefficient, with 0 indicating complete

⁴³ Martin Haselmayer & Markus Wagner & Thomas M. Meyer (2017), "Partisan Bias in Message Selection: Media Gatekeeping of Party Press Releases", *Political Communication*, Vol. 34, no: 3, pp. 367-384; Kenneth Kim (2019), "The Hostile Media Phenomenon: Testing the Effect of News Framing on Perceptions of Media Bias", *Communication Research Reports*, Vol. 36, no: 1, pp. 35-44.

⁴⁴ McKay Coppins (2020), "The Billion-Dollar Disinformation Campaign to Re-Elect the President", *The Atlantic*, March 2020, Date of Accession: 10.05.2024 from <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2020/03/the-2020-disinformation-war/605530/>.

equality and 1 indicating complete inequality, is the principal metric for income inequality. The Gini coefficient, the income share and the net average wealth of richest % 1 have all increased over the last several decades, showing widening inequality (see **Table 1**).

Many American workers have seen their wages remain stagnant due to the reduction in domestic employment in specific sectors brought about by the outsourcing of manufacturing and other jobs to nations with cheaper labor costs.⁴⁵ There is a robust relationship between income and level of education. The steep increase in the price of college in the United States has made it out of reach for many people with lower incomes and has only served to deepen the economic gap. Workers are less able to negotiate for improved working conditions and greater salaries due to the fall of unions and collective bargaining. Furthermore, many workers now face economic volatility due to the growth of the gig economy and insecure employment.⁴⁶ The rich have benefited from tax policies that have lowered taxes on higher wages and capital gains, which have widened the income gap. Many workers have seen their actual salaries decline because minimum wage rules have failed to keep up with inflation. Polarization and instability in politics can result from large economic gaps.

Table 1. The Evolution of Income and Wealth Inequality in the U.S.

	1975	1990	2005	2020
Share of Income Earned by Top % 1	% 8	% 13	% 17	% 20
Gini Index	35.7	38.3	41	39.7
Net Average Wealth of Top % 1	520K \$	2.8M \$	7.1M \$	15.3M \$
Net Average Wealth of Bottom % 50	12.2K \$	12.4K \$	12.7K \$	13.6K \$

Source: World Bank and World Inequality Database (as of 26 July 2024).

⁴⁵ Bryan Jung (2022), “Americans’ Real Wages Fall Again as Inflation Soars to Fresh 40-Year High”, *The Epoch Times*, 13.07.2022.

⁴⁶ Mindy Shoss & Shiyang Su & Ann Schlotzhauer & Nicole Carusone (2022), “Job Insecurity Harms Both Employees and Employers”, *Harvard Business Review*, 26.09.2022, Date of Accession: 10.05.2024 from <https://hbr.org/2022/09/job-insecurity-harms-both-employees-and-employers>.

The wealth gap in the United States is far wider than the income gap. The wealthiest one percent of Americans control a disproportionately large amount of the country's wealth, while the poorest half of the population own almost nothing.⁴⁷ The advantages of money, social networks, and opportunity are more readily available to those who are born into it. Assets such as stocks, real estate, and enterprises have the potential to increase in value over time, and those with higher incomes have more possibilities to do so. Rising property prices and the subprime mortgage crisis have made it impossible for many people to enter the housing market, despite the fact that homeownership is a key method of accumulating wealth in the U.S. Campaign donations, lobbying, and media dominance give the wealthy a disproportionate amount of power over Washington, which they use to further their own interests and keep inequality in place.⁴⁸ A loss of faith in institutions and societal stability can result from widening income gaps. The possibility of social unrest grows whenever a sizable portion of the populace experiences a loss of agency. There is surely a correlation between the deepening of ideological polarization, increase of widespread social dissatisfaction due to chronic income and wealth inequality and the emergent political violence in the U.S.⁴⁹ A significant portion of radicalized “*Trumpists*”, for example, have been argued to hail from low-income households.⁵⁰

Foreign policy has also played a significant role in recent years in terms of deepening the divide between political parties and among the general populace in the United States. Historically, foreign policy had been a domain where bipartisan cooperation was more common, as the U.S. navigated global conflicts like the Second World War and the Cold War.⁵¹ For example, a notable instance of cooperation was seen in the aftermath of attacks on September 11, 2001, as a foreign policy consensus emerged with both major parties supporting military action in Afghanistan. However, the subsequent invasion of Iraq in 2003, based on controversial claims about weapons of mass destruction, significantly fractured this unity. The Democratic Party increasingly viewed the war as unjustified and mismanaged, while many Republicans supported it as a necessary step in the “*War on Terror*”.⁵² The

⁴⁷ For more details, see; Thomas M. Shapiro (2017), *Toxic Inequality: How America's Wealth Gap Destroys Mobility, Deepens the Racial Divide, and Threatens Our Future*, New York: Basic Books.

⁴⁸ Rebecca Solnit (2024), “In the Shadow of Silicon Valley”, *London Review of Books*, Vol. 46, no: 3, pp. 7-11.

⁴⁹ Krige Siebrits (2022), “Economic Inequality and Political Polarization”, *Taiwan Journal of Democracy*, Vol. 18, no: 1, p. 41.

⁵⁰ Burt Neuborne (2019), *When at Times the Mob Is Swayed: A Citizen's Guide to Defending Our Republic*, New York: The New Press.

⁵¹ Michael H. Hunt (1987), *Ideology and U. S. Foreign Policy*, New Haven: Yale University.

⁵² Melvyn P. Leffler (2005), “9/11 and American Foreign Policy”, *Diplomatic History*, Vol. 29, no: 3, pp. 395-413.

intense debates over the legitimacy, execution, and consequences of the Iraq War exacerbated existing ideological divides, contributing to long-lasting partisan bitterness.

Polarization between Republicans and Democrats on issues of foreign policy further increased during the tenure of President Barack Obama. Conservatives criticized Obama for being too passive in international conflicts and perceived his foreign policy as weakening America's global stance.⁵³ In contrast, many liberals criticized him for continuing military interventions and the ethical implications of drone warfare.⁵⁴ The Iran Nuclear Deal (JCPOA – Joint Comprehensive Plan of Action) in 2015 is another significant example. The agreement, which aimed to curb Iran's nuclear program in exchange for lifting economic sanctions, was lauded by many Democrats as a diplomatic triumph, but vehemently opposed by Republicans who viewed it as dangerously lenient and detrimental to U.S. and Israeli security interests.⁵⁵ This division extended beyond Congress, influencing public opinion and media narratives, thereby deepening the partisan divide.⁵⁶

Donald Trump's presidency marked a dramatic shift in U.S. foreign policy, characterized by his "*America First*" doctrine. His administration's approach to international relations was highly polarizing. Key decisions, such as withdrawing from the Paris Climate Agreement, pulling out of the Trans-Pacific Partnership (TPP), renegotiating NAFTA, and the contentious dealings with NATO allies, were divisive. Republicans largely supported Trump's stance as a necessary recalibration of U.S. foreign policy to prioritize national interests. In contrast, Democrats criticized his actions as reckless and damaging to Washington's global standing and alliances.⁵⁷

President Donald Trump's personal approach to Russian President Vladimir Putin was notably conciliatory. Trump repeatedly praised Putin and expressed a desire to improve U.S.-Russia relations, which sparked significant controversy and allegations of undue leniency.⁵⁸ Despite Trump's personal overtures, his administration implemented several measures that were tough on Russia. Key actions included imposing sanctions on Russian individuals and

⁵³ Kenneth A. Schultz (2017), "Perils of Polarization for U.S. Foreign Policy", *The Washington Quarterly*, Vol. 40, no: 4, pp. 7-28.

⁵⁴ *Ibid.*

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ Gary C. Jacobson (2011), "Obama and the Polarized Public", in James A. Thurber (ed.) *Obama in Office: The First Two Years*, New York: Routledge, pp. 19-40.

⁵⁷ Shah M. Tarzi (2019), "The Trump Divide and Partisan Attitudes Regarding US Foreign Policy: Select Theoretical and Empirical Observations", *International Studies*, Vol. 56, no: 1, pp. 46-57.

⁵⁸ Florian Böller & Lukas D. Herr (2020), "From Washington without Love: Congressional Foreign Policy Making and US-Russian Relations under President Trump", *Contemporary Politics*, Vol. 26, no: 1, pp. 17-37.

entities for activities such as human rights abuses in Ukraine. The administration also expelled Russian diplomats in response to the poisoning of a former Russian spy in the UK. The Biden administration has taken a markedly firmer stance toward Russia, emphasizing accountability and strengthening alliances. President Joe Biden's administration swiftly imposed a new wave of sanctions on Russia. Biden has emphasized the importance of a united front against Russian aggression, especially in Eastern Europe. This approach contrasts with Trump's occasional criticism of NATO and his focus on burden-sharing among member states. The Trump and Biden administrations have adopted significantly different approaches to U.S.-Russia relations. Trump's tenure was marked by a dichotomy between his personal affinity for Putin and the administration's enforcement of sanctions and strategic measures. In contrast, Biden has pursued a more consistently confrontational and principled stance, engaging Russia from a position of firm resolve in the context of the ongoing Ukraine War. These contrasting approaches reflect broader differences in foreign policy philosophy that originate out of the bipolar ideological positions of Republicans and Democrats.

4. The Impact of Political Polarization on Democracy in the U.S.

Political polarization in the U.S. has also worsened due to the emergence of identity politics, in which social identities like gender, ethnicity, and religion are strongly linked to political choices.⁵⁹ Separate political factions representing the interests of particular identity groups might emerge as a result of identity politics. This has the potential to be a potent instrument for promoting social justice, but it also has the risk of adding to polarization by fostering inflexible borders of identification and diminishing chances for communication and cooperation across different groups. “*Culture wars*” on issues such as racial justice, abortion, gun control, and LGBTQ+ rights frequently show how divided American society is.

One recent example is the fight for transgender people to have equal access to restrooms.⁶⁰ Similarly, the deep ideological schism on reproductive rights is reflected in the continuing fight over abortion rights, which is illustrated by the divisiveness surrounding numerous legal cases to the Supreme Court and limitations at the state level.⁶¹ Social movements and protests are prime instances of people becoming deeply divided along ideological lines. Since its

⁵⁹ For more details, see; Christopher T. Stout (2020), *The Case for Identity Politics: Polarization, Demographic Change, and Racial Appeals*.

⁶⁰ Tom Dart (2017), “Transgender 'bathroom bill' leaves Texas Christians deeply divided”, *The Guardian*, 06.08.2017.

⁶¹ Greer Donley (2022), “Medication Abortion Exceptionalism”, *Cornell Law Review*, Vol. 107, no: 3, pp. 627-704.

inception, the Black Lives Matter (BLM) movement has been at the center of the national conversation about police brutality and racial equality. Reflecting profound ideological differences, some see BLM as an affront to law and order, while others see it as an essential reaction to systematic racism.⁶² The contrasting viewpoints on social and racial justice concerns are further demonstrated by the counter-protests, such the pro-Republican “*Blue Lives Matter*” movement that backs police officers.

The consequences of ideological polarization for democratic rule are substantial. Legislative deadlock is one of the most noticeable outcomes. Finding common ground is becoming more and more difficult as the ideological gap between the parties grows. This dynamic leads to deadlocks in policymaking, which in turn hinders the government’s capacity to do its job and leaves important problems unsolved. Political instability and a decline in public faith in democratic institutions are both exacerbated by legislative deadlock. For example, when it comes to healthcare reform, immigration laws, and budget allocations, it is very uncommon for parties to remain firmly committed to their ideological convictions, leading to impasses in the debates. The Affordable Care Act (ACA), sometimes known as “*Obamacare*” is a prime example of this deadlock. The political chasm over healthcare policy was on full display in the 2010 passing of the ACA with not a single Republican vote and the several attempts by Republicans to dismantle it that followed.⁶³ Another sign of parliamentary deadlock caused by ideological division is government shutdowns. The longest U.S. shutdown ever, which lasted 35 days from December 2018 to January 2019, is the most recent and glaring example of this. A controversial topic reflecting larger arguments about immigration and national security, the financial cost of a border wall became the source of this closure when President Trump and congressional Democrats could not come to an agreement. The impact of ideologically driven shutdowns on government operations and public faith in democratic institutions is glaringly obvious.

By giving an advantage to candidates who can win over the most radical members of their party, the primary election process of the U.S. political system also tends to deepen pre-existing divisions. Candidates take more ideologically conservative stances to win over their party’s base during the primary. In the 2016 presidential primaries, this phenomenon was on full display as Bernie Sanders and Donald Trump, who embodied the party’s most radical

⁶² Alvin B. Tillery Jr. (2019), “What Kind of Movement is Black Lives Matter? The View from Twitter”, *Journal of Race, Ethnicity, and Politics*, Vol. 4, no: 2, pp. 297-323.

⁶³ For more details, see; Steven Brill (2015), *America’s Bitter Pill: Money, Politics, Back-Room Deals, and the Fight to Fix Our Broken Healthcare System*, New York: Random House.

elements, garnered substantial support. This dynamic has the potential to further polarize candidates and the political environment as a whole.

The Capitol Riot on 6 January 2021 was one of the most egregious instances of political violence resulting from ideological strife. A group of armed pro-Trump militias attempted to change the 2020 presidential election results by storming the U.S. Capitol. This historic assault on a pillar of American democracy demonstrated the tremendous zeal with which some people are prepared to act in accordance with their deeply divided political views. This incident demonstrated how ideological divisions may quickly lead to bloodshed, which in turn undermines democratic rule. Rising levels of domestic terrorism and hate crimes are further signs of sharp ideological divisions. Extremist ideology is a common motivator for domestic terrorist attacks and hate organizations, according to the FBI and the Southern Poverty Law Center (SPLC).⁶⁴ The Pittsburg synagogue incident in 2018, in which a shooter targeted Jewish worshippers, and the 2017 Charlottesville demonstration, in which white supremacists fought with counter-protesters in the streets, are examples of how violent acts against perceived adversaries can result from extreme ideas.

Republicans and Democrats could not be more divided about climate change. Despite Republicans' skepticism of climate science and opposition to regulatory measures, surveys reveal that Democrats are more inclined to recognize the scientific consensus on climate change and favor actions to address it.⁶⁵ The contrasting policies of the last several administrations are evidence of how this divide influences policymaking. The stark difference between the Obama and Trump administrations' approaches to climate action and environmental regulation highlights the influence of ideological divisions on policy responses to pressing global issues. The COVID-19 epidemic also served to highlight and worsen the already existing ideological divide. There was a marked party divide in the reactions to public health initiatives like vaccination drives and mask requirements. Research shows that Republicans, swayed by political figures and media accounts that minimize the seriousness of the illness, were less inclined to wear masks and take vaccines.⁶⁶ In regions where people

⁶⁴ Southern Poverty Law Center (2018), "General Hate", 08.08.2018, Date of Accession: 10.05.2024 from <https://web.archive.org/web/20180408201658/https://www.splcenter.org/fighting-hate/extremist-files/ideology/general-hate>.

⁶⁵ For more details, see; Naomi Klein (2019), *On Fire: The Burning Case for a Green New Deal*, New York: Allen Lane.

⁶⁶ Katharina Gabriela Pfaff & Thomas Plümper & Eric Neumayer (2023), "Polarized Politics: Protest Against COVID-19 Containment Policies in the USA", *Political Science Quarterly*, Vol. 138, no: 1, pp. 23-46.

were more resistant to health measures, illness and death rates were greater, and this polarization made it harder to execute consistent public health programs.

To combat polarization, it is crucial to encourage collaboration and conversation across different political parties. Efforts to promote bipartisan cooperation among legislators have the potential to heal ideological wounds and create a more cooperative political climate. One group working to lessen partisanship and increase the efficacy of legislation is the Problem Solvers Caucus in Congress.⁶⁷ Its members come from both parties and are dedicated to finding common ground on important topics. One other way to reduce polarization via lessening the effect of biased news and algorithmic filtering is to increase media literacy and promote diversified media intake. In order to combat the spread of false information in today's media landscape, people can benefit from educational programs that teach them to think critically and analyze media effectively. Another way to combat the rise of echo chambers is to encourage people to read news stories from a range of outlets.

Rebuilding social cohesiveness requires promoting community involvement and conversation that transcends ideological barriers. To lessen polarization, there should be initiatives that unite people in talking about their problems and finding solutions they can all agree on. Intergroup contact interventions, town hall gatherings and civic dialogues all provide opportunities for people with different perspectives to meet face-to-face and have meaningful discussions. Legislative deadlock, election procedures, media consumption patterns, social disputes, and other facets of American culture and politics attest to the country's extreme degree of ideological polarization. This section has discussed how polarization affects government, social cohesiveness, and public safety in the U.S. Promoting bipartisan collaboration, improving media literacy, and encouraging community involvement are all necessary steps in the multi-pronged fight against polarization. We may strive for a more united and inclusive society by identifying and resolving the root causes of polarization.

5. The Roots of Political Polarization in Türkiye

There has been a great deal of ideological division in Türkiye since the early 2000s. Its political stability, social cohesiveness, and economic progress are all severely impacted by this split. Historical legacies, political dynamics, media impacts, economic variables, and societal changes are some of the many aspects and causes of ideological division in Türkiye that are examined in this section. These factors can provide light on where polarization in

⁶⁷ For more details, see; Josh Gottheimer & Tom Reed (2017), "Let's Stop the Bickering and Fix the Health Care System", *New York Times*, 04.08.2017.

Türkiye has come from and how it will shape the future of the country. Mustafa Kemal Atatürk launched a secular modernization movement called Kemalism when he established the Turkish Republic in 1923. In its pursuit of making Türkiye a secular modern nation-state, this ideology prioritized secularism, Turkish nationalism, and cultural Westernization. The long-standing friction between secularists and Islamists in Türkiye was caused by this vision clashing with the deeply established Islamic traditions. Secular elites are generally seen by the Turkish conservative political tradition as disconnected from the religious majority due to this schism, which has altered the political scene.⁶⁸

The divisiveness in Türkiye was further exacerbated by the country's history of military coups. In an effort to limit the impact of political Islam and other anti-Kemalist ideologies (e.g. socialism), the Kemalist military stepped into politics on many occasions (1960, 1971, 1980, and 1997), seeing itself as the protector of Atatürk's secular and nationalist Republic. More animosity and distrust developed between religious conservatives and secularists as a result of these actions. The ideological divide was further widened when conservatives and Islamists viewed the military's activities as anti-democratic. A notable change occurred in Turkish politics with the emergence of Recep Tayyip Erdoğan's Justice and Development Party (AKP or AK Parti) in the early 2000s. With its foundations in political Islam, the AKP was able to win over religious and conservative groups who had felt left out by the secular ruling class.⁶⁹ Its programs, which mixed social conservatism with economic liberalism, were well-received by the Turkish people and helped propel the party to victory in successive elections (i.e. in 2002, 2007, 2011, 2015, 2018, and 2023). On the other hand, polarization has worsened due to the AKP's rise to power and its authoritarian tendencies, which have helped to consolidate power and silence critics.⁷⁰

A major contributor to the divisiveness in Türkiye has been the leadership style of President Erdoğan. Society is more divided as a result of his polarizing speeches, which he has used on numerous occasions to target secularists/Kemalists, socialists, feminists, liberals, Kurdish and Alevi rights activists, and many opposition parties (e.g. CHP – Republican People's Party)

⁶⁸ For a detailed study, see; Senem Aydın-Düzgit (2019), "The Islamist-Secularist Divide", pp. 17-37.

⁶⁹ Elvan Aktas (2017), "The rise and the fall of the Turkish economic success story under AKP (JDP)", *Contemporary Islam*, no: 11, pp. 171-183.

⁷⁰ Yunus Sözen (2020), "Studying autocratization in Turkey: political institutions, populism, and neoliberalism", *New Perspectives on Turkey*, no: 63, pp. 209-235; Melis G. Laebens & Aykut Öztürk (2021), "Partisanship and Autocratization: Polarization, Power Asymmetry, and Partisan Social Identities in Turkey", *Comparative Political Studies*, Vol. 54, no: 2, pp. 245-279; Hakan Yavuzylmaz & Dimitris Tsarouhas (2023), "Opening the box of parties and party systems under autocratization: evidence from Turkey", *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 23, no: 4, pp. 901-920.

and non-governmental organizations.⁷¹ The political landscape has been further divided by President Erdoğan's method of government, which involves consolidating authority, weakening checks and balances, and intimidating opposition with long-term imprisonment sentences.⁷² There is a great deal of ideological tension because of his divisive storylines, which frequently include portraying political opponents as dangers to national security.⁷³

Partly as a result of government control and censorship, the Turkish media landscape has grown split. The media landscape is significantly biased towards pro-government narratives since many critical media outlets have been either taken over or repressed by the AKP administration.⁷⁴ There has been a lot of pressure on independent and alternative media, with journalists facing jail, fines, and legal harassment. Independent and opposition media are under intense pressure, in contrast to pro-government outlets like *Sabah* and *A Haber*, which relentlessly promote AKP narratives and policies. *Cumhuriyet*, *Sözcü*, and *Halk Tv* are just a few examples of the critical publications and television networks that face ongoing threats of censorship, legal action, and penalties. As a result of media polarization, preexisting ideological gaps are further deepened and various parts of society are exposed to wildly divergent information. Despite giving a new venue for dissenting opinions, social media has exacerbated divisions in society. By limiting users' exposure to content that disagrees with their views, social media platforms can essentially act as echo chambers, further solidifying users' ideological convictions. Disinformation and propaganda circulated on social media have deepened existing tensions, with opposing viewpoints on contentious matters like the Kurdish question, foreign policy direction, animal rights issue, and economic growth adding fuel to the fire.⁷⁵ Social media outlets such as Facebook and Twitter had a significant role in organizing and mobilizing the 2013 Gezi Park protests, which began as a local environmental

⁷¹ Murat Somer (2018), "Turkey: The Slippery Slope from Reformist to Revolutionary Polarization and Democratic Breakdown", pp. 42-61; Oğuzhan Göksel (2019), "Foreign Policy Making in the Age of Populism: The Uses of Anti-Westernism in Turkish Politics", *New Middle Eastern Studies*, Vol. 9, no: 1, pp. 13-35.

⁷² Bertil Emrah Oder (2021), "Turkey's Democratic Erosion: On Backsliding and the Constitution", *Social Research: An International Quarterly*, Vol. 88, no: 2, pp. 473-500.

⁷³ Berk Esen & Sebnem Gumuscu (2023), "How Erdoğan's Populism Won Again", *Journal of Democracy*, Vol. 34, no: 3, pp. 21-32.

⁷⁴ Ryan Lavigne (2019), "The End of Opposition: The AKP's Ten-Year War on Press Freedom in Turkey", *UCLA Journal of Islamic and Near Eastern Law*, no: 17, pp. 1-29; Vedat Demir (2021), "Freedom of the Media in Turkey Under the AKP Government", in Hasan Aydin & Winston Langley (eds.) *Human Rights in Turkey: Assaults on Human Dignity*, London: Springer, pp. 51-88.

⁷⁵ Didem Türkoğlu & Meltem Odabaş & Doruk Tunaoglu & Mustafa Yavaş (2022), "Political Polarisation on Social Media: Competing Understandings of Democracy in Turkey", *South European Society and Politics*, Vol. 27, no: 2, pp. 223-251.

protest and grew into huge anti-government rallies across the country.⁷⁶ In reaction, the government tried to restrict online activism and block social media sites, drawing attention to the way in which these platforms exacerbate ideological divisions. Meanwhile, pro-AKP narratives are pushed by pro-government social media operations that utilize bots and trolls to harass opposition individuals, further dividing the online sphere.⁷⁷

Another major factor that contributes to division in Türkiye is economic disparity. The AKP has presided over periods of robust economic growth in the 2000s and early 2010s; however hyper-inflation, income inequality, and wealth inequality have remained rampant, and the economy has been in a downward spiral since the mid-2010s (see **Table 2**). Economic development has disproportionately favored urban areas, especially in the west, over rural and eastern areas.⁷⁸ There is a correlation between the economic gap and ideological gulfs; generally speaking, rural regions are more religious and conservative, whilst metropolitan areas are more secular and liberal. Therefore, ideological polarization may be fueled by economic grievances, as various groups try to resolve their problems through different political channels. Proponents of the AKP's economic policies say they have helped the country flourish thanks to their emphasis on building and real estate as well as other massive infrastructural projects.⁷⁹ On the other hand, those who are against these policies say that they cause corruption, economic instability, and environmental damage.⁸⁰ Economic model debates highlight larger ideological differences; the AKP supports a pro-business, neoliberal free-market agenda, while the opposition parties, especially the CHP, call for more social welfare and wealth equality. Economic policy polarization affects voter preferences and public opinion. As inflation and income and wealth inequality has reached increasingly severe levels over the years under the AKP rule, economic dissatisfaction has come to the foreground of bipolarization and further deepened divisions (see **Table 2**).

⁷⁶ Oğuzhan Göksel & Omer Tekdemir (2018), "Questioning the 'Immortal State': The Gezi Protests and the Short-Lived Human Security Moment in Turkey", *British Journal of Middle Eastern Studies*, Vol. 45, no: 3, pp. 376-393.

⁷⁷ Erkan Saka (2018), "Social Media in Turkey as a Space for Political Battles: AKTrolls and other Politically motivated trolling", *Middle East Critique*, Vol. 27, no: 2, pp. 161-177; Seçil Toros & Emre Toros (2022), "Social media use and political participation: the Turkish case", *Turkish Studies*, Vol. 23, no: 3, pp. 450-473.

⁷⁸ For a comprehensive study, see; Güneş Aşık & Ulaş Karakoç & Şevket Pamuk (2023), "Regional inequalities and the West–East divide in Turkey since 1913", *The Economic History Review*, Vol. 76, no: 4, pp. 1305-1332.

⁷⁹ For a detailed study of Türkiye's political economy of development under the AKP rule, see; Görkem Altınörs & Ümit Akçay (2022), "Authoritarian neoliberalism, crisis, and consolidation: the political economy of regime change in Turkey", *Globalizations*, Vol. 19, no: 7, pp. 1029-1053.

⁸⁰ Fırat Kimya (2019), "Political economy of corruption in Turkey: declining petty corruption, rise of cronyism?", *Turkish Studies*, Vol. 20, no: 3, pp. 351-376.

Table 2. The Evolution of Inflation and Income and Wealth Inequality in Türkiye

	1995	2005	2015	2022
Share of Income Earned by Top % 1	% 21.5	% 18.2	% 20.9	% 20.4
Gini Index	38.5	42.6	40.8	43.7
Share of Wealth by Top % 1	% 46	% 37	% 39.5	% 37.4
Share of Wealth by Bottom % 50	% 1	% 3.3	% 3.2	% 3.2
Inflation Rate	% 89	% 8.1	% 7.6	% 72.3

Source: World Bank and World Inequality Database (as of 26 July 2024).

Another factor that has exacerbated division is the AKP's dependence on patronage and clientelism to sustain its support base.⁸¹ A severely divided political economy has resulted from accusations that the party is utilizing state resources to favor its supporters and penalize those who oppose it. Further erosion of faith in institutions and deepening of ideological differences have resulted from corruption scandals, including as the 2013 corruption investigation involving high-ranking officials and businesses linked to the AKP. Opposition supporters' animosity and mistrust of the government is intensified by the widespread belief that it participates in corrupt practices and shows favoritism/nepotism.⁸²

Ideological divisions in Türkiye also stem from the Kurdish Question. There are now significant rifts in Turkish society as a result of the protracted armed conflict between the Turkish Armed Forces and the PKK (Kurdistan Workers' Party) – which is recognized by Türkiye, the U.S., Britain, Japan, the EU (European Union), and NATO (North Atlantic Organization) as a terrorist organization.⁸³ Turkish nationalist ideology and some Kurdish

⁸¹ Düzgün Arslantaş & Şenol Arslantaş (2022), "How does clientelism foster electoral dominance? Evidence from Turkey", *Asian Journal of Comparative Politics*, Vol. 7, no: 3, pp. 559–575.

⁸² *Ibid.*; Fırat Kimya (2019), "Political economy of corruption in Turkey: declining petty corruption, rise of cronyism?", pp. 365-370.

⁸³ *Le Monde* (2022), "NATO deal with Sweden and Finland: Ankara celebrates 'national victory,' worries mount in Stockholm", 29.06.2022, Date of Accession: 10.05.2024 from

activists' demands for autonomy and more cultural rights frequently clash. The violent conflict has persisted despite intermittent peace negotiations and reforms, which have not unfortunately succeeded in reducing bipolarization among Turkish and Kurdish nationalists.⁸⁴ The political climate has become even more complex and politicized as a result of the AKP's inconsistent position on the Kurdish Question, which has ranged from negotiations to military solutions over the years.

In recent years, foreign policy has played an increasingly significant role in exacerbating divisions within Türkiye – not unlike in the United States. In the early years of the AKP's rule, Türkiye pursued a foreign policy aimed at integrating with the European Union (EU). This policy, which included democratic reforms, enjoyed broad support across the political spectrum as it promised enhanced democratic governance.⁸⁵ However, as EU accession talks stalled, Erdoğan's foreign policy increasingly adopted a neo-Ottoman vision, seeking to expand Turkish influence across the Middle East, North Africa, and the Balkans. This vision appealed to nationalist and conservative segments of Turkish society, but it also alienated secularists and liberals who viewed this approach as a departure from Türkiye's Western-oriented approach.⁸⁶ Türkiye's involvement in the Syrian Civil War and its contentious relationship with Israel has been particularly polarizing. The AKP's support for the Muslim Brotherhood in Egypt and Hamas in Gaza has drawn criticism from secular and some nationalist factions who argue that such policies compromise Türkiye's security and economic interests.⁸⁷ Conversely, conservative and Islamist groups have supported these policies as aligning with Türkiye's moral and strategic interests.

Türkiye's relations with Western allies, particularly the United States and NATO, have been another source of polarization. Erdoğan's purchase of the Russian S-400 missile defense system, have strained Türkiye's relations with its NATO allies. This move has been defended by the AKP as a sovereign right and a means to diversify Türkiye's defense partnerships. However, it has been criticized by opposition parties who view it as jeopardizing Türkiye's

https://www.lemonde.fr/en/international/article/2022/06/29/nato-deal-with-sweden-and-finland-ankara-celebrates-national-victory-worries-mount-in-stockholm_5988325_4.html

⁸⁴ Burak Bilgehan Özpek (2019), "The State's Changing Role Regarding the Kurdish Question of Turkey: From Consistent Tutelage to Volatile Securitization", *Alternatives*, Vol. 44, no: 1, pp. 35-49.

⁸⁵ Paul Kubicek (2005), "The European Union and Grassroots Democratization in Turkey", *Turkish Studies*, Vol. 6, no: 3, pp. 361-377.

⁸⁶ M. Hakan Yavuz (2022), "The Motives behind the AKP's Foreign Policy: Neo-Ottomanism and Strategic Autonomy", *Turkish Studies*, Vol. 23, no: 5, pp. 659-680.

⁸⁷ Hakki Taş (2022), "Erdoğan and the Muslim Brotherhood: An Outside-In Approach to Turkish Foreign Policy in the Middle East", *Turkish Studies*, Vol. 23, no: 5, pp. 722-742.

strategic alignment with the West and its membership in NATO.⁸⁸ The CHP, Türkiye's main opposition party, presents a markedly different vision for the country's foreign policy. One of the central tenets of the CHP's foreign policy is a strong commitment to closer integration with Western institutions, particularly the EU and NATO. The CHP advocates for revitalizing Türkiye's EU accession process, which has stalled under Erdoğan. The party believes that EU membership would not only bolster Türkiye's economy but also reinforce democratic values and human rights.⁸⁹ This stance contrasts sharply with the AKP's drift away from the EU, driven by both the slow pace of negotiations and a pivot toward more independent regional policies.

The AKP has pursued a pragmatic and strategic engagement with Russia, characterized by a willingness to cooperate on various fronts despite underlying tensions. Key areas of cooperation include energy, defense, and regional conflicts. The AKP views Russia as an important partner in diversifying Türkiye's energy sources, exemplified by the TurkStream pipeline, which delivers Russian natural gas to Türkiye and Europe. In the Middle East, particularly in Syria, the AKP has balanced cooperation and competition with Russia. Both countries support opposing sides in the Syrian Civil War but have managed to coordinate actions through mechanisms like the Astana Peace Process. The CHP has been a vocal critic of the AKP's decision to purchase the S-400 system, arguing that it jeopardizes Türkiye's strategic relationship with NATO and the United States. The CHP contends that the acquisition undermines Türkiye's defense interoperability with its NATO allies and exposes the country to unnecessary risks, including economic sanctions, and diplomatic isolation.⁹⁰ The CHP also critiques the AKP's perceived leniency towards Russia's authoritarianism and human rights record. The CHP argues for a foreign policy that upholds democratic values and human rights, suggesting that closer ties with Russia under Erdoğan compromise these principles.⁹¹

The AKP and CHP differ significantly in their approach to relations with Russia. The AKP's strategy is characterized by pragmatic engagement and strategic cooperation, particularly in energy and defense, despite the resulting tensions with NATO. In contrast, the CHP advocates for a more cautious approach, emphasizing the importance of maintaining strong

⁸⁸ Vicken Cheterian (2023), "Friend and Foe: Russia–Turkey relations before and after the war in Ukraine", *Small Wars & Insurgencies*, Vol. 34, no: 7, pp. 1271-1294.

⁸⁹ M. Hakan Yavuz & Ahmet Erdi Öztürk (2023), *Kemal Kılıçdaroğlu and the New Republican People's Party in Turkey*, London: Palgrave Macmillan, pp. 123–138.

⁹⁰ *Ibid.*

⁹¹ *Ibid.*

ties with Western allies and upholding democratic values. These differences reflect broader ideological divides and strategic visions within Turkish politics, shaping the country's foreign policy direction.

6. The Impact of Political Polarization on Democracy in Türkiye

Not unlike the wide divide between the Republicans and Democrats in the U.S., Turkish politics mostly revolve around the ideological clash between the ruling party (from 2002 to present) AKP and the established main opposition CHP – albeit there are other significant parties in the country such as the AKP's ally Turkish nationalist MHP (Nationalist Action Party), pro-Kurdish DEM (Peoples' Equality and Democracy Party), the rising new Islamist opposition YRP (New Welfare Party), and the ZP (Victory Party) known for its fanatical anti-immigrant stance and far-right populist leader Ümit Özdağ. Campaign speeches from the AKP and the CHP have frequently shown how far apart their ideologies are. In the most recent 2023 presidential elections and 2024 municipal elections, for example, there was intense rivalry, with Erdoğan portraying the contest as a fight for the “*survival*” of the country and the CHP highlighting democratic principles and effective leadership.⁹² Turkish politics is characterized by this ideological bipolarization, as seen in the contrast between the AKP's emphasis on national identity, Islam, and traditional values, and the CHP's discursive focus on secularism, modernity, and democracy.

Another illustration of the AKP-CHP division was the constitutional referendum that took place in 2017, leading to the change from a parliamentary to a super-presidential administration. Voters' polarized views were on full display in the referendum's close 51.4 % approval rate. Proponents of the shift included the AKP and its ally MHP, who contended that the shift would lead to more stable and efficient government. Opposition groups like the CHP warned that it would weaken democratic safeguards and pave the way for dictatorship. The bitter campaigns, characterized by claims of media bias and unethical tactics, demonstrated the wide ideological divide between those who favor and those who oppose the presidential system.

Part of the reason people are so divided is because of the conflict between religious conservatism and secularism. Secularists view the AKP's policies which support religious

⁹² M. Hakan Yavuz (2023), “A Torn Country: Erdoğan's Turkey and the Elections of 2023”, *Middle East Policy*, Vol. 30, no: 3, pp. 81-94; Meral Ugur-Cinar (2023), “Elections and Democracy in Turkey: Reconsidering Competitive Authoritarianism in the Age of Democratic Backsliding”, *The Political Quarterly*, Vol. 94, no: 3, pp. 445-451; Ezgi Elçi (2024), “Right-wing populism in Turkey and the 2023 elections”, *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 24, no: 2, pp. 297-317.

education, Islamic ideals in public life and the building of many mosques as a departure from Atatürk's secular ideas.⁹³ Equal rights for women and gender parity are also hotly debated topics. The AKP's traditionalist views on gender roles and family values are frequently at odds with those of feminists, socialists, and secularists who fight for equal rights for women at every field of life. AKP proposals to limit abortion or alter family law were two examples of legislation that received the ire of women's rights activists and illustrated the ideological gap. Every year on International Women's Day, there are marches that highlight how divided people are on gender issues; these feminist marches are frequently opposed by police.⁹⁴

One well-known instance of – and perhaps the most notable turning point for the deepening of polarization – the violent political outcomes that can result from extreme ideological division was the 2013 Gezi Park demonstrations. Demonstrations against the government spread across the country after they started as a modest protest in Istanbul against the planned reconstruction of a park. The government's and its critics' schism was on full display in the harsh police reaction that led to the deaths and severe injuries of numerous protestors.⁹⁵ A wide range of groups such as Kemalists, environmentalists, feminists, socialists, anti-capitalist Muslims, LGBTQ groups, Alevi rights activists, and pro-Kurdish activists came together during the rallies to oppose Erdoğan's growingly autocratic leadership.⁹⁶ Protesters were portrayed by the government as traitors and foreign agents, which only served to further split the population and exacerbate ideological divisions. Another noteworthy instance in Türkiye's divisiveness and bloodshed occurred during and after the failed coup attempt on 15 July 2016. Following the coup attempt, the government ordered a widespread purge of those it held responsible for the coup from the ranks of the military, the courts, universities, and the public service.⁹⁷ The coup and its aftermath highlighted the wide ideological divide across the country – even among religious conservatives as the FETÖ (Gülenist Terrorist Organization)

⁹³ Sebnem Gumuscu (2024), "The AKP and Stealth Islamization in Turkey", *Turkish Studies*, Vol. 25, no: 3, pp. 371-397.

⁹⁴ Emily McGarvey (2023), "International Women's Day: Istanbul women defy ban on protests", *BBC News*, 09.03.2023, Date of Accession: 10.05.2024 from <https://www.bbc.com/news/world-europe-64897655>.

⁹⁵ Kıvanç Atak & Donatella della Porta (2016), "Popular uprisings in Turkey: Police culpability and constraints on dialogue-oriented policing in Gezi Park and beyond", *European Journal of Criminology*, Vol. 13, no: 5, pp. 610-625.

⁹⁶ Oğuzhan Göksel & Omer Tekdemir (2018), "Questioning the 'Immortal State': The Gezi Protests and the Short-Lived Human Security Moment in Turkey", pp. 381-387.

⁹⁷ Gizem Tuğba Özkut & Jülide Aşçı (2020), "Long-Lasting State of Emergency: Use of (In)security for Consolidation of Power in Turkey", *Democracy and Security*, Vol. 16, no: 3, pp. 189-209.

members leading the coup attempt were members of an Islamist fraternity that had recently switched from close ally to an ardent enemy of the AKP administration.⁹⁸

A new but extremely intense schism has opened in Turkish society as a result of the influx of Syrian refugees. With more than 3.6 million officially, Türkiye is the world's largest home for Syrian refugees.⁹⁹ Rising levels of nationalism and anti-immigration sentiment are direct results of the social and economic stresses allegedly brought on by the influx of so many refugees. Opposition parties such as the ZP (Victory Party) have harshly criticized the AKP's open-door policy towards Syrian migrants, despite its lauded humanitarianism. This matter has escalated into a major political flashpoint in Türkiye, highlighting deeper ideological differences between anti-immigrant Turkish nationalists and secularists on one hand and relatively more pro-immigrant religious conservatives on the other side.

As noted by notable scholars such as Murat Somer and as has been the case in the U.S., democratic erosion has been a major outcome of ideological division in Türkiye.¹⁰⁰ Democratic norms and institutions have been weakened by the consolidation of power in the hands of the executive and the weakening of the independence of the judiciary. A zero-sum political climate has emerged as a result of polarization, making compromise harder and making political opponents seem like existential dangers. Because of this setting, authoritarian behaviors have flourished, and democratic safeguards have been compromised. The deteriorating levels of collaboration and confidence between various ideological factions are clear signs of socio-political disintegration. The CHP and AKP, secularists and religious conservatives and Turkish nationalists, and pro-Kurdish groups are deeply divided, leading to an atmosphere of mutual animosity and distrust. This disintegration of society makes it harder to solve common problems that call for widespread collaboration and weakens social cohesiveness.

The only way to combat division in Türkiye is to support more inclusive forms of government. That all parts of society have a say and are heard in decision-making is an important aspect of political reconciliation. It is critical to work toward bridging ideological divides via conversation and compromise. A more inclusive and less divided political climate

⁹⁸ Hatem Ete (2018), "Reframing the July 15 Coup Attempt: A Political and Sociological Examination", *Bilig*, no: 87, pp. 179-202.

⁹⁹ For more details, see; Suat Kınıklıoğlu (2020), "Syrian refugees in Turkey: changing attitudes and fortunes", Stiftung Wissenschaft und Politik Working Paper, Date of Accession: 10.05.2024 from <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2020C05/>.

¹⁰⁰ Murat Somer (2018), "Turkey: The Slippery Slope from Reformist to Revolutionary Polarization and Democratic Breakdown", pp. 42-61.

may be achieved by bolstering democratic institutions, safeguarding the rule of law, and guaranteeing the independence of the judiciary. To lessen divisiveness, media changes are equally essential. Promoting educated public discourse and providing a forum for many opinions may be achieved via ensuring an independent and diversified media environment. Crucial measures include safeguarding press freedom, fighting disinformation, and promoting ethical journalism. People can learn to reject the effect of biased media and develop critical thinking skills through media literacy classes. Resolving economic inequality is critical in reducing polarization-inspiring social and economic issues. Social cohesiveness may be enhanced by policies that encourage equitable economic development, lessen geographical inequalities, and provide every person a chance to succeed. To combat economic inequality and its roots, we need social safety nets and strategic investments in healthcare, education, and infrastructure.

Conclusion: Comparative Analysis and Theoretical Implications

Many democracies (e.g. France, Britain, and Germany) throughout the globe are dealing with varying degrees of political polarization. Given their very different political, social, and historical backgrounds, studying Türkiye and the U.S. side by side has offered us a great chance to learn about the dynamics of political division. Since Türkiye's first transition to a multi-party democracy in 1950, the country has had enormous difficulties with democratization, military tutelage, and political turmoil. Today, the country is evaluated to be a "*hybrid regime*" at best – for instance by Economist Intelligence Unit – while there are also more critical observers such as the world-famous Freedom House Index that has downgraded the country from "*partly free*" to "*not free*" since the mid-2010s.¹⁰¹ In contrast, the United States has had a far longer history of democratization – though not without major problems, severe crises and fluctuations (e.g. institution of slavery until 1865, the 1861-1865 Civil War, de jure racial segregation until the late 1960s, and ongoing de facto racial segregation). Today, the U.S. is generally seen as a "*free society*" and "*consolidated/advanced democracy*" by observers.¹⁰² However, it is important to note that it has been experiencing a degree of democratic erosion in parallel with high polarization as its overall democratic score declined

¹⁰¹ Economist Intelligence Unit (2023), "Our World in Data – Democracy Index". Date of Accession: 10.05.2024 from <https://ourworldindata.org/grapher/democracy-index-eiu>; Freedom House (2024), "Freedom in the World 2024 Report – Turkey", Date of Accession: 10.05.2024 from <https://freedomhouse.org/country/turkey/freedom-world/2024>.

¹⁰² Acemoglu and Robinson (2012), *Why Nations Fail*; Kamil Bernaerts & Benjamin Blanckaert & Didier Caluwaerts (2023), "Institutional design and polarization: Do consensus democracies fare better in fighting polarization than majoritarian democracies?"; Moffitt (2016), *The Global Rise of Populism*.

from being a “*full democracy*” with 8.2 points (out of maximum 10.0) in 2006 to 7.8 points in 2023 (now a so-called “*flawed democracy*”) according to Economist Intelligence Unit.¹⁰³ The Freedom House Index also acknowledges this negative trajectory as their latest report argues that the score of the U.S. democracy declined from 89 points (out of maximum 100) in 2017 to 83 points by 2024.¹⁰⁴ Looking at how polarization has played out in these two different nations reveal the common dynamics at play as well as case-specific causes of polarization.

From the aforementioned sections, it can be surmised that identity politics is a major factor in the division that exists in both the United States and Türkiye. Political affiliations in the United States are frequently defined by racial, religious, and ideological characteristics. Identity politics has a history of polarizing voters, as shown in the civil rights struggle, the growth of evangelical Christianity, and, more recently, in the development of the Tea Party and Trumpism (MAGA movement). In Türkiye, ideological (Kemalist vs. conservative), religious (secular vs. Islamist, Sunni vs. Alevi), and ethnic (Kurdish vs. Turkish) characteristics all play a major role in dividing the country. Disagreements have become even more pronounced due to the ongoing Kurdish Question, the Syrian refugee crisis, growing economic problems (e.g. inflation and income inequality), and President Recep Tayyip Erdoğan’s combative style and longstanding hegemony.

Economic inequality in particular has been found to be one of the shared drivers of intense polarization in both countries. Both left-wing (like Bernie Sanders) and right-wing (like Donald Trump) populist movements have emerged in the United States as a result of the rising economic inequality that has disenfranchised the middle class and working class. Discontent has also been exacerbated in Türkiye by economic difficulties including inflation, unemployment, and regional inequities. During the 2000s and early 2010s, Türkiye had macro-economic stability (single-digit inflation, globally valuable currency, and relatively high average purchasing power) and political stability stemming from democratic reforms undertaken as part of the country’s European Union accession negotiations. From the mid-2010s onwards, however, several interrelated factors (i.e. deterioration of the country’s global image, democratic erosion, and macro-economic difficulties) have increased socio-economic and political tensions. As inflation and purchasing power difficulties are more pronounced in

¹⁰³ Economist Intelligence Unit (2023), “Our World in Data – Democracy Index”, Date of Accession: 10.05.2024 from <https://ourworldindata.org/grapher/democracy-index-eiu>.

¹⁰⁴ Freedom in the World 2024 Report – Turkey”, Date of Accession: 10.05.2024 from <https://freedomhouse.org/country/turkey/freedom-world/2024>.

metropolitan areas, polarization between urban dwellers and rural population intensified.¹⁰⁵ This can clearly be seen in the electoral choices of the divergent communities – the urban areas becoming increasingly anti-AKP whereas the rural ones remaining mostly pro-AKP as was evident in the 2023 presidential elections and 2024 municipal elections.¹⁰⁶

A lot will depend on the Turkish economy, including its growth, unemployment, and inflation rates. Reducing political tensions may be possible with effective economic reforms and raising living standards. It will also be critical to address economic imbalances, especially those between rural and urban communities as well as between the richest % 1 and the bottom % 50 of the population. Both economic disparity and the difficulty of climbing the social ladder will also remain major issues in the United States. Reducing the socioeconomic underpinnings of polarization may be achieved by policies that address income disparities, improve access to healthcare and education, and increase economic possibilities. The changing nature of work due to factors like automation, globalization, and technology progress will have an effect on people's sense of economic stability and justice, which in turn may influence their political views and the degree to which they are divided.

In both nations, the media is crucial in creating and exacerbating divisions. *Fox News* and *MSNBC* serve conservative and liberal viewers, respectively, in the divided American media landscape. Same roles are played by the pro-AKP *TRT* and *A Haber* on one hand and the anti-AKP *Sözcü* and *Halk Tv* outlets on the other side in Turkish media system. By isolating users in echo chambers where they only see content that confirms their own opinions, social media also serves to deepen this chasm. There is a lot of partisanship in Türkiye's media because the government controls most of the stations albeit there are a lot of alternative outlets. Government propaganda and opposition mobilization both make use of social media channels, which further emphasizes the importance of these platforms.

Political divisiveness is greatly impacted by the unique historical legacies of both Türkiye and the United States. Despite the United States' proud tradition of democratic rule, long-standing differences have emerged over contentious topics including immigration, civil rights, and slavery. Although it offers stability, the two-party system also reinforces extreme opposites. The division in Türkiye is shaped by its military coup past, the Ottoman Empire's legacy, and the founding ideas of the Turkish Republic under Mustafa Kemal Atatürk. This

¹⁰⁵ Serdar Göcen (2023), "Inflation and income inequality linkages: do institutions matter?", *Applied Economics* [Online].

¹⁰⁶ Yüksek Seçim Kurulu (2024), "Sandık Sonuçları ve Tutanaklar", Date of Accession: 10.05.2024 from <https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu>.

country's secularist-Kemalist vs. Islamist-conservative schism has its origins in the early 20th century modern nation-state formation process and has lasting effects on modern politics. Hence, though the historical trajectories of Türkiye and the U.S. are divergent, historical legacy serves to drive polarization in both societies for sure.

The political and institutional system of the United States, characterized by presidentialism, separation of powers, and the first-past-the-post (FPP) electoral system, plays a significant role in shaping the dynamics of political polarization. The U.S. presidential system creates a high-stakes, winner-takes-all competition. Unlike parliamentary systems (e.g. Germany) where power is more diffusely distributed among several parties on a proportional basis, the presidential system concentrates executive power in a single individual, leading to intense partisan competition for control of the presidency. This exacerbates polarization, as Republican and Democratic parties and their voters become more entrenched in their positions to secure the presidency. Both the executive and the legislature are directly elected, which often create conflicts between these branches, especially under divided government. Such conflicts intensify polarization, as each branch claims a mandate from the electorate, leading to zero-sum confrontations rather than cooperative governance.

The FPP (First-Past-the-Post) electoral system in the U.S. strongly incentivizes a two-party system, as smaller parties struggle to win seats. This binary choice intensifies polarization by reducing the diversity of political representation and forcing voters into a dichotomous decision. FPP often results in a lack of proportionality between the percentage of votes received and the number of seats won, leading to feelings of disenfranchisement among voters of the losing party. This exacerbates polarization by creating a sense of injustice or illegitimacy among those who feel their views are not adequately represented. The U.S. political system's structure, with its emphasis on presidentialism and the FPP electoral system, combine to create a political environment that fosters intense partisan competition, legislative gridlock and a polarized electorate.

Türkiye's political and institutional system, characterized by an all-powerful presidentialism, limited separation of powers and a weak judicial balance, is closely connected to the dynamics of political polarization in the country. The 2017 transition to a highly centralized presidential system has concentrated executive power in the hands of President Erdoğan. This centralization reduces checks and balances and diminishes the role of other branches of government, leading to a more polarized political environment. The president's ability to govern with minimal oversight creates an "*us versus them*" mentality, where Erdoğan's

supporters and opponents become deeply entrenched in their positions. The Turkish parliament's role has been significantly weakened under the presidential system, limiting its ability to serve as a check on executive power. This erosion of legislative independence has led to a rubber-stamp parliament, where meaningful debate and opposition are stifled. This lack of a strong, independent legislative branch reduces opportunities for political pluralism and dialogue, contributing to a more polarized political landscape.

The limited separation of powers in the country results in the executive branch dominating other branches of government, reducing their ability to function independently. This dominance creates a polarized environment where political competition is reduced to a struggle for control of the presidency, sidelining other political institutions and actors. The judiciary in Türkiye has been increasingly politicized, with judicial appointments and decisions often reflecting the interests of the AKP. This undermines the judiciary's role as an impartial arbiter and erodes public trust in the judicial system. When the judiciary is seen as an extension of the executive branch, it contributes to polarization by reducing avenues for legal recourse and reinforcing the perception of a biased system. A weak judicial balance allows for the suppression of political dissent through legal means, such as the prosecution of opposition figures, journalists, and activists. This legal repression further polarizes society by creating an environment where opposition voices are silenced, and political debate is stifled. The centralization of power in the executive, the erosion of legislative and judicial independence, and the suppression of dissent all contribute to an environment where political polarization is both a cause and a consequence of the system's design in Türkiye. This polarization is likely to persist as long as the system remains highly centralized and lacks effective checks and balances.

The United States' relative democratic resiliency in the face of adversity stands in stark contrast to Türkiye's current experience away from democracy towards authoritarianism. The theoretical implication could be that less-consolidated democracies (with weaker separation of powers) such as Türkiye have a much higher risk of erosion when facing intense polarization. The Machiavellian uses of polarization by the AKP as a means of political control is demonstrated by the commonly employed rhetoric of "*patriotic us*" versus "*degenerate them*".¹⁰⁷ Indeed, President Erdoğan's style of governance in this way is extremely similar to former President (and current nominee) Trump's aggressive discourses

¹⁰⁷ Ezgi Elçi (2024), "Right-wing populism in Turkey and the 2023 elections", pp. 309-314.

towards what he considers “*traitorous liberals*” of Hollywood, *New York Times*, or *CNN*.¹⁰⁸ In the United States, there have been worries about a decline in democracy, especially under Trump’s presidency. However, despite intense partisanship and conflict, a level of democracy in the U.S. has been preserved through civil society and institutional balances. Nevertheless, democracies in both nations currently face serious risks stemming from polarization – albeit said risks are higher in Türkiye. The Capitol Riot on 6 January 2021 and the assassination attempt on Trump’s life on 13 July 2024 are examples of what tragedies can possibly occur as a result of political violence, legislative paralysis, and the degradation of democratic standards in the United States’ increasingly polarized political climate.

Polarization has a devastating effect on social cohesiveness. Communities in the United States have grown increasingly hostile toward individuals who hold different political opinions as a result of polarization. The Turkish government’s social policies have also further intensified religious and ethnic tensions, which in turn weaken societal cohesiveness. The difficulties of preserving national unity in a deeply divided society are particularly shown by the lingering Kurdish Question. Ineffective policymaking and governance emerge as an outcome of polarization. In the United States, when politicians are too divided to work together, crucial topics like healthcare, immigration, and climate change devolve into political fights. As a result of partisanship, Türkiye’s policymakers are accused of making irrational choices that put party interests ahead of the public good.¹⁰⁹ Gains in the near term but instability in the long run result from the AKP’s prioritization of power consolidation above inclusive and durable policy solutions.

Another key factor will be how involved and politically minded Türkiye’s youth are. Perhaps new divisions will be formed, or old ones will be widened by politically conscious and technologically savvy youth. The Kurdish Question and the relationship between religious and secular identities will remain important. A lessening of polarization can be achieved through campaigns that encourage openness and communication among diverse cultural and ethnic groups. American divisiveness will be shaped by ongoing discussions on cultural and identity issues, including LGBTQ+ rights, racial justice, and immigration. Efforts to lessen tensions can be supported by policies and discourse that prioritize inclusion and diversity appreciation.

¹⁰⁸ Caroline Nagel (2019), “Populism, immigration and the Trump phenomenon in the U.S.”, *Environment and Planning C: Politics and Space*, Vol. 37, no: 1, pp. 12-16.

¹⁰⁹ Berk Esen & Sebnem Gumuscu (2023), “How Erdoğan’s Populism Won Again”, pp. 26-29.

The significance of encouraging inclusive government is one important takeaway from the U.S. and Türkiye comparative research. One way to lessen the impact of division is to work towards building ruling coalitions that transcend party lines. To support more moderate politicians, this might entail voting reforms in the United States, such ranked-choice voting. Tensions in Türkiye might be alleviated by encouraging communication amongst religious and ethnic minority groups and by guaranteeing that all citizens have a voice in government via empowering civil society organizations. The key to effectively controlling division is bolstering democratic institutions. In the United States, it is crucial to safeguard voting rights, promote media diversity, and strengthen the independence of the judiciary. Reversing authoritarian policies, safeguarding journalistic freedom, and reestablishing judicial independence are of the utmost importance in Türkiye. In order to foster democratic ideals and keep governments responsible, both nations may benefit from strong civil society participation. Another way to lessen division is to tackle economic inequality. Some of the issues that drive division can be alleviated in both the U.S. and Türkiye through policies that try to reduce wealth and opportunity inequality. A more just society, free of populist and polarizing rhetoric is possible via investments in healthcare, social safety nets, and education.

Examining the causes of political polarization in Türkiye and the United States sheds light on shared and distinct characteristics. While authoritarian inclinations, historical legacies, and media environments are distinctive to each setting, identity politics, economic inequalities, and media environments are found to be major commonalities. There must be a concerted effort to lessen the impact of polarization because of its far-reaching consequences, which endanger democratic stability, social cohesiveness, and good governance. Both nations may take steps to build a more stable and united society by tackling economic disparity, encouraging inclusive governance, and strengthening democratic institutions. The results of 2024 presidential election in the U.S. (Donald Trump versus Kamala Harris) and a potential early presidential election in 2026 or 2027 in Türkiye – in which incumbent Erdoğan may face a strong challenge from the charismatic CHP mayor of Istanbul, Ekrem İmamoğlu – can be expected to make decisive impacts on the future of polarization in the two nations. If the victorious political leaders decide to steer their societies away from the long-entrenched populist usage of polarization, they may be able to trigger new eras of political reconciliation in their respective countries.

By offering a moderate alternative, a united social and political opposition to the ruling AKP has the potential to decrease polarization in Türkiye. On the other hand, if the Turkish

opposition chooses to embrace tactics that are just as divisive, they risk increasing it. The level of bipartisan collaboration in the U.S. Congress is of the utmost importance. Any attempts at bipartisan cooperation have the potential to lessen polarization, which has been exacerbated by gridlock and partisan strife. Polarization will be shaped by the words and deeds of influential political personalities, such as the President-to-be following the 2024 elections. Leaders who promote harmony and shared values can assist in mending fences, while those who use differences for personal benefit, like Trump, will only serve to deepen the rifts. What type of leadership the newly nominated Democratic candidate, Kamala Harris, might make – after President Joe Biden withdrew from seeking reelection – will determine the extent to which partisan divisions are widened.

BIBLIOGRAPHY

- Acemoglu, Daron & Robinson, James (2012), *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*, New York: Crown Business.
- Achen, Christopher H. & Bartels, Larry M. (2016), *Democracy for Realists: Why Elections Do Not Produce Responsive Government*, Princeton: Princeton University Press.
- Adar, Sinem & Seufert, Günter (2021), *Turkey's Presidential System after Two and a Half Years: An Overview of Institutions and Politics*, Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik.
- Aktas, Elvan (2017), "The rise and the fall of the Turkish economic success story under AKP (JDP)", *Contemporary Islam*, no: 11, pp. 171-183.
- Altınörs, Görkem & Akçay, Ümit (2022), "Authoritarian neoliberalism, crisis, and consolidation: the political economy of regime change in Turkey", *Globalizations*, Vol. 19, no: 7, pp. 1029-1053.
- Arslantaş, Düzgün & Arslantaş, Şenol (2022), "How does clientelism foster electoral dominance? Evidence from Turkey", *Asian Journal of Comparative Politics*, Vol. 7, no: 3, pp. 559-575.
- Aşık, Güneş & Karakoç, Ulaş & Pamuk, Şevket (2023), "Regional inequalities and the West–East divide in Turkey since 1913", *The Economic History Review*, Vol. 76, no: 4, pp. 1305-1332.
- Atak, Kıvanç & Della Porta, Donatella (2016), "Popular uprisings in Turkey: Police culpability and constraints on dialogue-oriented policing in Gezi Park and beyond", *European Journal of Criminology*, Vol. 13, no: 5, pp. 610-625.
- Aydın-Düzgit, Senem (2019), "The Islamist-Secularist Divide and Turkey's Descent into Severe Polarization", in Thomas Carothers and Andrew O'Donohue (eds.) *Democracies Divided: The Global Challenge of Political Polarization*, Washington: Brookings Institution Press, pp. 17-37.
- Aydın-Düzgit, Senem & Balta, Evren (2019), "When Elites Polarize over Polarization: Framing the Polarization Debate in Turkey", *New Perspectives on Turkey*, no: 60, pp. 153-176.

- Bail, Chris (2021), *Breaking the Social Media Prism: How to Make Our Platforms Less Polarizing*, Princeton: Princeton University Press.
- Bernaerts, Kamil & Blanckaert, Benjamin & Caluwaerts, Didier (2023), “Institutional design and polarization: Do consensus democracies fare better in fighting polarization than majoritarian democracies?”, *Democratization*, Vol. 30, no: 2, pp. 153-172.
- Böller, Florian & D. Herr, Lukas (2020), “From Washington without Love: Congressional Foreign Policy Making and US-Russian Relations under President Trump”, *Contemporary Politics*, Vol. 26, no: 1, pp. 17-37.
- Bramson, Aaron & Grim, Patrick & Singer, Daniel J. & Berger, William J. & Sack, Graham & Fisher, Steven & Flocken, Carissa & Holman, Bennett (2017), “Understanding Polarization: Meanings, Measures, and Model Evaluation”, *Philosophy of Science*, no: 84 (January), pp. 115-159.
- Brennan Center for Justice (2019), “Lamone v. Benisek”, 29.07.2019, Date of Accession: 10.05.2024 from <https://www.brennancenter.org/our-work/court-cases/lamone-v-benisek>.
- Brill, Steven (2015), *America’s Bitter Pill: Money, Politics, Back-Room Deals, and the Fight to Fix Our Broken Healthcare System*, New York: Random House.
- Canen, Nathan J. & Kendall, Chad & Trebbi, Francesco (2020), “Political Parties as Drivers of U.S. Polarization: 1927-2018”, National Bureau of Economic Research, December, Date of Accession: 10.05.2024 from <https://www.nber.org/papers/w28296>.
- Cheterian, Vicken (2023), “Friend and Foe: Russia–Turkey relations before and after the war in Ukraine”, *Small Wars & Insurgencies*, Vol. 34, no: 7, pp. 1271-1294.
- Collier, David (1993), “The Comparative Method”, in Ada W. Finifter (ed.) *Political Science: The State of Discipline*, Washington DC: American Political Science Association, pp. 105-119.
- Coppins, McKay (2020), “The Billion-Dollar Disinformation Campaign to Re-Elect the President”, *The Atlantic*, March 2020, Date of Accession: 10.05.2024 from <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2020/03/the-2020-disinformation-war/605530/>.
- Crotty, William (2015), *Polarized Politics: The Impact of Divisiveness in the US Political System*, Boulder: Lynne Rienner Publishers.

- Darmofal, David & Strickler, Ryan (2019), *Demography, Politics, and Partisan Polarization in the United States, 1828–2016*, London: Springer, pp. 34-61.
- Dart, Tom (2017), “Transgender 'bathroom bill' leaves Texas Christians deeply divided”, *The Guardian*, 06.08.2017.
- Demir, Vedat (2021), “Freedom of the Media in Turkey Under the AKP Government”, in Hasan Aydin & Winston Langley (eds.) *Human Rights in Turkey: Assaults on Human Dignity*, London: Springer, pp. 51-88.
- Donley, Greer (2022), “Medication Abortion Exceptionalism”, *Cornell Law Review*, Vol. 107, no: 3, pp. 627-704.
- Economist Intelligence Unit (2023), “Our World in Data – Democracy Index”. Date of Accession: 10.05.2024 from <https://ourworldindata.org/grapher/democracy-index-eiu>.
- Elçi, Ezgi (2024), “Right-wing populism in Turkey and the 2023 elections”, *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 24, no: 2, pp. 297-317.
- Enders, Adam M. (2021), “Issues versus Affect: How Do Elite and Mass Polarization Compare?”, *The Journal of Politics*, Vol. 83, no: 4, pp. 1872-1877.
- Esen, Berk & Gumuscu, Sebnem (2023), “How Erdoğan’s Populism Won Again”, *Journal of Democracy*, Vol. 34, no: 3, pp. 21-32.
- Ete, Hatem (2018), “Reframing the July 15 Coup Attempt: A Political and Sociological Examination”, *Bilig*, no: 87, pp. 179-202.
- Freedom House (2024), “Freedom in the World 2024 Report – Turkey”, Date of Accession: 10.05.2024 from <https://freedomhouse.org/country/turkey/freedom-world/2024>.
- Göcen, Serdar (2023), “Inflation and income inequality linkages: do institutions matter?”, *Applied Economics* [Online].
- Göksel, Oğuzhan (2019), “Foreign Policy Making in the Age of Populism: The Uses of Anti-Westernism in Turkish Politics”, *New Middle Eastern Studies*, Vol. 9, no: 1, pp. 13-35.

- Göksel, Oğuzhan & Tekdemir, Omer (2018), “Questioning the ‘Immortal State’: The Gezi Protests and the Short-Lived Human Security Moment in Turkey”, *British Journal of Middle Eastern Studies*, Vol. 45, no: 3, pp. 376-393.
- Gottheimer, Josh & Reed, Tom (2017), “Let’s Stop the Bickering and Fix the Health Care System”, *The New York Times*, 04.08.2017.
- Gumuscu, Sebnem (2024), “The AKP and Stealth Islamization in Turkey”, *Turkish Studies*, Vol. 25, no: 3, pp. 371-397.
- Guriev, Sergei & Papaioannou, Elias (2022), “The Political Economy of Populism”, *Journal of Economic Literature*, Vol. 60, no: 3, pp. 753-832.
- Harmon-Jones, Eddie & Mills, Judson (2019), “An introduction to cognitive dissonance theory and an overview of current perspectives on the theory”, in Eddie Harmon-Jones (ed.) *Cognitive Dissonance: Re-examining a Pivotal Theory in Psychology*, New York: American Psychological Association, pp. 3-24.
- Haselmayer, Martin & Wagner, Markus & Meyer, Thomas M. (2017), “Partisan Bias in Message Selection: Media Gatekeeping of Party Press Releases”, *Political Communication*, Vol. 34, no: 3, pp. 367-384.
- Heltzel, Gordon & Laurin, Kristin (2020), “Polarization in America: two possible futures”, *Current Opinion in Behavioral Sciences*, no: 34, pp. 179-184.
- Hunt, Michael H. (1987), *Ideology and U. S. Foreign Policy*, New Haven: Yale University.
- Iyengar, Shanto & Leikes, Yphtach, Levendusky, Matthew & Malhotra, Neil & Westwood, Sean J. (2019), “The Origins and Consequences of Affective Polarization in the United States”, *Annual Review of Political Science*, no: 22, pp. 129-146.
- Jacobson, Gary C. (2011), “Obama and the Polarized Public”, in James A. Thurber (ed.) *Obama in Office: The First Two Years*, New York: Routledge, pp. 19-40.
- Jenkins, Richard (2014), *Social Identity 4th Edition*, London and New York: Routledge.
- Jung, Bryan (2022), “Americans’ Real Wages Fall Again as Inflation Soars to Fresh 40-Year High”, *The Epoch Times*, 13.07.2022.

- Kınıklioğlu, Suat (2020), “Syrian refugees in Turkey: changing attitudes and fortunes”, Stiftung Wissenschaft und Politik Working Paper, Date of Accession: 10.05.2024 from <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2020C05/>.
- Kim, Kenneth (2019), “The Hostile Media Phenomenon: Testing the Effect of News Framing on Perceptions of Media Bias”, *Communication Research Reports*, Vol. 36, no: 1, pp. 35-44.
- Kimya, Firat (2019), “Political economy of corruption in Turkey: declining petty corruption, rise of cronyism?”, *Turkish Studies*, Vol. 20, no: 3, pp. 351-376.
- Klein, Naomi (2019), *On Fire: The Burning Case for a Green New Deal*, New York: Allen Lane.
- Kleinfeld, Rachel (2023), “Polarization, Democracy, and Political Violence in the United States: What the Research Says”, Carnegie Endowment for International Peace, Date of Accession: 10.05.2024 from https://carnegie-production-assets.s3.amazonaws.com/static/files/Kleinfeld_Polarization_final_3.pdf.
- Kleinfeld, Rachel (2024), “The Rising Tide of Political Violence: An Attempted Assassination of Trump Is Part of a Global Trend”, *Foreign Affairs*, 19.07.2024. Date of Accession: 10.05.2024 from <https://www.foreignaffairs.com/united-states/rising-tide-political-violence>.
- Kubicek, Paul (2005), “The European Union and Grassroots Democratization in Turkey”, *Turkish Studies*, Vol. 6, no: 3, pp. 361-377.
- Kubina, Emily & Von Sikorki, Christian (2021), “The Role of (Social) Media in Political Polarization: A Systematic Review”, *Annals of the International Communication Association*, Vol. 45, no: 3, pp. 188-206.
- Laebens, Melis G. & Öztürk, Aykut (2021), “Partisanship and Autocratization: Polarization, Power Asymmetry, and Partisan Social Identities in Turkey”, *Comparative Political Studies*, Vol. 54, no: 2, pp. 245-279.
- Lavigne, Ryan (2019), “The End of Opposition: The AKP’s Ten-Year War on Press Freedom in Turkey”, *UCLA Journal of Islamic and Near Eastern Law*, no: 17, pp. 1-29.
- Leffler, Melvyn P. (2005), “9/11 and American Foreign Policy”, *Diplomatic History*, Vol. 29, no: 3, pp. 395-413.

- *Le Monde* (2022), “NATO deal with Sweden and Finland: Ankara celebrates 'national victory,' worries mount in Stockholm”, 29.06.2022, Date of Accession: 10.05.2024 from https://www.lemonde.fr/en/international/article/2022/06/29/nato-deal-with-sweden-and-finland-ankara-celebrates-national-victory-worries-mount-in-stockholm_5988325_4.html.
- Lijphart, Arend (1971), “Comparative Politics and the Comparative Method”, *American Political Science Review*, Vol. 65, no: 3, pp. 682-693.
- McCoy, Jennifer & Rahman, Tahmina & Somer, Murat (2018), “Polarization and the Global Crisis of Democracy: Common Patterns, Dynamics, and Pernicious Consequences for Democratic Polities”, *American Behavioral Scientist*, Vol. 62, no: 1, pp. 16-42.
- McCoy, Jennifer & Somer, Murat (2019), “Toward a Theory of Pernicious Polarization and How It Harms Democracies: Comparative Evidence and Possible Remedies”, *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 681, no: 1, pp. 234-271.
- McGarvey, Emily (2023), “International Women’s Day: Istanbul women defy ban on protests”, *BBC News*, 09.03.2023, Date of Accession: 10.05.2024 from <https://www.bbc.com/news/world-europe-64897655>.
- Mehlhaff, Isaac D. (2023), “A Group-Based Approach to Measuring Polarization”, *American Political Science Review* [Online], pp. 1-9.
- Moffitt, Benjamin (2016), *The Global Rise of Populism: Performance, Political Style, and Representation*, Stanford: Stanford University Press.
- Montellaro, Zach & Gerstein, Josh (2022), “Supreme Court to hear case on GOP ‘independent legislature’ theory that could radically reshape elections”, *Politico*, 30.06.2022, Date of Accession: 10.05.2024 from <https://www.politico.com/news/2022/06/30/supreme-court-gop-independent-legislature-theory-reshape-elections-00043471>.
- Murib, Zein (2018), “Trumpism, Citizenship, and the Future of the LGBTQ Movement”, *Politics & Gender*, Vol. 14, no: 4, pp. 649-672.
- Nagel, Caroline (2019), “Populism, immigration and the Trump phenomenon in the U.S.”, *Environment and Planning C: Politics and Space*, Vol. 37, no: 1, pp. 12-16.

- Neuborne, Burt (2019), *When at Times the Mob Is Swayed: A Citizen's Guide to Defending Our Republic*, New York: The New Press.
- Oder, Bertil Emrah (2021), "Turkey's Democratic Erosion: On Backsliding and the Constitution", *Social Research: An International Quarterly*, Vol. 88, no: 2, pp. 473-500.
- Özkut, Gizem Tuğba & Aşçı, Jülide (2020), "Long-Lasting State of Emergency: Use of (In)security for Consolidation of Power in Turkey", *Democracy and Security*, Vol. 16, no: 3, pp. 189-209.
- Özpek, Burak Bilgehan (2019), "The State's Changing Role Regarding the Kurdish Question of Turkey: From Consistent Tutelage to Volatile Securitization", *Alternatives*, Vol. 44, no: 1, pp. 35-49.
- Pfaff, Katharina Gabriela & Plümper, Thomas & Neumayer, Eric (2023), "Polarized Politics: Protest Against COVID-19 Containment Policies in the USA", *Political Science Quarterly*, Vol. 138, no: 1, pp. 23-46.
- Rossinow, Doug (2008), *Visions of Progress: The Left-Liberal Tradition in America*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Rostbøll, Christian F. (2024), "Polarization and the Democratic System: Kinds, Reasons, and Sites", *Perspectives on Politics* [Online], pp. 1-17.
- Saka, Erkan (2018), "Social Media in Turkey as a Space for Political Battles: AKTrolls and other Politically motivated trolling", *Middle East Critique*, Vol. 27, no: 2, pp. 161-177.
- Schultz, Kenneth A. (2017), "Perils of Polarization for U.S. Foreign Policy", *The Washington Quarterly*, Vol. 40, no: 4, pp. 7-28.
- Shapiro, Thomas M. (2017), *Toxic Inequality: How America's Wealth Gap Destroys Mobility, Deepens the Racial Divide, and Threatens Our Future*, New York: Basic Books.
- Shoss, Mindy & Su, Shiyang & Schlotzhauer, Ann & Carusone, Nicole (2022), "Job Insecurity Harms Both Employees and Employers", *Harvard Business Review*, 26.09.2022, Date of Accession: 10.05.2024 from <https://hbr.org/2022/09/job-insecurity-harms-both-employees-and-employers>.

- Siebrits, Krige (2022), “Economic Inequality and Political Polarization”, *Taiwan Journal of Democracy*, Vol. 18, no: 1, pp. 41-60.
- Solnit, Rebecca (2024), “In the Shadow of Silicon Valley”, *London Review of Books*, Vol. 46, no: 3, pp. 7-11.
- Somer, Murat (2018), “Turkey: The Slippery Slope from Reformist to Revolutionary Polarization and Democratic Breakdown”, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 681, no: 1, pp. 42-61.
- Southern Poverty Law Center (2018), “General Hate”, 08.08.2018, Date of Accession: 10.05.2024 from <https://web.archive.org/web/20180408201658/https://www.splcenter.org/fighting-hate/extremist-files/ideology/general-hate>.
- Sözen, Yunus (2020), “Studying autocratization in Turkey: political institutions, populism, and neoliberalism”, *New Perspectives on Turkey*, no: 63, pp. 209-235.
- Spruill, Marjorie J. (2017), *Divided We Stand: The Battle over Women’s Rights and Family Values That Polarized American Politics*, New York: Bloomsbury.
- Stewart, Alexander J. & McCarty, Nolan & Bryson, Joanna J. (2020), “Polarization under rising inequality and economic decline”, *Science Advances*, Vol. 6, no: 50, pp. 1-9.
- Stout, Christopher T. (2020), *The Case for Identity Politics: Polarization, Demographic Change, and Racial Appeals*, Charlottesville: University of Virginia Press.
- Szymański, Adam & Cihangiroğlu, Ahmet Furkan (2023), “Deliberate polarization as a distractive political strategy in economic downturns: the case of Turkey”, *British Journal of Middle Eastern Studies* [Online]. Date of Accession: 10.05.2024 from <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13530194.2023.2251140>.
- Tarzi, Shah M. (2019), “The Trump Divide and Partisan Attitudes Regarding US Foreign Policy: Select Theoretical and Empirical Observations”, *International Studies*, Vol. 56, no: 1, pp. 46-57.
- Taş, Hakki (2022), “Erdoğan and the Muslim Brotherhood: An Outside-In Approach to Turkish Foreign Policy in the Middle East”, *Turkish Studies*, Vol. 23, no: 5, pp. 722-742.
- Tillery Jr., Alvin B. (2019), “What Kind of Movement is Black Lives Matter? The View from Twitter”, *Journal of Race, Ethnicity, and Politics*, Vol. 4, no: 2, pp. 297-323.

- Toros, Seçil & Toros, Emre (2022), “Social media use and political participation: the Turkish case”, *Turkish Studies*, Vol. 23, no: 3, pp. 450-473.
- Türkoğlu, Didem & Odabaş, Meltem & Tunaoglu, Doruk & Yavaş, Mustafa (2022), “Political Polarisation on Social Media: Competing Understandings of Democracy in Turkey”, *South European Society and Politics*, Vol. 27, no: 2, pp. 223-251.
- Ugur-Cinar, Meral (2023), “Elections and Democracy in Turkey: Reconsidering Competitive Authoritarianism in the Age of Democratic Backsliding”, *The Political Quarterly*, Vol. 94, no: 3, pp. 445-451.
- White, John (2015), *What Happened to the Republican Party? And What It Means for American Presidential Politics*, New York: Routledge.
- Yavuz, M. Hakan (2022), “The Motives behind the AKP’s Foreign Policy: Neo-Ottomanism and Strategic Autonomy”, *Turkish Studies*, Vol. 23, no: 5, pp. 659-680.
- Yavuz, M. Hakan (2023), “A Torn Country: Erdoğan’s Turkey and the Elections of 2023”, *Middle East Policy*, Vol. 30, no: 3, pp. 81-94.
- Yavuz, M. Hakan & Öztürk, Ahmet Erdi (2023), *Kemal Kılıçdaroğlu and the New Republican People’s Party in Turkey*, London: Palgrave Macmillan.
- Yavuz, Hakan & Tsarouhas, Dimitris (2023), “Opening the box of parties and party systems under autocratization: evidence from Turkey”, *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 23, no: 4, pp. 901-920.
- Yılmaz, Cengiz & Özdemir, Özlem (2012), “Factors driving the political polarization process in Turkey: Relative effects of a number of determinants ranging from economic voting behavior to collective trauma effects”, *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, Vol. 7, no: 311, pp. 9-39.
- Yüksek Seçim Kurulu (2024), “Sandık Sonuçları ve Tutanaklar”, Date of Accession: 10.05.2024 from <https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu>.

ABD BAŞKANLARININ DIŞ POLİTİKA KARNESİ: İNSANİ AÇIDAN DEĞERLENDİRME (1993-2024)

Seda Gözde TOKATLI¹

Özet: Soğuk Savaş sonrası dönemde, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) siyasi, güvenlik ve ekonomik politikalarında önemli değişimler yaşanmıştır. ABD, tek kutuplu yapısal düzen içerisinde problem çözücü politikalar yürütmeye büyük önem göstermiştir. Yeni dönemde dünyanın herhangi bir bölgesinde meydana gelen bir gelişme, Amerikan çıkarlarını doğrudan ilgilendirmese bile, ABD'nin sorunlara kayıtsız kalması mümkün olmamıştır. Ancak ABD'nin giderek artan içe dönük uygulamaları, ortak sorunlar karşısında ulusal çıkarlarına uygun hareket etmesi ve uluslararası yapıyı kendi çıkarlarına göre yönlendirme çabası, sistem içerisindeki yetkinliğini zamanla kaybetmesine yol açmıştır. ABD'nin maddi kabiliyetlerine öncülük vererek izlediği politika, ulusal ve uluslararası yönetimdeki rolünün gerilemesine yol açmıştır. ABD, uluslararası arenada ve uluslararası kuruluşlar üzerinde sahip olduğu güç ve yetkilerini kaybederken, kuruluşunda büyük öneme sahip olan demokrasi, uluslararası hukuk ve insan hakları kavramlarını hiçe sayarak mevcut meşruiyetini de zedelemiştir. Dönüşen yapısal düzen içerisinde bireyi ön plana çıkaran politikaların yerini revizyonist, değişimi amaçlayan ve maddi güç unsurlarının daha fazla ön plana çıktığı bir anlayış hâkim olmuştur. Bu çalışma, Soğuk Savaş sonrası dönemde göreve başlayan Bill Clinton döneminden Joe Biden dönemine kadar ABD'nin dış politika karnesini ele alacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Uluslararası Sistem, Amerika Birleşik Devletleri, İnsan Hakları.*

Article Category: Political Science / International Relations

Date of Submission: 29.07.2024

Date of Acceptance: 09.08.2024

¹ İzmir Demokrasi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı,
Email: sedagozde.tokatli@idu.edu.tr.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1880-1338>.

THE FOREIGN POLICY REPORT CARD OF THE US PRESIDENTS:**AN ASSESSMENT FROM A HUMANITARIAN POINT OF VIEW (1993-2024)**

Abstract: In the post-Cold War period, there have been significant changes in the political, security, and economic policies of the United States (U.S.). The U.S. has shown great importance to conducting problem-solving policies within the unipolar structural order. Even if a development occurring in any region of the world in the new period does not directly concern American interests, it has not been possible for the U.S. to remain indifferent to problems. However, in time, increasing inward-looking practices of the U.S., its acting in accordance with its national interests in the face of common problems, and its efforts to direct the international structure according to its own interests have led to losing its competence within the system. The policy followed by the U.S. by leading its financial capabilities has led to the decline of its role in national and international governance. While the U.S. has lost the power and authority it has in the international arena and over international organizations, it has also damaged its current legitimacy by ignoring the concepts of democracy, international law, and human rights, which are of great importance in the U.S. organization. A revisionist, change-oriented understanding prevails in the place of policies that bring the individual to the forefront in the transforming structural order, and material power elements come to the fore more. This study will cover the foreign policy report card of the U.S. from the period of Bill Clinton, who took office in the post-Cold War period, to the period of Joe Biden.

Keywords: *International System, United States of America (U.S.), Human Rights.*

Giriş

Soğuk Savaş'ın sona ermesini müteakiben, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) dış politikasında köklü değişimler meydana gelmiştir. Soğuk Savaş sonrası ABD dış politikası, küresel güç dinamikleri, uluslararası güvenlik tehditleri ve küresel ekonomik koşullara bağlı olarak evrilmiştir. Sovyetler Birliği'nin 1991'deki çöküşü, ABD'yi tek kutuplu dünya düzeninin lideri olarak konumlandırmıştır. Bu dönemde, ABD, küresel liderlik rolünü üstlenmeye devam etmiştir. ABD, tek kutuplu dünya düzenindeki rolünü sürdürürken, yeni tehdit ve fırsatlarla başa çıkma stratejileri geliştirmiştir. Bu süreçte, insan hakları, uluslararası iş birliği, ticaret ve güvenlik gibi konular sürekli olarak gündemde kalmıştır. Soğuk Savaş döneminde benimsenen geleneksel güvenlik anlayışı “*devletlerin güvenliği*” temelinde şekillenirken, Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlik daha çok “*insan güvenliği*” temelinde tanımlanmaya başlanmıştır. “*İnsani müdahale*” kavramının “*koruma sorumluluğu*” doktrini ile kullanılması egemenliğin sadece hak değil, aynı zamanda devletlere karşı tanınan bir sorumluluk olduğunu da ön plana çıkarmıştır.

Bu makale, Amerikan dış politikasının uygulama aşamasında iç siyasi dinamiklerin de göz önünde bulundurulduğu süreçlerle birlikte ABD'nin demokrasi, insan hakları ve özgürlükler ekseninde küresel bir güç olma peşinde farklı coğrafyalarda değişken politikalar izlediğini ve söz konusu politikaların ortak noktasının Amerikan çıkarları olduğunu ileri sürmektedir. ABD'nin değer-çıkar ikilemi arasındaki kalarak, zamanla çıkar eksenli dış politikaya yönelik artan eğilimi, normatif temellere dayandırılarak inşa edilmiş olan güç basamaklarını ise arka plana atmaktadır. Bu kapsamda, Liberal Kurumsalcılık kuramı ile ele alınan bu çalışmada, ABD'nin liberal dünya düzeni içerisinde rıza oluşturarak yönetme anlayışı, kurumsal yapılar üzerindeki hâkimiyeti ve normatif değerlere yaptığı vurgu incelenmiş ve dünya liderliği veya hegemonya kavramı ile bunun çözümlenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda, normatif güç ile ilişkilendirilen Liberal Kurumsalcı teori çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturmaktadır.

Makalenin birinci bölümünde Liberal Kurumsal yapıyı ele alarak normatif gücün inşasına odaklanılmış ve insan hakları, demokrasi ve uluslararası hukuk gibi kavramların tahakküm kavramına nasıl hizmet ettiği gösterilmek istenmiştir. Liberal Kurumsal çerçevede ele alınan bu çalışma, ABD kurumlarının evrensel değerlerin yayılmasında oynadığı rolü ön plana çıkararak, ülkelerin zaman içerisinde dış politika kararlarında yaşanan değişimi bunun yansımaları olarak değerlendirmektedir. ABD liderliğinde inşa edilen liberal düzeninin erozyona uğradığı 21. yüzyıl içerisinde ABD Başkanlarının izlediği dış politika stratejilerinde,

ulusal strateji belgeleri de önemli bir rol oynamıştır. Bu çalışma, Doğu (Asya) merkezli bir dünya düzeninde doğru evrilmekte olan küresel düzen içerisinde Batılı değerler tarafından inşa edilen uluslararası kurum ve kuralların kabulünün eskiye nazaran daha fazla zorlaştığını, evrensel değerlerin takipçisinin veya koruyucusunun artık ABD olmadığını ve Batı güdümünde inşa edilen merkezi yapılaşmaların görevlerini eskisi gibi yerine getiremediği yönündeki hipotezi güçlendirmeyi amaçlamaktadır. ABD'nin dış politikasında yaşanan gelişmeler, diğer devletlerin ve uluslararası kuruluşların stratejilerinde de önemli değişimlere yol açmıştır. ABD'nin değişen konjonktürde ulusal yapı içerisinde aldığı kararların uluslararası alandaki uygulamalara ters düşmesi de sistem içerisindeki inandırıcılığın zaman içerisinde kaybetmesine yol açmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, ABD Başkanlarının dış politika karnelerini değerlendirirken, insan hakları açısından birkaç önemli faktörü göz önünde bulundurmak gerekmektedir. ABD'nin dış politikası, genellikle insan hakları ve demokrasi gibi evrensel değerleri teşvik etme amacı taşısa da, bu hedeflere ulaşma şekli ve uygulamaları zaman içinde değişkenlik göstermiştir. 21. yüzyılda ABD'nin “*Önce Amerika*” ilkesi temelinde izlediği çıkar odaklı dış politika anlayışı ve diğer bazı ülkelere çifte standart yaklaşımı çerçevesinde gelişen diplomatik yaklaşımı, insan hakları karnesine de olumsuz olarak yansımıştır. ABD Başkanlarının dış politika karneleri, insan hakları açısından bakıldığında oldukça karmaşıktır. Başkanlar, genelde, ulusal güvenlik çıkarları ve uluslararası hukuk ilkeleri arasında dengede kalarak insan hakları politikalarını şekillendirmişlerdir. Bu süreçte bazı Başkanlar insan hakları konusunda daha aktif bir tutum sergilerken, diğer bazıları da ulusal güvenlik veya stratejik çıkarlar nedeniyle bu konuları görmezden gelmiş ve bu nedenle çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. Ancak her Başkan'ın politikaları, doğal olarak, yönettikleri dönemin uluslararası koşulları ve iç politik olayları temelinde şekillenmiştir. Paul Kennedy'ye göre, ABD, sonunda diğer tüm hegemon güçler gibi bir noktada düşüşe geçecek ve mevcut konumunu kaybedecektir.² Nitekim ABD'nin sistem içerisindeki liderlik vasfının gerilediği yönünde tartışmalar da son yıllarda hız kazanmaktadır. Bu konu özellikle 2003 Irak Savaşı ardından işlenmeye başlanmış ve 2000'lerde Rusya'nın toparlanması ve 2010'larda da Çin'in hızlı ekonomik yükselişi nedeniyle popüler bir akademik tartışma haline gelmiştir. Bu süreçte, devlet merkezli tehdit unsurunun ortadan kalkması ile devletlerin düşmanlarını direkt olarak tanımlayamadığı yeni bir döneme de geçiş yapılmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde

² Paul Kennedy (1987), *The Rise and Fall of Great Powers: Economic Chance and Military Conflict From 1500 to 2000*, New York: Random House, ss. 514-540.

düşmanın eskiye nazaran daha az görünür olması jeopolitik belirsizliğe yol açarken, istihbarat kavramına olan bakış açısını da haliyle değiştirmiştir.

Bu çalışma, 20. yüzyılın başları itibariyle yükselişe geçen ABD'nin ekonomik gücünün eş zamanlı olarak uluslararası düzenin siyasi ve askeri unsurlarına da sirayet etmesiyle İkinci Dünya Savaşı'nın sonu itibariyle Washington'ın dünya liderliğine gelmesini normatif gücünün temelleri üzerinden ele alırken, 21. yüzyıldan itibaren ABD'nin yaşadığı siyasi, ekonomik ve değer temelli güç kaybını ön plana çıkararak, Amerika'nın normatif gücünün sistem içerisindeki dönüşümünü incelemeyi amaçlamaktadır.

1. Liberal Kurumsalcılık Teorisi Çerçevesinde ABD Dış Politikası

Uluslararası yapı içerisinde yer alan aktörlerin birbiri ile artan iş birliği hem “örümcek ağı” gibi karışık bir şekilde, hem de “*karmaşık karşılıklı bağımlılık*” çerçevesinde iç içe geçmiş şekildedir.³ ABD'nin neoliberal politikaları hem ülke içinde, hem de uluslararası düzeyde büyük bir etki yaratmıştır. Neoliberalizm, serbest piyasa ekonomisini teşvik eden, devlet müdahalesini azaltan ve özelleştirmeyi destekleyen bir ekonomik ve politik felsefedir. ABD'nin neoliberalizme olan bağlılığı, özellikle 1980'lerden itibaren belirgin hale gelmiştir. Ronald Reagan'ın Başkanlığı sırasında (1981-1989), neoliberal politikalar, ABD'de geniş ve açık bir şekilde benimsendi. Örneğin, vergi indirimleri, deregülasyon (regülasyonların kaldırılması) ve özelleştirme bu dönemin öne çıkan kavramları ve politikalarıydı. Reagan'ın politikaları, serbest piyasa prensiplerinin yaygınlaşmasına ve devlet müdahalesinin azalmasına yol açtı. Bill Clinton döneminde de (1993-2001) ABD'de neoliberalizmin uygulanması devam etmiştir. Özel sektörün genişlemesi, ticaret anlaşmaları (örneğin NAFTA) ve piyasayla barışık sosyal güvenlik reformları bu dönemde de hızlanarak uygulandı. Clinton yönetimi, birçok neoliberal politikayı sürdürdü ve hatta bazılarını genişletti. Bill Clinton yönetiminin diğer ülkeler üzerinde uygulamaya koyduğu genişleme stratejisi “*Washington Uzlaşısı*” ilkeleri çerçevesinde yürütülmüştür. Clinton'ın serbest piyasanın önündeki müdahaleci engellerin kaldırılmasına yönelik aldığı önlemler, mali ve finans politikalarındaki genişleme reformları ve uluslararası yatırım ağının değişmesine yönelik yapılan anlaşmalar, bu tarz bir dış politikanın yansımasıdır.

Uluslararası İlişkiler literatüründe neoliberalizm olarak da kaydedilen Liberal Kurumsalcılık teorisinin karşılıklı bağımlılıklar ışığında çizmiş olduğu ABD'nin dünya liderliği yönündeki imajı, Washington'ın sahip olduğu ekonomik, siyasi, askeri ve stratejik üstünlük ile birlikte,

³ Robert Keohane & Joseph S. Nye (2011), *Power and Interdependence*, New York: Longman, ss. 19-31.

etkileşim içerisinde bulunan aktörlerin -ABD ile eşit düzeyde olmamalarına rağmen- kazan-kazan (*win-win*) sonucunu doğuracak liberal uluslararası düzene bağlılıklarına ve Washington'ın bu sistemin garantörü olduğu yönündeki inançlarına dayanmaktadır. Örneğin, ABD öncülüğünde inşa edilen neoliberal kurumsalcılığın en önemli aktörleri olan IMF (Uluslararası Para Fonu), WB (Dünya Bankası) ve G-7 gibi uluslararası kuruluşlar aracılığıyla neoliberal politikalar desteklenerek, küreselleşmenin gelişmesine önemli katkılar sağlanmıştır. Bu sayede, birçok devlet, eşit statüde olmasalar da, gelişimlerinin devamını sağlayan ABD ve mevcut uluslararası sisteme destek vermişlerdir.

20. yüzyılın ikinci yarısı itibariyle etkinliği ifade edilen Amerikan hegemonyası, devlet yapısı kadar ulusüstü ilişkilerin de belirleyici olduğu ve liberal hüviyet kazanmış yeni uluslararası düzende, rızaya dayalı, iş birlikçi ve entegre edici özellikleriyle, güç dengelerini empoze eden baskıcı bir hegemon yaratmak yerine, Batılı partnerleri tarafından uluslararası siyaseti düzenlemeye davet edilen bir nevi “*sembolik imparatorluk*” olarak değerlendirilmiştir.⁴ Yapısal liberalizm teorisinde hegemon aktör olarak, ABD, piyasa karşıtı bir ekonomik model uygulayan Sovyetleri dengelemenin yanı sıra, Batı Avrupalı partnerleri arasında ve Sovyetlere karşı onların yanında -NATO sayesinde- güvenlik dengesini de kurarak, Avrupa'daki mevcudiyetini sürdürmeyi amaçlamış ve bunda başarılı olmuştur.

ABD, İkinci Dünya Savaşı'na doğru giden yolda, o zamana kadar dünyanın geri kalanından kendisini izole eden politikalarından sıyrılarak, küresel dünya düzeni içerisinde etkili bir dış politika yürütmeye başlamıştır. Washington, İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası sistem içerisinde kendisini tek ve en güçlü ülke ilan etmiş; bunu sahip olduğu nükleer teknolojiyi Japonya'da siviller üzerinde atom bombasını test ederek tüm dünyaya göstermiş ve giderek daha aktif bir dış politikaya izlemeye başlamıştır. ABD, bu süreçte Soğuk Savaş'tan da galip çıkmayı başarmıştır. ABD, 11 Eylül (9/11) terör saldırılarına kadar olan süreçte, uluslararası sistemde yapıcı, iş birlikçi ve uluslararası hukuka uygun hareket etmeye genelde önem vermiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle ise, ABD'nin uluslararası kurumlardaki rolü ve uluslararası normlara yaklaşımı, daha çok güç politikaları ve ulusal çıkarla uygun olarak şekillenmeye başlamıştır.

ABD'nin dış politikası, büyük ölçüde stratejik çıkarlar ve güç dengesi ile şekillenir. ABD'nin kendi ulusunun çıkarlarını Ortadoğu başta olmak üzere dünyanın her yerinde savunmaya başlamasıyla, yeniden “*Realist*” görüşe dönüldüğü ve bunun 11 Eylül saldırıları sonrasında

⁴ Geir Lundestad (1986), “Empire by Invitation? The United States and Western Europe, 1945-1952”, *Journal of Peace Research*, Cilt 23, Sayı: 3, ss. 263-277.

pekiştiği görülmüştür.⁵ Christopher Layne, ABD Başkanlarının Demokrat veya Cumhuriyetçi olmalarına bakılmaksızın, hepsinin Amerikan hâkimiyetini muhafaza etmeye yönelik amaçlarının bulunduğunu, fakat tek kutuplu anın artık sona erdiğini dile getirmiştir.⁶ ABD'nin dış politikasında, özellikle seçim dönemlerinde iç politik baskıların etkisi göz önünde bulundurulsa da, temel stratejik hedefler genellikle ulusal çıkarlar doğrultusunda şekillenmektedir. ABD'nin değer-çıkar ikilemi arasındaki kalarak çıkar eksenli dış politikaya yönelik artan eğilimi ise, normatif temellere dayandırılarak inşa edilmiş olan uluslararası düzenin temel ilkelerini arka plana atmaktadır.

Liberal uluslararası düzenin işleyişini ABD'nin demokratik, hukuka dayalı, tahmin edilebilir, şeffaf ve iş birliğine açık siyasal devlet yapısı ve finansal kurumlarının sağlam yapısıyla ifade eden Ikenberry, normatif değerler ışığında ortaya koyduğu hegemonik düzende ABD'nin liderliği azalsa da, sistemin Washington'ı hâlâ belirleyici yapacağını düşünmektedir.⁷ ABD dış politika yapım sürecine yön veren temel unsurlardan birisi de “*meşruiyet*” ilkesi olmuştur. ABD'nin her türlü dış politika davranışını meşru olarak sayması, Amerikan kamuoyu ve karar alıcılarında, kendi ulusal çıkarlarının sağlanması için yeterli bir neden olarak görülmektedir.

2. ABD Başkanlarının Dış Politika Karnesi

ABD yönetimi içerisinde seçim sonrası koltuğu devir alan her yeni yönetim, kendi ulusal ekonomik veya politik stratejilerini tanımlayarak ve bunu dünyaya ilan ederek, uluslararası sistem içerisindeki izleyeceği yolu açıkça ifade etmiştir. Amerikan politika yapıcıları, politikalarını oluşturur ve uluslararası kamuoyuna izah ederken, ulusal çıkarlarını daha çok İdealizm prizmasından ifade etmektedirler. Nitekim iki kutuplu yapının sona ermesiyle birlikte ABD'nin savunageldiği serbest piyasa ekonomisi dünyadaki neredeyse tüm siyasi aktörler tarafından benimsenmiş, yine Washington'ın üzerinde durduğu insan hakları söylemleri tüm dünyada daha fazla ön plana çıkarılmış ve küre genelinde artış gösteren sivil toplum faaliyetleri ile de adalet ve barış kavramlarının önemi daha fazla vurgulanmıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, Sovyetlerin denge unsuru olarak devreden çıkmasıyla, ABD, uluslararası sistemi şekillendiren ve yönlendiren tek devlet olmuş ve yeni

⁵ Ersin Dedekoca (2011), “ABD-Çin ilişkilerinin Ekonomi-Politiği ve Yenidünya Düzeni Oluşumuna Katkıları”, Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, s. 134.

⁶ Christopher Layne (2011), “The Unipolar Exit: Beyond the Pax Americana”, *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt 24, Sayı: 2, s. 153.

⁷ Bakınız; G. John Ikenberry (1996), “The Future of International Leadership”, *Political Science Quarterly*, Cilt 111, Sayı: 3, ss. 385-402; G. John Ikenberry (2018), “The End of Liberal World Order?”, *International Affairs*, Cilt 94, Sayı: 1, ss. 7-23.

dünya düzenindeki hegemonyasını ilan etmiştir. ABD'nin artan demokrasi ve insan hakları söylemleri, ayrıca, Batı değerlerinin evrensel nitelik kazanmasına da yol açmıştır.

Charles Krauthammer, Amerika'nın sistem içerisinde sahip olduğu hegemon güce vurgu yaparken, aynı zamanda Washington'ın dünya düzeni içerisinde barış ve istikrara yönelik attığı adımları da ön plana çıkarmaktadır. ABD'nin tek kutuplu dünyanın liderliğini yapması, dünya düzeninin kurallarını ortaya koyması ve onların uygulanması yönünde çaba göstermesi, yazara göre dünya barışı için çok gereklidir.⁸ ABD, bugüne kadar, çok taraflılık ilkesi çerçevesinde, insan hakları, demokrasi ve liberal yönetim modelinin devamlılığı için önemli girişimlerde bulunmuştur. Küresel piyasalar içerisindeki hâkimiyeti ele geçiren ABD, askeri/güvenlik kanadında da uluslararası operasyonlarda öncü ve aktif rol oynayan, barış inşası projelerine öncülük eden ve NATO'nun stratejilerini belirleyen bir devlet olmuştur.

ABD, 1990'lı yıllardan sonra oluşan tek kutuplu yapıyı “*Yeni Dünya Düzeni*” olarak adlandırmıştır. ABD'nin hegemonya kurmaya çalıştığı bu tek kutuplu yapı, zamanla ise Washington'ın hataları nedeniyle ciddi darbeler almaya başlamıştır. Çok kutuplu yapıda, Amerika'nın sahip olduğu hegemon gücün meşruluğunun sorgulanmaya başlanması, ABD'nin küresel gücünün de gerilemesine sebep olmuştur.

21. yüzyılın ilk çeyreğinde, ABD, uluslararası arenada hiç olmadığı kadar korumacı, bencil ve yalnız hareket etmeye başlamıştır. Amerika'nın bu yönde devam eden tavrı ise, yükselmekte olan bazı devletlere (Çin) veya ezeli rakiplerine (Rusya) avantaj olarak yansımıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD'nin daha çok sert güce doğru yönelmesi, uluslararası alanda var olan prestijini ve uzun yıllardır inşa ettiği normatif kimliğini kaybetmesine yol açmıştır.

Eski ABD Dışişleri Bakanı ve Ulusal Güvenlik Danışmanı Henry A. Kissinger, “*Amerikan dış politikasını değerlerin mi yoksa çıkarların mı*”, yani “*İdealizmin mi yoksa Realizmin mi yönlendireceğine odaklanılmalı*” ifadesine yer vererek, ABD dış politikasının İdealizm ve Realizm ikilemi içerisinde kaldığını ve iç politik kültürün dış politika üzerinde dönüşüm etkisi yaratabileceğini dile getirmiştir.⁹

Bu çalışma, Soğuk Savaş sonrası dönemi temel alarak, ABD Başkanlarının dış politikalarını incelemeyi ve alınan kararları insani boyutta analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, ABD'nin yıllar içerisinde değişen stratejileri ve önceden daha yoğun değerler ekseninde

⁸ Charles, Krauthammer (1990/1991), “The Unipolar Moment”, *Foreign Affairs*, Cilt 70, Sayı: 1, ss. 23-33.

⁹ Henry Kissinger (2002), *Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?*, Çeviri: Tayfun Evyapan, Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık, s. 12.

şekillenen dış politika anlayışının çıkar kavramı altında nasıl yenilediği tartışılacaktır. Soğuk Savaş sonrası ABD Başkanlarının dış politikaları, çeşitli stratejik, ekonomik ve askeri hedefler doğrultusunda şekillenmiştir. Nitekim her ABD Başkanı, uluslararası ilişkilerde belirli bir vizyon ve stratejiye uygun hareket etmiştir.

2.1. Amerikan Gücünün İnşası: Bill Clinton Dönemi (1993-2001)

Bill Clinton yönetiminin 1998 yılında yayınlanan “*Yeni bir Yüzyıl için Ulusal Güvenlik ve Strateji Belgesi*”, içerisinde önemli bazı ulusal hedeflere yer vermiştir. “*Yaşamsal Çıkarlar*” başlığı altında, belgede, ABD, kendi ulusunun varlığına yönelik tehditleri ön plana çıkararak, ulusal çıkarlarını korumayı, “*Önemli Ulusal Çıkarlar*” başlığı ile tehdit oluşturabilecek olgu, eylem ve davranışları ortaya koyarak diğer devletlerin çıkarlarını korumayı ve “*İnsani Çıkarlar*” kavramı ile insan hakları, demokrasi ve kalkınma kavramlarının önemini vurgulayarak küresel çıkarları korumayı hedeflemiştir.¹⁰ Soğuk Savaş sonrası dönemde, Clinton yönetiminin küreselleşme çatısı altında benimsediği liberal iktisadi model, askeri müdahaleler kapsamında yürüttüğü insani amaçlı operasyonlar ve uluslararası örgütler aracılığıyla ile geliştirilen karşılıklı ilişki ağı, Washington’ın küresel düzlemde artan gücüne büyük katkı sağlamıştır. Clinton yönetimi, Realizm kuramının vurguladığı zora dayalı bir ilişki yerine, uluslararası toplum üzerinde ahlaki liderlik yöntemiyle inşa edilen rızaya dayalı yönetim biçimini başarıyla kurgulamıştır.

Clinton dönemi Savunma Bakanı Yardımcısı olan Joseph Nye ise, yumuşak güç (*soft power*) kavramını, “*başkalarına cazip gelerek ve onları ikna ederek, hedeflerinizi benimsemelerini sağlayarak istediğinizi elde etme hüneri*” olarak tanımlamıştır.¹¹ Başkan Clinton’ın uluslararası örgütler aracılığıyla beraber hareket etmesi de aldığı kararların uluslararası alanda meşru bir zeminde kabul görmesine katkı sağlamıştır. Bu dönemde, Balkanlar, ABD’nin özel ilgi alanlarına giren bölgelerden olmuştur. Örneğin, ABD, NATO desteği ile Balkanlar’da yürüttüğü çok taraflı politikaları ve insani amaçlı sağladığı dış yardımları ile uluslararası toplumun gözünde normatif gücünü arttırmayı başarmış ve NATO’ya da uluslararası sistem içerisinde varlığını tekrar kanıtlaya olanağı tanımıştır. Clinton yönetimi döneminde, Bosna’da kapsamlı bir barış anlaşmasına aracılık edilmiş, Makedonya’da ortaya çıkan

¹⁰ Beyaz Saray (1998), A National Security Strategy for a New Century, Ekim 1998, Erişim Tarihi: 10.04.2024, Erişim Adresi: <https://history.defense.gov/Portals/70/Documents/nss/nss1998.pdf?ver=z11p-sJtgDvXOM01YVnfqA%3D%3D>.

¹¹ Joseph S. Nye (2003), *Amerikan Gücünün Paradoksu*, Çeviren: Gürol Koca, İstanbul: Literatür Yayıncılık, ss. 10-11.

çatışmanın daha da yayılması önlenmiş ve NATO'nun Barış için Ortaklık Programı başlatılmıştır.¹²

Clinton yönetimi, bazen konu ABD çıkarlarını doğrudan ilgilendirmese de, üstün gücünü göstermek amacıyla bölgesel sorunlara daha fazla müdahil olmaya çalışmıştır. Başkan Clinton, liberal uluslararasılığı tutarlı, ama aynı zamanda Amerika'nın geleneksel dış politika hedefleriyle de örtüşen bir dizi somut politika önceliği ile öne çıkarmıştır.¹³ Bu dönemde devletlerin egemenlik ilkesi ile iç işlerine karışmama ilkesi yeniden gözden geçirilirken, Birleşmiş Milletler (BM) tarafından 2001 yılında “*Müdahale ve Devlet Egemenliği Uluslararası Komisyonu*” (ICISS) tarafından aynı isimle anılacak olan bir rapor ortaya konmuştur.¹⁴ “*Koruma sorumluluğu doktrini*” (R2P) kapsamında, devletlerin sistem içerisindeki güç kullanma ölçütleri belirlenmiş ve devlet egemenliği ile insani müdahale yaklaşımı arasındaki fark daha net olarak ortaya çıkarılmıştır. BM de, “*koruma sorumluluğu*” doktrinini benimseyerek, “*insani müdahale*” kavramının önemini vurgulamıştır. Birleşmiş Milletler tarafından da ön plana çıkarılan koruma sorumluluğu doktrini kapsamında, devletlerin, vatandaşlarını, soykırım, savaş suçları, etnik temizlik ve insanlığa karşı işlenen suçlara karşı koruma sorumluluğu bulunmaktadır. Bu öğretinin doğrultusunda, devletler, eğer belirtilen sorumlulukları yerine getirmede başarısız olurlarsa, uluslararası toplum, bu görevi devletlerden devralma hakkına sahip olacaktır.

Bill Clinton döneminde, insani müdahale kavramı ile barışı koruma doktrini, bir tür barışı yaratma kavramı olarak yeniden değer kazanmıştır. ABD yönetimi, Bosna ve Kosova operasyonlarında yer alarak hem insani güvenlik kavramının önemini ortaya koymuş, hem de hegemonik gücünü korumak için proaktif bir dış politika yürütmüştür. Örneğin, Clinton döneminde, ABD, Bosna ve Kosova'daki etnik çatışmalara müdahil oldu ve Barış Gücü operasyonlarıyla bu bölgelerde istikrar sağlamaya çalıştı. Ortadoğu'da ise, İsrail ve Filistin arasındaki barış süreci için çeşitli somut girişimlerde bulunuldu ve samimiyetle çözüm amaçlandı. BM ve NATO iş birliği doğrultusunda oluşturulan barış gücü projeleri ise, bölgede yeni düzenin inşası, barışın devamlılığı ve altyapı faaliyetlerinin yeniden tesis edilmesi amacıyla yöneliktir. NATO tarafından sağlanan çok yönlü destek 1996 yılı itibariyle

¹² Beyaz Saray (1995), *A National Security Strategy of Engagement and Enlargement*, Şubat 1995, Erişim Tarihi: 10.04.2024, Erişim Adresi: <https://history.defense.gov/Portals/70/Documents/nss/nss1995.pdf?ver=2014-06-25-121226-437>.

¹³ James McCormick (2009), *American Foreign Policy and Process*, Wadsworth Publishing, ss. 188-189.

¹⁴ Global Centre for the Responsibility to Protect (2001), “The Responsibility to Protect: Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty, 2001”, Erişim Tarihi: 15.04.2024, Erişim Adresi: <https://www.globalr2p.org/resources/the-responsibility-to-protect-report-of-the-international-commission-on-intervention-and-state-sovereignty-2001/>.

Avrupa Birliği'ne devredilmiştir. NATO, 1992 yılında başlayan ve üç yıl süren Bosna'daki çatışmayı sonlandırmış, ülke içerisindeki barışın yeniden tesisine yönelik girişimlerde bulunmuş ve yeniden yapılandırılma işlevlerinden dolayı kuruluşa “*hizmet madalyası*” verilmiştir. Her ne kadar geç kalınmış bir müdahale örneği olsa da, Bosna müdahalesinin sonlandırılmasında Clinton yönetiminin tek başına gösterdiği üstün başarı, uluslararası alanda itibarının düzeltilmesine yardımcı olmuştur. Bosna Hersek müdahalesi ile birlikte Kosova Krizi de acil müdahalenin ne kadar önemli olduğunu bir kez daha ortaya koymuştur. Örneğin, 1999 yılında meydana gelen Kosova Krizi, zamanlama ve içerik bakımından Amerikan dış politikasının daha hızlı ve daha kararlı olduğunu ortaya koymuştur.¹⁵ NATO, aldığı tek taraflı müdahale politikası ile bölge üzerindeki gücünün ne kadar önemli olduğunu göstermiştir. ABD'nin 1997 yılından itibaren Kosova'nın bağımsızlık sürecinde ve yeniden yapılanma faaliyetlerine verdiği çok yönlü destek, ülke içerisindeki yumuşak gücünün de gelişimini sağlamıştır. ABD'nin NATO çatısı altında yürüttüğü Kosova müdahalesinde BM Güvenlik Konseyi yetkilendirmesinin olmaması ise, “*yasal olmayan fakat meşru*” bir müdahale olarak tanımlanmasıyla birlikte uluslararası kamuoyunda insancıl müdahalenin yasallığı ve meşruiyeti ciddi biçimde tartışılmıştır.¹⁶ ABD, NATO bağlamında yer alan insani müdahalelerinde her ne kadar çeşitli siyasi veya stratejik amaçlar gütsede de, ABD, BM'den önce hareket ederek birçok insanın ölümünü engellemiş ve uluslararası toplumun güvenini kazanmayı başarmıştır.

NATO'nun BM kararları çerçevesinde askeri müdahaleler içerisinde yer alması uluslararası sistem içerisindeki meşruiyet gücünü arttırırken, insani değerleri ön plana çıkaran yaklaşımı ise kurumsal gücünün daha kolay kabul görmesini sağlamaktadır. ABD'nin NATO aracılığıyla yürüttüğü askeri operasyonunun insani amaçlar uğruna gerçekleşmiş olması ABD'nin normatif gücünün gelişine önemli katkı sağlamıştır. Bill Clinton, Bosna ve Kosova örneklerinde uluslararası çatışmaların çözümünde insani müdahale adına -geç de olsa- önemli adımlar atmıştır.

¹⁵ Tayyar Arı & Ferhat Pirinççi (2011), “Soğuk Savaş Sonrasında ABD'nin Balkan Politikası”, *Alternatif Politika*, Cilt 3, Sayı: 1, Mayıs 2011, s. 10.

¹⁶ Bruno Simma (1999), “NATO, the UN and the Use of Force: Legal Aspects”, *European Journal of International Law*, Cilt 10, Sayı: 1, ss. 1-22.

2.2. Amerikan Müdahaleciliği ve ABD'nin Prestij Kaybı: George W. Bush Dönemi (2001-2009)

George W. Bush dönemi, önemli krizlere imza atılan tartışmalı bir dönem olmuştur. 2001'deki şok niteliğindeki 11 Eylül (9/11) terör saldırıları, ABD'nin dış politikasını köklü şekilde değiştirdi. 11 Eylül terör saldırıları sonrasında, ABD, uluslararası kararları hiçe sayarak ve uluslararası hukuka aykırı davranışlar sergileyerek kendi inşa ettiği normatif düzenin yıkılmasına ve küresel yönetim üzerindeki etkin pozisyonunun kaybolmasına yol açmıştır. Amerika'nın özellikle Bush döneminden aldığı yanlış kararlar ve uluslararası iş birliği yerine tek taraflı politikalara öncelik vermesi, neticede küresel liderlik pozisyonunu menfi yönde etkilemiştir.

Bush yönetimi, terörle mücadele kapsamında Afganistan ve Irak'a askeri müdahalelerde bulunmuştur. “*Küresel Terörle Savaş*” (*Global War on Terror*) stratejisi, bu dönemde Washington'da dış politikanın ana eksenine haline geldi. Ancak ABD, bu politikasına yönelik destek sağlamakta zorlanınca, tek kutuplu dünya sistemi içerisinde kendi iradesini diğer devletlere kabul ettirme konusunda önemli sorunlarla karşılaşmaya başlamıştır. ABD, 11 Eylül terör saldırıları sonrasında sistem içerisinde hem müttefikleri tarafından terk edilmiş, hem de müttefiklerine gereksinim duymadan askeri çözüm temelli stratejilere yönelerek uluslararası iş birliği oluşturma anlayışından uzak kalmıştır. 11 Eylül terör saldırıları sonucunda, ABD ulusal güvenlik stratejisi köklü bir değişime uğramıştır. ABD, Bush döneminde, karışık hegemonya modelini inşa ederek, ulusal çıkarlar ile sistemik çıkarların örtüşmesi durumunda sert güç kullanımına öncelik vermeye başlamıştır.¹⁷

Ünlü dış politika analisti John Mearsheimer, “Bound to Fail” adlı makalesinde, 1990-2004 arası dönemi “*uluslararası liberal düzenin altın yılları*” olarak tanımlarken, 2005-2019 arası dönemi de “*liberal düzenin çöküşü*” olarak değerlendirmiştir.¹⁸ Liberal düzen içerisinde ulusal değerlerin çatışmaya başlamasıyla milliyetçilik olgusu daha ön plana çıkmıştır. 11 Eylül terör saldırıları, ABD'nin hegemonya konumundan uzaklaşmasına yol açmıştır; çünkü hegemonya sadece güç ve zora dayanan askeri güçten oluşmamaktadır, gücün rıza ile birleştirilmesi gerekmektedir.¹⁹ ABD, bu şok terör saldırısı karşısında öfkeyle ve tek başına hareket ederek,

¹⁷ Bu konuda detaylı bir çalışma için, bakınız; Ozan Örmeci & Sina Kısacık & Gamze Helvacıköylü (2023), “21. Yüzyıla Damgasını Vuracak Büyük Güç Rekabeti: ABD-Çin İlişkileri”, içinde (editörler: Hasret Çomak & Burak Şakir Şeker & Huriye Yıldırım Çınar) *Küresel Aktörler ve Büyük Güç Rekabeti* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, ss. 425-471.

¹⁸ John Mearsheimer (2019), “Bound to Fail: The Rise and Fall of the Liberal International Order”, *International Security*, Cilt 43, Sayı: 4, s. 28.

¹⁹ Atilla Eralp (2014), *Devlet ve Ötesi*, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 180.

müttefiklerini de küstürmeye başlamıştır. ABD'nin zora dayalı yönetim anlayışına yönelmesi ise, sistem içerisinde çıkarlarının daha fazla korunmasını mümkün kılmaktadır. ABD, sistem içerisindeki sahip olduğu üstün gücünü kaybetmesi sonucunda uluslararası yapıyı şekillendirme yetisini de kaybetmeye başlamıştır. BM içerisinde yer alan devletler, “*tek kutuplu sistemin sonuna gelindiği, ABD'nin artık eskisi kadar güçlü olmadığı ve uluslararası sorunları ABD'nin istediği gibi tek başına çözemeyeceği*” mesajını vermişlerdir.²⁰

ABD, 11 Eylül terör saldırılarına kadar olan süreçte, uluslararası sistemde yapıcı, iş birlikçi ve uluslararası hukuka uygun olarak hareket etmeye büyük önem vermiş ve bu konuda azami özen göstermiştir. ABD, uluslararası kurumlar aracılığı ile kurduğu yakın iş birliği oluşumları, hasım devletlere karşı geliştirdiği çevreleme politikaları ve normatif etik değerlerine yaptığı vurgu ile tek kutuplu yapı üzerinde kurduğu hâkimiyetini bu dönemde başarılı bir şekilde yürütmüştür. ABD'nin artan demokrasi ve insan hakları söylemleri de Batı değerlerinin evrensel bir kimlik kazanmasına yol açmıştır. Bu dönemde ABD'nin stratejik belgelerinde de, ABD'nin değer ve çıkarlarının bir araya getirildiği Amerikan ulusalcılığı ön plana çıkarılmış, dünyanın daha müreffeh ve yaşanabilir bir yer olması için çaba sarf edilmesi, siyasi ve iktisadi özgürlüklerin desteklenmesi, diğer devletlerle barışçıl ilişkilerin sağlanması ve insan onuruna saygı duyulması gibi evrensel hedeflere de yer verilmiştir. 11 Eylül terör saldırıları sonrasında değişikliğe uğrayan ve balistik füze sorunundan terörle mücadele sorununa dönüşen Bush Doktrini ise, “*tek taraflılık ilkesi*”, “*önleyici vuruş*” anlayışı ve “*demokrasi ihracı*” gibi üç farklı bileşenden oluşmaktadır.²¹

11 Eylül terör saldırıları sonrasında Bush yönetiminin güvenlik söylemi ve pratiğinin özellikle Ortadoğu'da Amerikan karşıtlığını yükselttiği de gözlemlenmiştir.²² Radikal İslam motifli terör tehdidi ise, sadece Amerikan çıkarlarını değil, aynı zamanda küresel dünya düzeni de tehdit etmektedir. Ancak ilginçtir, ABD hegemonyası nedeniyle, bu tehdide rağmen Washington'ın tek taraflı politikaları bu dönemde müttefiklerinde dahi büyük destek bulmamıştır. Örneğin, ABD'yi “*şiddetin ve terörün mağduru*” kılan 11 Eylül saldırılarından

²⁰ Murat Ercan & Ali Ayata (2018), “Değişen Uluslararası Sistemde ABD'nin Ortadoğu politikalarının Sürdürülebilirliği”, *Akademik Bakış*, Sayı: 69, s. 127.

²¹ Engin Akçay & Özdemir Akbal (2013), “ABD Güvenlik Politikasında Söylem ve Pratik”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt 11, Sayı: 22, s. 20.

²² John Kane (2007), “Schizophrenic Nationalism and Anti-Americanism”, içinde Brendan O'Connor (ed.) *Anti-Americanism: Historical Perspectives*, Oxford: Greenwood Publishing, s. 52.

yaklaşık iki ay sonra Avrupa’da yapılan bir kamuoyu yoklamasına göre, Avrupalıların yarısından fazlası (yüzde 53) ABD’yi dünya barışı için bir tehdit olarak görmekteydi.²³

ABD hükümetinin kendisini terör mağduru olarak ilan etmesi Afganistan ve Irak müdahalelerinde aradığı desteği bulmasında çok etkili olmamış, aksine mevcut gücünün düşüşe geçmesine yol açmıştır. Nitekim Irak ve Afganistan savaşları (işgalleri), beraberinde sivil ölümlerini, mülteci krizlerini ve geniş çaplı insani sorunları getirdi. Savaşların insan hakları açısından etkileri ve özellikle sivil ölümleri, bu dönemde geniş çaplı tartışmalara ve eleştirilere neden oldu.

Amerikalı ünlü sosyolog Immanuel Wallerstein, 1970’ten 2001’e kadar olan dönemi tanımlarken, bu süreci “*Amerikan hegemonyasının gerilemeye başladığı dönem*” olarak ifade etmekte, 2001’den bu yana ise ABD’nin tek taraflı politikalar ile konumunu güçlendirmeye çalıştığını fakat bu politikaların aslında bu düşüşün hızını ve derinliğini arttırdığını dile getirmektedir.²⁴ Nitekim Clinton yönetimiyle inşa edilen çok taraflı ve savunmacı dış politika anlayışı, Bush yönetimi ile tek taraflı ve saldırgan bir dış politikaya doğru çevrilmiştir. Clinton’ın demokratik barış ve uluslararası adalet söylemini yerle bir eden Bush’un tüm dünyada terörle savaş söylemi, askeri güç kullanımının önündeki bütün engelleri ortadan kaldırmıştır.²⁵ Bush yönetiminin teröre karşı savaş doktrini kapsamında yürüttüğü aşırı yayılcı ve saldırgan dış politika anlayışı ise, küre genelinde güç politikalarında değişimi tetiklemiştir.

İnsan hakları bağlamında, Bush döneminde, Guantanamo Körfezi’nde kurulan cezaevinde gözaltında tutulan kişilerin durumu uluslararası eleştirilere neden olmuştur. Buradaki birçok tutuklu, suçsuz olduklarını iddia etti ve uzun süre yargılanmadan tutuldu. Gözaltı koşulları ve sınırsız süreli gözaltı uygulamaları, ciddi insan hakları ihlalleri olarak değerlendirildi ve Washington’ın kendi dayattığı ilkeleri bile göz ardı ettiği algısı yarattı. Guantanamo’daki bazı sorgulamalar, “*zorla sorgulama*” veya “*gelişmiş sorgulama teknikleri*” olarak adlandırılan tartışmalı yöntemler kullanılarak yapıldı. Örneğin, 2004 yılında, Irak’taki Abu Ghraib Hapishanesi’nde tutuklulara yönelik işkence ve kötü muamele görüntüleri medyada yer aldı ve ABD imajına inanılmaz zarar verdi. Afganistan, Irak ve diğer bölge ülkelerinde tutuklananların türlü işkencelere maruz kaldığı Guantanamo Hapishanesi’nde toplam 797 kişi

²³ Sergio Fabbrini (2004), “Layers of Anti-Americanism: Americanization, American Unilateralism and Anti-Americanism in a European Perspective”, *European Journal of American Culture*, Cilt 23, Sayı: 2, ss. 79-94.

²⁴ Immanuel Wallerstein (2006), “The Curve of American Power”, *New Left Review*, Cilt 40, Sayı: 1, ss. 1-20.

²⁵ Ömer Kurtbağ (2010), *Amerikan Yeni Sağ ve Dış Politikası*, Ankara: USAK Yayınları, s. 305.

işkence görmüştür.²⁶ Bu olaylar, Bush yönetiminin insan hakları standartlarına olan bağlılığını sorgulattı ve uluslararası kamuoyunda büyük tepkilere yol açtı. Bush yönetiminin terörle mücadele politikaları, özellikle Afganistan ve Irak savaşları bağlamında eleştirildi. Savaşlar, sivillerin zarar görmesine, altyapının tahrip olmasına ve geniş çaplı insani krizlere yol açtı. Bu durum, uluslararası insan hakları ve savaş hukukuna aykırı olarak değerlendirildi.

Başkan Bush'un benimsediği yayılcı siyaset anlayışı, ABD'nin ulusal ve uluslararası zeminde sahip olduğu inandırıcılığının sorgulanmasına yol açmıştır. Bush'un koltuğa geçmesiyle demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi evrensel değerler göz ardı edilmiş, askeri ve güvenlik çıkarlarını temel alan tek taraflı eylemlere daha fazla yönelim olmuştur. ABD'nin değer ve çıkar ikilemi arasında kalarak çıkarlarına öncelik vermesi ise, evrensel değerlere karşısında pasif bir politika yürütmesine yol açmıştır.

Neticede, Amerika'nın sert gücünü ön plana çıkaran politika ve söylemleri, uzun yıllar içerisinde inşa ettiği demokratik dünya düzenini tehlikeye sokmuştur. Bush yönetimi, uluslararası sistem içerisinde kendi perspektifinde barış ve özgürlük adına savaşırken, özgürlük kavramına en çok zarar veren devleti ABD haline getirmiş, birçok ülkedeki iç karışıklıkları derinleştirmiş ve küresel değerleri de zedelemiştir. Bush yönetimi, bazı uluslararası insan hakları anlaşmalarını ve Birleşmiş Milletler'in insan hakları standartlarını desteklerken, diğer yandan bu standartlarla çelişen politikalar da uygulamıştır. Örneğin, 2003'te Irak'a yapılan tek taraflı askeri müdahale, uluslararası hukukun açık bir ihlali olarak değerlendirilmektedir.

2.3. Dış Politikada Yaşanan Dönüşüm: Barack Obama Dönemi (2009-2017)

ABD'nin ilk Afrikalı Amerikalı Başkanı olan Barack Obama'nın Başkanlık dönemi (2009-2017), Amerikan iç ve dış politikasında önemli değişiklikler ve yeniliklerle bilinir. Neorealizm ve diğer uluslararası ilişkiler teorileri çerçevesinde değerlendirilmesi, bu dönemin küresel stratejik dinamikleri ve ABD'nin dünya üzerindeki rolü hakkında derinlemesine bir anlayış sağlar. Bush dönemi sonrasında dünyadaki tepkileri fark eden Obama yönetimi, tek taraflı politika yürütme seçeneğini daha az kullanarak, daha çok bölgesel iş birliği çerçevesinde politikalara yönelmiştir. Obama'nın Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, ABD Senatosu'nda yaptığı konuşmasında "*Dünyada ABD liderliğinin eksikliğinin hissedildiğini*", bu eksikliği gidermek için de "*bütün diplomatik, ekonomik, askeri, siyasi, yasal, kültürel*

²⁶ TRT Haber (2022), "ABD'nin "kara lekesi" Guantanamo 20 yıldır açık", 11.01.2022, Erişim Tarihi: 10.04.2024, Erişim Adresi: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abd-nin-kara-lekesi-guantanamo-20-yildir-acik-643925.html>.

araçlar içinde en uygun olanını veya olanlarının bileşimini kullanacaklarını” açıkça ifade etmiştir.²⁷

Obama da, dış politikada çok taraflı diplomasi ve uluslararası iş birliğini teşvik eden daha ılımlı bir yaklaşımı benimsedi. Bu çerçevede, uluslararası sorunların çözümünde koalisyonlar ve uluslararası örgütlülerle etkin iş birliği yapmaya çalıştı. Obama, BM ve diğer uluslararası kuruluşların rolünü de önemseyerek, bu platformlarda ABD adına aktif olmaya çalıştı. Neorealizm çerçevesinde, Obama’nın dış politikası, güç dengesi, uluslararası iş birliği ve stratejik çıkarlar doğrultusunda şekillenmiştir. Özellikle, terörle mücadele ve Asya-Pasifik stratejisi, Demokrat yönetimin neorealist bir perspektiften güç ve güvenlik arayışını yansıtmıştır. Barack Obama’nın Başkanlığı, hem iç, hem de dış politikada önemli dönüşümlere ve stratejik değişikliklere vesile olmuştur.

Öncelikle, 2008 ekonomik krizi, ABD ve tüm dünyada neoliberal politikaların gözden geçirilmesine neden olmuştur. ABD’nin gücünde yaşanan düşme, 2008 yılında yaşanan ekonomik krizle daha belirgin bir hâl almaya başlamıştır. 2008 ekonomik krizi sonrasında ABD içerisinde yaşanan ekonomik durgunluk artmıştır. Dünyada da birçok ülke krizden olumsuz etkilenmiştir. Bu ise, ABD’nin uluslararası piyasalar üzerindeki hâkimiyetinin sorgulanmasına sebep olmuştur. Neoliberal kurallar üzerine normatif ilkeler temelinde inşa edilmiş olan sistem, 2008 ekonomik krizi ile önemli bir darbe almıştır.

İnsan hakları bağlamında, 2010 yılında imzalanan Sağlık Hizmetleri Reformu, sağlık sigortası kapsamını genişleterek milyonlarca Amerikalı’nın sağlık hizmetlerine erişimini artırmayı amaçlamıştır. Bu reform, sağlık hizmetlerinde eşitlik sağlama ve düşük gelirli bireyler için daha iyi erişim imkânı tanıma hedefiyle önemli bir adım olarak değerlendirilmiştir. Bireysel özgürlükler konusunda da ilerici olan Obama, LGBT haklarını da destekleyici bir duruş sergiledi. Örneğin, 2011’de, “Evlilik Eşitliği” konusundaki müspet tutumunu açıkça ifade etti. Nitekim 2015’teki ABD Yüksek Mahkemesi’nin kararıyla eşcinsel evliliğin ülke genelinde yasal hale gelmesi Obama yönetiminin önemli bir başarısı olarak kabul edildi.

2010 yılında, Obama, askeri hizmetteki eşcinsel bireylerin açıkça hizmet edebileceği “Don’t Ask, Don’t Tell” politikası ile ilgili yasağı kaldırdı. Bu adım, askeri eşitlik ve LGBT hakları açısından büyük bir ilerleme olarak görüldü. Obama yönetimi, ceza adaleti reformuna yönelik de çeşitli girişimlerde bulundu. Kitle hapsedme ve özellikle uyuşturucu suçları için verilen ağır

²⁷ U.S. Department of State (2009), “Foreign Policy Address at the Council on Foreign Relations - Question-and-Answer Session: Hillary Rodham Clinton”, 15.07.2009, Erişim Tarihi: 10.04.2024, Erişim Adresi: <https://2009-2017.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2009a/july/126085.htm>, s. 3.

cezalar konusundaki eleştiriler doğrultusunda, suç cezası sisteminde reformlar yapıldı ve bazı cezaların hafifletilmesi sağlandı. Örneğin, 2015'te imzalanan Paris İklim Anlaşması, iklim değişikliğiyle mücadelede küresel bir çaba olarak değerlendirildi. Anlaşma, düşük gelirli ülkeler ve insan hakları açısından iklim değişikliğinin etkilerini azaltma amacı taşıdı.

Obama, Başkanlık döneminde Guantanamo Körfezi'ndeki cezaevinin kapatılması için çabalar gösterdi; ancak Kongre'nin karşıt tutumu ve diğer engeller nedeniyle bu hedefe tam olarak ulaşamadı. Obama, Başkanlık döneminde her ne kadar dünyanın en kötü hapisanesi olarak adlandırılan Guantanamo Hapishanesi'ni kapatma yönünde vaatlerde bulunsa da, kayıtlara geçen bu kara lekeyi silmeyi başaramamıştır. Günümüzde, Amerikan küresel siyasetini analiz eden önemli düşünürler, uluslararası sistemin Batı (ABD) hâkimiyetindeki bir liberal dünya düzeninden yeni ve çok merkezli bir dünyaya geçiş süreci içerisinde olduğunu kabul etmektedirler.²⁸

Sonuç olarak, Obama, uluslararası düzeyde insan hakları ve demokrasi teşvikini ön planda tutan bir yaklaşımı benimsedi. Bu dönemde, küresel insan hakları ihlalleri ve demokratik geri çekilmelere karşı diplomatik baskılar ve uluslararası iş birlikleri kullanıldı. İran nükleer anlaşması (JCPOA) ile önemli bir dış politik hedefe ulaştığı vurgulandı. Bu dönemde ABD'nin Bush dönemindeki olumsuz imajı toparlansa da, yine de maddi olarak Çin'in yükselişi ve Rusya'nın toparlanması devam etmiş ve ABD'nin küresel hegemonyası zayıflamıştır.

2.4. Amerikan Gücünde Yaşanan Gerileme ve Gücün Dönüşümü: Donald Trump Dönemi (2017-2021)

Donald Trump'ın Başkanlık dönemi (2017-2021), insan hakları açısından birçok tartışmalı olay ve politika içermektedir. Donald Trump yönetimi, ulusal çıkarları ön planda tutarak, çok taraflı anlaşmalar ve uluslararası iş birliklerinin meşruiyetini sorgulamıştır. Donald Trump yönetimiyle benimsenen dış politika anlayışı, ABD açısından değerler bütünüünün çıkar kavramı çerçevesinde yeniden şekillendiğini göstermektedir. Örneğin, ABD'nin BM insan hakları sözleşmesine aykırı davranmaya başlaması, ülke içerisinde artan kemer sıkma politikaları, Transatlantik ittifak içerisinde farklılaşan çıkarlar ve serbest ticareti kısıtlamaya yönelik artan yaptırımlar, ABD'nin uluslararası sistemdeki tek ses olma özelliğini kaybetmesine yol açmıştır. ABD'nin geleneksel dış politika anlayışının dışına çıkması ise, sistem içerisindeki kabul görme oranının yeniden sorgulanmasına zemin hazırlamıştır.

²⁸ G. John Ikenberry (2018), "The End of Liberal World Order?", *International Affairs*, Cilt 94, Sayı: 1, ss. 7-23.

İnsani boyutta ele aldığımızda, bu dönemde ABD dış politikası çeşitli meydan okumalar ile karşı karşıya kalmıştır. Örneğin, Trump, ABD-Meksika sınırında büyük bir fiziksel duvar inşa edilmesini teşvik etmiştir.²⁹ Bu proje, göçmenlerin ülkeye girişini engellemeyi amaçladı; ancak insan hakları savunucuları, duvarın insanları hedef alarak ayrımcılığa neden olduğunu ve sivilleri tehlikeli durumlara düşürdüğünü belirtti. Trump yönetiminin göçmenlik politikaları, özellikle Müslüman ülkelere gelen bireyler için giriş kısıtlamaları getirdi. Örneğin, 2017’de ilan edilen seyahat yasağı, Müslüman çoğunluklu ülkelere giriş kısıtlamaları getirerek geniş çaplı ayrımcılık eleştirilere neden oldu. Sistemik ayrımcılık kapsamında, Trump yönetiminin göçmenlik ve iç politika uygulamaları, sistematik ayrımcılığa ve insan hakları ihlallerine yol açtığı yönünde geniş çapta eleştirilere neden oldu. Amerika içerisinde “biz ve onlar” söylemleri altında ifade edilen gruplar arasında siyahi (Afrikalı Amerikalı) nüfus da yer almaktadır. Göçmenlik politikaları, özellikle mülteci ve azınlık topluluklarına yönelik ayrımcılıkla ilişkilendirildi.

2020’de George Floyd’un Minneapolis’te bir polis memuru tarafından öldürülmesi, ülke genelinde büyük protestolara ve polis şiddeti karşıtı hareketlere yol açtı. Trump, bu olaylar sırasında, bazı durumlarda polis şiddetini ve sert güvenlik önlemlerini destekledi, bu da haliyle eleştirilere neden oldu. Trump yönetimi, “Black Lives Matter” protestolarına karşı da sert önlemler aldı. Protestolar sırasında polis ve güvenlik güçlerinin uyguladığı sert müdahale, insan hakları savunucuları tarafından aşırı ve orantısız olarak değerlendirildi. Bu dönemde, Trump, medya ve basın organlarını da sıkça hedef aldı ve “sahte haber” olarak adlandırdığı haberlerle mücadele etti. Bu yaklaşım, basın özgürlüğü ve bağımsızlığı konusundaki endişeleri artırdı.

Donald Trump’ın Başkanlığı sırasında başlayan COVID-19 pandemisi ise, dünya genelinde ve ABD’de büyük bir kriz yarattı. 2019 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 salgını, demokratik devletlerin başarısızlığını ortaya koyarak, sınırların daha belirgin hale gelmesine ve bencil (milliyetçi) davranışların daha ön plana çıkmasına yol açmıştır. Trump yönetiminin zaman içerisinde aşılarda hızlı şekilde geliştirilmesini ve dağıtımını sağlaması, pandeminin kontrol altına alınmasına aslında büyük katkı sağladı. Ancak pandeminin ilk döneminde, Trump’ın ciddiyetsiz yönetimi ve olumsuz kamu sağlığı iletişimi, dünya genelinde geniş çaplı eleştirilere de yol açmıştır.

²⁹ Jack Goodman & Micah Luxen (2019), “Trump’ın Meksika duvarının ne kadarı inşa edildi?”, *BBC News Türkçe*, 09.01.2019, Erişim Tarihi: 10.04.2024, Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46804549>.

Amitav Acharya, *Amerikan Dünyasının Sonu (The End of American World)* adlı kitabında ABD'nin liderliğinde kurulan bu düzenin evrensel olma konusundaki iddiasını eleştirerek, sistemin Amerika'nın çıkarlarına hizmet etmesi yönündeki varsayımını ortaya koymaktadır.³⁰ ABD'nin Afganistan ve Irak'a demokrasi götürmedeki başarısızlığı, Washington'ın Mısır'da 2013 yılında gerçekleşen askeri darbeyi desteklemesi, 6 Ocak 2020 tarihinde yaşanan ABD Kongre baskını ve ülke içerisinde giderek artan aşırı sağcı popülist ve ayrıştırıcı söylemler, liberal yönetim modelinin kendi içerisinde yaşadığı meşruiyet krizini ortaya koymaktadır. Donald Trump yönetiminin tarafsız ve çıkar odaklı yönetim anlayışı, Amerika'nın uzun yıllardır inşa etmeye çalıştığı liberal dünya düzenine büyük zarar vermiştir.

2.5. Amerikan Rüyasının Sonu: Joe Biden Dönemi (2021-2024)

Joe Biden'ın Başkanlık dönemi (2021-2024), insan hakları açısından çeşitli önemli adımlar ve tartışmalar içeriyor. Biden, Başkan olarak insan hakları konusunu hem iç politikada, hem de uluslararası düzeyde öncelikli bir konu olarak belirledi. Biden yönetimi, çok taraflılığı ve uluslararası ittifakları yeniden canlandırma çabası içerisinde oldu. Bu dönemde NATO ve diğer uluslararası organizasyonlarla iş birliğine önem verilmiştir. Dış politika karnesini insani boyutta ele aldığımızda ise, Biden yönetimi, COVID-19 pandemisinin etkilerini hafifletmek ve ekonomik toparlanmayı hızlandırmak için büyük ölçekli altyapı yatırımları ve istihdam paketleri sundu. Bu paketler, düşük gelirli topluluklar ve işçi sınıfı için sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin azaltılmasını amaçladı. Sağlık sisteminde daha fazla kapsayıcılık sağlamak için çeşitli reformlar önerdi ve COVID-19 pandemisi sırasında sağlık hizmetlerine erişimi artırmaya çalıştı. Ek olarak, Biden, LGBT bireylerin eşit haklarını desteklemeye devam etti. Demokray yönetim, trans bireylerin sağlık hizmetlerine erişimini ve anti-diskriminasyon (ayrımcı) yasalarını güçlendirmeye yönelik çeşitli somut adımlar atmıştır.

Joe Biden, 2021'de "*Demokrasi Zirvesi*" düzenleyerek, küresel demokratik değerlerin ve insan haklarının savunulmasına yönelik bir platform oluşturdu. Bu Zirve, demokrasiyi destekleme ve otoriter yönetimlere karşı durma amacı taşıdı. "*Otoriterliğe karşı mücadele*", "*yolsuzlukla mücadele*" ve "*insan haklarına saygıyı teşvik etmek*" olmak üzere, üç ana başlık altında cereyan eden Zirve'de, demokrasilerin karşı karşıya olduğu sınamalar ve fırsatlara odaklanıldı.³¹ Biden döneminde yaşanan bir diğer önemli gelişme ise, Çin'in Uygur Türklerine yönelik insan hakları ihlallerinin kınanması ve bu konuda uluslararası baskı

³⁰ Amitav Acharya (2018), *The End of The American World Order*, New York: Polity Press.

³¹ Gülru Gezer (2023), "Demokrasi Zirvesi ve Türkiye", *The Independent Türkçe*, 27.03.2023, Erişim Tarihi: 10.04.2024, Erişim Adresi: <https://www.indyturk.com/node/619216/t%C3%BCrkiye%CC%87yeden-sesler/demokrasi-zirvesi-ve-t%C3%BCrkiye.27.03.2023>.

oluşturulması olmuştur. Çin'in Tibet ve Hong Kong'daki insan hakları ihlalleri konusunda da eleştirilerde bulunmuştur.

Joe Biden, Donald Trump'ın geri çekildiği Paris İklim Anlaşması'na yeniden katılım sağlayarak küresel iklim değişikliği ile mücadelede uluslararası iş birliğini desteklemeyi ve çevresel hakları güçlendirmeyi amaçlamıştır. Biden, iklim değişikliği ile mücadele ederken, sosyal adaleti göz önünde bulunduran politikalar da geliştirmiştir. Düşük gelirli ve marjinalleşmiş toplulukların iklim değişikliğinin etkilerine karşı daha fazla korunmasını hedeflemiştir. Biden yönetimi, Trump dönemindeki sert sınır politikalarını yumuşatmayı ve göçmenlere yönelik daha insani bir yaklaşım benimsemeyi hedeflemiştir. Ancak bu süreçte sınırda yaşanan zorluklar ve mülteci krizleri tartışmalara neden oldu. Biden döneminin insani boyutu, çeşitli başarılar ve zorluklarla şekillenmiş olup, insan hakları alanında daha fazla ilerleme ve iyileştirme gerektiren konuları içermektedir.

2021 yılında Freedom House kuruluşu tarafından yayınlanan rapor, 2020'de dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 75'inin demokratik bozulmayla karşı karşıya kalan bir ülkede yaşadığını belirterek, "*uzun bir demokratik durgunluğun*" derinleştiğini savundu. Raporda, ayrıca, ABD'ye de dikkat çekilerek, ABD'nin son 10 yılda en fazla demokratik düşüş yaşayan 25 ülke arasında olduğuna dikkat çekildi.³²

7 Ekim'den bu yana devam eden İsrail-Filistin çatışmasında İsrail'e yönelik desteğini devam ettiren ve savaşın son bulmasına yönelik arabuluculuk girişimlerinde bulunmaktan kaçınan ABD, insan hakları kapsamında bu konu nedeniyle sınıfta kalmıştır. ABD, normatif kimliğin yeniden sorgulandığı İsrail-Filistin çatışmasında taraflı politikalar benimseyerek insani krizlerin çözümünü hiçbir katkı sağlamamıştır. Örneğin, ABD Başkanı Joe Biden, 14 milyar doları İsrail, 61 milyar doları Ukrayna için olan yardımları da kapsayan 105 milyar dolarlık bütçe talebinde bulunmuştur.³³ ABD'nin İsrail tarafında yer alarak milyonlarca insanın ölümüne göz yumması, gerekli yardımların ulaşmasında pasif bir duruş izlemesi ve İsrail'e yönelik desteğini açıkça ortaya koyması, ABD'nin imajını dünya genelinde olumsuz yönde etkilemiştir. ABD, İsrail'e halen güçlü bir siyasi ve askeri destek sunmaktadır, ABD'nin

³² Heather Eveneth (2022), "Democracy under threat: a case for co-ordinated action?", House of Lords Library, 27.01.2022, Erişim Tarihi: 10.04.2024, Erişim Adresi: <https://lordslibrary.parliament.uk/democracy-under-threat-a-case-for-co-ordinated-action/>.

³³ Dildar Baykan Atalay (2023), "Biden Yönetiminin Ukrayna ve İsrail için talep ettiği bütçe Senatoya takıldı", AA, Erişim Tarihi: 10.04.2023, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/biden-yonetiminin-ukrayna-ve-israil-icin-talep-ettigi-butce-senato-engeline-takildi-/3075524>.

İsrail'in güvenliğini ve varlığını koruma amacını taşıdığı öne sürülse de, aynı zamanda Filistin halkının hakları ve insani durumuyla ilgili ciddi endişeler ortaya çıkmıştır.

Sonuç

Bir zamanların “*rüya ülkesi*” olarak tanımlanan ABD'nin giderek kötüleşen normatif imajı, bu çalışmada dönemsel değişiklik gösteren olaylar ve kişiler ekseninde ele alınmıştır. ABD'nin bölgesel ve uluslararası müdahale kararlarını uluslararası hukuk kurallara uygun, ortak çıkar prensibi altında ve bölgesel güçlerin desteğini alarak gerçekleştirmesi zamanla kaybettiği sempatiyi tekrar kazanmasını sağlayacaktır. Nitekim yumuşak güç siyaseti ile öne çıkan Başkan Clinton'ın döneminde, ABD'nin normatif gücüne ilişkin söylemi iyileştirme yoluna gittiği açıkça görülmüş, uluslararası düzenin çeşitlilik kazanan etnik ve kültürel temelli sorunlar karşısında olumlu adımlar atmış, uluslararası kurumların, serbest ticaret ve finansal para politikalarının inşasında önemli bir rol oynamıştır.

Başkan Bush'un demokrasi götürme hedefi doğrultusunda yürüttüğü askeri müdahaleler ise ABD'nin kendi benimsediği demokratik yönetim anlayışı ile ters düşmüştür. 11 Eylül terör saldırıları sonrasında tanımlanan teröre karşı savaş söylemleri ABD yönetiminin zora dayalı yönetim anlayışına zemin hazırlarken, geleneksel dış politika anlayışına aykırı politikalar yürütülmesine yol açmıştır. ABD yönetiminin hem ulusal zeminde, hem de uluslararası sistem içerisinde yaşadığı güven boşluğu, aynı zamanda itibar ve güç kaybı anlamına da gelmektedir. George W. Bush yönetiminin çıkar prensibine öncelik vererek yürüttüğü uzun vadeli operasyonlar, elverişsiz ortam ve yetersiz imkânlar, dünya genelinde insan hakları ihlallerinin de önünü açmıştır. ABD, kendisini liberal değerleri savunan, demokratik ve diğer devletlere rol model olan bir devlet olarak tanımlarken, dönemsel olarak hipokraziye başvurarak itibarını kaybetmiştir. Bush yönetimi, 11 Eylül terör saldırıları sonrasında hegemonyacı mücadele içerisine girmiş, tek taraflı güç arayışını demokrasi ve insan hakları kavramlarından taviz vererek yürütmüştür.

Bush döneminde sarsılmamaya başlayan ABD hegemonyası, Obama yönetimi ile yeniden istikrara kavuşturulmaya çalışılmıştır. Obama yönetimi dış politikası, hem sert, hem de yumuşak gücün bir arada kullanıldığı bütüncül bir strateji ile devam etmiştir. İç politikada sağlık reformu, LGBT hakları ve ceza adaleti reformları gibi konularda önemli adımlar atılmıştır. Uluslararası düzeyde ise, insan hakları ve demokrasileri teşvik etme çabaları, eşzamanlı olarak güvenlik öncelikleri ve stratejik çıkarlarla karmaşık bir ilişki içinde olmuştur. Obama'nın politikaları, ulusal ve küresel düzeyde çıkarlar ve idealler arasında

dengeli bir yaklaşım sergilemeye çalıştı; ancak çeşitli zorluklar ve eleştirilerle de karşılaştı. Obama yönetimiyle her ne kadar diplomasi, çok taraflılık, çok kültürlülük ve liberal yönetim kavramlarına yeniden vurgu yapılsa da, Trump yönetimiyle beraber sıfır toplamı bir anlayışa geçildi ve ABD’de ayrılıkçı stratejiler, milliyetçilik olgusu ve tek taraflılık yeniden değer kazanmaya başladı.

Donald Trump’ın Başkanlık dönemi, insan hakları açısından birçok tartışmalı olayı ve politikayı içermektedir. Göçmenlik politikaları, polis şiddeti, basın özgürlüğü ve ceza adaleti konularında uygulanan politikalar, geniş çapta eleştiriler almıştır. Uluslararası düzeyde, insan hakları savunuculuğu ve küresel ilişkilerdeki yaklaşım, çoğu zaman yetersiz ve düzensiz olarak değerlendirilmiştir. Trump döneminin insan hakları performansı hem iç, hem de dış politikada çeşitli zorluklar ve eleştirilerle şekillenmiştir. Trump’ın insan hakları konusunda uluslararası alanda yeterince aktif olmaması, bazı insan hakları savunucuları tarafından eleştirilmiştir. Trump yönetiminin küresel yönetim üzerinde paydaş olma yönündeki isteksiz tavrı, milliyetçilik ideolojisinin her geçen gün daha fazla önem kazanması ve çıkar odaklı politikalara yönelmesi küresel birlik ve ortak mücadele ruhunu kaybetmesine yol açmıştır. Özellikle 2019 yılında ortaya çıkan COVID-19 pandemisinde küresel yönetimin en önemli sağlık kuruluşu olan ve Batı güdümünde hareket eden Dünya Sağlık Örgütü ve sistemin lider gücü olan ABD’nin ortak sorun olan küresel salgın karşısında izlediği pasif duruş sorunun çözümünü zorlaştırmış, milyonlarca insanın hayatını kaybetmesine yol açmış ve küresel düzenin işleyişini kökünden değiştirmiştir.³⁴

Joe Biden yönetimi ise, Trump’a tepki olarak seçilmesine karşın, İsrail’e verdiği koşulsuz askeri ve ekonomik destekle insan hakları ihlallerinin göz ardı edilmesine yol açabilecek bir durum yaratmaktadır. Bu destek, ABD’nin insan hakları standartlarına nasıl uyum sağladığı konusunda haklı tartışmalara neden olmaktadır. ABD’nin İsrail’e yönelik politikaları, insan hakları ihlalleri ve uluslararası hukukun ihlali konusundaki eleştirilerle karşı karşıya kalmıştır. Bu eleştiriler, ABD’nin İsrail’in askeri operasyonlarına verdiği destek ve Filistin’e yönelik ekonomik ve insani yardımlarla dengeleme politikaları gibi konular etrafında dönmektedir. Rusya-Ukrayna Savaşı kapsamında karşılaştığımızda, ABD’nin Ukrayna’ya yönelik sağladığı askeri ve ekonomik desteği veya arabuluculuk girişimlerinin benzerini İsrail-Filistin çatışmasında görmek mümkün değildir. ABD’nin çifte standart ilkesine uygun hareket ederek,

³⁴ Ralf Roloff (2021), “COVID-19 and No One’s World: What Impact for the European Union?”, *Connections: The Quarterly Journal*, Cilt 19, Sayı: 2, s. 27

ayrılıkçı ve ötekileştirici bir dış politika uygulamalarına devam etmesi ise, insan hakları karnesinde olumsuz geri bildirimler ortaya çıkarmaktadır.

Sonuç olarak, barış ve özgürlük adına savaştan ABD, birey ve toplumların özgürlüğüne büyük zararlar vermekte, etik nedenleri bahane ederek giriştiği müdahalelerde ise etik dışı davranış örnekleri sergilemektedir. Lider güç olan ABD'nin diğer ülkelere insan hakları ihraç eden ülke statüsünü veya evrensel ilkeler olarak tanımlanan demokrasi, uluslararası hukuk ve insani değerlere dayalı politikaları tüm dünya adına temsil etmesi gerekmektedir. Hegemon güç olabilmenin en önemli ayağı olan yumuşak güç kavramı, temsili demokrasi, başarılı insan hakları uygulamaları, rıza ile yönetim modeli ve uluslararası hukuk ekseninde şekillenen dış politika araçlarıyla işlevsellik kazanmaktadır.

ABD'nin karşılıklı bağımlılıklar çerçevesinde ortak çıkarlar temelinde bir dış politika anlayışına geri dönmesi yeniden küresel sahnedeki yerini almasına katkı sağlayacaktır. ABD, eski normatif gücünü yeniden kazanmak istiyorsa, küresel zeminde çok taraflı bir dış politika benimsemesi, barışın sağlanmasına yönelik çaba içerisine girmesi, karşılıklılık prensibini söylemlerinde daha fazla vurgulaması ve ortak sorunlar karşısında yapıcı ve öncü bir rol oynaması gerekmektedir. ABD Başkanlarının kararları, uluslararası ilişkiler ve küresel denge üzerinde büyük etkiye sahiptir. Bu nedenle, ABD seçimlerinin sonuçları, sadece Amerika değil, tüm dünya için önemli ve geniş kapsamlı sonuçlar doğurabilir. Uluslararası sistem içerisinde var olan kurallarının insan hakları çerçevesinde revize edildiği, uluslararası hukuk ve kurumlar çerçevesinde ortak sorunlara cevap bulunabildiği ve ortak fikir birliğinin sağlanabileceği yeni bir dünya düzeni inşa etmek mümkündür. ABD içerisinde artan kutuplaşma ise, küreselleşme karşıtlığı ve artan korumacılık politikaları nedeniyle uluslararası sistem içerisinde Washington'ın rol model ülke olma özelliğine zarar vermiştir.

Bu çalışma, Amerikan Başkanlarının izlediği politikalarda yaşanan değişimi ele alırken, bir devletin hegemon güç olmasında ideoloji kavramının önemine yer vermesi gerektiğinin altını çizmektedir. Çalışma, değer, ilke ve prensiplerin diğer devletler üzerindeki cezbedici rolünü ortaya çıkarmayı amaçlamış ve normatif güç parametrelerinin diğer devletleri ikna etmede oynadığı dönüştürücü etkiyi ortaya koymuştur. Çalışmanın geniş sürece yayılarak incelenmesindeki asıl amaç ise, normatif güç unsurlarından uzaklaşmanın devletin gücünün dönüşüm sürecine girmesinde belirleyici bir işleve sahip olabileceğini göstermektir.

KAYNAKÇA

- Acharya, Amitav (2018), *The End of The American World Order*, New York: Polity Press.
- Akçay, Engin & Akbal, Özdemir (2013), “ABD Güvenlik Politikasında Söylem ve Pratik”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt 11, Sayı: 22, ss. 7-29.
- Arı, Tayyar & Pirinççi, Ferhat (2011), “Soğuk Savaş Sonrasında ABD’nin Balkan Politikası”, *Alternatif Politika*, Cilt 3, Sayı: 1, Mayıs 2011, ss. 1-30.
- Atalay, Dildar Baykan (2023), “Biden Yönetiminin Ukrayna ve İsrail için talep ettiği bütçe Senatoya takıldı”, AA, Erişim Tarihi: 10.04.2023, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/biden-yonetiminin-ukrayna-ve-israil-icin-talep-ettigi-butce-senato-engeline-takildi-/3075524>.
- Beyaz Saray (1995), *A National Security Strategy of Engagement and Enlargement*, Şubat 1995, Erişim Tarihi: 10.04.2024, Erişim Adresi: <https://history.defense.gov/Portals/70/Documents/nss/nss1995.pdf?ver=2014-06-25-121226-437>.
- Beyaz Saray (1998), *A National Security Strategy for a New Century*, Ekim 1998, Erişim Tarihi: 10.04.2024, Erişim Adresi: <https://history.defense.gov/Portals/70/Documents/nss/nss1998.pdf?ver=z11p-sJtgDvXOM01YVnfqA%3D%3D>.
- Dedekoca, Ersin (2011), “ABD-Çin ilişkilerinin Ekonomi-Politiği ve Yenidünya Düzeni Oluşumuna Katkıları”, Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Evenneth, Heather (2022), “Democracy under threat: a case for co-ordinated action?”, House of Lords Library, 27.01.2022, Erişim Tarihi: 10.04.2024, Erişim Adresi: <https://lordslibrary.parliament.uk/democracy-under-threat-a-case-for-co-ordinated-action/>.
- Eralp, Atilla (2014), *Devlet ve Ötesi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ercan, Murat & Ayata, Ali (2018), “Değişen Uluslararası Sistemde ABD’nin Ortadoğu politikalarının Sürdürülebilirliği”, *Akademik Bakış*, Sayı: 69, ss. 114-119.
- Fabbrini, Sergio (2004), “Layers of Anti-Americanism: Americanization, American Unilateralism and Anti-Americanism in a European Perspective”, *European Journal of American Culture*, Cilt 23, Sayı: 2, ss. 79-94.

- Gezer, Gülru (2023), “Demokrasi Zirvesi ve Türkiye”, *The Independent Türkçe*, 27.03.2023, Erişim Tarihi: 10.04.2024, Erişim Adresi: <https://www.indyturk.com/node/619216/t%C3%BCrki%C3%87yeden-sesler/demokrasi-zirvesi-ve-t%C3%BCrkiye,27.03.2023>.
- Global Centre for the Responsibility to Protect (2001), “The Responsibility to Protect: Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty, 2001”, Erişim Tarihi: 15.04.2024, Erişim Adresi: <https://www.globalr2p.org/resources/the-responsibility-to-protect-report-of-the-international-commission-on-intervention-and-state-sovereignty-2001/>.
- Goodman, Jack & Luxen, Micah (2019), “Trump’ın Meksika duvarının ne kadarı inşa edildi?”, *BBC News Türkçe*, 09.01.2019, Erişim Tarihi: 10.04.2024, Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46804549>.
- Ikenberry, G. John (1996), “The Future of International Leadership”, *Political Science Quarterly*, Cilt 111, Sayı: 3, ss. 385-402.
- Ikenberry, G. John (2018), “The End of Liberal World Order?”, *International Affairs*, Cilt 94, Sayı: 1, ss. 7-23.
- Kane, John (2007), “Schizophrenic Nationalism and Anti-Americanism”, içinde Brendan O’Connor (ed.) *Anti-Americanism: Historical Perspectives*, Oxford: Greenwood Publishing.
- Kennedy, Paul (1987), *The Rise and Fall of Great Powers: Economic Chance and Military Conflict From 1500 to 2000*, New York: Random House.
- Keohane, Robert & Nye, Joseph S. (2011), *Power and Interdependence*, New York: Longman.
- Kissinger, Henry (2002), *Amerika’nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?*, Çeviri: Tayfun Evyapan, Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık.
- Krauthammer, Charles (1990/1991), “The Unipolar Moment”, *Foreign Affairs*, Cilt 70, Sayı: 1, ss. 23-33.
- Kurtbağ, Ömer (2010), *Amerikan Yeni Sağı ve Dış Politikası*, Ankara: USAK Yayınları.
- Layne, Christopher (2011), “The Unipolar Exit: Beyond the Pax Americana”, *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt 24, Sayı: 2, ss. 149-164.

- Lundestad, Geir (1986), “Empire by Invitation? The United States and Western Europe, 1945-1952”, *Journal of Peace Research*, Cilt 23, Sayı: 3, ss. 263-277.
- McCormick, James (2009), *American Foreign Policy and Process*, Wadsworth Publishing,
- Mearsheimer, John (2019), “Bound to Fail: The Rise and Fall of the Liberal International Order”, *International Security*, Cilt 43, Sayı: 4, ss. 7-50.
- Nye, Joseph S. (2003), *Amerikan Gücünün Paradoksu*, Çeviren: Gürol Koca, İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Örmeci, Ozan & Kısacık, Sina & Helvacıköylü, Gamze (2023), “21. Yüzyıla Damgasını Vuracak Büyük Güç Rekabeti: ABD-Çin İlişkileri”, içinde (editörler: Hasret Çomak & Burak Şakir Şeker & Huriye Yıldırım Çınar) *Küresel Aktörler ve Büyük Güç Rekabeti* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, ss. 425-471.
- Roloff, Ralf (2021), “COVID-19 and No One’s World: What Impact for the European Union?”, *Connections: The Quarterly Journal*, Cilt 19, Sayı: 2, ss. 25-36.
- Simma, Bruno (1999), “NATO, the UN and the Use of Force: Legal Aspects”, *European Journal of International Law*, Cilt 10, Sayı: 1, ss. 1-22.
- *TRT Haber* (2022), “ABD'nin "kara lekesi" Guantanamo 20 yıldır açık”, 11.01.2022, Erişim Tarihi: 10.04.2024, Erişim Adresi: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abdnin-kara-lekesi-guantanamo-20-yildir-acik-643925.html>.
- U.S. Department of State (2009), “Foreign Policy Address at the Council on Foreign Relations - Question-and-Answer Session: Hillary Rodham Clinton”, 15.07.2009, Erişim Tarihi: 10.04.2024, Erişim Adresi: <https://2009-2017.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2009a/july/126085.htm>.
- Wallerstein, Immanuel (2006), “The Curve of American Power”, *New Left Review*, Cilt 40, Sayı: 1, ss. 1-20.

STRATEJİK DÖNÜŞÜMLER ÇERÇEVESİNDE ABD’NİN ORTADOĞU POLİTİKASININ ANALİZİ (1990-2024)

Mehmet EMİR¹

Özet: Amerika Birleşik Devletleri (ABD), günümüz dünyasında icra ettiği politikalarla en etkili aktördür. Soğuk Savaş’ın bitişinden sonra, ABD, tek kutuplu yeni dünya düzeninin hegemonu olarak sert gücüyle politikalarını diğer aktörlere kabul ettirmek istemiştir. Bu çerçevede, Ortadoğu bölgesi, ABD’nin gücünü göstermesi için elverişli bir alan olmuştur. ABD’nin Ortadoğu’yu kendi planları çerçevesinde şekillendirebilmesi için icra edilen Körfez Savaşı, bu bakımdan kapıların sonuna kadar açılmasını sağlamıştır. Ortadoğu’da aralıklarla operasyon yapan ABD için 11 Eylül 2001 saldırıları daha da elverişli bir hareket alanı açmıştır. Büyük Ortadoğu Projesi ve Arap Baharı gibi süreçlerle 2010 yılından itibaren bölgedeki halklar ve devlet dışı aktörler de ABD’nin tasarım planına dahil edilmiştir. Bu makale, Soğuk Savaş sonrasında ABD’nin Ortadoğu politikasında değişen stratejilerine rağmen hiç değişmeyen çıkarlarını gerçekleştirme motivasyonunu analiz etmektedir. Bölgesel aktörlerin ABD politikalarına karşı tepkileri, kapsamlı bir şekilde kesitsel olarak incelenmiştir. ABD’nin sert gücüyle bölgeye defalarca kez müdahalelerine ve açık bir şekilde İsrail’e destek vermesine rağmen diğer aktörlerin neden bu tehdide karşı birlik ve bütünlük oluşturamadığına da yanıt aranmıştır. Çalışma, Realizm teorisi çerçevesinde bölgesel güç dengesinin değişimi ve dönüşümünü analiz ederek, Uluslararası İlişkiler alanına özgün bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: ABD, Ortadoğu, Arap Baharı, 11 Eylül.

Article Category: International Relations

Date of Submission: 06.08.2024

Date of Acceptance: 20.08.2024

¹ Dr., Uluslararası İlişkiler.
Email: mehmetemir019@gmail.com.
ORCID: 0000-0003-3143-1439.

ANALYSIS OF U.S. MIDDLE EAST POLICY WITHIN THE FRAMEWORK OF STRATEGIC TRANSFORMATIONS (1990-2024)

Abstract: The United States of America (U.S.) is the most effective actor in today's world with the policies it implements. After the end of the Cold War, the U.S., as the hegemon of the new unipolar world order, wanted to impose its policies on other actors with its hard power. In this context, the Middle East region became a suitable area for the U.S. to show its power. The Gulf War, which was carried out especially so that the U.S. could shape the Middle East within the framework of its own plans, ensured that the doors were opened wide in this respect. The September 11, 2001 (9/11) attacks opened a more suitable area of action for the U.S., who operated intermittently in the Middle East. With developments such as the Greater Middle East Project and the Arab Spring, the peoples and non-state actors in the region have also been included in the U.S.'s design plan since 2010. This article analyzes the motivation of the U.S. to realize its interests, which have never changed despite its changing strategies in the Middle East policy after the Cold War. The reactions of regional actors to U.S. policies have been examined comprehensively in a cross-sectional manner. It also sought an answer to why other actors could not form unity and integrity against this threat despite the U.S.'s repeated interventions in the region with its hard power and its open support for Israel. The study aims to make an original contribution to the field of International Relations by analyzing the change and transformation of the regional balance of power within the framework of Realist theory.

Keywords: *United States, Middle East, Arab Spring, 9/11.*

Giriş

Amerika Birleşik Devletleri (ABD), günümüz dünyasında uluslararası ilişkilere yön veren başat aktördür. Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği ile büyük bir mücadeleye girmiş ve sonunda bu savaştan muzaffer şekilde çıkmıştır. Ardından, 1990 yılından itibaren, ABD, küresel seviyede süper güç düzeyinde kalan tek aktör olmuştur. Dolayısıyla, ABD önderliğinde, yeni ve tek kutuplu bir dünya düzeni şekillenmiştir. ABD'nin bu ortamda 1990'lı yıllar boyunca izlediği politikalar ise daha çok sert gücünü göstermesi yoluyla tezahür etmiştir. Irak'ın Kuveyt'i işgalinin ardından başlayan Körfez Savaşı ile ABD'nin bölgeye müdahalesi, yeni dünya düzenini büyük ölçüde kendisi şekillendiren süper gücün geleceğe dair planları için çok önemli çıkarımlar sağlamıştır. Irak'ı sürekli kontrol altında tutan yeni sistemdeki tek hegemon, bu sayede Ortadoğu'yu kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirebilmenin de kapısını açmıştır.

Yeni milenyumun başlangıcındaki 11 Eylül 2001 (9/11) terör saldırıları, gerek ABD, gerekse de diğer önemli uluslararası aktörlerin siyasi planlarını ciddi şekilde değiştirmiştir. ABD'nin kendi topraklarında ilk kez maruz kaldığı saldırılar, bu güçlü aktöre uluslararası alanda diğer devletlere müdahalede bulunabilme meşruiyetini sağlamıştır. Ancak 11 Eylül saldırıları, özünde ABD için varoluşsal bir tehdidi içermediği gibi, dünya çapında kendi güvenliğini sağlama ve sert güç girişimlerini meşrulaştırma gerekçesiyle icra edilen operasyonlara da yeterli kanıt teşkil etmemiştir. ABD'nin uluslararası terörle mücadele (teröre karşı küresel savaş) söylemiyle başlattığı önleyici savaş yaklaşımı, günümüzde dahi güncelliğini koruyan bir konsepttir. ABD, önleyici savaş gerekçesiyle başta Afganistan olmak üzere çeşitli egemen devletlere müdahalede bulunulmuştur. Irak, Libya ve Suriye bu politikadan doğrudan etkilenirken, “*şer eksenli*” olarak tanımlanan İran gibi aktörler de hedefe oturtulmuştur. Büyük Ortadoğu Projesi ve sonrasında gelişen Arap Baharı olaylarında ise, Ortadoğu, ABD'nin çıkarları doğrultusunda yeniden şekillendirilmek istenmiştir. Bu girişimlerde, ABD tarafından, demokrasi, istikrar, insan haklarının sağlanması, özgürleştirme ve medeniyet getirme gibi söylemler kullanılmıştır. 11 Eylül 2001 saldırılarının gerekçe yapılmasıyla Ortadoğu'ya müdahalede bulunulmasının etkileri günümüzde devam eden önemli sorunların da temelidir.

Ancak ilginçtir ki, ABD'nin Ortadoğu'ya yapmış olduğu hiçbir müdahale olumlu sonuçlanmamıştır. Örneğin, aradan geçen 20 yılın ardından varoluşsal tehdit olarak tanımlanan Taliban'a Afganistan'ın yönetimi yeniden teslim edilmiş ve ABD, Joe Biden döneminde, bu ülkeden adeta kaçarcasına çekilmiştir. Demokrasi getirileceği vaadiyle işgal

edilen bir diğer devlet olan Irak ise fiiliyatta üç parçaya bölünmüştür. Libya'da Batı müdahalesi sonucunda Kaddafi rejimi yıkılırken, yerine henüz yeni bir devlet inşası gerçekleştirilememiştir. Suriye'de ise Beşar Esad yönetimi devrilmek istenmiş, ancak ülke büyük bir kaosa sürüklenerek istikrarsız bir ortama neden olunmuştur. İsrail konusunda ise, Washington, her zaman güçlü bir şekilde İsrail'i destekleyerek, bu devletin Ortadoğu'da daha etkili bir konuma gelmesini sağlamıştır. Bu süreçte Suudi Arabistan ile de ilişkiler geliştirilmiş ve Riyad, İran'ın karşısına güçlü bir mezhepsel rakip olarak çıkarılmak istenmiştir. İran ise, Washington nezdinde “*şer eksenli*” kapsamında tanımlanırken, bu güçlü bölgesel aktörle büyük bir mücadele içerisine girilmiştir. Buna karşın, İran da, “*direnış eksenli*” olarak adlandırdığı bir yöntemle bölgedeki Şii milis kuvvetleri destekleyerek, Irak, Suriye, Lübnan ve Yemen'de kendi stratejik yaklaşımını ve savunma doktrinini uygulamaya sokmuştur.

Bunlara ek olarak, ABD'nin azalan hegemonik gücüne karşı Sovyetler Birliği'nin devamı olan Rusya Federasyonu da zamanla yeniden toparlanmaya başlamıştır. Yeltsin döneminde dibe vuran Rusya'nın gücü ve caydırıcılığı, Vladimir Putin döneminde yeniden yükselişe geçmiştir. Ayrıca, 2000'lerden itibaren ekonomik olarak çok güçlenen ve ABD'ye ekonomik güç ve üretim kapasitesi olarak meydan okumaya başlayan Çin Halk Cumhuriyeti de yeni dönemde ABD'ye ciddi bir rakip olmuştur. Bunların yanı sıra, Türkiye gibi geleneksel bir müttefik devlet de son yıllarda ABD eksenli politikalarından uzaklaşmış ve Ankara'da ABD'nin küresel liderliğine duyulan güven giderek azalmıştır. Tek kutuplu dünya düzeninde büyük hâkimiyeti olan ABD'ye yeni dönemde rakip olarak ortaya çıkan Çin ve Rusya gibi büyük ve İran gibi bazı bölgesel güçler, son derece meşru ve etkili bir şekilde Washington'a meydan okumuşlardır. Washington ise, bu meydan okumalar karşısında geleneksel müttefiklerini (Avrupa ülkeleri, İsrail, Birleşik Krallık, Japonya vs.) bir araya getirmeye ve yeni bir hizalanma politikası oluşturmaya gayret etmiştir. Ortadoğu bölgesi de, bu güç mücadelesi için elverişli bir sınama alanı olmuştur.

Soğuk Savaş dönemindeki komünizm tehlikesini atlatan ABD'nin Soğuk Savaş dönemi sonrasındaki yeni stratejik hedefi, İslam dininin radikal yorumlarından kaynaklanan aşırı siyasi hareketler ve terör gruplarıyla mücadele bağlamında Ortadoğu, Kuzey Afrika ve Asya bölgeleri olmuştur. Tek kutuplu dünya düzeninde çıkarları ve sistemin işleyişi için bazı ülkelere doğrudan askeri müdahalelerde bulunan ABD, yeni milenyumla beraber azalan gücünü perdelemek için dünya çapında daha aktif bir politika izlemiştir. Yapılan askeri müdahalelerle istikrarsızlaştırılan Afganistan, Irak, Libya ve Suriye gibi ülkelerde ise büyük

güvenlik boşlukları meydana gelmiştir. Büyük Ortadoğu Projesi ve Arap Baharı süreçleri vasıtasıyla bölge halkları ve devlet dışı aktörler de ABD'nin çıkarları için stratejik planlara dahil edilmiştir. Ancak zaman içerisinde, demokrasi, özgürlük ve medeniyet getirme gibi vaatlerle girişilen ve halen devam eden Büyük Ortadoğu Projesi'nin söylem ve eylemleri arasındaki bağlantının uyuşmadığı görülmüştür.

Ortadoğu, şiddet ve gerilim ile anılırken, bundan en büyük faydayı ise ABD ve onun ezeli müttefiki İsrail sağlamıştır. Bu makale, 1990-2024 yılları arasında ABD'nin değer-çıkarcılığı arasında kalarak, kendi çıkarlarını değerler çatısı altında gösterme ve gücünü meşrulaştırma yönünde artan çabalarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmada, ABD'nin değişen ve azalan küresel gücünün bölgesel etkileri ve bunun bölgedeki aktörlere yansımaları değerlendirilecektir. Makale; teorik çerçeve, ABD'nin Ortadoğu'da izlediği politikalara dair ilkeleri, çıkarları ve askeri gücü, zaman kesitsel olarak ABD'nin Ortadoğu politikaları, incelenen zaman sürecinde ABD'nin Ortadoğu politikasının analiz edilmesi ve bu çerçevede varılan sonuçları kapsamaktadır. Çalışma, Uluslararası İlişkiler alanına bölgesel güç dengelerinin değişimi ve dönüşümü hakkındaki kapsamlı analizleriyle özgün katkılar sağlamayı amaçlamaktadır.

1. Teorik Çerçeve

Soğuk Savaş dönemi boyunca uluslararası sistemi büyük ölçüde iki süper gücün sistemi kontrol ettiği görülmüştür. Ancak Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla sistemde tek süper güç olarak artık yalnızca ABD kalmıştır. Tek kutuplu dünya düzeni -doğal olarak- birçok yenilikleri içermiştir. Bu dönemde, ABD, küresel seviyede hâkimiyetini bütün devletlere kabul ettirebilmek için zaman zaman sert güç unsurlarını da kullanmayı tercih etmiştir. Bu stratejinin uygulama alanı ise çoğu zaman Ortadoğu bölgesi olmuştur. ABD'nin Körfez Savaşı nedeniyle Irak'a ilk kez 1990'ların başında müdahale etmesi, ona Ortadoğu'ya yerleşmesi ve bölgeyi şekillendirebilmesi için bütün imkân ve olanakları sunmuştur. Bu sayede, ABD, Ortadoğu bölgesine yönelik olarak gücünü politik, ekonomik ve askeri boyutlarıyla yansıtabilmiş ve İsrail'in güvenliği, İran'ın kontrol altına alınması ve Kürtlerin geleceği gibi önemli jeopolitik konularda stratejik tercihlerini bölge ülkelerine dikte etmeye çalışmıştır. Nitekim Irak'a 2003 yılındaki yapılan ikinci müdahale, enerji kaynaklarına sahip olan çok önemli bir aktörün kontrol altında tutulmasına yönelik stratejik bir adımdır. ABD, Ortadoğu bölgesinde bu sayede zengin petrol kaynaklarına erişmiş ve bölgedeki etkisini ve nüfuzunu arttırmıştır.

ABD'nin Ortadoğu'da uyguladığı önemli bir güç ve güvenlik yaklaşımı da müttefiklik ve düşman belirleme stratejisine dayanmaktadır. Uygulanan bütün askeri operasyonlarda bu ayrıma özellikle dikkat edilmiştir. Bölgede Washington perspektifinde vazgeçilmez müttefik olarak görülen en önemli aktör İsrail'dir. İsrail'in varlığı ve güvenliği, ABD için Ortadoğu'da odaklanılan başlıca hayati çıkardır. Yahudi Devleti'nin bölgedeki çıkarları, ABD'nin bölgeye yönelik askeri müdahaleleri için iç kamuoyunda önemli bir meşruiyet sağlarken, düşmanlaştırılan diğer aktörlere yönelik olarak da sert gücün uygulanmasına meşru gerekçe oluşturmaktadır. Bu bağlamda, başta İran olmak üzere “*şer eksenini*” kapsamında tanımlanan bölgesel aktörlere yönelik saldırılar, bölgesel planların gerçekleştirilmesine dair önemli stratejik hamlelerdir.

Geniş bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde, Soğuk Savaş'ın bitişinden itibaren hegemonik gücünü tüm dünyaya göstermek isteyen ABD için Ortadoğu bölgesi elverişli bir alan olagelmıştır. Özellikle Körfez Savaşı ve sonrasında aralıklarla yapılan müdahaleler, bölgenin ABD için stratejik önemini ortaya koymuştur. 11 Eylül 2001 saldırıları ise bütün güç unsurlarıyla bölgeyi kendi çıkarları doğrultusunda tasarlayabilme imkânını hegemonu sağlamıştır. Nitekim Büyük Ortadoğu Projesi, ABD'nin çıkarları için en önemli girişim olmuştur. Bu projenin devamında gelişen Arap Baharı olayları ise, bölgesel düzenin tamamen sarsılmasına, istikrarsızlığa ve güvenlik boşluğuna neden olmuştur. ABD'nin bu eylemlerindeki söylemi ise Realist teorinin argümanlarıyla uyum sağlamamıştır. Washington cephesinde, salt ulusal çıkarlardan daha ziyade, demokrasi, insan hakları, istikrar ve medeniyet söylemleri ile diğer aktörlerin istikrarı vurgulanmış ve ABD ile uyumlu hareket eden devletlerin daha iyi bir konuma getirilecekleri vadedilmiştir.² Ancak kendi çıkarları doğrultusunda gücünü en üst seviyeye çıkarmak isteyen ve bu konumunu sürdürülebilir kılmak isteyen bir aktör perspektifinde “*neden diğerlerinin gelişmesini istesin?*” gibi sorularla da literatürde sıkça karşılaşılmaktadır. ABD'nin söylemleri ile eylemleri arasındaki teorik bağlantı, tam da bu noktada kendini göstermiştir.

Bölgeye yapılan müdahaleler, ABD ve İsrail'in çıkarlarına katkı sağlarken, diğer aktörler ise bundan genelde zarar görmüşlerdir. Mezhepsel çekişmeler (ABD müdahaleleri sonrasında artan Sünni-Şii rekabeti), yeni ortaya çıkan din temelli terör örgütleri (ABD müdahaleleri sonrasında güç kazanan El Kaide ve IŞİD gibi yapılar), askeri darbeler, çatışma ve şiddet sarmalının yoğunlaşması ve en nihayetinde düzen ve kaos ikileminde bölgeye kaosun hâkim

² Mehmet Emir (2021), “Yirminci Yıldönümünde 11 Eylül: Kopenhag Okulu Çerçevesinde ABD İç ve Dış Politikasının Değerlendirilmesi”, *International Journal of Politics and Security*, Cilt 3, Sayı: 3, s. 286.

olması, ABD politikalarında Realist teorinin artan önemini ortaya koymaktadır. Ayrıca, bu durum, 1990'ların başındaki gücünde olmayan ABD için Rusya ve Çin gibi diğer büyük güçlerin bölgede hâkimiyet kurması ve kendisine meydan okumasına yönelik etkili bir karşı hamledir. Ortadoğu hâkimiyetini uzun zaman önce kaybetme riskiyle karşı karşıya kalan ABD için uyguladığı stratejiler sonuç odaklıdır ve aynı zamanda ulusal çıkarlarına hizmet etmektedir.

2. ABD'nin Ortadoğu'da İzlediği Politikalara Dair İlkeleri, Çıkarları ve Askeri Gücü

ABD'nin 21. yüzyılda Ortadoğu politikası resmi kaynak verilerine dayanarak 5 temel ilkeden oluşmaktadır.³ Bu ilkeler; ortaklık, caydırıcılık, diplomasi, entegrasyon ve değerlerdir. Beyaz Saray, bu ilkeleri şu şekilde açıklamaktadır:

Ortaklık: ABD, uluslararası sisteme uyan ülkelerle ortaklıkları desteklemeye ve güçlendirmeye devam edecek ve bu ülkelerin dış tehditlere karşı kendilerini savunabilmelerine yardımcı olacaktır.

Caydırıcılık: ABD, yabancı veya bölgesel güçlerin askeri yığınaklar, saldırılar veya tehditler yoluyla başka bir ülkeye veya bölgeye hâkim olma çabalarına engel olacaktır. Washington, Hürmüz Boğazı ve Babülmendep de dahil olmak üzere Ortadoğu'nun su yollarında seyrüsefer özgürlüğünü tehlikeye atmasına izin vermeyecektir.

Diplomasi: ABD, sadece bölgesel istikrara yönelik tehditleri önlemeye çalışmayacak, aynı zamanda diplomasi yoluyla gerilimi düşürmeye ve çatışmaları sona erdirmeye çalışacaktır.

Entegrasyon: ABD, her ulusun egemenliğine ve bağımsızlığına saygı duyarken, mümkün olan her yerde siyasi, ekonomik ve güvenlik bağlantıları kuracaktır.

Değerler: ABD, insan haklarını ve BM Şartı'nda yer alan değerleri her zaman savunacaktır.

ABD'nin ilkeleri, esas olarak çıkarlarına yönelik sınırların çerçevesini oluşturmaktadır. Kendi hâkimiyetini tanıyan aktörlerle ortaklık ilişkisi izleneceği belirtilirken, politik, ekonomik ve güvenliklerine destek verileceği vurgulanmaktadır. Uluslararası örgütler nezdindeki değerlerin Ortadoğu aktörleri tarafından uygulanması gerektiği ve bunun için diplomatik yöntemlerin kullanılacağı duyurulmaktadır. ABD'nin ilkelerine karşı bölgesel aktörlerin buna uymaması ve bunun yanında bölge dışındaki büyük güçlerin stratejilerine karşı her türlü

³ The White House (2022), "Fact Sheet: The United States Strengthens Cooperation with Middle East Partners to Address 21st Century Challenges", Erişim Tarihi: 21.07.2024, Erişim Adresi: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/07/16>.

caydırıcı önlemin alınacağı bildirilmektedir. Sonuç olarak, ABD'nin ilkeleri gerçekleştirmek istediği çıkarların bir izdüşümüdür.

Bu ilkeler çerçevesinde, ABD'nin Ortadoğu politikası, 5 temel çıkara dayanmaktadır.⁴ Bunlar; (1) enerji ve ticaretin uluslararası piyasalara açılmasını sağlamak, (2) kitle imha silahlarının yayılmasını önlemek, (3) terör örgütleriyle mücadele etmek, (4) dost ve müttefik ülkelerin yanında durmak ve son olarak da (5) büyük güçlerle mücadele ederek onların stratejilerine karşı koymaktır. Bu çıkarlar, özellikle petrol ticaret güvenliğini sağlama, İsrail'in varlığını ve güvenliğini destekleme ile Ortadoğu bölgesinde diğer büyük güçlerin ABD hâkimiyetine karşı denge kurmasını engellemeye odaklanmıştır.

Petrol, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan beri ABD'nin Ortadoğu'da bulunmasının temel gerekçesidir. ABD, kendi enerji kaynakları yeterli olmasına rağmen petrolün kontrolü üzerinden hem politik, hem de ekonomik çıkarlarını gerçekleştirmektedir. İsrail ise, ABD politikasında vazgeçilemez bir aktördür. Kuruluş ilanından yalnızca 11 dakika sonra aceleyle bu devletin tanınmış olması, ona verilen tarihsel önemi yeterince vurgulamaktadır.⁵ Bunun yanı sıra, ABD'nin yüce İslam dinine mensup bazı devlet ve gruplara yönelik kararlı olumsuz eylemleri de devam etmektedir.⁶ Ortadoğu bölgesi, ABD'nin küresel politikalarında daima öncelikli bir odak olmuştur. Bölgenin devletler arasındaki dengeyi değiştirebilme kapasitesi nedeniyle SSCB ve ardılı Rusya ile günümüzde gücünü arttıran Çin'in stratejik hamlelerine karşı daima önleyici girişimlerde bulunulmuştur. Sonuç olarak, ABD'nin Ortadoğu'da halen büyük çıkarları vardır.⁷

ABD'nin çıkarlarını sağlamaya yönelik sahip olduğu en önemli aracı ABD Ordusu'dur. Bu sayede, Washington, İkinci Dünya Savaşı'ndan beri küresel politikalarında gücünü diğer aktörler üzerinde önemli bir sömürü ve caydırma stratejisi olarak kullanmaktadır. Özellikle Ortadoğu bölgesine “*demokrasi, insan hakları ve medeniyet getirme*” gibi söylemlerle yapılan müdahalelerin hemen hepsi milyonlarca insanın ölümüyle beraber çok büyük ekonomik kayba

⁴ Middle East Institute (2020), “Election 2020 - Challenges & Opportunities for US Policy in the Middle East”, Erişim Tarihi: 21.07.2024, Erişim Adresi: <https://www.jstor.org/stable/resrep25885.3>.

⁵ Council on Foreign Relations (2024), “Middle East & North Africa: The Essentials - U.S. Foreign Policy: Middle East and North Africa”, Erişim Tarihi: 22.07.2024, Erişim Adresi: <https://education.cfr.org/learn/learning-journey/middle-east-north-africa-essentials/us-foreign-policy-middle-east-and-north-africa>.

⁶ Jonathan Panikoff (2022), “Shifting Priorities: The US and the Middle East in A Multipolar World”, Atlantic Council, 12.07.2022, Erişim Tarihi: 22.07.2024, Erişim Adresi: <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/shifting-priorities-the-us-and-the-middle-east-in-a-multipolar-world/>.

⁷ Marc Lynch (2024), “The United States and the Middle East”, World Affairs Councils, Erişim Tarihi: 23.07.2024, Erişim Adresi: https://worldaffairsCouncils.org/wp-content/uploads/1_Mideast.pdf.

da neden olmuştur.⁸ ABD, bu eylemlerini gerçekleştirirken, diğer aktörleri de müttefiklik görünümü ile şiddet ve gerilime dahil ederek yapılanın çok yönlü ve meşru bir eylem olduğu görüntüsünü vermeye çalışmıştır. Ancak uluslararası adaleti sağlama ve barışı getirme şeklindeki ve meşru kaynağı belirsiz söylemler üzerinden icra edilen askerî harekâtlar, yeryüzündeki hemen her aktör için en büyük varoluşsal tehdidi içermiştir. Tasarladığı düzeni politik, ekonomik ve askeri alanlarda zorla kabul ettirmek isteyen ABD'nin Ortadoğu politikası da, doğal olarak, yalnızca ulusal çıkarlarını gerçekleştirilmeye yönelik olmuştur.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından dünya çapında hegemonia dönüşen ABD'nin karşısında ona meydan okuyabilecek büyük bir aktör kalmamıştır. ABD'nin tek kutuplu dünya hâkimiyeti bir nevi sert gücünü gösterme eylemine dönüşmüştür. Soğuk Savaş sonrasında geçen 20 yılda dört savaşa katılan ABD'nin bu eylemi, kendi ulusal tarihinin yüzde 10'undan daha azına tekabül etmesine rağmen dahil olduğu toplam savaşların yüzde 25'inden fazlasına karşılık gelmiştir.⁹ ABD'nin Soğuk Savaş'ın bitişinden beri dahil olduğu hiçbir çatışma ya da savaş gerçekten bir varoluşsal tehdidi içermemiştir. Washington, dünya çapında kendi politik tasarımına uymayan devletlere müdahale edebilmek için, oluşturulmuş yapay tehditler karşısında meşru askeri güç kullanımı için gerekli desteği sağlanmak istemiştir.

ABD'nin küresel hakimiyeti 4 ana strateji çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Bu konuda en önemli unsur, ABD'nin nükleer güce sahip olmasıdır. Bunun yanında, sindirme tarzı bombalama (Almanya, Japonya, Kore, Hindistan), kimyasal silah (Vietnam) kullanımı ve ekonomik yaptırımlar (Küba, Irak, Yugoslavya, İran) gibi farklı politika setleri de uygulanmaktadır. Bütün bu yöntemleri koordineli şekilde uygulayan tek aktör ise ABD'dir.¹⁰

Bu yöntemlerin yanında, uluslararası örgütler de ABD'nin küresel seviyedeki tahakkümü için etkili bir şekilde kullanılmaktadır. 11 Eylül 2001 saldırılarının ardından Afganistan, Irak, Libya ve Suriye gibi aktörlere askerî harekâtlar düzenlenmiştir. NATO'nun bir üye ülkesine yapılmış saldırıya toplu reaksiyon vermeyi amaçlayan 5. maddesi, örgütün tarihinde ilk ve tek defa olmak üzere 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD için yürürlüğe konulmuştur.¹¹

⁸ Haydar Çakmak (2016), *ABD'nin Küresel Müdahaleleri 1801'den Günümüze*, Ankara: Kaynak Yayınları.

⁹ Nuno P. Monteiro (2011), "Unrest Assured Why Unipolarity Is Not Peaceful", *International Security*, Cilt 36, Sayı: 3, ss. 9-40; Mehmet Emir (2019), "Almanya'nın 1990-2018 Yılları Arasındaki Ekonomik Gücünün Askeri Güce Tahvili", Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi, Ankara, Türkiye, s. 250.

¹⁰ Carl Boggs (2017), "The American Nuclear Warfare State", içinde (editör: Edwin Daniel Jacob) *Rethinking Security in the Twenty-First Century*, New Jersey: Palgrave Macmillan, ss. 42-43; Mehmet Emir (2019), "Almanya'nın 1990-2018 Yılları Arasındaki Ekonomik Gücünün Askeri Güce Tahvili", s. 250.

¹¹ Mehmet Emir (2021), "Milenyum Çağında AB Kimliğinin Analizi (2010-2018)", *International Journal of Politics and Security*, Cilt 3, Sayı: 2, s. 190.

NATO'ya en büyük mali desteği veren aktörün ABD olduğu¹² da dikkate alınır, nihayetinde bu örgütün ABD çıkarlarıyla uyumlu stratejiler izlemesi olağan bir durumdur.¹³ Bunun yanında, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi siyaset/diplomasi yönüyle, Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (WB) da ekonomi yönüyle diğer aktörlere karşı önemli birer tehdit unsuru olarak kullanılmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'nin oluşturduğu yeni hegemonik düzen ve emperyalizmin adı “küreselleşme” olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda, 11 Eylül terör saldırıları da Washington eksenli küreselleşme politikalarının askeri/güvenlik boyutlarının gerekçesini oluşturmuştur. İnsan hakları, demokrasi ve uluslararası terörle mücadele gibi söylemlerle icra edilen askerî harekâtların tamamı, aslında uluslararası sistemdeki hegemonik aktör olan ABD'nin çıkarlarını gerçekleştirmesi için gerekli meşruiyeti sağlamaya yöneliktir. Bunu somutlaştırmak gerekirse; Afganistan'da varoluşsal bir tehdit öznesi olarak tanımlanan Taliban'a 20 yıl aradan sonra ülke yönetiminin yeniden teslim edilmesi ve 2000'lerin başında “kitle imha silahı var” bahanesiyle işgal edilen ve ilerleyen yıllarda bu iddianın gerçek dışı olduğunun ortaya çıktığı Irak'ın başına gelenler bu konuda verilebilecek en iyi örneklerdir. Libya ve Suriye'de istikrarın bozulması ve sebep olunan güvenlik boşlukları ise diğer bazı güncel örneklerdir. Hiç şüphesiz, Ortadoğu'da ABD'nin en büyük varlık sebebi, İsrail'in varoluşunu ve güvenliğini sağlamaktır. Bununla beraber, bölgesel seviyede en önemli ABD müttefiki olan İsrail, 400'den fazla nükleer silaha sahip olmasına rağmen Nükleer Silahların Önlenmesi Antlaşması'nı halen imzalamamıştır. Ortadoğu bölgesinde milyonlarca insanın ölmesine ve sakat kalmasına neden olan ve bununla beraber milyonlarca insanı göç etmek zorunda bırakan ABD'nin müttefiki İsrail'e yönelik kitle imha silahlarını önleyici bir tutum takınmaması ise, Washington'ın izlediği iki yüzlü politikayı göstermektedir.¹⁴

ABD'nin, tehdit açısından değerlendirildiğinde, ancak nükleer silahların etkileri bağlamında çeşitli risklere maruz kalabilecek oldukça güvenli bir konumda olduğu görülmektedir. Buna karşın, kendisine yönelik hiçbir varoluşsal tehlike içermemesine rağmen, ABD, Ortadoğu'ya

¹² Statista (2023), “Defense Spending and Arms Trade”, Erişim Tarihi: 17.04.2024, Erişim Adresi: <https://www.statista.com/study/12526/defense-spending-and-arms-trade-statista-dossier/>. NATO üyesi ülkelerin askeri harcamaları bağlamında ABD'nin 2023 yılı için bütçesi 860 milyar dolardır. ABD'yi, sırasıyla Almanya, İngiltere (Birleşik Krallık) ve Fransa takip etmektedir.

¹³ Mehmet Emir (2022), “Almanya'nın 1990-2018 Yılları Arasındaki Ekonomik Gücünün Askeri Güce Dönüşüm Analizi”, *Anadolu Strateji Dergisi*, Cilt 4, Sayı: 2, s. 47.

¹⁴ Ömer Lütfi Taşcıoğlu (2009), *ABD'nin Küreselleşme Politikaları, Ortadoğu'da Türkiye'ye Bıçilen Rol*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, ss. 20-181; Mehmet Emir (2019), “Almanya'nın 1990-2018 Yılları Arasındaki Ekonomik Gücünün Askeri Güce Tahvili”, ss. 251-252.

yönelik askeri müdahaleleri için yaklaşık 6 trilyon dolar harcamıştır.¹⁵ ABD tarafından özellikle 11 Eylül 2001 saldırılarının ardından dünyanın güvenliğini sağlayan merkezi otorite gibi hareket edildiği gözlemlenmiştir. Barış sağlayıcı olduğu söylemiyle hareket eden ABD'nin askeri harcamaları muazzam seviyededir.¹⁶ Koruma sorumluluğu¹⁷ kapsamında müdahale meşruiyetini medeniyet getirme niyetine bağlayan ABD'nin askeri güç seviyesi de diğer aktörlerle kıyaslanmayacak kadar yüksek bir seviyededir. Nükleer silahlarıyla beraber düşünüldüğünde, ABD'nin küresel anlamda askeri alanda baskın bir gücü vardır.

ABD'nin 11 Eylül saldırılarının ardından uluslararası terörle mücadele kapsamında başlattığı küresel savaş beklenen etkiyi yaratmamıştır. ABD'nin sonsuz savaşını başlatmasından beri küresel terör katlanarak artmıştır. ABD'nin uyguladığı bu konseptin sonucunda milyonlarca insanın yaşamı ise olumsuz bir şekilde etkilenmiştir. Sonsuz savaş vizyonunun en azından 2050 yılına kadar devam edeceği değerlendirilmektedir.¹⁸ Yakın zaman sürecinde küresel politikalar bağlamında ABD için Çin başlıca rakip olarak görülürken, Ortadoğu'da ise İsrail'e çok büyük miktarda ekonomik yardım yapılmıştır.¹⁹ İsrail'e yapılan askeri yardımlar, 2011 yılından itibaren 3 milyar doları geçmiştir. ABD'nin İsrail'e yaptığı yardımlar kendi kamuoyunda ise yeterince destek görmemiştir.²⁰

ABD'nin askeri gücü diğer hiç bir aktör ile kıyaslanmayacak kadar büyük ve caydırıcıdır. 1990 yılından başlayarak dünya çapında ABD'nin icra ettiği politikalarıyla söylemlerinin genelde uyuşmadığı görülmektedir. Washington tarafından, demokrasi, barış, refah, insan hakları ve medeniyet getirme söylemlerinin tam karşısında yer alan bazı eylemlerin uygulandığı görülmüştür. Küresel seviyede eğitim, kültür ve sağlık alanlarında büyük bir hayırsever ülke imajı çizilirken, uygulamada ise korkunç bir silahlanma eğilimi ve buna bağlı olarak dünyanın pek çok yerinde askeri üslerle birlikte kontrol mekanizması işletilmektedir. 1990 yılından başlayarak günümüze kadarki zaman sürecinde ABD'nin söylem ve eylemleri

¹⁵ Mehmet Emir (2021), "Yirminci Yıldönümünde 11 Eylül: Kopenhag Okulu Çerçevesinde ABD İç ve Dış Politikasının Değerlendirilmesi", ss. 293-294.

¹⁶ Statista (2023), "Defense Spending and Arms Trade", Erişim Tarihi: 17.04.2024, Erişim Adresi: <https://www.statista.com/study/12526/defense-spending-and-arms-trade-statista-dossier/>, ss. 7-10. ABD'nin yalnızca 2022 yılındaki askeri harcaması 877 milyar dolardır. ABD'nin askeri harcamaları, 2022 yılında küresel seviyede yapılan toplam harcamanın yüzde 39'una denk gelmektedir. Neticede, diğer hiçbir devletin askeri harcamaları ABD ile mukayese edilebilir seviyede değildir.

¹⁷ Alex J. Bellamy (2017), "İnsani Müdahale", içinde (editör: Alan Collins) *Çağdaş Güvenlik Çalışmaları*, İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık, ss. 291-292.

¹⁸ Mehmet Emir (2021), "Yirminci Yıldönümünde 11 Eylül: Kopenhag Okulu Çerçevesinde ABD İç ve Dış Politikasının Değerlendirilmesi", s. 295.

¹⁹ Statista (2023), "Proposed United States Military Aid to Israel from 2009 to 2020", Erişim Tarihi: 17.04.2024, Erişim Adresi: <https://www.statista.com/statistics/209368/proposed-us-military-aid-to-israel/>.

²⁰ Statista (2023), "Do you favor the U.S. increasing, decreasing, or maintaining the same amount of military aid to Israel?", Erişim Tarihi: 17.04.2024, Erişim Adresi: <https://www.statista.com/statistics/1417617/opinion-israeli-military-aid-us/>.

arasında tamamen zıtlıklar görülmektedir. Ortadoğu bölgesi ise, bu çelişkilerden en fazla zarar gören coğrafya olmuştur. Barış, demokrasi ve insan hakları söylemlerinin uygulamadaki karşılığı şiddet, çatışma, savaş, sivil kayıplar, istikrarsızlık ve güvenlik boşluğu olmuştur. Bu bağlamda, ABD'nin Ortadoğu'da izlediği politik motivasyonunun analiz edebilmesi bölgesel çıkar alanları ile doğrudan ilişkilidir.

3. ABD'nin Ortadoğu'daki Çıkar Unsurları

3.1. Petrol

Petrolün ihracatı bağlamında, Basra Körfezi ve Hürmüz Boğazı, ABD için bölgedeki en stratejik yerlerdir. ABD'nin istikrar için en çok dikkat ettiği yerlerin başında bu bölge gelmektedir. Özellikle İran ile bu konuda zaman zaman sorunların yaşandığı görülmüştür. Petrolün bulunduğu ülkelerin güvenliği de ABD için hayati bir konudur. Bu ülkelerin dışarıdan ya da birbirleri arasında herhangi bir işgal ve saldırısına müsamaha gösterilmemektedir. Petrol bölgelerindeki istikrar ve güvenlik sorunları, bununla beraber küresel bir ekonomik felaketi de getirme riski taşımaktadır. Bu durumun farkında olan ABD tarafından petrol bölgeleri sürekli kontrol altında tutulmaktadır.

Ayrıca doların küresel rezerv olması da petrol ile yakından ilgilidir. Petrol piyasasındaki durma ya da tıkanma, doğrudan ABD çıkarlarına karşı olumsuz bir etki yapacaktır. Kendi topraklarında enerji yönünden sorun yaşamayacak olsa da, diğer aktörlerin olumsuz etkilenmeleri karşısında ABD'nin çıkarları büyük oranda zarar görecektir. Bu nedenle, her türlü olasılığa karşı hazırlık yapan ABD, her an oluşabilecek bir soruna yönelik olarak çeşitli planlar yapmaktadır. Petrolün serbest ticareti için en ideal olan yol ise enerjinin sürekli ihraç edilebilmesidir. Ancak herhangi bir sorun çıkması durumunda petrol arzının başka bir aktör tarafından üstlenilmesine dair stratejiler de izlenmektedir. En kötü olasılık ise, bütün petrol bölgelerindeki arzın durmasıdır. Bunun olmaması için bütüncül bir çaba sarf edilmektedir. Özellikle İran'ın politikaları enerji güvenliği ve transferi bağlamındaki gelişmeler ABD nezdinde dikkatle izlenmektedir.

3.2. Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme

ABD'nin Ortadoğu politikalarında petrolün yanında güvenlik konusu da önemlidir. Özellikle “*haydut devlet*” olarak görülen aktörlere karşı daha dikkatli bir duruş sergilenmektedir. Bu bağlamda, bilhassa İran'a yönelik çok katı bir politika izlenmektedir. İran'ın nükleer silahlara sahip olamaması için her türlü çaba gösterilmekte ve Tahran'daki rejim bu konuda ağır yaptırımlara da tabii tutulmaktadır. 2015 yılında imzalanan JCPOA anlaşmasıyla, İran'ın

nükleer programından vazgeçmesi karşılığında bu ülkeye uygulanan ağır yaptırımların hafifletilmesi sözü verilmiştir. Sonrasında dönemin ABD Başkanı Donald Trump 2018 yılında bu antlaşmadan geri çekilerek yaptırımların önceki haliyle devam edeceğini duyurmuştur.²¹ Bunun yanında, ABD'nin Ortadoğu'da bulunmasının en önemli nedenlerinden birisi olan İsrail nükleer silahlara sahiptir. Ancak İsrail'in nükleer silahlara sahip olması, ABD açısından bir sorun teşkil etmemektedir. Yani İran'ın nükleer silahlara sahip olması dengeleri değiştirebilecek bir unsur olarak görülürken, İsrail'in bu silahlara sahip olmasında herhangi bir sakınca görülmemektedir.

3.3. İsrail'in Güvenliği

ABD'nin İsrail ile kurduğu güçlü stratejik bağların köklü bir geçmişi vardır. İsrail'in kuruluş ilanından sadece 11 dakika sonra bu ülkeyi tanıyan ABD'nin bundan sonraki politik yaklaşımı ve izlediği stratejiler daima müttefiklik çerçevesinde gelişmiştir. ABD'nin İsrail ile bu kadar yakın politikalar izlemesi, Ortadoğu bölgesinde ona yönelik görece olumsuz tutum takınılmasına neden olmuştur. Müslümanların çoğunlukta olduğu bir bölgede Filistin Devleti'nin yerine kurulan Yahudi Devleti'nin bu kadar güçlü bir şekilde desteklenmesi ise bölgede ABD'ye yönelik yaklaşımın halklar nezdinde çoğunlukla hasmane oluşuna meşru bir gerekçe sağlamıştır. ABD'nin İsrail'e Demir Kubbe ve benzeri ileri askeri savunma ve teknoloji imkânları sağlaması da bu aktörün bölgedeki diğer devletlerle arasındaki güç dengesini değiştirmiştir. Bunun yanında, İsrail'e düzenli olarak yapılan ekonomik yardımlar da bu aktörün ekonomik, siyasi ve askeri gücünü arttırmaktadır. ABD, askeri ve ekonomik yardımların yanında, İsrail'in başta Filistin olmak üzere hukuk dışı operasyonlarının soruşturulmasını özellikle Birleşmiş Milletler nezdinde veto etmekte ve her şekilde İsrail'i korumaktadır.

3.4. Demokratikleştirme Eylemleri

2010 yılı sonlarında başlayan Arap Baharı girişimi, ABD'nin Ortadoğu politikası açısından önemli bir dönüm noktasıdır. O güne kadar bölgedeki diktatoryal rejimlere Amerikan çıkarlarına aykırı hareket etmediği sürece destek veren ABD, Arap Baharı hamlesiyle Ortadoğu'da yaşayan halklara özgür seçimlere dayalı demokrasinin getirileceğini vadetmiştir. Tunus'ta başlayan olaylar kısa sürede Mısır, Yemen ve Libya'ya da yayılmıştır. Yalnızca

²¹ *BBC News Türkçe* (2018), "ABD Başkanı Trump İran nükleer Anlaşmasından Çekildiklerini Açıkladı", 07.05.2018, Erişim Tarihi: 17.04.2024, Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-44033357#:~:text=ABD%20Ba%C5%9Fkan%C4%B1%20Donald%20Trump%2C%20Beyaz,%C3%A7ekilirsen%20pi%C5%9Fman%20olursun%22%20uyar%C4%B1s%C4%B1nda%20bulunmu%C5%9Ftu.,%20Eri%C5%9Fim%20Tarihi:%20%2013.08.2024.>

Tunus'ta kısmi bir başarıdan söz edilebilirken, olaylar esnasında çok sayıda can kaybının yaşandığı görülmüştür. Ayrıca Arap Baharı olayları hiçbir devlete fayda sağlamamıştır. Olaylardan önceki hallerinden farklı bir konumda olmayan Ortadoğu aktörleri de zamanla bu durumu sorgulanmıştır.

Arap Baharı olaylarından en çok çıkar sağlayan aktör ise kuşkusuz İsrail'dir. Bölgedeki istikrarsızlık ve güvenlik boşluğu İsrail'in daha fazla ön plana çıkmasını sağlamıştır. Nitekim Suriye'deki karışıklık sayesinde, İsrail, Golan Tepeleri'ni ilhak etmiş, bölgedeki İsrail karşıtı hareketleri destekleyen Beşar Esad rejimi zayıflatılmış ve ABD ve İsrail yanlısı Kürt hareketleri güçlendirilmiştir. Demokratikleşme girişimlerinin neden Suudi Arabistan gibi monarşik ve otoriter bir rejime uygulanmadığı ise kuşkusuz dikkat çekici bir husustur. Dolayısıyla, demokratikleştirme yaklaşımı, daha ziyade Amerikan çıkarları çerçevesinde seçici bir şekilde ve belirli aktörlere karşı uygulanmıştır.

3.5. Terörle Mücadele

ABD, 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra uluslararası arenada terörle mücadeleye ağırlık vermiştir. 11 Eylül sonrası benimsenen politikalarda bu yaklaşımın izleri açıkça görülmektedir. Ortadoğu bölgesi, ABD açısından odaklanılan başlıca terörle mücadele alanı olmuştur. ABD için El Kaide örgütü öncelikle mücadele edilmesi gereken aktör olarak hedef alınmıştır. El Kaide'nin uluslararası alandaki saldırı kapasitesine dikkat çekilerek, bu gerekçeyle örgütün güçlü olduğu Ortadoğu'daki yapılanması yok edilmek istenmiştir. ABD, bu konuda başta Suudi Arabistan ve Ürdün gibi müttefikleriyle beraber ortak bir strateji izlemiştir. Diğer taraftan, Irak işgali esnasında ortaya çıkan direniş hareketleri zamanla Irak ve Şam İslam Devleti-IŞİD'e dönüşmüştür. Irak ve Suriye'yi etkileyen gelişmeler sonrasında kurulan IŞİD oluşumu da ABD tarafından hedef alınmıştır.

Bölgedeki Kürtleri mücadele için müttefik olarak benimseyen ABD, sorunun çözümüne dair yeni ortaklarıyla beraber hareket etmiştir. ABD tarafından IŞİD ile mücadele edileceği gerekçesiyle Kürtlere çok sayıda araç, silah ve mühimmat lojistik desteği sağlanmıştır. Türkiye'nin konuya dair yaklaşımı ise bu desteğin gelecekte kurulması planlanan Kürt Devleti'nin altyapısı için verildiği kuşkusuna dayanmaktadır. Bu çerçevede, Irak ve Suriye'de birçok askeri hareket icra eden Türkiye, bu bağlamda ABD'ye karşı ön alıcı bir strateji izlemektedir. Neticede, ABD'nin uluslararası terörle mücadele konsepti sonucunda terör

eylemleri azalmadığı gibi bu tip olaylarda artış görülmüştür.²² Bu nedenle, ABD'nin izlediği küresel ve bölgesel politikaların bir tepkisi olarak ortaya çıkan eylemlerin dikkatli analiz edilmesi gerekmektedir. Bu eylemler ABD'nin Soğuk Savaş sonrasında tek süper güç olarak kalmasının ardından izlediği politikaların bir sonucudur. Günümüzde halen bu politikalarına ısrarla devam eden ABD'ye karşı bu yönde tepkisel eylemler de devam etmektedir.

Bu konuda literatüre girmiş ve halen cevap bulamamış bazı önemli başlıklar vardır. Örneğin, ABD'nin terör ve tehdit kaygılarının uluslararası alandaki meşruluğu nedir? ABD'nin tehdit algılamalarının uluslararası alanda diğer aktörler tarafından algılanması hangi ölçüde gerçekleşmektedir? Küresel seviyede terör ve tehdit algılamaları kime göre ve neye göre yapılmaktadır? Dost ve düşman algısı kimin bakış açısına göre değerlendirilecektir? ABD'nin NATO üzerindeki etkisi ve bu askeri yapılanmanın küresel seviyede icra ettiği operasyonların meşruluğu nedir? Uluslararası mahkemelere dahi konu olan İsrail'in Filistinlilere yönelik insanlık dışı eylemlerini protesto eden Husiler neden terörist ilan edilmektedir?²³ Husilerin eylemlerine yönelik “*özel kapsamda belirlenmiş teröristler*” olarak ilan edilmeleri, ABD'nin ne kadar kolay bir şekilde kendi çıkarlarına aykırı gördüğü grupları ya da oluşumları hukuk dışı gösterebildiğini doğrulamaktadır. Üstelik, bu seviye uygun görülmemiş olacak ki, aslında bu grubun “*yabancı terör örgütü*” şeklinde tanımlanması gerektiği de vurgulanmıştır.

Sonuç olarak, kendi çıkarlarına aykırı görülen yapılanmalar terör örgütü şeklinde tanımlanırken, bu durum devletler seviyesinde ise “*haydut devlet*” ve “*şer eksenli*” gibi kavramlarla sistemdeki diğer aktörlere benimsetilmeye çalışılmaktadır. ABD, kendi çıkarlarına aykırı gördüğü organizasyonları özellikle sert gücünün bir uzantısı olarak askeri yöntemlerle bastırma ya da yok etme stratejisini uygulamaktadır. Analiz edilen zaman kesitlerinin tamamında ABD'nin bu yöntemi belirleyici bir enstrüman olarak kullandığı görülmektedir.

4. Soğuk Savaş Sonrası Yeni Dünya Düzeninde ABD'nin Ortadoğu Politikası (1990-2001)

ABD'nin 1990'ların başında hegemon güç olarak ilk büyük icraatı Körfez Savaşı olmuştur. Saddam Hüseyin yönetimindeki Irak'ın Kuveyt'e saldırması ABD için bölgeye müdahale

²² Mehmet Emir (2021), “Yirminci Yıldönümünde 11 Eylül: Kopenhag Okulu Çerçevesinde ABD İç ve Dış Politikasının Değerlendirilmesi”, s. 295.

²³ Brent Sadler & Nicole Robinson (2024), “Bad U.S. Policy Has Enabled the Current Chaos in the Middle East”, The Heritage Foundation, 09.05.2024, Erişim Tarihi: 23.07.2024, Erişim Adresi: <https://www.heritage.org/middle-east/report/bad-us-policy-has-enabled-the-current-chaos-the-middle-east>.

fırsatı doğurmuştur.²⁴ ABD'nin müdahale gücünü sağlayan en önemli unsur ise SSCB'nin dağılmış olması ve ardından ortaya çıkan bölgesel güç boşluğunu kendi istediği şekilde doldurabilme potansiyeli olmuştur. Bu durum, hegemonun yeni dünya düzenine yön verme isteğini göstermiştir. Ancak ABD'nin Irak'a müdahale etmesinin bazı olumsuz sonuçları da olmuştur. Bu bağlamda ABD'nin savaşı, İslamcı gruplar tarafından olumlu karşılanmamış ve İslam coğrafyasında bu güçlü ve Sovyetlere karşı müspet olarak görülen aktöre yönelik olumsuz bir bakış algısı şekillenmiştir.

ABD'nin Ortadoğu politikası sayesinde İsrail ise daha geniş bir hareket alanı kazanmıştır. Sonsuz dostluğun vermiş olduğu güç motivasyonu, bu devletin bölgesinde gelecekte daha revizyonist bir politika izleyeceğini göstermiştir. Suudi Arabistan, yeni düzende ABD'ye yakın durma stratejisini benimsemiştir. Riyad yönetiminin izlediği bu politikadaki en büyük çıkarı ise, İran'a karşı geride kalmamak için, küresel çapta yeni bir düzen oluşturmaya çalışan süper gücün desteğini alarak bölgesinde daha etkili hamleler yapabilme potansiyeli olmuştur. İsrail ve Suudi Arabistan'ın bu noktada politik beklentileri de yakınlaşmıştır.

ABD'nin 1990'larda izlediği Ortadoğu politikası hegemon gücünün uzantısı olarak tezahür etmiştir. Körfez Savaşı'ndaki Irak müdahalesi ise İslam coğrafyasında ABD'ye karşı olan nefreti arttırmıştır. İsrail'e karşı sonsuz destek politikası zaten bölge halklarında tepki çeken ABD'nin bu stratejiyi de kararlılıkla devam ettirdiği görülmüştür. SSCB yıkılıncaya kadar komünizmi büyük bir tehlike olarak algılayan küresel hegemonun yeni düşmanı ise İslam dinine dayalı bazı radikal hareket ve gruplar olmuştur. Yüce İslam dini "*radikalizm ve terörizmle*"²⁵ bağdaştırılarak, bunun üzerine yeni politikalar şekillendirilmiştir. Bin yıllık bir tarihsel süreç kapanırken, ABD'nin izlediği stratejiler yeni binyılın başlangıcında kaldığı yerden devam etmiştir. Yeni binyılın başlangıcında ortaya çıkan "*Şer Ekseni, Haydut Devlet, Küresel Terör ve Önleyici Savaş*" söylemleriyle, ABD, İslam dini ve İslam'ın yaşandığı bölgeler ve aktörleri hedefe koymaya başlamıştır.

4.1. Irak'ın Kuveyt'i İşgali ve İran ile İlişkiler

Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgalindeki en önemli nedenlerden birisi de hiç kuşkusuz ülkesinin içinde bulunduğu istikrarsız durumdu. Kuveyt'in işgali, Saddam yönetimine içişlerindeki sorunların başka bir yere yönlendirebilmesini sağlayacaktı. Saddam da bu sayede

²⁴ Michael Barnett (1998), *Dialogues in Arab Politics: Negotiations in Regional Order*, New York: Columbia University Press, s. 218.

²⁵ Ewan Stein (2021), *International Relations in the Middle East Hegemonic Strategies and Regional Order*, New York: Cambridge University Press, s. 159.

iktidarını sağlamlaştırabileceğini hesaplamıştı.²⁶ Ancak ABD'nin bu işgali kabulleneceğini düşünmekle büyük bir hata yapmıştı. Dönemin ABD Büyükelçisi April Glaspie ile işgalden önce görüşen Irak lideri, bu planının nasıl bir tepki ile karşılaşacağını görmek istemiştir.²⁷ Bayan Glaspie'nin bu görüşmeyi diplomasinin gereği olarak Beyaz Saray'a ilettiğine kuşku yoktur. ABD'nin Kuveyt işgaline yaklaşımında bir sorun olmadığı şeklinde varılan yanlış algı, ilerleyen süreçte Irak'ın bütün geleceğini etkilemiştir. Saddam, Kuveyt işgaliyle dünya petrol rezervinin yüzde 20'sini kontrolü altına almıştır.²⁸ Ancak ABD'nin sert gücüyle Kuveyt işgalini sona erdirmek zorunda kalması Irak'ı bütün yönleriyle olumsuz bir şekilde etkilemiştir. Büyük kaybına rağmen, Saddam, mağlubiyeti, SSCB sonrası Batı ve Siyonizm'le mücadele olarak tanımlamıştır.²⁹ Bu hamlesiyle hem yurt içinde, hem de bölgede emperyalizmle mücadele görünümü vermek istemiştir. Ayrıca Amerikan emperyalizmi ve Siyonist emelleri birlikte değerlendirmiştir.³⁰ Saddam'ın bu söylemi, Arap dünyasında ciddi karşılık bulmuştur.³¹ ABD'nin uyguladığı yaptırımlar karşısında Irak lideri bir yandan ülkesinin ekonomik durumunu toparlamaya çalışırken, diğer yandan da halkta ABD nefretini pekiştirme stratejisini izlemiştir.³² Saddam, ülkesindeki durumu düzeltmeye çalışırken, bir yandan da İsrail-Filistin çatışmalarında Filistinlilere lojistik destek sağlamıştır.³³ Irak liderinin bu stratejisi Filistinliler arasında karşılık bulmuş ve onun prestijini arttırmıştır. Arap dünyasında sevilmeyen liderlerin desteklenmesi ve İsrail-Filistin geriliminde açıkça İsrail'in desteklenmesi, ABD'ye karşı nefreti ve örgütlenmeyi arttırmıştır.³⁴

²⁶ F. Gregory Gause III (2009), *The International Relations of the Persian Gulf*, Cambridge: Cambridge University Press, ss. 94-95.

²⁷ *Şarku'l Avsat* (2023), "ABD'nin Bağdat Büyükelçisi, Iraklılara Gertrude Bell'i Hatırlatıyor", 05.04.2023, Erişim Tarihi: 24.07.2024, Erişim Adresi: <https://turkish.aawsat.com/home/article/4255306/abd%E2%80%99nin-ba%C4%9Fdat-b%C3%BCy%C3%BCkel%C3%A7isi-irakl%C4%B1lara-gertrude-bell%E2%80%99i-hat%C4%B1rlat%C4%B1yor>.

²⁸ F. Gregory Gause III (2009), *The International Relations of the Persian Gulf*, s. 103.

²⁹ Marion Farouk-Sluglett & Peter Sluglett (1994), "Iraq and the New World Order", içinde (editörler: Tareq Y. Ismael & Jacqueline S. Ismael) *The Gulf War and the New World Order: International Relations of the Middle East*, Gainesville: Univ. Press of Florida, s. 283.

³⁰ Ewan Stein (2021), *International Relations in the Middle East Hegemonic Strategies and Regional Order*, s. 136; Shibley Telhami (1994), "Explaining U.S. Behavior in the Gulf Crisis", içinde (editörler: Tareq Y. Ismael & Jacqueline S. Ismael) *The Gulf War and the New World Order: International Relations of the Middle East*, Gainesville: Univ. Press of Florida, s. 160.

³¹ Ussama Makdisi (2002), "Anti-Americanism' in the Arab world: An Interpretation of a Brief History", *The Journal of American History*, Cilt 89, Sayı: 2, s. 539.

³² Raymond Hinnebusch (2003), *The International Politics of the Middle East*, New York: Manchester University Press, s. 233.

³³ Ewan Stein (2021), *International Relations in the Middle East Hegemonic Strategies and Regional Order*, s. 137.

³⁴ *A.g.e.*, s. 139.

1980-1988 yılları arasında süren İran-İrak Savaşı'nın ardından Batı ile iletişimini en alt düzeye indiren İran, yeni dünya düzeninde Irak'ın Kuveyt'i işgalinde tarafsız kalmıştır. Yeni dönemdeki Amerikan nefreti İran otoritesi için de elverişli bir strateji izleme olanağı sağlamıştır. Rejimin güçlü bağlarla kalması için zaten kuvvetli olan dini otorite ve halk birlikteliğine dair Amerikan karşıtlığı iyi bir argüman sağlamıştır. İran, 1990'ların başında Irak Savaşı'nın olumsuz sonuçlarından kurtulmak için yeni bir stratejik hamle başlatmıştır. Bu süreçte, özel sektörün genişlemesi, serbest ticaretin geliştirilmesi ve daha uzlaşmacı bir dış politika izlenmesi stratejileri uygulanmıştır. Batı Avrupa ve Körfez ülkeleriyle ilişkilerin yumuşama dönemine girmesi gerektiği de eşzamanlı olarak savunulmuştur.³⁵ İran'ın bu politikası kısmen başarıya ulaşmıştır. Ancak ülkede iki başlı bir yönetimin olması izlenen politikaların istikrarını ve başarısını etkilemiştir.³⁶ Reformcu yönetim Batı ile ilişkilere daha yakinken, dini otorite ise özellikle Filistin'de yaşanan çatışmalar çerçevesinde dini motifli politikaları benimsemiştir.³⁷ İran, 1990'larda Körfez ülkelerinden ABD'ye karşı politikasına yönelik destek aramıştır. Dini otoritenin siyasi ağırlığı karşısında bölgesel rakibi Suudi Arabistan'ın ABD ile ilişkileri ise daha fazla güçlenmiştir.³⁸

4.2. Suudi Arabistan, Mısır ve Suriye ile İlişkiler

Yeni dünya düzeninde İran ve Irak'ın ABD için tehdit olarak algılanmaları nedeniyle Suudi Arabistan ile müttefiklik bağının kurulması kolaylaşmıştır. Suudi Arabistan'da konuşlanan ABD askeri gücü ise bu ülkede çeşitli tepkilerle karşılaşmıştır. Ancak Soğuk Savaş sonrasında dini referanslı yönetim şekline rağmen Suudi Arabistan'ın ABD için güçlü bir müttefik olduğuna şüphe yoktur. Körfez Savaşı'nda, Suudi Arabistan, bu zorlu savaşın maliyeti olarak ABD'ye 36 milyar dolar ödemiştir.³⁹ Riyad yönetimi, 1991 yılı Mart ayında Arap Kolektif Güvenlik Planı'nı içeren Şam Bildirisi'ni imzalamasına rağmen, ABD ile olan iş birliğine öncelik vermiştir.⁴⁰ Ülke, bir yandan liberalizmin normlarına uymaya çalışırken, diğer yandan da benimsenen politikaya dair bu durumun İslam'a uygun bir hareket tarzı

³⁵ Haleh Vaziri (1995), "The Islamic Republic and Its Neighbors: Ideology and the National Interest in Iran's Foreign Policy during the Khomeini Decade", Doktora Tezi, Georgetown Üniversitesi, ABD, s. 245.

³⁶ Ewan Stein (2021), *International Relations in the Middle East Hegemonic Strategies and Regional Order*, s. 142.

³⁷ Eva Patricia Rakel (2007), "Iranian Foreign Policy since the Iranian Islamic Revolution: 1979–2006", *Perspectives on Global Development & Technology*, Cilt 6, Sayı: 1-3, ss. 178-179.

³⁸ Jubin M. Goodarzi (2006), *Syria and Iran: Diplomatic Alliance and Power Politics in the Middle East*, London: Tauris Academic Studies, s. 43.

³⁹ *Euronews* (2020), "Suudi Arabistan, Ülkeyi Koruyan Askerler İçin ABD'ye 500 Milyon Dolar Ödedi", 17.01.2020, Erişim Tarihi: 24.07.2024, Erişim Adresi: <https://tr.euronews.com/2020/01/17/suudi-arabistan-ulkeyi-koruyan-askerler-icin-abd-ye-500-milyon-dolar-odedi>.

⁴⁰ Ewan Stein (2021), *International Relations in the Middle East Hegemonic Strategies and Regional Order*, s. 144.

olduğunu duyurmuştur.⁴¹ Bu atılım ile Suudi Arabistan'ın uluslararası ilişkilerinde daha ılımlı bir politikayı tercih ettiğine değinilmiştir.⁴² Ülkenin bu şekildeki bir yaklaşımı İslam çerçevesinde benimsemesi hem Batılı dostlarına, hem de Körfez ülkelerine olumlu bir izlenim verme amacını taşırken, diğer yandan da İran'a karşı bir üstünlük ifadesini içermiştir.

Suudi Arabistan'ın bu stratejisi Usame bin Ladin gibi radikal muhaliflerin ise tepkisini çekmiş ve bunun üzerine "küresel cihat" ilan edilmiştir. Geçmişte bazı Suudilerin de desteğiyle teşkil edilen El Kaide örgütünün ise yalnızca devlet dışı bir aktör olacağı düşünülmüştür. Öyle ki, Suudi yönetimi tarafından bu örgütün uluslararası alanda yaptığı bazı girişimler başlangıçta desteklenmiştir. Ancak ABD ile yakınlaşma sonucu meydana gelen olumsuz bakış açısı ve muhalif ayrışma, 11 Eylül 2001 saldırılarına giden yolu açmıştır.⁴³

Mısır ise, 1990 yılından başlayarak ABD ile yakın ilişkiler geliştirmeye çalışan Ortadoğu'nun en önemli aktörlerinden birisidir. Ülke, yeni düzene uyum sağlamaya çalışırken, neoliberal yaklaşımı da benimsemiştir. Körfez Savaşı sırasında ABD'yi destekleyen Mısır'ın bu politik duruşu karşılıksız kalmamıştır. Batı devletlerine olan 20,2 milyar dolarlık borcunun yarısı silinmiştir.⁴⁴ Ayrıca, aldığı IMF kredisinin ödeme süresi de uzatılmıştır. Neoliberal ekonomi düzeni Mısır'ın belirli kesimlerini daha zengin ederken, halkın geliri arasında büyük bir eşitsizliğe neden olmuştur.⁴⁵ Bu dönemde dini inanç temelinde gelişen siyasal hareketler ağırlık kazanmıştır. Özellikle İhvan adıyla da bilinen Müslüman Kardeşler'in sağlık ve eğitim alanında aktif bir şekilde rol aldığı görülmüştür.⁴⁶ Ancak örgütün bu teşebbüslerinden yoksul halk değil, çoğunlukla orta sınıf faydalanabilmiştir.⁴⁷ Mısır Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek tarafından Müslüman Kardeşler örgütlenmesi 1980'lerden itibaren sıkı kontrol altında tutulmuştur. Bu nedenle, Müslüman Kardeşler'in ticari faaliyetleri bazı istisnalar dışında

⁴¹ Shahram Chubin & Charles Tripp (2014), *Iran-Saudi Arabia Relations and Regional Order*, Abingdon: Routledge, s. 48.

⁴² A.g.e., s. 49.

⁴³ Ewan Stein (2021), *International Relations in the Middle East Hegemonic Strategies and Regional Order*, ss. 145-146.

⁴⁴ Steven Greenhouse (1991), "Half of Egypt's \$20.2 Billion Debt Being Forgiven by U.S. and Allies", *The New York Times*, 27.05.1991, Erişim Tarihi: 24.07.2024, Erişim Adresi: <https://www.nytimes.com/1991/05/27/business/half-of-egypt-s-20.2-billion-debt-being-forgiven-by-us-and-allies.html>; Ewan Stein (2021), *International Relations in the Middle East Hegemonic Strategies and Regional Order*, s. 147.

⁴⁵ Karen Pfeifer (1999), "How Tunisia, Morocco, Jordan and Even Egypt Became IMF 'Success Stories' in the 1990s", *Middle East Report*, Sayı: 210, ss. 23-27.

⁴⁶ Jane Harrigan & Hamed El-Said (2009), *Economic Liberalisation, Social Capital and Islamic Welfare Provision*, London: Palgrave Macmillan, ss. 100-104.

⁴⁷ Janine Clark (2004), "Social Movement Theory and Patron-Clientelism: Islamic Social Institutions and the Middle Class in Egypt, Jordan, and Yemen", *Comparative Political Studies*, Cilt 37, Sayı: 8, s. 941.

çoğunlukla devletin resmi kayıtlarında yer almamıştır.⁴⁸ Zaten ekonomik olarak devlete bir tehdit oluşturmadıkları gibi pasif bir dindarlığı tercih etmişlerdir.⁴⁹

Mısır, 1990’larda özellikle ABD ve İsrail ile yakın ilişkileri nedeniyle radikal bir muhalefetle karşı karşıya kalmıştır. Halk, vesayetçiler ve Siyasal İslamcılar arasındaki siyasi akımlar arasında kalmıştır.⁵⁰ Ancak bu dönemde halen Mübarek rejimi çok güçlüdür. Mısır’da da belirli bir tabanı olan El Kaide örgütü ise, rejim değişikliği yerine doğrudan uzak düşmana yani ABD’ye saldırmasının sonrasında halkta gereken değişimin olacağını öngörmüştür. Diğer bir ifadeyle, Mısır ve Suudi Arabistan gibi ABD ve İsrail dostu rejimlerin ancak asıl düşmana saldırmakla değişebileceği düşünülmüştür.⁵¹ Tıpkı Suudi Arabistan’da olduğu gibi, Mısır’da da muhalefetin dışlanması ise 11 Eylül 2001 saldırılarına giden yolu açmıştır.

Suriye ise, Körfez Savaşı sırasında politik olarak ABD’nin operasyonunu desteklemiştir. Bununla beraber, süreç içerisinde eylemsel olarak tarafsızlığını korumuştur. Şam rejimi, ABD ve Suudi Arabistan karşısında ekonomik ve belirli ölçülerde politik beklenti odaklı bir strateji izlemiştir. Suriye, aynı dönemde İran ve Filistin ile iyi ilişkilerini muhafaza ederken, İsrail’i tanımayı ise kabul etmemiştir. Körfez Savaşı esnasında ABD’nin desteklenmesindeki asıl beklenti İsrail’in işgali altında olan Golan Tepeleri’nin geri alınabileceği umuduydu. Buna ek olarak, Filistin’de şiddetin sona erdirilerek barış ortamının gelebileceği beklentisi de izlenen stratejiyi etkilemiştir. ABD ve Avrupa Topluluğu’ndan (sonrasında Avrupa Birliği) ekonomik olarak destek alma yaklaşımı da Suriye’nin izlediği politikalarda önemli bir gerekçe olmuştur.⁵² İsrail ile diplomatik ilişkilerin başlayabileceği ve bunun neticesinde karşılıklı yumuşama sürecinde Golan Tepeleri’nin iade edilebileceği düşüncesi de bu dönemde Suriye yönetiminde hâkimdi.⁵³ Ancak 1967’de kaybedilen bu topraklar, günümüzde dahi İsrail’in işgali altındadır. Bununla beraber, devletin güvenlik kurumları ve halkta İsrail’e yönelik

⁴⁸ Stephan Roll (2013), “Egypt’s Business Elite after Mubarak: A Powerful Player between Generals and Brotherhood”, *Stiftung Wissenschaft und Politik (German Institute for International and Security Affairs)*, Sayı: 8, September 2013, Berlin, ss. 13-15; Gillian Kennedy (2017), *From Independence to Revolution: Egypt’s Islamists and the Contest for Power*, London: C. Hurst & Co, s. 138.

⁴⁹ Ewan Stein (2021), *International Relations in the Middle East Hegemonic Strategies and Regional Order*, s. 148.

⁵⁰ Raymond William Baker (2006), *Islam without Fear: Egypt and the New Islamists*, Cambridge: Harvard University Press, ss. 216-217.

⁵¹ Ewan Stein (2021), *International Relations in the Middle East Hegemonic Strategies and Regional Order*, s. 150.

⁵² Ann Mosely Lesch (1991), “Contrasting Reactions to the Persian Gulf Crisis: Egypt, Syria, Jordan, and the Palestinians”, *Middle East Journal*, Cilt 45, Sayı: 1, s. 42.

⁵³ Emile El-Hokayem (2007), “Hizballah and Syria: Outgrowing the Proxy Relationship”, *Washington Quarterly*, Cilt 30, Sayı: 2, ss. 38-39.

olumsuz tepkiler varken, Saddam ise desteklenen bir lider olarak görülmüştür.⁵⁴ Suriye, bu dönemde ideolojik olarak Suudi Arabistan ile yakın iş birliği içinde kalmıştır.⁵⁵ Ülkedeki cihatçılar da zamanla El Kaide'ye katılmış ve 2003 Irak Savaşı'nda bu ülkeye geçmişlerdir.

4.3. İsrail ve Filistin Arasında Barış Görüşmeleri

Filistin ve İsrail arasındaki şiddete ve gerilime son vermek amacıyla ABD'nin koordinatörlüğünde 1991 yılında Madrid'de düzenlenen konferansta iki tarafın bir araya getirilmesi sağlanmıştır. Görüşmelerin ardından, 1993 yılında Oslo Antlaşması ile gerilimin ve şiddetin sonlandırılarak bölgede barışın hâkim olması planlanmıştır. Neticede, İsrail ve Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) karşılıklı olarak tanınmıştır. Bununla birlikte, İsrail ve Ürdün arasında da 1994 yılında bir barış antlaşması imzalanmıştır. İsrail'deki radikal dinci partiler ise Oslo Antlaşması'ndan memnun olmamışlardır. Siyonist bakış açısından yaklaşıldığında, ulaşılmaması gereken “*vadedilmiş topraklar*” ülküsüyle bağdaşmayan bu antlaşmaya karşı büyük tepki gösterilmiştir.

İsrail'in Filistinlilere yönelik eylemlerinde en çok güvendikleri aktör ise daima ABD olmuştur. Oysaki Madrid Konferansı ve Oslo Barış Antlaşması her iki aktörün de barış içinde yaşayabileceğinin önemli bir göstergesidir. Fakat bölgeye barışın gelmesi, İsrail sağı için tarihsel ve dinsel bağlamda istenen bir durum değildir. Eğer İsrail'in karşısında düşman/düşmanlar olmazsa, dini metinlerdeki kehanetler gerçekleşmeyecek ve dolayısıyla vadedilmiş topraklar ülküsüne giden yolda atılan adımların meşruiyeti sağlanamamış olacaktır. 1967 yılındaki Altı Gün Savaşı'nda İsrail Genelkurmay Başkanı ve sonrasında ülkenin Başbakanı olan Yitzhak Rabin, “*Yalnız yaşayan bir halk olmak zorunda değiliz*” ve “*artık tüm dünyanın bize karşı olduğu da doğru değil*” demiştir.⁵⁶ Başbakan Rabin, Ortadoğu barışına yapmış olduğu çok değerli katkının karşılığı olarak 1994 yılında Nobel Barış Ödülü'ne layık görülmüştür. Ancak Genelkurmay Başkanlığı'na kadar yükselmiş bir asker ve sonrasında çok önemli bir devlet adamı olan Rabin, barış istemesi ve buna dair kararlı adımlar atmasının bedelini canıyla ödemiştir.⁵⁷ Rabin'in öldürülmesi, İsrail'in revizyonist politikaları için ABD ve Avrupa Birliği'nden aldığı desteğin devamını sağlamıştır.

⁵⁴ Ann Mosely Lesch (1991), “Contrasting Reactions to the Persian Gulf Crisis: Egypt, Syria, Jordan, and the Palestinians”, s. 43; Raymond Hinnebusch (1996), “Does Syria Want Peace? Syrian Policy in the Syrian-Israeli Peace Negotiations”, *Journal of Palestine Studies*, Cilt 26, Sayı: 1, ss. 46-49.

⁵⁵ Charles R. Lister (2015), *The Syrian Jihad: Al-Qaeda, the Islamic State and the Evolution of an Insurgency*, London: Hurst, s. 31.

⁵⁶ Ewan Stein (2021), *International Relations in the Middle East Hegemonic Strategies and Regional Order*, s. 155.

⁵⁷ Britannica, “Assassination of Yitzhak Rabin”, Erişim Tarihi: 24.07.2024, Erişim Adresi: <https://www.britannica.com/topic/assassination-of-Yitzhak-Rabin>.

Yahudilerin vadedilmiş topraklar ülküsüne Hıristiyan Siyonistler de kararlılıkla destek vermişlerdir. İslam dini ve Araplara karşı Siyonist yaklaşımıyla “Yahudi-Hıristiyan” medeniyetinin varoluşsal savaş söylemi ile mücadele edilmeye devam edilmiştir.⁵⁸ Geleceğe dair bu mücadele süreci, bölgede daha fazlasını yapmak isteyen İsrail hükümetleri için de önemli bir motivasyon ve destek kaynağı olmuştur.

5. 11 Eylül 2001 Saldırıları ve Sonrasında ABD’nin Sonsuz Savaşı (2001-2011)

11 Eylül 2001 tarihinde Dünya Ticaret Merkezi İkiz Kuleleri ve Pentagon’a yapılan terör saldırıları, ABD açısından küresel seviyede El Kaide örgütünün yuvalandığı birçok bölge ve devlete askeri müdahalelerde bulunabilmenin fırsatını yaratmıştır. Bu sürecin ardından, özellikle İran ve Suriye ile geri dönülmez bir şekilde düşmanlaşma politikası izlenmiştir. “Şer eksenini” ve “haydut devlet” tanımlamalarıyla bu dönemde bölgedeki devletlere yeni roller biçilmiştir. Bunun yanında, İsrail ile zaten iyi bir seyir izleyen ilişkiler daha sıkı bir şekilde devam etmiştir. Bu durum ise, İsrail’in Filistinlilere karşı izlediği şiddet politikasının seviyesini arttırmıştır. 2001’de Afganistan’ın işgaliyle başlayan süreç, 2003’te Irak’ın tamamen işgal edilmesiyle devam etmiştir. Küresel terör kavramıyla beraber önleyici savaş stratejisi uygulamaya konularak, ABD’ye karşı tehdit algısı her nereden geliyorsa o yere uluslararası hukuk hiçe sayılarak askerî harekâtlar düzenlenmiştir.

ABD açısından 11 Eylül saldırıları devletleri iki tercihten birisini seçmeye zorlamıştır. Bu dönemde ABD Başkanı George W. Bush’un, “Ya bizdensiniz ya da bize karşısınız” yaklaşımı ile bölgedeki devletlere karşı açık bir tehdit ve zorlama politikası kullanıldığı görülmektedir.⁵⁹ ABD ve müttefiklerinin yanında durmayanlar ise “direniş eksenini” olarak değerlendirilmiştir.⁶⁰ Direniş ekseninde yer alan aktörlerden olan İran, Suriye, Hizbullah ve Hamas, bu dönemden başlayarak ABD ve İsrail’in politikalarını benimsememişlerdir. Bu nedenle de, ABD ve İsrail’in bölgedeki başlıca hedefleri olmuşlardır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra dünya düzeni büyük değişime uğramıştır. Bilhassa Ortadoğu bölgesi ABD’nin uyguladığı sertlik yanlısı politikalardan olumsuz etkilenmiştir. Irak ve İran’ın ardından Suriye de bu dönemde “şer eksenini”ne dahil edilmiştir. Suriye, ayrıca Lübnan’daki askeri varlığını sonlandırmıştır. İran ve Suudi Arabistan arasındaki mezhep temelli nüfuz mücadelesi ise şiddetlenmiştir. İsrail’in

⁵⁸ Ewan Stein (2021), *International Relations in the Middle East Hegemonic Strategies and Regional Order*, s. 155.

⁵⁹ Mehmet Emir (2021), “Yirminci Yıldönümünde 11 Eylül: Kopenhag Okulu Çerçevesinde ABD İç ve Dış Politikasının Değerlendirilmesi”, s. 294.

⁶⁰ Ewan Stein (2021), *International Relations in the Middle East Hegemonic Strategies and Regional Order*, s. 162.

Filistinlilere yönelik saldırıları ve genişlemesi ise hızlanmıştır. Lübnan'a yönelik sonuçsuz kalan saldırıları sonrasında yapılan ateşkes ile İsrail Ordusu bu ülkeden geri çekilmiştir. Bu süreçte İran destekli Hizbullah'ın ise Lübnan'daki etkisinin arttığı görülmüştür. Mısır'daki Müslüman Kardeşler hareketi de ABD'nin Büyük Ortadoğu Projesi'nden sonra güç kazanmıştır. Öyle ki, hareketin, bu sürecin ardından giderek daha fazla dikkat çeken siyasi faaliyetleri, zamanla ülke yönetimini değiştirecek ileri bir seviyeye varmıştır. Bu dönemde Ortadoğu'daki gelişmeler ise büyük bir değişimin habercisi olmuş ve bu değişimler de ilerleyen yıllarda Arap Baharı devrimci dalgası ile su yüzüne çıkmıştır.

5.1. Irak'ın İşgali ve İran'ın Hedef Alınması

Körfez Savaşı'nda Kuveyt'i işgal girişimi geri püskürtülen Irak, sonrasında kendisine uygulanan yaptırımlara 10 yıl dayanabilmiştir. Dünya petrol rezervinin yüzde 11'ine sahip olan ülkenin bu dönemde halkı fakirleşmiştir. Irak'ın izlediği politikalar istikrarsızken, aynı zamanda bölge ülkelerine güven vermekten de uzaktır. 2003 yılında kitle imha silahlarının bulunduğu gerekçesiyle ABD tarafından Irak'a kapsamlı bir askerî harekât düzenlenmiş ve diktatoryal Saddam Hüseyin rejimine son verilmiştir. Bu sayede, ABD, güvenilmez gördüğü eski bir müttefikini tasfiye etmiştir. Kitle imha silahlarının bulunduğu bilgisinin ise ilerleyen süreçte gerçek dışı olduğu ve Başkan Bush'un istihbarat raporlarıyla kandırıldığı ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, Başkanları bile kullanabilen bir güç tarafından, aslında bölgeye askeri müdahalede bulunmaya dair meşruiyet sağlama gerekçesiyle bu argümanın kullanıldığı görülmüştür. Sonuç olarak, ABD'nin çıkarları çerçevesinde Irak'a kapsamlı bir askeri operasyon düzenlenmiştir.

Bu süreci değerlendiren analizlerde, kapsamlı bir bakış açısıyla, ABD tarafından o dönemde, Irak petrol rezervlerinin istikrarı ve güvenliği için buraların mutlaka Batı kontrolünde olması gerektiği değerlendirilmiş ve müdahale için kritik bir gerekçe sunulmuştur. Irak'ın petrol ticaretinde arz kesintisi ya da kısıtlaması yapması suretiyle ABD'nin ekonomik çıkarlarına zarar verdiği vurgusu da yapılmıştır.⁶¹ Ayrıca Irak liderinin 11 Eylül saldırılarıyla ilgili bir kınama açıklaması yapmaması da onun bulunduğu konumda daha fazla kalmaması gerektiği şeklinde değerlendirilmiştir.⁶²

⁶¹ Nafeez Ahmed (2014), "Iraq Invasion was about Oil", *The Guardian*, 20.03.2014, Erişim Tarihi: 24.07.2024, Erişim Adresi: <https://www.theguardian.com/environment/earth-insight/2014/mar/20/iraq-war-oil-resources-energy-peak-scarcity-economy>.

⁶² Patrick Bishop (2001), "Baghdad at Last Offers Sympathy to US", *The Telegraph*, 19.09.2001, Erişim Tarihi: 24.07.2024, Erişim Adresi: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iraq/1341022/Baghdad-at-last-offers-sympathy-to-US.html>.

İran, 11 Eylül 2001 saldırılarından hemen sonrasında bunu yapanları kınamış ve Amerikan halkı ile dayanışma içinde olduğunu duyurmuştur. Ancak bu çaba dahi onun şer ekseni olarak adlandırılan ve ABD çıkarlarına ters düşen ülkeler kategorisine girmesine engel olamamıştır.⁶³ Tahran, iyi niyet göstergesi olarak bu dönemde terörle mücadele kapsamında Suudi Arabistan ile bir anlaşma imzalamıştır.⁶⁴ Ancak İran'ın yaptığı bu tip hamleler, onun gelecek dönemde Irak ve Kuzey Kore ile beraber ABD politikalarında hedefe oturtulmasını önleyememiştir. ABD'nin bu şekilde bir politikayı benimsemesi ise İran tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Bu bağlamda, İran'ın -Dini Lider'in ifadesiyle- “*Büyük Şeytan*” ile görüşmesinin sonuçsuz kaldığı görülmüştür.

5.2. Suudi Arabistan ile İlişkiler

Bütün çabalarına rağmen İran'ın ABD için hedef ülkelerden birisi haline gelmesi Suudi Arabistan tarafındansa iyi karşılanan bir gelişme olmuştur. Bu dönemde, İran'ın dışlandığı her senaryoda Suudi Arabistan'ın çıkarları bundan olumlu bir şekilde etkilenmiştir.⁶⁵ 11 Eylül saldırılarını gerçekleştirenlerin çok büyük bir kısmının ve El Kaide örgütü yöneticisi Usama Bin Ladin'in Suudi kökenli olması ülkenin stratejik yaklaşımını değiştirmemiştir. El Kaide'nin kuruluş yerinin Suudi Arabistan olması da ayrıca dikkat çekici bir unsurdur. Bununla beraber, Suudi Arabistan yönetimi, Batı ile ilişkilerini her zaman uyumlu ve dikkatli bir çizgide tutmuştur.

Bölgedeki başlıca rakibi İran, İslam Devrimi sonrasında radikal bir politika değişikliği yaşarken, Suudi Arabistan bu durumu Batı ile daha fazla yakınlaşarak çıkar temelli ilişkilerini geliştirme yönüyle değerlendirmiştir.⁶⁶ Diğer taraftan, ABD açısından Suudi Arabistan'ın gerek bölge dengelerini sağlamak, gerekse de uluslararası piyasalara petrolün güvenli bir şekilde akmasını devam ettirmek için vazgeçilemez bir aktör olduğu anlaşılmıştır. ABD'nin küresel seviyedeki gücünü koruyabilmesi ile Suudi Arabistan'la ilişkileri arasında doğrusal bir bağlantı vardır. Amerikan üstünlüğünün devam etmesi için petrol-dolar ilişkisinin güçlü kalması ve sürekliliğin sağlanması çok önemli bir önceliktir. Bu nedenle, Suudi Arabistan'ın mutlakiyetçi ve katı İslam'a dayalı yönetim şekli ABD için hiçbir zaman ciddi bir sorun teşkil

⁶³ Anoushiravan Ehteshami (2008), “Iran and Its Immediate Neighbourhood”, içinde (editörler: Anoushiravan Ehteshami & Mahjoob Zweiri) *Iran's Foreign Policy: from Khatami to Ahmadinejad*, Reading: Ithaca Press, s. 132.

⁶⁴ Ewan Stein (2021), *International Relations in the Middle East Hegemonic Strategies and Regional Order*, s. 163.

⁶⁵ David Ottaway (2009), “The King and Us: U.S.-Saudi Relations in the Wake of 9/11”, *Foreign Affairs*, Cilt 88, Sayı: 3, s. 130.

⁶⁶ Adam Hanieh (2018), *Money, Markets, and Monarchies: The Gulf Cooperation Council and the Political Economy of the Contemporary Middle East*, Cambridge: Cambridge University Press, s. 34.

etmemiştir. Bunun yanında, Suudilere yapılan silah satışlarında hız kesilmemesi noktasında da ikili ilişkilerin sıcak kalması önemlidir.

Riyad yönetimi, ABD'nin 11 Eylül sonrasında benimsediği küresel terörle mücadele ilkesini aynen benimsemiştir. Suudi yönetimi, bu durumu içişlerinde muhalefeti bastırmak için bir fırsat olarak da değerlendirmiştir.⁶⁷ Bunun yanında, Suudi Arabistan, halk örgütlenmelerine dayalı Müslüman Kardeşler (İhvan) örgütünü ülkenin en önemli sorun kaynaklarından birisi olarak görmüştür.⁶⁸ Bu örgüt, eşzamanlı olarak özellikle Mısır'da güç kazanmıştır. 11 Eylül saldırılarından sonra Suudi Arabistan ve Mısır, “ılımlı İslam” (*moderate Islam*) adı verilen bir tür anlayışını tercih etmiş ve kendilerini “radikal İslam” çizgisinden ayırttırmaya çalışmışlardır. İlimli İslam modeli, küresel terörle mücadele için ABD ile daha yakın bir ilişki geliştirmenin yanında, esas olarak dini değil, siyasi yönlü bir eğilimdir.⁶⁹ ABD'ye yönelik yürütülen küresel cihada karşı ılımlı İslam modeliyle şiddetin azaltılabileceği düşüncesi ABD'nin dış politikası için elverişli bir alan sağlamıştır. Diğer yandan, bu dönemde Şii'lik de, Ürdün, Mısır ve Suudi Arabistan'da açık bir şekilde ötekileştirilerek, İran'a yönelik ön alıcı bir politik kararlılık gösterilmiştir.⁷⁰

İran ve Suudi Arabistan arasındaki güç mücadelesi, bu dönemde ABD'nin çıkarlarına uygun bir konjonktür oluşturmuştur. İran'ın gücünün kırılması, Suudi Arabistan'ın istenen siyasi yörüngede tutulması ve bu sayede Ortadoğu aktörlerinin tercihlerine yön verebilme fırsatı ABD'nin bölge politikaları için pozitif unsurlar olarak görülmüştür. ABD'nin Irak bataklığına saplandığı bu dönemde onun emperyalist eylemlerine yönelik şiddetli tepkiler, -kısmen de olsa- bu şekilde engellenmeye çalışılmıştır.

5.3. Arap-İsrail Çatışma Dinamikleri

ABD'nin 11 Eylül sonrası dönemde izlediği sertlik yanlısı politikalara en çok uyum gösteren aktör Suudi Arabistan olmuştur. ABD'nin İran'a yönelik hasmane yaklaşımı bu dönemde Riyad tarafından olumlu karşılanmıştır. Bunun yanında, Suudi Arabistan, 2002 yılında Arap Barışı Girişimi'ni başlatmıştır. Bu girişimin özü, İsrail ile sorunların çözülmesine dayanmıştır.⁷¹ İsrail'in 1967'de işgal ettiği yerlerden ayrılması karşılığında onun tanınması ve

⁶⁷ Noam Chomsky & Gilbert Achcar (2007), *Perilous Power: The Middle East & U.S. Foreign Policy: Dialogues on Terror, Democracy, War, and Justice*, Boulder: Paradigm Publishers, s. 13.

⁶⁸ Ewan Stein (2021), *International Relations in the Middle East Hegemonic Strategies and Regional Order*, s. 166.

⁶⁹ A.g.e., s. 167.

⁷⁰ Elizabeth Monier (2015), “Egypt, Iran, and the Hizbullah Cell: Using Sectarianism to ‘De-Arabize’ and Regionalize Threats to National Interests”, *The Middle East Journal*, Cilt 69, Sayı: 3, ss. 343-346.

⁷¹ Arap Barışı Girişimi, kimilerine göre 2020 yılında imzalanan İbrahim Anlaşmaları'nın öncü hamlesidir. Bölgesel barışın sağlanabilmesi için önemli bir niyet göstergesidir.

ilişkilerin normalleşmesi öngörülmüştür.⁷² Suudi Arabistan, bu hamlesiyle hem ABD'nin güvenilir müttefiki, hem de barışsever ve makul bir devlet olduğunu göstermeye çalışmıştır. Ancak İsrail tarafından bu girişime karşılık verilmemiş ve şiddet politikasına devam edilmiştir. İran'ın şer eksenine kapsamına sokulması ve Hamas'ın terör örgütü kategorisinde yer alması İsrail için politik koşulların çıkarlar doğrultusunda daha iyi bir şekilde kullanılabilmesini sağlamıştır. 2008 yılında dönemin İsrail Dışişleri Bakanı Tzipi Livni, ülkesinin Hamas ile mücadelesini Batı'nın mücadelesi olarak tanımlamış ve ABD ile Avrupa ülkelerini kendilerine destek olmaya davet etmiştir.⁷³ İsrail'in Filistinlilere yönelik uyguladığı şiddeti sürekli arttırması karşısında Oslo Barış Antlaşması sürecinden de hızla uzaklaşmıştır.⁷⁴ İzlenen bu gerilim ve şiddet politikası, beklenen barışın olumlu havasını ortadan kaldırmış ve terör, şiddet ve şüphecilik eğilimleri iki aktörün ilişkilerini belirleyen belirgin kavramlar olmuştur.

5.4. İran, Lübnan, Suriye ve Mısır ile İlişkiler

ABD'nin 11 Eylül politikaları sonucunda dışlanan İran'ın sosyal ve ekonomik yapısı bu aktörün izlediği politikalarına doğrudan yansımıştır. Seçim sonucunda reformistlerin yerine tercih edilen muhafazakâr Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinejad yönetiminde, İran Devrim Muhafızları, ülke yönetimi ve dış politika yapım sürecinde daha etkin bir özne haline gelmiştir.⁷⁵ Devrim Muhafızları, İran Parlamentosu'nun üçte birine de hâkim olmuştur.⁷⁶ Bunun yanı sıra, Ahmedinejad tarafından halka en kötünün geride kaldığı ve en iyinin gelmesi için bütün çabanın sarf edildiği mesajı iletilmiştir.⁷⁷ ABD'nin İran'ı şer eksenine dahil etmesi karşılığında, “*Büyük Şeytan*”, aynı zamanda İran'ın rejimini de sağlamlaştırmıştır. Bununla beraber, İran'ın desteklediği Hizbullah'ın Lübnan'da 2006 yılında İsrail karşısında elde ettiği görece başarı ve İsrail'in ateşkes sonrasında geri çekilmesi (daha öncesinde 2000 yılında işgal bölgesinden çekilmişti) İran ve destekçilerine büyük moral vermiştir. Bu şekilde, bölgede İsrail'in silah gücüyle yenilebileceği algısı oluşmuştur. İran, bu dönemde hem Hizbullah, hem de Hamas ile güçlü ilişkilerini devam ettirmiştir. İsrail'e yönelik her hamle içeride dini

⁷² Elie Podeh (2014), “Israel and the Arab Peace Initiative, 2002–2014: A Plausible Missed Opportunity”, *The Middle East Journal*, Cilt 68, Sayı: 4, s. 586.

⁷³ Sandra Simonsen (2019), “Discursive Legitimation Strategies: The Evolving Legitimation of War in Israeli Public Diplomacy”, *Discourse & Society*, Cilt 30, Sayı: 5, s. 510.

⁷⁴ Guy Ben-Porat & Shlomo Mizrahi (2005), “Political Culture, Alternative Politics and Foreign Policy: The Case of Israel”, *Policy Sciences*, Sayı: 38, ss. 184-187.

⁷⁵ Eva Patricia Rakel (2007), “Iranian Foreign Policy since the Iranian Islamic Revolution: 1979–2006”, s. 181.

⁷⁶ Roozbeh Safshekan & Farzan Sabet (2010), “The Ayatollah's Praetorians: the Islamic Revolutionary Guard Corps and the 2009 Election Crisis”, *The Middle East Journal*, Cilt 64, Sayı: 4, s. 544.

⁷⁷ Manochehr Dorraj & Michael Dodson (2009), “Neo-Populism in Comparative Perspective: Iran and Venezuela”, *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East*, Cilt 29, Sayı: 1, s. 143; Ewan Stein (2021), *International Relations in the Middle East Hegemonic Strategies and Regional Order*, s. 170.

otoriteyi sağlamlaştırırken, reformist beklentileri zayıflatmıştır.⁷⁸ İran rejimi ise, ABD'nin de tıpkı SSCB gibi uzun bir zaman geçmeden çöküşe geçeceğini değerlendirmiştir.⁷⁹

İran'ın direniş ekseninde Hizbullah-Hamas bağlantısını sağlaması nedeniyle Suriye de bu süreçte çok önemli bir aktördür. ABD tarafından şer eksenine dahil edilmesiyle⁸⁰ beraber Golan Tepeleri'ni geri alma umudu kalmayan Suriye, İran ve Hizbullah'a giderek daha fazla yanaşmıştır. İran'ın bölgesel politikaları açısından da bu durum müspet bir gelişme olmuştur. Suriye açısından ise, 2003 yılında işgal edilen Irak gibi bir akıbetin kendisini de beklediği algısı oluşmuştur. Suriye'de İran'ın kurumsallaşmasına benzer bir siyasi reform yapısı olmadığı için ise, muhaliflerin beklentilerine politik alan içinde cevap verme olanağı olmamıştır. Şer eksenine dahil edilmesinin ardından 2005 yılında Lübnan'daki askeri varlığı da sona eren Suriye, bu dönemden itibaren sürekli güç kaybeden ve kırılğan bir aktör haline gelmiştir.

Lübnan'da Hizbullah'ın etkisi ortaya çıkan güç boşluğunu doldurması sayesinde artmıştır. Bu andan itibaren İsrail'e yönelik saldırılarını arttıran Hizbullah, Ortadoğu'da dengelerin değişebileceğini göstermiştir. Yeni gelişmeler çerçevesinde Hizbullah artık Lübnan'ın en güçlü aktörü olmuş ve bu sayede İran'dan daha fazla destek almıştır. İsrail ve onun en büyük müttefiki ABD'ye karşı en yakın tehlike bölgesinde güçlü bir meydan okuma girişimi Hizbullah'ı daha fazla dikkate alınan bir aktör seviyesine yükseltmiştir. Hizbullah, artık Suriye ile de daha güçlü ilişkiler geliştirebilmiştir. Ancak 2011 yılında Suriye rejimi politik ve ekonomik güç kaybının olumsuz sonuçlarıyla karşılaşacaktır.

Mısır ise, çıkarları doğrultusunda Ortadoğu güvenliği için ABD ile müttefiklik ilişkisini güçlendirdiği gibi, Gazze Şeridi blokajı ve Hamas'a mesafeli duruşuyla da İsrail ile bağlantısını istikrarlı bir seviyede tutmayı başarmıştır. Kahire, ABD'nin küresel terörle mücadelesine kararlı bir destek sunarken, buna dair hukuksuz istihbarat toplama ve işkenceyi içeren uygulamalara da karşı çıkmamıştır. Hatta Kahire'deki rejimin buna belirli sınırlar çerçevesinde dahil olduğu da iddia edilmiştir.⁸¹

ABD Başkanı George W. Bush'un yeni bir strateji olarak öne sürdüğü Büyük Ortadoğu Projesi de Mısır tarafından olumlu karşılanmıştır. Bush, Irak'taki başarısızlığını yeni bir

⁷⁸ A.g.e., s. 171.

⁷⁹ Masoud Kazemzadeh (2007), "Ahmadinejad's Foreign Policy", *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East*, Cilt 27, Sayı: 2, s. 426.

⁸⁰ *BBC News* (2002), "US expands 'axis of evil'", 06.05.2002, Erişim Tarihi: 20.07.2024, Erişim Adresi: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/1971852.stm>.

⁸¹ Ewan Stein (2021), *International Relations in the Middle East Hegemonic Strategies and Regional Order*, s. 178.

hamle ile telafi etmek istemiş ve bunun için Mısır'ı demokratikleşmenin rol modeli olarak göstermiştir.⁸² Cumhurbaşkanı Mübarek, bu proje çerçevesinde basın üzerindeki sansürü gevşetmiş ve muhalefete daha fazla alan açmıştır. Bu sayede, 2005 yılındaki Cumhurbaşkanlığı ve Parlamento seçimlerinde Müslüman Kardeşler büyük bir güç kazanmıştır. Parlamento'ya 88 bağımsız milletvekili gönderen Müslüman Kardeşler, ülkenin daha rekabetçi bir siyasi yapıya dönüşümünü ifade etmiştir.⁸³ 2005 yılından itibaren Müslüman Kardeşler hareketi Mısır'da sürekli güç kazanmıştır. Diğer bir ifadeyle, Müslüman Kardeşler örgütü, büyük yönetsel baskılara rağmen her yıl halkın desteğini daha fazla olarak gücünü arttırmıştır. 25 Ocak 2011 günü ise Mısır tarihi için çok önemlidir. Mısır'da yönetime karşı beklenen değişim talepleri bu tarihte nihayet kitlesel halk hareketlerine dönüşmüştür. 25 Ocak-11 Şubat 2011 tarihleri arasındaki kitlesel gösteriler karşısında Mübarek görevini Askeri Konsey'e devretmiştir. Böylece, 30 yıl süren Mübarek dönemi kapanmıştır.

6. Arap Baharı ve Sonrasında Ortadoğu'nun Bölgesel Düzeni (2011-2020)

Arap Baharı olayları, 2010 yılı sonlarından başlayarak bütün Ortadoğu bölgesini etkileyen bir dizi halk hareketinden oluşmaktadır.⁸⁴ Otoriter yönetimlere karşı halkın beklentilerinden kaynaklanan ve ülke yönetimlerine gösterilen doğrudan tepkisel bir eylemler zinciridir. Bu süreçte, kitleler, otoriter ve baskıcı liderlerin yerine daha demokratik ve özgürlükçü bir siyasi düzen için harekete geçmiştir. Ancak bazı analizlere göre, Arap Baharı eylemleri de eski Sovyet coğrafyasındaki “*renkli devrimler*” gibi Batı merkezli bir projenin uzantısı veya Büyük Ortadoğu Projesi'nin bir parçasıdır. Bu yaklaşıma göre, ABD'nin bölgeyi yeniden kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirme girişiminin de önemli bir unsurudur. Bu doğrultuda, ABD, Obama döneminde, bölgedeki ılımlı İslamcı güçleri iktidara taşıyarak, bölgedeki çıkarlarını ve gücünü korumayı amaçlamıştır.

Arap Baharı süreci, kısmi bir demokratikleşme deneyimi yaşayan Tunus ve tarihinde ilk kez özgür ve demokratik seçimler düzenleyen Mısır dışında, eski yönetimlerin değişmesini sağlayamamış ve bu nedenle başarılı olamamıştır. Ayrıca Mısır'da da kısa süre içerisinde yeni askeri düzene dönmüş ve Tunus'ta da parlamenter demokrasi zaman içerisinde daha otoriter

⁸² Yoram Meital (2006), “The Struggle over Political Order in Egypt: The 2005 Elections”, *The Middle East Journal*, Cilt 60, Sayı: 2, s. 264.

⁸³ Ewan Stein (2021), *International Relations in the Middle East Hegemonic Strategies and Regional Order*, s. 179.

⁸⁴ Detaylar için bakınız; Ozan Örmeci & Marwen Ben Jennana (2024), “The Effect of the European Union's Southern Neighborhood Policy on the Tunisian Democratization Process”, *UPA Strategic Affairs*, Cilt 5, Sayı: 1, Mart 2024, ss. 48-50.

bir Başkanlık sistemine doğru evrilmiştir. Arap Baharı sürecinde Ortadoğu coğrafyasında bölgesel liderlik anlayışı ise birçok ülkeyi ve toplumsal/siyasi grubu cezbetmiştir. Bu süreçte “rol model” olarak öne çıkarılan Türkiye, Sünni İslam anlayışının önemli merkezlerinden olan Suudi Arabistan, devrimci hareketlere ve özellikle Şii gruplara daima esin kaynağı olan İran, *El Cezire (Al Jazeera)* kanalı sayesinde büyük bir yumuşak güce erişen Katar, kendisine özgü bir demokratik rejim oluşturmaya başlayan Tunus, birçok Arap ülkesinde özgürlük taleplerinin arttığı ve seçimlerin gündeme geldiği bir ortamda hızla yükselişe geçen İhvan veya Müslüman Kardeşler gibi grupların yanında, IŞİD ve El Kaide gibi radikal İslam anlayışına dayalı terör grupları da Arap Baharı döneminde bölgenin yeniden tasarlanması sırasında kendi İslam anlayışlarını diğer aktörlere kabul ettirmek istemişlerdir. Ancak ABD’nin tasarladığı Arap Baharı olayları beklenen etkiyi oluşturamamış ve birtakım pozitif gelişmeler yaşansa da, hiçbir aktör diğerleri üzerinde belirleyici bir hâkimiyet kuramamış ve bölge genelinde bir ılımlı İslami yönetim modeli oluşturulamamıştır. Neticede Türkiye’de bile demokrasi çitası güvenlik riskleri nedeniyle Arap Baharı süreci sonrasında hızla azalmıştır.

İran açısından ise, bu ülkedeki dini otoritenin ABD’ye direnişi Arap Baharı sürecinde de devam etmiştir. İran, Suriye’deki olası rejim değişikliğine açıktan karşıt bir politika izlemiştir.⁸⁵ Tahran, Suriye’nin toprak bütünlüğüne vurgu yapmış ve Beşar Esad rejiminin devamını sağlamak için farklı stratejiler uygulamıştır. Dini otorite, bu yeni dönemde yapacağı siyasi hamlelerde reform yanlılarının büyük değişim beklentileri karşısında daha dikkatli hareket etmiştir. Diğer yandan, Suudi Arabistan ise, bölgesel liderlik konusunda özellikle İran’ı engelleyen bazı stratejilere odaklanmıştır. Yemen’de daha aktif bir politika izleyen İran’ın etkinliğinden rahatsız olmuş ve bunu önlemeye çalışmıştır. ABD ile iyi ilişkiler geliştirirken, Suriye’de ise muhalif unsurlara destek vererek demokratik bir geçiş olması stratejisini izlemiştir. Bu bağlamda, Riyad, Suriye’de açıktan rejim muhaliflerini desteklemiştir. İsrail ise, bu süreçte, özellikle Hamas’a karşı uyguladığı sertlik politikasını sürdürmüştür. Filistin’e yönelik politikasını değiştirmedeği gibi, Arap Baharı olaylarını kendi çıkarları doğrultusunda değerlendirmiştir. Tel Aviv, bu süreçte Arap-İsrail barışına dair farklı bir politika izlememiştir. Arap Baharı olayları zamanla İran ve Suudi Arabistan arasında mezhepsel bir güç mücadelesine dönüşürken, İsrail açısından ise Filistinlilere karşı uyguladığı politikalarını daha etkin bir şekilde devam ettirebilme fırsatı olarak değerlendirilmiştir.

⁸⁵ Ewan Stein (2021), *International Relations in the Middle East Hegemonic Strategies and Regional Order*, s. 184.

Geniş bir çerçeveden değerlendirildiğinde, Arap Baharı süreci başlangıçta Mısır'da Müslüman Kardeşler örgütünün yükselişini sağlamış olsa da, sonrasında İhvincılar darbe girişimiyle iktidardan uzaklaştırılmışlardır. Demokrasi getirme söylemiyle başlatılan ABD projesinin ilk olumsuz sonucu burada görülmüş ve ilginçtir ki ABD de Sisi'nin yaptığı darbeyi kınamamıştır. Suriye ve Yemen'deki eylemlerden de olumlu bir sonuç alınamamıştır. Suriye'de Esad rejimi büyük güçlülere rağmen yerinde kalırken, Yemen'de Husilerin daha da güçlendiği görülmüştür. Suudi Arabistan ve İran arasında mezhepsel bölge liderliği rekabeti ise bu süreçte yoğunlaşmıştır. Ek olarak, IŞİD gibi din temelli ve şiddet yanlısı bazı terör örgütlerinin ortaya çıktığı ve İslam dinine büyük leke süren bu radikal grupların bölgesel sorunların artmasına neden olduğu görülmüştür. Bu süreçte İsrail'in Filistinlilere yönelik saldırılarında ve yayılma (yerleşme) politikalarında da keza somut bir artış görülmüştür. Müttefiki ABD ile uyumlu olarak, İsrail de bu süreçte İran ve Suriye'ye karşı politikalar izlemiştir. İran ise, kendisini şer eksenini tanımlayan ABD'ye karşı ortaklarıyla beraber direniş ekseninde mücadelesini sürdürmüştür. Nükleer programının rafa kaldırılması karşılığında yaptırımların hafifletilmesine yönelik anlaşma ABD ile ilişkileri bir süreliğine yumuşatsa da, Donald Trump'ın Başkanlığı döneminde Washington'da yeniden eski yaklaşıma dönülmüştür. Başkan Trump döneminde, ABD, Suudi Arabistan, Mısır ve İsrail ile ilişkilerin daha yakın olmasına özen göstermiş ve Abraham (İbrahim) Anlaşmaları ile İsrail'i Arap devletleri nezdinde meşrulaştırmıştır.

2017 yılında göreve başlayan ABD Başkanı Donald Trump döneminde Ortadoğu ilişkilerinde ciddi değişimler görülmüştür. Trump, İran ile imzalanan nükleer anlaşmadan (JCPOA) geri çekilerek, bu ülkeye yönelik sert yaptırımlar uygulamaya devam etmiştir. Trump, İran'a karşı Obama yönetiminden daha sert bir tavır takınarak Ortadoğu'da bu aktörün etkinliğini sınırlayıcı bir strateji benimsemiştir. Bu çerçevede, önemli bir İran Generali olan Kasım Süleymani de ABD tarafından öldürülmüştür. Trump, ülkesinin Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ile müttefiklik ilişkisini ise daha güçlü bir şekilde devam ettirmiştir. Örneğin, bu dönemde Yemen'e askeri olarak müdahalede bulunan Suudi Arabistan desteklenmiştir. İran'ın karşısında yer alan Suudi yönetiminin buna dair her hamlesine politik, ekonomik ve lojistik destek sağlanmıştır. Trump, İsrail ile ikili ilişkileri daha fazla güçlendirme stratejisi de izlemiştir. Bu bağlamda, 2017 yılında Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanımış ve ABD Büyükelçiliği'ni buraya taşımıştır. Diğer yandan, Filistin yönetimiyle ilişkilere eski Başkanlardan daha az önem vermiştir. Daha ziyade IŞİD ile mücadeleye ağırlık vermiş, ancak onun döneminde yapılan askeri operasyonlarla örgüt tamamen yok

edilememiştir. Trump yönetimi, Suriye’de Rusya ve İran’ın etkinliğini kırmaya çalışmış, ancak bunda başarılı olamamıştır. Trump, ayrıca, Suriye’deki Kürt gruplara IŞİD ile mücadele gerekçesiyle büyük miktarda askeri destek sağlanmıştır. Trump döneminde Ortadoğu’ya yönelik birçok strateji izlense de, bunlar, ABD’nin çıkarlarını gerçekleştirmesi için yetersiz kalmış ve bölgedeki istikrarsızlık hali devam etmiştir.

6.1. Arap Baharı ve Dini Çerçevesi Yeni Bölgesel Düzen

Arap Baharı olayları her ne kadar Ortadoğu’da halkların demokrasi beklentisi şeklinde başlasa da, devamında bölgesel güçlerin İslam dini çerçevesinde güç dengelerini kendi lehlerine çevirme rekabetine dönüşmüştür. Ekonomik yönden çok güçlü bir aktör olan Katar da bu politikaya dahil olmuştur. Katar, Müslüman Kardeşler örgütüne 8 milyon dolar yardım yaparken, Hamas’a ise 1 milyar doların üzerinde destekte bulunmuştur.⁸⁶ Bunun yanında, Suriye’de ise muhaliflere ekonomik destek vermiştir. Katar, ABD’nin koruması altında bir devlet olarak politikalarını belirli sınırlar çerçevesinde gerçekleştirebilmiştir. Ortadoğu’daki en büyük ABD üssünün Katar’da olması, İsrail ile daha iyi ilişkiler geliştirebilmesi ve *El Cezire* televizyonu ile etkili bir medya gücüne sahip olması bu küçük aktörün de dikkate alınmasını sağlamıştır.

Mısır’da Mübarek rejiminin devrilmesinden sonra Müslüman Kardeşler hareketinin önünde onu sınırlandırabilecek bir engel kalmamıştır. 15 Şubat 2011 tarihinde iktidarını Askeri Konsey’e devreden Mübarek rejiminin ardından siyasi olarak gücünü ortaya koyabilen Müslüman Kardeşler, ülke tarihindeki ilk demokratik ve özgür seçimleri kazanmış ve ertesi yıl İhvan destekli siyasetçi Muhammed Mursi yeni Mısır Cumhurbaşkanı olmuştur. Mursi yönetimindeki Mısır, Suriye İç Savaşı’nda muhaliflere destek vermiştir. Ayrıca ülkede sosyal ve ekonomik birtakım düzenlemeler de yapılmıştır. Cumhurbaşkanı Mursi, ilk yurt dışı ziyareti için Suudi Arabistan’a gitmiştir. Doha’da 2013 yılı Mart ayında düzenlenen Arap Liderleri Zirvesi’nde, Mursi, “*Mısır, herhangi bir ülkenin iç işlerine karışmamaya dikkat ediyor... Herkesin bunun farkında olmasını istiyorum. Mısır kimsenin işlerine karışmaz ve kimsenin Mısır’ın işlerine karışmasını da asla kabul etmeyecektir.*” ifadesini kullanmıştır.⁸⁷ Mursi döneminde İsrail ile ilişkiler aslında o kadar da gerilimli olmamıştır. İki ülke arasındaki ilişkiler eski haliyle devam etmiştir. Gazze ile Mısır’ın bağlantısı olan Refah sınır kapısı ise eskiden olduğu gibi yine kapalı tutulmuştur. Mursi, İran’a karşı ise olumsuz tavır takılmaktan

⁸⁶ Ewan Stein (2021), *International Relations in the Middle East Hegemonic Strategies and Regional Order*, s. 186.

⁸⁷ A.g.e.

kaçınmıştır. Nitekim kendisi, İran'ı 30 yıl aradan sonra ziyaret eden ilk Mısır Cumhurbaşkanı olmuştur. Ancak Mursi, özellikle Suriye'de İran'a karşı bir politika izlemekten vazgeçmemiştir. Suriye'deki yaşanan şiddet olaylarında tarafların tutumları farklı olmuştur. Buna karşın, Mursi'nin izlediği politikalar daha çok kendi ülkesinde tepki çekmiştir. Halkta oluşan tepkinin sonlandırılması için Mısır Ordusu Mursi'ye önce bir muhtıra vermiştir. 1 Temmuz'da verilen muhtıranın ardından, 3 Temmuz 2013 tarihinde de Mursi yönetimine karşı Mısır Ordusu tarafından bir askeri darbe yapılmıştır. Mursi ve birçok Müslüman Kardeşler örgütü üyesi gözaltına alınmış ve ardından tutuklanmıştır. Müslüman Kardeşler örgütünün faaliyetleri yasaklanmış ve yeni dönemde önceden Genelkurmay Başkanı olan Abdülfettah el-Sisi Cumhurbaşkanı olmuştur.

Suriye'de ise bu süreçte Beşar Esad rejimine karşı güçlü bir muhalif isyan başlamıştır. Esad rejimi yerine Batı değerlerine daha yakın yeni bir yönetimin kurulması için geniş bir koalisyon oluşturulmuştur. Rejim ile şiddetli çatışmalara giren isyancılar ise başlarda geniş toprakları kontrolleri altına alsalar da, ilerleyen süreçte büyük başarı elde edememiştir. 2014 yılına gelindiğinde ise, Suriye'nin düzensiz ve istikrarsız yapısından kaynaklanan olumsuz durumundan faydalanarak halifeliğini ilan eden IŞİD terör örgütü tarafından ülke topraklarının önemli bir kısmı ele geçirilmiştir. IŞİD, vahşet uygulamasına dayalı çeşitli korku yöntemleri uygulayarak bu dönemde çok geniş bir alanda kontrolü sağlamıştır. Ancak Suriye rejimi, Türkiye, Batılı ülkeler ve Körfez ülkelerinin bütün uğraşlarına rağmen, İran ve Rusya'nın desteği sayesinde yıkılmamıştır. 2015 yılı sonlarında Rusya'nın Suriye'ye askeri olarak müdahale etmesiyle de rejim kendisini güvenceye almıştır. Yani bir anlamda ABD ve müttefiklerinin Suriye'de rejim değişikliği girişimleri başarısız olmuştur. Ancak ABD'nin Ortadoğu'daki çıkarlarına yönelik planlarında herhangi bir değişiklik görülmemiştir. ABD, Katar'daki askeri üste 10.000'den fazla askerini konuşlandırmaya devam etmiştir. Washington, küresel terörle mücadele söyleminden de vazgeçmemiştir. Ortadoğu'ya silahlı insansız hava aracı sevkiyatını da hızlandırmıştır. İran'ın düşmanlaştırılmasına da aynen devam edilmiştir. ABD tarafından izlenen politikalarda, Suudi Arabistan'ın yanında durularak, Sünni-Şii mezhepsel rekabetinin bölgede bir ayrışma nedeni olarak kalması ve bölgenin parçalı yapısının devamına dikkat edilmiştir.

ABD'de Başkanlığa seçilen Barack Obama döneminde İran politikası değişmese de, IŞİD'e karşı ortak bir yaklaşımın benimsendiği görülmüştür.⁸⁸ 2015 yılı Ağustos ayında İran'ın nükleer programını durdurması karşılığında uluslararası yaptırımların sınırlandırılması

⁸⁸ A.g.e., s. 194.

konusunda anlaşmaya varılmıştır. Ortak Kapsamlı Eylem Planı veya JCPOA, ABD, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin daimî üyeleri ve Almanya (P5+1) ile İran arasında imzalanmıştır. ABD Başkanı Obama, yapılan antlaşmaya farklı bir amaç daha yükleyerek, bu durumun dini otoriteye karşı reformistleri güçlendireceğini ifade etmiştir.⁸⁹ Oysaki asıl çaba Büyük Ortadoğu Projesi'ne direnen bir aktörün daha fazla güçlenmesini önlemeye yöneliktir. Diğer yandan, İran ve onun önemli bir uzantısı olan Hizbullah, Suriye İç Savaşı başladığından beri bu aktöre yönelik politikalarını öncelikli olarak uygulamışlardır. İsrail'e yönelik icra edilen politikalarda bir değişiklik olmasa da, Suriye'de Esad rejiminin yerinde kalması daha öncelikli bir gündem olmuştur. Şer ekseni olarak tanımlanan ve buna karşın kendi direniş ekseninde yer alan önemli bir aktörün varlığı hem İran, hem de Hizbullah için önemli bir çıkar unsurudur. İran Dini Lideri Ali Hamaney, “*ABD ve İsrail'in Müslümanlar arasında nifak tohumu ekerken, İslam Cumhuriyeti'ne karşı El Kaide ve IŞİD'i kurduklarını ancak şimdi sonuçlarına katlandıklarını*” ifade etmiştir.⁹⁰ Buna karşın, İran'daki reformistler izlenen Suriye politikasını benimsememişlerdir. Onlara göre, Batı ile ilişkilerin yumuşama sürecine devam edilmesi gerekiyordu.⁹¹ Buna karşın, dini otorite için mevcut durum mezhep politikası üzerinden elverişli bir politika izleme olanağı sağlamıştır. Dini otoritenin Suriye politikası sayesinde ülke içindeki reformistlerin beklentileri de zayıflamıştır.⁹²

6.2. Batı Yanlısı Aktörler ve Ayaklanmalar

ABD'nin İran ile ilişkilerinde Ortak Kapsamlı Eylem Planı (JCPOA) vasıtasıyla yumuşama sürecine girmesi Suudi Arabistan tarafından olumlu karşılanmamıştır. Bölgede ABD'nin en önemli Müslüman müttefiki olan Suudi Arabistan, İran'ın mevcut konumunun devam etmesi gerektiğini değerlendirmiştir. İran ile ABD arasında politik olarak ilişkilerin normalleşmesi ise Suudi Arabistan'ın önemini azaltacaktı. Bu nedenle, ikili ilişkilerdeki yakınlaşma Suudi Arabistan'ın çıkarlarına aykırı bir gelişme olmuştur. Diğer yandan, İsrail de bu gelişmelerden rahatsız olmuştur. ABD'nin İran ile belirli bir seviyede ortak uzlaşmaya varma ihtimali İsrail'in de çıkarlarına ters düşen bir gelişmeydi. İsrail için İran en başta gelen düşman olduğuna göre, ABD ile İran arasındaki yumuşama süreci İsrail'in müttefiki ile olan ilişkilerini olumsuz yönde etkileyecekti. Bu nedenle, bölgedeki ABD müttefikleri bu yakınlaşmayı çıkarlarına aykırı olarak görmüşlerdir.

⁸⁹ A.g.e.

⁹⁰ Shahram Akbarzadeh (2015), “Iran and Daesh: The Case of a Reluctant Shia Power”, *Middle East Policy*, Cilt 22, Sayı: 3, s. 46.

⁹¹ Emile El-Hokayem (2007), “Hizbullah and Syria: Outgrowing the Proxy Relationship”, s. 56.

⁹² Shahram Akbarzadeh (2015), “Iran and Daesh: The Case of a Reluctant Shia Power”, s. 51.

İsrail ve Suudi Arabistan'ın İran'a karşı olmaları onları ortak bir zeminde buluşturmuştur. Dönemin ABD Başkanı Obama, İsrail'in Batı Şeria'daki işgal ettiği toprakları durdurmasına yönelik 2334 sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararını desteklemiştir. Ancak bu, özünde sadece sembolik bir hamleydi. Ayrıca, ABD, müttefiki İsrail'e olan 3,1 milyar dolarlık askeri yardımını bu dönemde 3,8 milyar dolara yükseltmiştir. İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu'ya göre, bölgedeki şeytanlar “İran, Hizbullah, Hamas, IŞİD ve Müslüman Kardeşler”dir. İran ile varılan nükleer anlaşmanın durdurulması ve yaptırımların hafifletilmesi İsrail için kabul edilemez bir gelişme olmuştur. Nitekim Netanyahu, anlaşmanın İran'ı ödüllendirdiğini, bunun sayesinde yüz milyarlarca dolar kazanılacağını ve bu paranın Ortadoğu'da terörün finansmanında kullanılacağını ifade etmiştir.⁹³

Suudi Arabistan açısından Arap Baharı olaylarının ülke içindeki muhalefeti harekete geçirme ihtimali önemli ve dikkate alınan bir risk unsuru olmuştur. Özellikle Mısır'daki halk hareketi sonucunda devrilen rejimden çok etkilenilmiştir. Bu bağlamda, Müslüman Kardeşler hâkimiyetinin Suudi Arabistan muhalefeti için önemli bir örnek teşkil etmesinden endişelenilmiştir. Riyad yönetimi, özellikle ekonomik boyutuyla yaptığı düzenlemelerle halkın ayaklanma ihtimalini ortadan kaldırmıştır. Ekonomik olarak ücretlerin artışı, istihdam sağlanması ve konut sübvansiyonları sağlanmıştır. Bu harcamalar 100 milyar doları aşmıştır.⁹⁴ Ancak 2014-2016 yılları arasında petrolün varil fiyatının 110 dolardan 30 dolara düşmesi karşısında bu durum rejimin ekonomik planlarını olumsuz yönde etkilemiştir.⁹⁵

Bu dönemde uluslararası kamuoyunda tanınmaya başlayan Suudi Arabistan Veliht Prensi Muhammed bin Selman'ın girişimleriyle, halkın sosyal güvenlik hizmetleri ve ekonomik refahı desteklenerek herhangi bir rejim değişikliğine gerek olmadığı algısı yaratılmıştır. Prens Muhammed, gereken reformları kendilerinin yapabileceği fikriyle “Vizyon 2030” girişimini de uygulamaya geçirmiştir. Veliht Prens, devletin yönetim biçimindeki bazı değişimlerle modern bir yapıya geçilebileceği varsayımıyla hareket etmiştir. Bu yeni yaklaşım ile ülke içinde istikrarın sağlanabileceği ve aynı zamanda daha etkili bir dış politikanın izlenebileceği öngörülmüştür.⁹⁶ Dış politika mücadelesi özellikle İran ve Müslüman Kardeşler'in Suudi Arabistan nüfuz alanındaki eylemlerini etkisiz hale getirmeye dayanmıştır. Suudi rejimine

⁹³ Ewan Stein (2021), *International Relations in the Middle East Hegemonic Strategies and Regional Order*, s. 198.

⁹⁴ A.g.e., s. 199.

⁹⁵ A.K. Pasha (2016), “Saudi Arabia and the Iranian Nuclear Deal”, *Contemporary Review of the Middle East*, Cilt 3, Sayı: 4, s. 394.

⁹⁶ Ewan Stein (2021), *International Relations in the Middle East Hegemonic Strategies and Regional Order*, s. 199.

muhalefet edenler de Şiiilik ile ilişkilendirilerek ötekileştirilmiştir.⁹⁷ Ayrıca, Muhammed bin Selman, özellikle ülkenin İslam dinini daha ılımlı uygulamaya başladığını da belirterek, ülke genelinde daha hoşgörülü bir yaklaşımın benimsendiğini vurgulamıştır. Bu konuda din ulemasının da reform yönlü fetvalar vermesine yönelik sert telkinlerde bulunulmuştur.⁹⁸

Mezhepçilik temelinde bir dış politika izlenmesi, geleneksel olarak Suudi rejiminin çıkarları için elverişli olmuştur. Nitekim ABD'nin tanımlamasına uygun olarak, İran, IŞİD ve Müslüman Kardeşler, Veliht Prens Muhammed bin Selman tarafından Suudi Arabistan'ın "şer üçgeni" olarak nitelendirilmiştir.⁹⁹ Müslüman Kardeşler örgütü, Arap Baharı'nın yayılması bağlamında olumsuz bir şekilde kavramsallaştırılırken, diğer taraftan Suriye halkı da İran rejiminin etkisindeki bir yönetimin elinde olan ve kurtarılması gereken din kardeşleri olarak tanımlanmıştır.¹⁰⁰ Suudi yönetimi, bir yandan Müslüman Kardeşler hareketini hedef alırken, bir yandan da kontrolü altında olmayan İslamcı örgütlerin güçlenmesini istememiştir.

Suudi Arabistan ile Mısır arasındaki ilişkiler bölgesel liderlik konusunda da kritik önem taşımıştır. Nitekim Mısır'da 2013 yılı Temmuz ayında Mısır'da gerçekleştirilen darbeye Suudi Arabistan ve BAE'nin ekonomik destek sağladığı iddia edilmiştir. Suudi rejimi, Mursi yönetiminin devrilmesini olumlu karşılamış ve ordunun iktidarda olmasını desteklemiştir.¹⁰¹ Darbenin ardından Suudi Arabistan tarafından Mısır'a 12 milyar dolarlık bir ekonomik yardım da yapılmıştır.¹⁰² Sisi liderliğindeki yeni Mısır yönetimi, Suudi Arabistan politikalarıyla daha uyumlu hareket etmiş ve bu ülkeyle bir yakınlaşma içinde olmuştur. Mısır rejimi de, Suudi stratejileriyle hizalanırken, Sünni mezhepsel yaklaşım ve İran'a bakış konusunda da aynı şekilde hareket etmeye başlamıştır. Sisi, yapmış olduğu darbenin meşruiyetini halkından aldığını ve şiddet ve terör eylemlerinin önlenmesi maksadıyla bu girişimin gerçekleştirildiğini ifade etmiştir.¹⁰³ Sisi'nin bakış açısına göre, Müslüman Kardeşler ve IŞİD gibi İslamcı

⁹⁷ A.g.e., s. 200.

⁹⁸ Simon Mabon (2018), "It's a Family Affair: Religion, Geopolitics and the Rise of Mohammed bin Salman", *Insight Turkey*, Cilt 20, Sayı: 2, ss. 57-58.

⁹⁹ *The Economist* (2018), "Saudi Arabia turns against Political Islam", 21.06.2018, Erişim Tarihi: 27.07.2024, Erişim Adresi: <https://www.economist.com/special-report/2018/06/21/saudi-arabia-turns-against-political-islam>.

¹⁰⁰ Stéphane Lacroix (2014), "Saudi Islamists and the Arab Spring", London School of Economics and Political Science, Kuwait Programme on Development, Governance and Globalisation in the Gulf States, Sayı: 36, Mayıs 2014, Erişim Tarihi: 27.07.2024, Erişim Adresi: https://eprints.lse.ac.uk/56725/1/Lacroix_Saudi-Islamists-and-the-Arab-Spring_2014.pdf; Line Khatib (2017), "Syria, Saudi Arabia, the UAE and Qatar: the 'Sectarianization' of the Syrian Conflict and Undermining of Democratization in the Region", *British Journal of Middle Eastern Studies*, Cilt 46, Sayı: 3, s. 398.

¹⁰¹ Ewan Stein (2021), *International Relations in the Middle East Hegemonic Strategies and Regional Order*, ss. 201-202.

¹⁰² Matthew Hedges & Giorgio Cafiero (2017), "The GCC and the Muslim Brotherhood: What does the Future Hold?", *Middle East Policy*, Cilt 24, Sayı: 1, s. 134.

¹⁰³ Joyce Van de Bildt (2015), "The Quest for Legitimacy in Postrevolutionary Egypt: Propaganda and Controlling Narratives", *The Journal of the Middle East and Africa*, Cilt 6, Sayı: 3-4, s. 257.

örgütler şiddet üreten tehdit özneleridir.¹⁰⁴ Yeni Mısır yönetiminin dış politikada başlıca odak konuları; mezhep temelli bölgesel güç hareketleri, terörle mücadele ve istikrarın sağlanması çerçevesinde şekillenmiştir.

Suudi Arabistan'ın Suriye'deki Müslüman Kardeşler hareketine yönelik yaklaşımı ise daha pozitif olmuştur. Genelde İhvan'ın her koluna karşı duran Riyad, Suriye'de ise rejim değişikliğine uzun süre destek çıkmış ve Suriye'de Esad yönetiminin dışlanması öncülük etmiştir. Hatta 2015 yılında Suudi yönetimi tarafından yapılan açıklamada, Müslüman Kardeşler ile herhangi bir sorunlarının olmadığı duyurulmuştur.¹⁰⁵ Aynı yıl, Veliht Prens, terörle mücadele için müşterek bir askeri yapılanmanın kurulduğunu da açıklamıştır.¹⁰⁶ Suudi Arabistan, İran'a karşı yeni bir blok oluşturarak müttefiki ABD ile yakınlaşmasını sürdürmek istemiştir.¹⁰⁷ İran ve ABD arasındaki nükleer anlaşmanın durdurulması çerçevesinde başlayan yumuşama politikasını kendi çıkarlarına aykırı görmüş ve bu yönde bir stratejiyi izlemiştir.

6.3. Otoriter Düzenler ve Bölgesel Aktörler Arasındaki Çekişmeler

Mısır'da askeri darbe yapılması ve Suriye'de ise Esad rejiminin devam etmesi, ABD'nin Büyük Ortadoğu Projesi için demokrasi yönüyle başarısızlığını ortaya koymuştur. Bununla beraber, ABD'nin güçlü rakipleri Rusya ve Çin de bölgede etkili politikalar izlemiştir. 2008 yılındaki "mortgage krizi" ile ekonomik olarak sarsılan ABD, bunun yanında Ortadoğu'da demokrasi getirme gerekçesiyle teşebbüs ettiği müdahalelerde de başarısız olmuştur. ABD'nin Suriye ve Libya gibi ülkelerdeki askerî harekâtlarını demokrasi ve insan hakları söylemi ile başlatması ve ardından buralarda nihayetindeki eylem tarzı, asıl niyetin çok farklı olduğunu göstermiştir.

ABD'nin Ortadoğu'da istediği hızda değişimi gerçekleştirememesi üzerine oluşan başarısızlık durumu Suudi Arabistan'ı da harekete geçirmiştir. Riyadi, bu çerçevede Yemen'deki Husilere yönelik saldırılar gerçekleştirerek, bu grubun ülkesini tehdit etmesine karşı önlem almıştır. Ancak bu süreçte asıl gerekçe hem İran ile ortak hareket eden bir grubun sindirilmesi, hem de olası demokrasi taleplerinin ülkeye sıçramasının engellenmesi olmuştur. Yemen, "Sünnilerin Şiilere karşı bir mücadele alanı" olarak görülmüş ve bununla İran'ın bölgesel rekabetine

¹⁰⁴ Bruce K. Rutherford (2018), "Egypt's New Authoritarianism under Sisi", *The Middle East Journal*, Cilt 72, Sayı: 2, s. 199.

¹⁰⁵ Toby Matthiesen (2015), "The Domestic Sources of Saudi Foreign Policy: Islamists and the State in the Wake of the Arab Uprisings", Brookings Institution, Ağustos 2015, Erişim Tarihi: 28.07.2024, https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/07/Saudi-Arabia_Matthiesen-FINAL.pdf.

¹⁰⁶ Simon Mabon (2018), "It's a Family Affair: Religion, Geopolitics and the Rise of Mohammed bin Salman", s. 58.

¹⁰⁷ Matthew Hedges & Giorgio Cafiero (2017), "The GCC and the Muslim Brotherhood: What does the Future Hold?", s. 134.

karşılık verilmek istenmiştir.¹⁰⁸ Suriye’de muhalefete verilen desteğe rağmen bu ülkeye açık bir müdahaleden kaçınılırken, Yemen’e yönelik ise bizzat askeri güçle saldırılar gerçekleştirilmiştir. Suudi Arabistan yönetimi, bu anlamda seçici bir stratejik yaklaşımı benimsemiştir. Ülkenin Mısır ile olan ilişkileri ise çok daha iyi bir seviyede olmuştur. Her iki ABD müttefikinin de, -demokrasi ile yönetilmeler de- hegemon güçle iyi ilişkilerine devam ettikleri görülmüştür. Bu dönemde Mısır için en önemli tehdit kaynağı Müslüman Kardeşler olurken, Suudi Arabistan için ise yayılmacı politikası nedeniyle İran olmuştur. Yani mezhepsel ayrışma ve karşılıklı bloklaşmanın etkisi, açık olarak izlenen stratejilerde de görülmüştür.

7. ABD’nin 2020-2024 Yılları Arasındaki Ortadoğu Politikası: İsrail’e Yönelik Sonsuz Destek

ABD’nin yakın zaman sürecinde izlediği Ortadoğu politikası, bir nevi İsrail ile ilişkilerinin bölgeye yansımalarıdır. İsrail’in bölgedeki revizyonist stratejisi sonucu birçok aktöre askerî harekât düzenlemesi ile ABD’nin politikaları hizalanmıştır. İsrail’in Filistin, Lübnan, Suriye, İran ve Yemen saldırılarına tam destek verilmiştir. ABD’nin bölgedeki bütün uluslararası ilişkiler hamleleri İsrail ve onun askeri eylemleri odağında gerçekleşmiştir.

ABD, kuruluşundan itibaren İsrail’i desteklemiştir. Bununla beraber, İsrail’in yaptığı bütün hukuk dışı eylemlerin uluslararası örgütlerde soruşturulmasını da engellemiştir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nde İsrail aleyhine hiçbir kararın çıkmasına izin vermemiştir. Bu aktörün aleyhine olan bütün karar tasarıları ABD tarafından veto edilmiştir.¹⁰⁹ İsrail’in Gazze Şeridi’nde icra ettiği ve on binlerce masum insanın hayatını kaybettiği asimetrik savaşta yine baş destekçisi ABD olmuştur. ABD Başkanı Joe Biden, İsrail’i açıkça desteklerken, “*Yahudi değilim ancak ben de Siyonistim*” ifadesini kullanmıştır. Aynı zamanda ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken da, 7 Ekim saldırısı sonrası İsrail’i ziyaret ederken, “*Bir Yahudi olarak buradayım*” demiştir.¹¹⁰ Bir önceki ABD Başkanı Donald Trump’ın da Kudüs’ü İsrail’in

¹⁰⁸ May Darwich (2018), “The Saudi Intervention in Yemen: Struggling for Status”, *Insight Turkey*, Cilt 20, Sayı: 2, s. 125.

¹⁰⁹ *Sputnik News* (2023), “Rusya: ABD’nin Vetosu, Gazze’de ‘Yanlışlıkla’ Değil, Bilinçli Kan Dökülmesi Anlamına Geliyor”, 11.12.2023, Erişim Tarihi: 13.12.2023, Erişim Adresi: <https://anlatilaninotesi.com.tr/20231211/rusya-abdnin-vetosu-gazgede-yanlislikla-degil-bilincli-kan-dokulmesi-anlamina-geliyor-1078323953.html>; Ayşe İrem Tiryaki (2023), “ABD’li Aktivist West: ABD’nin İsrail’in Eylemlerini Sona Erdirme Amacı Taşıyan Oylamayı Veto Etmesi, Ahlaki Bir Çöküştür”, *Anadolu Ajansı*, 10.12.2023, Erişim Tarihi: 13.12.2023, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abdli-aktivist-west-abdnin-israilin-eylemlerini-sona-erdirme-amaci-tasiyan-oylamayi-veto-etmesi-ahlaki-bir-cokustur/3078629>.

¹¹⁰ Mehmet Emir (2024), “İsrail’in Hamas Savaşı Bağlamında Teopolitik Motivasyonu ile Müttefiklik İlişkisinin Bölgesel Etki Analizi”, *UPA Strategic Affairs*, Cilt 5, Sayı: 1, Mart 2024, ss. 211-212.

başkenti olarak tanıdığı düşünülürse, ikili ilişkilerin zirvesinde olunan bir zamanın yaşandığı görülmektedir.

İsrail'in Lübnan, Suriye, İran ve Yemen saldırılarında da aynı destek istikrarlı bir şekilde devam etmiştir. Egemen devletlerin topraklarına uluslararası hakları hiçe sayılarak saldırılar yapılmakta ve bölgesel güvenlik azami derecede riskli hale getirilmektedir.¹¹¹ Ortadoğu'da İsrail'in saldırıları, Uluslararası Adalet Divanı ve Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde görülen başlıca davalar olmasına rağmen, başta ABD olmak üzere İngiltere ve Avrupa Birliği üyesi devletler de Yahudi Devleti'ni desteklemeye devam etmişlerdir.¹¹² Diğer yandan, bölgede ABD'nin baş müttefiki olan İsrail, Ortadoğu'da gerçekleştirdiği saldırıları iç kamuoyunda meşrulaştırmak için dini bir motivasyon da üretmektedir.

İsrail'in dini inancı, politik, ekonomik ve askeri eylemselliğini doğrudan etkilemektedir.¹¹³ Dini inanışları gereği kendilerine Ortadoğu'da belirli bir toprağın vadedildiğine inanan Yahudiler, bu amaçlarına “vadedilmiş topraklar” ülküsüyle ulaşmak istemektedir. Kendilerini “Tanrı'nın seçilmiş halkı” olarak gören ve diğer insanları onların hizmetine verilmiş olarak değerlendiren Siyonizm yaklaşımı, İsrail'in bütün icra ettiği politikaların temelini oluşturmaktadır.¹¹⁴ Siyonist anlayışa göre, Fırat ve Dicle nehirleri arasında kalan topraklar Yahudilere vadedilmiştir ve bu topraklar her ne pahasına olursa olsun alınmalıdır. Ancak İsrail'in büyük ülküsünü gerçekleştirmek istediği yerlerde kurulmuş egemen devletler ve buralarda yaşayan otokton halklar vardır. Bu durum, doğal olarak, ilerleyen süreçlerde de İsrail'in seküler bir devlete dönüşmediği sürece bölgesel diğer aktörlerle sürekli çatışmaların yaşanacağını işaret etmektedir. Kendilerini üstün ırk olarak gören Yahudilerin bu düşünceleri “vadedilmiş topraklar” teopolitik ülküsüyle birlikte değerlendirildiğinde, kaçınılmaz olarak bölgede şiddetin artacağı ve bununla beraber durumun bölgedeki diğer aktörler için de büyük tehditler içerdiği görülmektedir. İsrail'in revizyonist politikası ise, hem devletler hukuk, hem de insan hakları hukukuna aykırıdır.¹¹⁵

¹¹¹ Mehmet Emir (2023), *Avrupa Birliği'nin Gelişen Libya Politikası: Göç ve Güvenlik*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, s. 193.

¹¹² Mehmet Emir (2024), “İsrail'in Hamas Savaşı Bağlamında Teopolitik Motivasyonu ile Müttefiklik İlişkisinin Bölgesel Etki Analizi”, ss. 214-215.

¹¹³ Mehmet Emir (2023), “İsrail'in Gazze Operasyonu Bağlamında Değerlendirmeler”, Uluslararası Politika Akademisi, 13.12.2023, Erişim Tarihi: 13.01.2024, Erişim Adresi: <https://politikaakademisi.org/2023/12/13/israilin-gazze-operasyonu-baglaminda-degerlendirmeler/>.

¹¹⁴ Mehmet Emir (2024), “İsrail'in Hamas Savaşı Bağlamında Teopolitik Motivasyonu ile Müttefiklik İlişkisinin Bölgesel Etki Analizi”, ss. 207-210.

¹¹⁵ Mehmet Emir (2024), “Lübnan ve İran'a Yönelik Saldırıları Hakkında Değerlendirmeler”, Uluslararası Politika Akademisi, 05.01.2024, Erişim Tarihi: 13.01.2024, Erişim Adresi: <https://politikaakademisi.org/2024/01/05/lubnan-ve-irana-yonelik-saldirilar-hakkinda-degerlendirmeler/>;
Mehmet Emir (2023), “İsrail'in Gazze Operasyonu Bağlamında Değerlendirmeler”, Uluslararası Politika

İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu'nun Gazze Şeridi saldırıları için kullandığı “*Yeşaya kehanetlerini gerçekleştireceğiz*” söylemi, bu aktörün icra ettiği politikalarda ve askeri eylemlerde dini motivasyonunun ne kadar güçlü olduğunu doğrulamıştır.¹¹⁶ Kuruluşundan beri bir “*güvenlik devleti*” niteliğiyle hareket eden İsrail için Siyonist hedeflere varmak en temel ülküdür. Üstelik Siyonist olmak için Yahudi olunması dahi zorunlu değildir. Dolayısıyla, ateistler ve hatta Hıristiyanlardan da Siyonistler çıkmaktadır.¹¹⁷ Farklı düşüncelere sahip olan İsrail vatandaşları olsa da, devletin temel motivasyonu Siyonist söylemle şekillenmiş dini özellikli eylem tarzına dayanmaktadır. Farklı din şeriatları olsa da, Yahudilik aynı zamanda ırksal bir bütünlüğü temsil ettiği için, en nihayetinde İsrail kamuoyu çoğunlukla ortak bir uyum zemininde hareket edebilmektedir.¹¹⁸ Bu durum, bazı tepkilere rağmen Netanyahu'ya geniş bir stratejik alan açmaktadır. Bibi'nin özellikle ABD ile ilişkilerini iyi seviyede tutması icra edilen askeri operasyonlar yönüyle büyük avantajlar sağlamaktadır. İsrail'in çıkarlarını ABD'nin çıkarları ile de özdeşleştiren Netanyahu, her fırsatta eylemlerinin aslında bütün müttefiklerinin yararına olduğu söylemini vurgulamaktadır.¹¹⁹ ABD Başkanları ve Dışişleri Bakanları'nın etnik ve dini aidiyetleri de (Yahudiliğe destek veren Hıristiyanlık kolları veya bizzat Yahudilik) İsrail'in çıkarları için daha elverişli bir hareket alanı sağlamaktadır.

7.1. İsrail'in İran ve Lübnan Saldırıları ile ABD'nin Bu Duruma Yönelik Politik Yaklaşımı

İsrail'in Ortadoğu bölgesindeki en büyük rakibi İran'dır. İsrail, özellikle ABD ile iyi ilişkiler geliştirerek çıkarları doğrultusunda stratejiler izlemektedir. Buna karşılık, İran da, hem İsrail'in, hem de ABD'nin baş hedefi konumundadır. ABD tarafından şer ekseninde tanımlanan İran, sahip olduğu bütün gücüyle kendisine karşı yürütülen politikaları etkisiz kılmaya çalışmaktadır. Irak, Suriye, Lübnan, Yemen ve Filistin'de aktif bir politik ve askeri

Akademisi, 13.12.2023, Erişim Tarihi: 13.01.2024, Erişim Adresi:

<https://politikaakademisi.org/2023/12/13/israilin-gazze-operasyonu-baglaminda-degerlendirmeler/>.

¹¹⁶ NTV (2023), “Netanyahu'dan Gazze'ye kara harekatı hazırlığında "Yeşaya kehanetleri" vurgusu: Yeşaya kehanetleri nelerdir?”, 27.10.2023, Erişim Tarihi: 10.01.2024, Erişim Adresi:

<https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/netanyahudan-gazze-ye-kara-harekat-hazirliginda-yesaya-kehanetleri-vurgusu-yesaya-kehanetleri-nelerdir.ZBDhTWx6AkupBffp-sGj7g>.

¹¹⁷ Mehmet Emir (2024), “İsrail'in Hamas Savaşı Bağlamında Teopolitik Motivasyonu ile Müttefiklik İlişkisinin Bölgesel Etki Analizi”, s. 209.

¹¹⁸ A.g.e., s. 210.

¹¹⁹ T24 (2024), “Netanyahu, dışarıda binler kendisini protesto ederken ABD Kongresi'ne "Bizim savaşımız sizin savaşınız" dedi; onlarca Demokrat boykot etti”, 25.07.2024, Erişim Tarihi: 05.08.2024, Erişim Adresi:

<https://www.t24.com.tr/haber/netanyahu-disarida-binler-kendisini-protesto-ederken-abd-kongresi-ne-bizim-savasimiz-sizin-savasiniz-dedi-onlarca-demokrat-boykot-etti.1176017>.

çabının içindedir. İsrail'in yanında mezhepsel bir düzlemde Suudi Arabistan ile de bölgesel liderlik mücadelesi vermektedir.

İran'ın icra ettiği politikalarındaki en güçlü müttefikleri Rusya ve Çin'dir. Ancak yakın geçmişte Kasım Süleymani gibi çok önemli, hatta efsanevi bir komutanının ABD tarafından öldürülmesi İran için büyük bir prestij kaybı olmuştur. Bunun yanında, Suriye'deki diplomatik misyonunun vurulması da Tahran'ın bölgesel gücünü kısmen sorgulatır olmuştur. 1 Nisan 2024 tarihindeki saldırı, İran için daha dikkatli bir politika izlemesi gerektiği konusunda önemli bir göstergedir. İran, müttefikleri Rusya ve Çin tarafından bölgede yeterince desteklenmemektedir. Rusya ve Çin açısından İran önemli bir enerji aktörü olmasına rağmen izlediği stratejik yaklaşımların sonucunda verilecek güçlü destek ile ABD, İngiltere (Birleşik Krallık) ve Avrupa Birliği ile ilişkilerin gerilmesi istenmemektedir. Dolayısıyla, İran, icra edeceği politikaların neredeyse tamamında tekil aktör olarak kendi gücüne dayanmak zorundadır. Bu doğrultuda, kısa süre önce Hamas lideri İsmail Haniye'nin Tahran'da öldürülmesi de yeni bir veri olmuş ve İran'ın gücünü tartışmaya açmıştır.

Vadedilmiş topraklar amacına erişmek için bütün gücünü kullanan İsrail'e başta ABD olmak üzere Batılı devletler tarafından verilen destekler, onun hareket kapasitesini ve uluslararası meşruiyetini arttırmaktadır. İsrail'in Filistin ve Lübnan engellerini aşması, yeni bir politik durumun inşa edileceği anlamına gelmektedir. İran ise, gerek Hamas, gerekse de Hizbullah üzerinden İsrail'in yayılmacı politikasını engellemeye çalışmaktadır.

Büyük Ortadoğu Projesi'nin asli uygulayıcısı ABD olmasına rağmen, bundan en fazla bölgesel çıkarı İsrail sağlamaktadır. Bölgenin istikrarsızlaştırılması ABD için önemli bir yönetim avantajı sağlarken, İsrail açısından da bu istikrarsızlık üzerinden vadedilmiş topraklar ülküsüne ulaşma isteği gerçekleştirilmektedir. ABD, İngiltere ve İsrail ile müttefiklik ilişkisi kuran Ortadoğu devletlerinin kendilerine Büyük Ortadoğu Projesi kapsamında biçilen bölünme rolünden kaçınamayacakları değerlendirilmektedir.

İsrail, 2024 yılının henüz başlangıcında 2 Ocak 2024 tarihinde Hamas'ın üst düzey bir yöneticisi olan Salih el Aruri'yi Beyrut'ta insansız hava aracıyla düzenlediği saldırıyla öldürmüştür. Hamas ile Gazze Şeridi'nde devam eden savaşın yanında, Lübnan topraklarında düzenlenen saldırı da İsrail'in sınır tanımayan operasyon motivasyonunu ortaya koymaktadır.¹²⁰ Suriye'de İranlı General Musavi'nin öldürülmesi ve daha önce ABD

¹²⁰ Laura Kelly (2024), "Attacks in Lebanon, Iran inject new volatility into Middle East", *The Hill*, 01.03.2024, Erişim Tarihi: 01.04.2024, Erişim Adresi: <https://thehill.com/policy/international/4387875-lebanon-iran-attacks-middle-east-volatility/>.

tarafından öldürülen General Kasım Süleymani'nin anma töreninde yapılan saldırılar da vurgulanmalıdır.¹²¹ İsrail, müttefiki ABD'nin desteğiyle icra ettiği saldırılarla şiddet sarmalını daha geniş bir cepheye yayarak bütün Ortadoğu'da etkili olmak için büyük çaba sarf etmiştir.¹²² Aruri suikastı Hamas'a yönelik çok önemli bir saldırıken, Hizbullah da kendi topraklarında böyle bir eylemin gerçekleştirilmesini intikam gerekçesi olarak değerlendirmiştir.¹²³ İran da artan şiddet karşısında tepkisiz kalmayacağını duyurmuştur.¹²⁴ İsrail'in başlattığı şiddet sarmalı, zaman sürecinde daha fazla yayılmıştır.

7.2. ABD'nin Yemen'de Husilere Yönelik Müdahaleleri

Yemen'in belirli bölgelerine hâkim olan Husiler, İsrail'in Gazze Şeridi'nde Hamas'a yönelik olarak başlatılan ancak sonrasında sivil katliamına dönüşen saldırılarına dair tepki olarak Aden Körfezi ve Kızıldeniz'de ticaret gemilerini hedef alan bir dizi eyleme girişmiştir. Dikkat çekici bir tepki gösterme eylemi olan bu girişimlerde, 30'dan fazla ticaret gemisi hedef alınmıştır. Husilerin bu eylemlerine karşı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından 10 Ocak 2024 tarihinde müdahale kararı çıkarılmıştır.¹²⁵ Gazze'de devam eden insanlık dışı eylemlere yönelik tepki vermeyen ABD, bu şiddetin durdurulması için eylemde bulunan Husilere karşı harekete geçmiş ve sert gücünü kullanmıştır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararı da, yapılan bu müdahaleye meşruiyet sağlamıştır.

ABD ve müttefiki Birleşik Krallık, 12 Ocak 2024 tarihinde Yemen'in en önemli kentleri Sana, Taiz, Hudeyde, Zemar ve Sada'yı savaş uçaklarıyla vurmuştur.¹²⁶ Ancak bu saldırı,

¹²¹ Euronews (2023), "İran Devrim Muhafızları Ordusu üyesi General Musavi Şam yakınlarında İsrail saldırısında öldürüldü", 25.12.2023, Erişim Tarihi: 10.04.2024, Erişim Adresi: <https://tr.euronews.com/2023/12/25/iran-devrim-muhafizari-ordusu-uyesi-general-musavi-sam-yakinlarinda-israil-saldirisinda-ol#:~:text=%C4%B0ran%20Devrim%20Muhaf%C4%B1zlar%C4%B1%20Ordusu'ndan%20General%20Razi%20Musavi%2C%20Suriye',son%20dakika%20geli%C5%9Fmesi'%20olarak%20duyuruldu>.

¹²² Mark MacKinnon (2024), "Attack on Hamas leader in Lebanon, bombing in Iran heighten fears of Gaza war spilling beyond its borders", *The Globe and Mail*, 03.01.2024, Erişim Tarihi: 15.03.2024, Erişim Adresi: <https://www.theglobeandmail.com/world/article-israel-hamas-middle-east-war/>; David Gritten (2024), "Iran leader vows harsh response to deadly bombings that killed 84", *BBC News*, 04.01.2024, Erişim Tarihi: 15.03.2024, Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-67872281>.

¹²³ Lahav Harkov (2024), "Assassinated Hamas leader Saleh Al-Arouri was key conduit between Hamas, Iran", *Jewish Insider*, 04.01.2024, Erişim Tarihi: 20.04.2024, Erişim Adresi: <https://jewishinsider.com/2024/01/hamas-hezbollah-saleh-al-arouri-assassination-israel-war/>.

¹²⁴ Jared Malsin & Carrie Keller-Lynn (2023), "Israel-Iran Tensions Rise as Israeli Forces Trade Fire With Militias in Syria, Lebanon", *The Wall Street Journal*, 30.12.2023, Erişim Tarihi: 20.04.2024, Erişim Adresi: <https://www.wsj.com/world/middle-east/israel-iran-tensions-rise-as-israeli-forces-trade-fire-with-militias-in-syria-lebanon-9b9b9cb1>.

¹²⁵ *BBC News Türkçe* (2024), "BMGK'dan Kızıldeniz kararı: Husilerin saldırıları acilen durmalı", 10.01.2024, Erişim Tarihi: 20.04.2024, Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/articles/cyd0221g31yo>.

¹²⁶ Lolita C. Baldor & Tara Copp (2024), "US, British militaries launch massive retaliatory strike against Iranian-backed Houthis in Yemen", *AP*, 12.01.2024, Erişim Tarihi: 21.04.2024, Erişim Adresi: <https://apnews.com/article/yemen-houthis-biden-retaliation-attacks-0804b93372cd5e874a0dd03513fe36a2>.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nden çıkan karara aykırıdır. Güvenlik Konseyi'nin kararı Kızıldeniz'deki seyir güvenliğinin sağlanmasına yönelik olmasına rağmen, bu saldırıda Yemen şehirleri keyfi olarak bombalanmıştır. Yemen gibi egemen bir devlete saldırı düzenlenerek uluslararası hukuk çiğnenmiştir. Saldırıda askeri hedeflerin yanında üretim tesisleri de vurulmuştur.¹²⁷ ABD Başkanı Joe Biden, saldırı talimatını kendisinin verdiğini ve gerekirse daha fazla saldırının da gerçekleştirilebileceğini söylemiştir.¹²⁸ Konsey'de alınan saldırı kararında çekimsiz kalan Rusya bu saldırıyı uluslararası hukuka aykırı olarak nitelendirirken, İran da saldırıyı kınamıştır.¹²⁹

Gazze'de yaşanan olaylardan dolayı Uluslararası Adalet Divanı ve Uluslararası Ceza Mahkemesi harekete geçmişken bunu dikkate almayan ABD ve Birleşik Krallık, bu katliama tepki gösteren Yemen'e ise saldırmıştır.¹³⁰ Ekonomik çıkarları için askerî harekât düzenleyen müttefikler, insan hakları ihlallerini durdurmak için herhangi bir girişimde bulunmamışlardır. Düzenlenen operasyon Husileri yıldırıma ve zayıflatmaya yönelik olsa da, bu aktör eylemlerinden vazgeçmemiştir.¹³¹ Sistemik bir şekilde Ortadoğu'da gerilimi tırmandıran İsrail'in bu şiddet içeren politikasına rağmen ABD tarafından destekleniyor olması, iki müttefikin “*ruh ikizi*” olarak aynı doğrultuda hareket ettiklerini göstermektedir.

Neticede, Ortadoğu'ya barış ve medeniyet getireceği söylemiyle hareket eden ABD'nin eylemselliğindeki niyetleri ve hareketleri arasında bir uyum olmadığı anlaşılmıştır. Nitekim ABD'den destek alan İsrail, 21 Temmuz 2024 tarihinde Hudeyde Limanı'nı da vurmuştur. İsrail Savunma Bakanı Yoav Gallant'ın saldırıyı değerlendirmesi aslında her şeyi özetlemektedir: “*Hudeyde'de şu an devam eden bir yangın var, bütün Ortadoğu'dan görülebiliyor ve vermek istediği mesaj çok açık*”.¹³²

¹²⁷ Anadolu Ajansı (2024), “ABD ve İngiliz savaş uçakları Yemen'e hava saldırısı düzenledi”, 12.01.2024, Erişim Tarihi: 21.04.2024, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-ve-ingiliz-savas-ucaklari-yemene-hava-saldirisi-duzenledi-/3106661>.

¹²⁸ TRT Haber (2024), “ABD ve İngiltere, Yemen'de saldırı başlattı”, 12.01.2024, Erişim Tarihi: 22.04.2024, Erişim Adresi: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abd-ve-ingiltere-yemende-saldiri-baslatti-828356.html>.

¹²⁹ Euronews (2024), “ABD ve İngiltere'nin Yemen'deki saldırılarına İran ve Rusya tepkili, Suudi Arabistan 'kaygılı’”, 12.01.2024, Erişim Tarihi: 21.04.2024, Erişim Adresi: <https://tr.euronews.com/2024/01/12/abd-ve-ingilterenin-yemendeki-saldirilarina-iran-ve-rusya-tepkili-suudi-arabistan-kaygili>.

¹³⁰ Mehmet Emir (2023), “İsrail'in Gazze Operasyonu Bağlamında Değerlendirmeler”, Uluslararası Politika Akademisi, 13.12.2023, Erişim Tarihi: 13.01.2024, Erişim Adresi: <https://politikaakademisi.org/2023/12/13/israilin-gazze-operasyonu-baglaminda-degerlendirmeler/>.

¹³¹ Anna Gordon (2024), “Who Are the Houthi Rebels? Red Sea Attacks Result in U.S. and U.K. Strikes on Yemen”, *Time*, 12.01.2024, Erişim Tarihi: 22.04.2024, Erişim Adresi: <https://time.com/6554861/yemen-houthi-rebels-history-cause-israel-amas-war/>.

¹³² BBC News Türkçe (2024), “İsrail, Husilerin kontrolündeki Hudeyde Limanı vurdu”, 21.07.2024, Erişim Tarihi: 08.06.2024, Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/articles/cv2gj7dw7lyo>.

7.3. ABD'nin Sadık ve Değişmeyen Müttefiki: Suudi Arabistan

Suudi Arabistan, 2020 yılından itibaren günümüze kadar tıpkı 1990'ların başında olduğu gibi sadık ve itaatkâr bir ABD müttefiki olmuştur. ABD'nin uyguladığı İran politikalarına tam destek vermiştir. İran'ın nükleer bir güç olmasından çekinen Suudi yönetimi, bölgesel rakibinin etkisini azaltmak için bütün stratejik kartları kullanmaktadır. İbrahim Anlaşmaları'nın kararlı bir destekçisi olarak, Riyad'ın gelecek zaman sürecinde İsrail ile yakınlaşmasının süreceği değerlendirilmektedir. Aktör, aynı zamanda Yemen'de Husilere karşı da teyakkuz halindedir. Lübnan Hizbullah'ının güçlenmesini de istememektedir. Suriye'de ise, ABD politikalarıyla tam uyumlanmıştır. İran ve desteklediği aktörlere karşı varoluşsal bir mücadele verilirken, Müslümanlara yönelik çok şiddetli askeri harekâtlar düzenleyen İsrail ile güçlü ve dostane ilişkiler kurulmasına dikkat edilmektedir. İsrail'in teopolitik eylem tarzına karşı Suudi Arabistan'ın -reel politik gereği- yüce İslam dininin gerekleriyle tamamen zıt bir politik duruşu benimsediği görülmektedir. Petrolün ihracatı ile ilgili diğer büyük aktörlerle ilişkilerini geliştirmeye çalışsa da, ABD ile tamamen uyumlu olan politikasında herhangi bir değişikliğe gitmemiştir. Cemal Kaşıkçı cinayetiyle dünya gündemine oturan Suudi Arabistan, ardından insan haklarıyla ilgili sınırlı etkiye sahip birtakım düzenlemelere yönelmiştir. Ortadoğu'da ABD politikalarıyla en uyumlu Müslüman devlet Suudi Arabistan'dır. Demokrasi, insan hakları ve modernliğe yönelik kaygısı ise ikili ilişkilerde öncelikli konular değildir. Suudi Arabistan için çıkarlar örtüştüğü sürece dini yaklaşım önemsenmemektedir. Ekonomi temelli bir motivasyonla hareket eden bu aktörün yakın zamanda izlediği politikalarında herhangi bir stratejik değişime gitmeyeceği öngörülmektedir.

7.4. ABD'nin Güvenilir ve İstikrarlı Müttefiki: Mısır

Mısır ve ABD arasındaki ilişkiler Cumhurbaşkanı Sisi yönetiminde istikrarlı bir şekilde devam etmektedir. ABD tarafından Mısır'da -her ne kadar İsrail ile kıyaslanmayacak bir miktarda olsa da- askeri destek sağlanmaktadır. Komşusu Libya'da henüz düzenin ve istikrarın sağlanamaması karşısında bir an önce devlet düzeninin inşası konusunda ABD ile yakın bir politika izlemektedir. Libya'da ise Halife Hafter cephesine daha yakın bir politik duruş sergilenmektedir. İsrail-Hamas Savaşı'ndan en fazla etkilenen aktörlerden birisi de hiç kuşkusuz Mısır'dır. Kahire, Gazze Şeridi'nde yaşayan ve İsrail saldırılarıyla güneye zorunlu göç eden Filistinlilerin Sina Yarımadası'na yerleştirilmesi ve bunların sorumluluğunun Mısır'a geçmesi fikrine tamamen karşıdır. Refah sınır kapısından çok az sayıda ve sıkı kontrollü bir şekilde insani yardımın geçmesine müsaade eden Mısır için Filistinlilerin

geleceği öncelikli bir siyasi gündem konusudur. Bununla beraber, Doğu Akdeniz'deki doğalgaz kaynakları konusunda ABD ile yakın bir ilişki içindedir. Enerji kaynaklarının kullanılması vasıtasıyla ekonomisini güçlendirmeyi amaçlayan Mısır için ABD ile uyumlu ilişkiler çok önemli bir önceliktir. İran ile ilişkilerini ise daha dengeli bir şekilde ancak ABD ile uyumuna da dikkat ederek sürdürmektedir. Nihayetinde, Mısır'da darbe ile yönetime geçmiş bir hükümetin varlığı ABD ile ilişkilerini sürdürebilmesi için bir sorun teşkil etmemektedir.

7.5. ABD'ye Karşı Ortadoğu'da Direniş Ekseninin Sembolü: İran

ABD'nin uzun zamandır düşman olarak tanımladığı İran, bütün yaptırım ve saldırılara rağmen önemli bir bölgesel güçtür. ABD'nin şer ekseni çerçevesinde mücadele ettiği İran, bütün güç unsurlarını kullanarak hegemonu direnmektedir. İran için müttefikleriyle beraber İsrail ve ABD'ye karşı bütün alanlarda mücadele verilmesi varoluşsal bir güvenlik konusudur. Bu bağlamda, İran yönetiminin söylemiyle “küçük şeytan” (İsrail) ve “büyük şeytan” (ABD) ile direniş ekseni çerçevesinde sürekli mücadele edilmektedir. ABD'nin Afganistan'dan çekilmesi sonrasında Afgan iş birlikçilerini topraklarında barındırmayan İran, bunların komşusuna geçişini sağlamaktadır. Irak'ta etkin bir gücü olan İran, aynı zamanda Suriye'de de aktif bir politika izlemektedir. Tahran, Lübnan'daki Hizbullah'ın ana destekçisi ve lojistik sağlayıcısıdır. Yemenli Husiler de aynı şekilde İran tarafından büyük destek görmektedir.

Son zamanlarda önemli bir Hizbullah komutanı olan Fuad Şükrü ve Hamas'ın Siyasi Büro Şefi İsmail Haniye'nin öldürülmesi İran için İsrail'e yönelik mutlaka güç dengesini sağlayıcı bir tepki verilmesini zorunlu kılmıştır. Bununla birlikte, bu aktörün Rusya ve Çin ile güçlü ilişkiler geliştirerek hegemon ve müttefiklerine karşı bir güç dengesi oluşturma çabası da gözlemlenmektedir. Çin, Kuşak ve Yol Projesi kapsamında İran ile 2021 yılında bir “*Stratejik Ortaklık Antlaşması*” imzalamıştır. Bu antlaşma, birçok alanda iki ülke arasında 25 yıllık bir iş birliğini içermektedir. Bununla beraber, Çin, İran ve Suudi Arabistan arasındaki gerilimin sonlandırılması için iki aktörü de bir araya getirmiştir. Ortadoğu'daki ağırlığını daha fazla arttırmak isteyen Çin, çıkarları gereği İran'ın da desteklediği Filistinli örgütleri de bir araya getirerek arabuluculuk yapmış ve görüşmeler sonucunda “*Pekin Deklarasyonu*” imzalanmıştır. Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi'nde izlediği politikalar ABD'ye karşı güçlü bir meydan okumayı içerirken, görece İran'ın çıkarlarına da uygun olmuştur. Sonuç olarak, ülke içerisindeki reformist hareketlere rağmen, dini otoritenin söylemiyle İran'ın “*şeytanlarla mücadelesi*” devam etmektedir.

8. ABD'nin 1990-2024 Yılları Arasındaki Ortadoğu Politikasının Analizi

Ortadoğu bölgesi, her zaman dikkat çeken bir coğrafya olagelmıştır. Tarihsel süreçte büyük güçlerin hâkim olmak istedikleri stratejik konumu, bu bölgeyi değişmez bir odak haline getirmiştir. Soğuk Savaş döneminde iki süper güç arasındaki en önemli rekabetin yaşandığı bölge de hiç şüphesiz Ortadoğu'dur. Soğuk Savaş'ın sona ermesi birçok yeniliği de beraberinde getirmiştir. Yeni dünya düzeninde tek süper güç olan ABD'nin politikaları, doğal olarak baskın bir etki yaratmıştır. Hegemon olduğu dönemin hemen başlangıcında Irak'ın Kuveyt'i işgali sonrasında Körfez Savaşı'na girilmesi, ABD'nin yeni dönemdeki başlıca odağının Ortadoğu olacağını göstermiştir. Nitekim sonraki gelişmeler de bu başlangıçla doğru orantılı bir şekilde devam etmiştir.

11 Eylül 2001 saldırıları bütün dünyayı derinden sarsmıştır. ABD'nin uluslararası terörle mücadele kapsamında başlattığı önleyici savaş konsepti, Ortadoğu'da birçok aktörü olumsuz bir şekilde etkilemiştir. Yapılan saldırıyı varoluşsal bir tehdit olarak değerlendiren ABD, bunun ardından İran ve Irak gibi aktörleri şer eksenini olarak tanımlamıştır. Afganistan'a yapılan ilk askerî harekâtın etkileri, zamanla bölgesel bir yayılma göstererek Irak, Suriye ve Libya'ya kadar uzanmıştır.

Ancak Ortadoğu'da icra edilen hiçbir askeri müdahale bölgeye yarar sağlamamış ve istikrarsızlığa yol açmıştır. Varoluşsal bir tehdit olarak görülen Taliban'a 20 yıl sonra ülke yönetimi yeniden teslim edilmiştir. Bu durum karşısında tehdit öznesinin gerçek dışı olduğu ortaya çıkmıştır. Irak üç parçaya bölünürken, Suriye'de düzen ve istikrar bozulmuştur. Libya'da Kaddafi rejimi yıkılırken, yerine güvenliğin sağlandığı ve istikrarlı bir yapı yerleştirilememiştir. Büyük Ortadoğu Projesi ve onun önemli bir uzantısı olarak Arap Baharı girişimi ile bölgesel bir tasarım planlanmıştır. Ortadoğu'ya demokrasi ve medeniyet getirilmesi söylemiyle girişilen eylemlerin sonucunda ise çok sayıda insan hayatını kaybetmiştir. Ayrıca bölgenin hassas dengeler üzerinde duran istikrarı da bozulmuştur. Bu girişimler sonucunda en büyük çıkarı ABD'nin müttefiki İsrail elde etmiştir. İsrail, ABD'den gelen sonsuz destek karşısında Filistinlilere yönelik Uluslararası Adalet Divanı ve Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne dahi dava konusu olan bir katliama neden olmuştur. Lübnan, Suriye ve İran'da uluslararası hukuka aykırı olarak saldırılar düzenleyen İsrail, bu süreçte birçok suikast de gerçekleştirmiştir. ABD'nin de Kasım Süleymani gibi eylemleri dikkate alınır, müttefikler arasında güçlü bir koordinasyonun olduğu görülmektedir.

ABD için önemli bir müttefik olan Suudi Arabistan'ın Ortadoğu politikası ise birçok yönden dikkat çekicidir. ABD'nin Soğuk Savaş sonrasında yüce İslam dinini ve onun yaşadığı ülkeleri hedef alması karşısında Suudi Arabistan bu aktörün yanında yer almıştır. Milyonlarca Müslümanın öldürülmesi, uzuvlarını kaybedecek şekilde yaralanması ve göç etmek zorunda bırakılması dahi Suudi Arabistan'ın ABD'yi destek motivasyonunu değiştirmemiştir. İran ile mezhep temelli bir bölgesel rekabet içine giren Suudi rejimi, bu aktörün bütün eylemlerine karşı amansız bir mücadele içindedir. Ancak aktörün her politik hamlesi İran'a zarar verirken, aynı zamanda ABD ve İsrail'in çıkarlarına da hizmet etmektedir. Dolayısıyla, Suudi Arabistan'ın politikalarında teopolitik yaklaşım ancak İran'a yönelik ötekileştirme stratejisi üzerinden uygulanmaktadır.

Diğer yandan, İsrail ise, dini referanslarla politik, ekonomik ve askeri alanlarda hareket etmektedir. Yeşeya kehanetlerinin gerçekleştirileceği söylemiyle başlatılan şiddet ve gerilim içeren operasyonlar halen sürmektedir. Üstelik bu harekâtlara ABD Başkanı ve Dışişleri Bakanı seviyesinde dahi dini içerikli söylemlerle destek verilmiştir. İsrail'e karşı bir güç dengesi sağlanamadığı sürece Ortadoğu'da bu aktörün ağırlığı hissedilecektir. Yahudi Devleti, gücünü tek parça olarak kullanıp hareket ederken, onun hedefinde olan İslam devletleri ise parçalanmış bir halde güçsüz ve ayırık bir görünüm vermektedirler.

Genel olarak, yazar tarafından, ABD'nin Büyük Ortadoğu Projesi ve Arap Baharı gibi girişimleriyle demokrasinin ve medeniyetin getirilmesi maksadını taşımadığı ve bu söylemleri ancak küresel çıkarlarını gerçekleştirmek için kullandığı değerlendirilmektedir. Demokrasi ile ilgisi bulunmayan Suudi Arabistan ile müttefiklik ilişkisi, darbe ile yönetimde bulunan Mısır ile güçlü bir yakınlaşma, İsrail'e her türlü hukuksuzluğa rağmen verilen destek, Irak'ın parçalanması, Suriye ve Libya'da yaşanan ölümler, istikrarsızlık ve sebep olunan güvenlik boşluğu bu yaklaşımı doğrulamaktadır.

Sonuç

Uluslararası İlişkiler disiplinde, güç dönüşümleri ve dengeleri sürekli etkileşim halinde olan olgulardır. Dolayısıyla, sistemdeki her aktör hem kendi, hem de diğer aktörlerin güç durumunu sürekli değerlendirmektedir. Buradan hareketle izlenecek politikalara dair stratejiler belirlenmektedir. ABD'nin küresel gücü Soğuk Savaş'ın bitişindeki halinden uzaktır. Aktör için güvenlik ve çıkar ilişkisi vazgeçilemez bir bütünlüğe sahip olduğundan, doğal olarak izlenen politikalarda da bu iki kavramın doğrudan etkisi görülmektedir.

Günümüz dünyasında Uluslararası İlişkiler alanındaki en güçlü ve etkin aktör halen ABD'dir. Soğuk Savaş'ın bitişinden beri ABD'nin uluslararası sistemdeki hâkim konumu belirli bir oranda azalmasına rağmen halen devam etmektedir. Ortadoğu coğrafyası ise, bu aktör için en önemli ve stratejik bölgedir. Gerek enerji kaynakları, gerekse de stratejik konumu ve dini yönüyle bölge daima dikkat çekici olmuştur. Bu nedenle, ABD için Soğuk Savaş'ın bitişinden itibaren bölge stratejik önemini korumaktadır.

Ortadoğu gibi ABD için vazgeçilemez bir bölge odağında tarihsel süreçte değişen koşullara göre izlenen politikalarındaki değişimler aktörün eylemlerini anlamlandırmamıza yardımcı olmaktadır. Bu çerçeveden zaman kesitsel olarak yapılan analizlerde, ABD stratejilerinin gücü oranında değiştiği, ancak aktörün çıkar maksimizasyonundan asla vazgeçmediği görülmüştür. Akıllı güç unsurları odağında ve esnek politikaları çerçevesinde izlediği stratejileriyle bölgedeki en etkili güç halen ABD'dir. Ortadoğu bölgesine yönelik olarak ABD'nin izlediği politikalar ve değişen stratejileri uluslararası ilişkilerdeki gücün dönüşümü ve dengesinin değerlendirilebilmesi için çok önemli bir ölçüttür. Bu sayede, hem ABD'nin, hem de sistemde yer alan diğer aktörlerin politik karar ve tutumlarına dair beklentiler güvenilir ve geçerli bir analiz düzlemine oturtulabilir. Konu bağlamında ABD'nin izlediği politikalar ve değişen stratejilerine dair varılan sonuçlar aşağıda sunulmuştur;

Soğuk Savaş'ın bitişinden sonra tek süper güç olarak kalan ABD'nin yeni dünya düzenini nasıl şekillendireceği bütün dünyada önemli bir gündem konusu olmuştur. ABD'nin yumuşak gücü yerine sert gücüyle politika izleyeceği çok zaman geçmeden anlaşılmıştır. Irak'ın Kuveyt'i işgali öncesinde Saddam Hüseyin'in ABD Büyükelçisi ile görüşmesi ve bunun üzerine askeri harekate başlaması hegemonun zımnı dahi olsa bunu sorun olarak görmediğini göstermektedir. Ardından Irak'a yönelik başlatılan operasyon ile ABD'nin yeni dönemde nasıl bir yol izleyeceği dünya kamuoyuna gösterilmiştir. 1990'lı yıllar boyunca ABD'nin diğer bölgelerde dahil olmak üzere izlediği sert ve müdahaleci politikalar değişmemiştir. Bu dönemde Sovyetler Birliği'nin ardılı olan Rusya Federasyonu ise yavaş yavaş yeniden toparlanmaya başlamıştır. ABD için kendi çıkarlarını gerçekleştirmeye çalışırken dikkat ettiği önemli bir unsur da bu gelişmedir.

11 Eylül 2001 saldırıları ise hem ABD, hem de dünya tarihinde önemli bir dönüm noktasıdır. ABD'de gerçekleştirilen saldırılar varoluşsal bir tehdit öznesi olarak sunulmuştur. Bu saldırılar günümüzde dahi devam eden ABD politikalarının meşruiyet çerçevesini oluşturmuştur. 11 Eylül saldırılarının ardından NATO ve BM Güvenlik Konseyi gibi uluslararası örgütler ABD'nin eylemleri için harekete geçirilmiştir. Diğer bir ifadeyle,

uluslararası örgütler de müdahalede bulunabilmenin bir gerekçesi yapılmıştır. Uluslararası terör ve bununla mücadele için önleyici savaş yaklaşımı gibi kavramlar Uluslararası İlişkiler alanındaki değerlendirmelere dahil edilmiştir. Şer eksenini ve haydut devlet gibi yeni terminolojilerle İran, Irak ve sonrasında Suriye gibi aktörler hedef alınmıştır. Bu devletlere yönelik ABD'nin saldırıları ve yaptırımlarının ağır sonuçları olmuştur. ABD, kendi bakış açısını uluslararası sistemdeki diğer aktörlere zorla uygulamaya çalışmıştır. ABD'nin yaklaşımına göre terörist kabul edilen örgütler ile onun çıkarlarına uygun hareket etmeyen aktörlere yönelik olarak diğer devletlerce de aynı şekilde bir tutumun takınılması istenmiştir. ABD'nin terörist olarak kabul ettiği örgütler ile şer eksenini devletlerine karşı onun yaklaşımını benimsemeyen aktörler de hedefe konulmuştur.

2010'lu yıllara gelindiğinde ise, ABD'nin küresel gücünde azalma eğilimi belirginleşmiştir. ABD, küresel stratejilerini belirlerken, gücünü toparlamanın eşliğinde olan Rusya'nın yanında ekonomik olarak yükselişe geçen Çin'i de hesaba katmak zorunda kalmıştır. Dolayısıyla, bu durum bütün politikalarını etkilemiştir. Bu dönemde internet kullanımının artması ve sosyal medyanın yaygınlaşması sayesinde Ortadoğu'da halklar ve dini referanslı devlet dışı aktörlerde ABD politikalarının bir parçası haline getirilmiştir. Bu bağlamda, yazara göre, Büyük Ortadoğu Projesi'nin bir unsuru olan Arap Baharı girişimi ABD tarafından desteklenerek yürürlüğe konmuştur. Söylemsel olarak demokrasi ve medeniyet getirme argümanlarının ön plana çıktığı bu dönemde Tunus'ta başlayan olaylar bütün bölgeye yayılmıştır. Yemen ve Libya'da Devlet Başkanlarının öldürülmesi ile sonuçlanan eylemlerin tamamından bölge halkları yarar görmemiştir. Zira istikrarsızlıkların arttığı Ortadoğu'da güvenlik boşlukları oluşmuştur. Mısır'da Müslüman Kardeşler iktidarı çok kısa sürmüş ve askeri darbe yönetimi ülkenin başına geçmiştir. ABD açısından demokrasi ile herhangi bir bağı olmayan Suudi Arabistan ve darbe ile ülke yönetimini ele geçiren Mısır gibi aktörlerle müttefiklik ilişkisinde bulunmak ise bir sorun teşkil etmemiştir. Oysaki demokrasi ve medeniyeti getirecek bir büyük gücün bu aktörlerin yanında değil, karşısında yer alması gerekirdi. İsrail ile değişmeyen müttefiklik ilişkisi bu dönemde daha da geliştirilmiştir. İsrail'in Filistin ve Lübnan halklarına karşı başlattığı askeri operasyonlar uluslararası hukuka aykırı olmasına rağmen desteklenmiştir. Arap Baharı olaylarından en fazla yararlanan bölge ülkesi İsrail olmuştur.

2020 yılından itibaren günümüze kadar devam eden süreçte ABD'nin Ortadoğu politikası müttefikler ve mücadele edilen düşmanlar yaklaşımıyla devam etmektedir. Suudi Arabistan, 1990'ların başından itibaren ABD'ye sadık bir aktördür ve Suudi yönetiminin bu tavrı hiç

değişmemiştir. Rusya ve Çin ile ekonomik ilişkilerini geliştirmeye çalışsa da, ABD ile ilişkileri Riyad için daima önceliklidir. Bunun yanında, Ortadoğu'da uluslararası kamuoyunun dahi büyük tepkisini çeken İsrail ile yakın ilişkiler geliştirme gayretindedir. İran ile bölgesel liderlik rekabeti devam etmektedir. Veliâht Prens Muhammed bin Salman, birtakım reformlarla ılımlı İslam modeline örnek olma çabasındadır. Mısır ve Birleşik Arap Emirlikleri de Suudi Arabistan ile benzer politikalar izlemektedir. İran, 2015 yılında çok kısa süre yumuşayan ilişkilere rağmen halen ABD ve müttefiki İsrail'in hedefindedir. Direniş ekseninde kendisine biçilen bölgenin kaybeden aktörü olma rolünü tersine çevirmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda Irak, Suriye, Lübnan, Yemen ve Filistin'de aktif bir politika izlemektedir. İsrail ise bütün gelişmelerden en kazançlı çıkan aktördür. ABD ve onun yanında Birleşik Krallık ile Avrupa Birliği'nin de desteğini alarak güç potansiyelini katlamaktadır. Bu destek sayesinde bölgede sürekli askerî harekâtlar düzenleyerek vadedilmiş topraklar ülküsüne ulaşmaya çalışmaktadır.

Sonuç olarak, ABD'nin tek kutuplu dünyadaki hegemon hâkimiyetinden günümüze kadarki zaman sürecinde Ortadoğu'da izlediği sertlik yanlısı politikalar değişmemiştir. Stratejik değişiklikler yapmış olsa da, Washington, kendi ulusal çıkarlarını izlemekten asla vazgeçmemiştir. İsrail ise ABD için her zaman en öncelikli bölge aktörüdür ve diğer aktörlerden farklı bir şekilde değerlendirilmektedir. Suudi Arabistan ve onu takip eden aktörler ise sürekli kontrol altında tutulmaktadır. İran ve onun yanında yer alan aktörlerle de amansız bir şekilde mücadeleye devam edilmektedir. Rusya ve Çin gibi yükselişte olan devletlerin bölgede daha etkili olması da sürekli engellenmektedir. Ortadoğu'nun istikrarsızlığı ve güvenlik boşluğu ABD'nin çıkarları için benimsediği yegâne çözümdür.

KAYNAKÇA

- Ahmed, Nafeez (2014), “Iraq Invasion was about Oil”, *The Guardian*, 20.03.2014, Erişim Tarihi: 24.07.2024, Erişim Adresi: <https://www.theguardian.com/environment/earth-insight/2014/mar/20/iraq-war-oil-resources-energy-peak-scarcity-economy>.
- Akbarzadeh, Shahram (2015), “Iran and Daesh: The Case of a Reluctant Shia Power”, *Middle East Policy*, Cilt 22, Sayı: 3, ss. 44-54.
- *Anadolu Ajansı* (2024), “ABD ve İngiliz savaş uçakları Yemen'e hava saldırısı düzenledi”, 12.01.2024, Erişim Tarihi: 21.04.2024, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-ve-ingiliz-savas-ucaklari-yemene-hava-saldirisi-duzenledi-/3106661>.
- Baker, Raymond William (2006), *Islam without Fear: Egypt and the New Islamists*, Cambridge: Harvard University Press.
- Baldor, Lolita C. & Copp, Tara (2024), “US, British militaries launch massive retaliatory strike against Iranian-backed Houthis in Yemen”, *AP*, 12.01.2024, Erişim Tarihi: 21.04.2024, Erişim Adresi: <https://apnews.com/article/yemen-houthis-biden-retaliation-attacks-0804b93372cd5e874a0dd03513fe36a2>.
- Barnett, Michael (1998), *Dialogues in Arab Politics: Negotiations in Regional Order*, New York: Columbia University Press.
- *BBC News* (2002), “US expands 'axis of evil'”, 06.05.2002, Erişim Tarihi: 20.07.2024, Erişim Adresi: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/1971852.stm>.
- *BBC News Türkçe* (2018), “ABD Başkanı Trump İran nükleer Anlaşmasından Çekildiklerini Açıkladı”, 07.05.2018, Erişim Tarihi: 17.04.2024, Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-44033357#:~:text=ABD%20Ba%C5%9Fkan%C4%B1%20Donald%20Trump%2C%20Beyaz,%C3%A7ekilirsen%20pi%C5%9Fman%20olursun%22%20uyar%C4%B1s%C4%B1nda%20bulunmu%C5%9Ftu.,%20Eri%C5%9Fim%20Tarihi:%20%202013.08.2024>.
- *BBC News Türkçe* (2024), “BMGK'dan Kızıldeniz kararı: Husilerin saldırıları acilen durmalı”, 10.01.2024, Erişim Tarihi: 20.04.2024, Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/articles/cyd0221g31yo>.

- *BBC News Türkçe* (2024), “İsrail, Husilerin kontrolündeki Hudeyde Limanı vurdu”, 21.07.2024, Erişim Tarihi: 08.06.2024, Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/articles/cv2gj7dw7lyo>.
- Bellamy, Alex J. (2017), “İnsani Müdahale”, içinde (editör: Alan Collins) *Çağdaş Güvenlik Çalışmaları*, İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık, ss. 289-305.
- Ben-Porat, Guy & Mizrahi, Shlomo (2005), “Political Culture, Alternative Politics and Foreign Policy: The Case of Israel”, *Policy Sciences*, Sayı: 38, ss. 177-194.
- Bishop, Patrick (2001), “Baghdad at Last Offers Sympathy to US”, *The Telegraph*, 19.09.2001, Erişim Tarihi: 24.07.2024, Erişim Adresi: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iraq/1341022/Baghdad-at-last-offers-sympathy-to-US.html>.
- Boggs, Carl (2017), “The American Nuclear Warfare State”, içinde (editör: Edwin Daniel Jacob) *Rethinking Security in the Twenty-First Century*, New Jersey: Palgrave Macmillan, ss. 41-58.
- Britannica, “Assassination of Yitzhak Rabin”, Erişim Tarihi: 24.07.2024, Erişim Adresi: <https://www.britannica.com/topic/assassination-of-Yitzhak-Rabin>.
- Chomsky, Noam & Achcar, Gilbert (2007), *Perilous Power: The Middle East & U.S. Foreign Policy: Dialogues on Terror, Democracy, War, and Justice*, Boulder: Paradigm Publishers.
- Chubin, Shahram & Tripp, Charles (2014), *Iran-Saudi Arabia Relations and Regional Order*, Abingdon: Routledge.
- Clark, Janine (2004), “Social Movement Theory and Patron-Clientelism: Islamic Social Institutions and the Middle Class in Egypt, Jordan, and Yemen”, *Comparative Political Studies*, Cilt 37, Sayı: 8, ss. 941-968.
- Council on Foreign Relations (2024), “Middle East & North Africa: The Essentials - U.S. Foreign Policy: Middle East and North Africa”, Erişim Tarihi: 22.07.2024, Erişim Adresi: <https://education.cfr.org/learn/learning-journey/middle-east-north-africa-essentials/us-foreign-policy-middle-east-and-north-africa>.
- Çakmak, Haydar (2016), *ABD'nin Küresel Müdahaleleri 1801'den Günümüze*, Ankara: Kaynak Yayınları.

- Darwich, May (2018), “The Saudi Intervention in Yemen: Struggling for Status”, *Insight Turkey*, Cilt 20, Sayı: 2, ss. 125-142.
- Dorraj, Manochehr & Dodsoni, Michael (2009), “Neo-Populism in Comparative Perspective: Iran and Venezuela”, *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East*, Cilt 29, Sayı: 1, ss. 137-151.
- Ehteshami, Anoushiravan (2008), “Iran and Its Immediate Neighbourhood”, içinde (editörler: Anoushiravan Ehteshami & Mahjoob Zweiri) *Iran’s Foreign Policy: from Khatami to Ahmadinejad*, Reading: Ithaca Press.
- El-Hokayem, Emile (2007), “Hizballah and Syria: Outgrowing the Proxy Relationship”, *Washington Quarterly*, Cilt 30, Sayı: 2, ss. 35-52.
- Emir, Mehmet (2019), “Almanya’nın 1990-2018 Yılları Arasındaki Ekonomik Gücünün Askeri Güce Tahvil”, Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Emir, Mehmet (2021), “Milenyum Çağında AB Kimliğinin Analizi (2010-2018)”, *International Journal of Politics and Security*, Cilt 3, Sayı: 2, ss. 169-202.
- Emir, Mehmet (2021), “Yirminci Yıldönümünde 11 Eylül: Kopenhag Okulu Çerçevesinde ABD İç ve Dış Politikasının Değerlendirilmesi”, *International Journal of Politics and Security*, Cilt 3, Sayı: 3, ss. 267-306.
- Emir, Mehmet (2022), “Almanya’nın 1990-2018 Yılları Arasındaki Ekonomik Gücünün Askeri Güce Dönüşüm Analizi”, *Anadolu Strateji Dergisi*, Cilt 4, Sayı: 2, ss. 31-49.
- Emir, Mehmet (2023), *Avrupa Birliği’nin Gelişen Libya Politikası: Göç ve Güvenlik*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Emir, Mehmet (2023), “İsrail’in Gazze Operasyonu Bağlamında Değerlendirmeler”, Uluslararası Politika Akademisi, 13.12.2023, Erişim Tarihi: 13.01.2024, Erişim Adresi: <https://politikaakademisi.org/2023/12/13/israilin-gazze-operasyonu-baglaminda-degerlendirmeler/>.
- Emir, Mehmet (2024), “İsrail’in Hamas Savaşı Bağlamında Teopolitik Motivasyonu ile Müttefiklik İlişkisinin Bölgesel Etki Analizi”, *UPA Strategic Affairs*, Cilt 5, Sayı: 1, Mart 2024, ss. 204-226.

- Emir, Mehmet (2024), “Lübnan ve İran'a Yönelik Saldırıları Hakkında Değerlendirmeler”, Uluslararası Politika Akademisi, 05.01.2024, Erişim Tarihi: 13.01.2024, Erişim Adresi: <https://politikaakademisi.org/2024/01/05/lubnan-ve-irana-yonelik-saldirilar-hakkinda-degerlendirmeler/>.
- Euronews (2020), “Suudi Arabistan, Ülkeyi Koruyan Askerler İçin ABD'ye 500 Milyon Dolar Ödedi”, 17.01.2020, Erişim Tarihi: 24.07.2024, Erişim Adresi: <https://tr.euronews.com/2020/01/17/suudi-arabistan-ulkeyi-koruyan-askerler-icin-abd-ye-500-milyon-dolar-odedi>.
- Euronews (2023), “İran Devrim Muhafızları Ordusu üyesi General Musavi Şam yakınlarında İsrail saldırısında öldürüldü”, 25.12.2023, Erişim Tarihi: 10.04.2024, Erişim Adresi: <https://tr.euronews.com/2023/12/25/iran-devrim-muhafizari-ordusu-uyesi-general-musavi-sam-yakinlarinda-israil-saldirisinda-ol#:~:text=%C4%B0ran%20Devrim%20Muhaf%C4%B1zlar%C4%B1%20Ordusu'ndan%20General%20Razi%20Musavi%2C%20Suriye',son%20dakika%20geli%C5%9Fmesi'%20olarak%20duyuruldu>.
- Euronews (2024), “ABD ve İngiltere'nin Yemen'deki saldırılarına İran ve Rusya tepkili, Suudi Arabistan 'kaygılı’”, 12.01.2024, Erişim Tarihi: 21.04.2024, Erişim Adresi: <https://tr.euronews.com/2024/01/12/abd-ve-ingilterenin-yemendeki-saldirilarina-iran-ve-rusya-tepkili-suudi-arabistan-kaygili>.
- Farouk-Sluglett, Marion & Sluglett, Peter (1994), “Iraq and the New World Order”, içinde (editörler: Tareq Y. Ismael & Jacqueline S. Ismael) *The Gulf War and the New World Order: International Relations of the Middle East*, Gainesville: Univ. Press of Florida, ss. 265-292.
- Gause III, F. Gregory (2009), *The International Relations of the Persian Gulf*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Goodarzi, Jubin M. (2006), *Syria and Iran: Diplomatic Alliance and Power Politics in the Middle East*, London: Tauris Academic Studies.
- Gordon, Anna (2024), “Who Are the Houthi Rebels? Red Sea Attacks Result in U.S. and U.K. Strikes on Yemen”, *Time*, 12.01.2024, Erişim Tarihi: 22.04.2024, Erişim Adresi: <https://time.com/6554861/yemen-houthi-rebels-history-cause-israel-hamas-war/>.

- Greenhouse, Steven (1991), “Half of Egypt's \$20.2 Billion Debt Being Forgiven by U.S. and Allies”, *The New York Times*, 27.05.1991, Erişim Tarihi: 24.07.2024, Erişim Adresi: <https://www.nytimes.com/1991/05/27/business/half-of-egypt-s-20.2-billion-debt-being-forgiven-by-us-and-allies.html>.
- Gritten, David (2024), “Iran leader vows harsh response to deadly bombings that killed 84”, *BBC News*, 04.01.2024, Erişim Tarihi: 15.03.2024, Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-67872281>.
- Hanieh, Adam (2018), *Money, Markets, and Monarchies: The Gulf Cooperation Council and the Political Economy of the Contemporary Middle East*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Harkov, Lahav (2024), “Assassinated Hamas leader Saleh Al-Arouri was key conduit between Hamas, Iran”, *Jewish Insider*, 04.01.2024, Erişim Tarihi: 20.04.2024, Erişim Adresi: <https://jewishinsider.com/2024/01/hamas-hezbollah-saleh-al-arouri-assassination-israel-war/>.
- Harrigan, Jane & El-Said, Hamed (2009), *Economic Liberalisation, Social Capital and Islamic Welfare Provision*, London: Palgrave Macmillan.
- Hedges, Matthew & Cafiero, Giorgio (2017), “The GCC and the Muslim Brotherhood: What does the Future Hold?”, *Middle East Policy*, Cilt 24, Sayı: 1 ss. 129-153.
- Hinnebusch, Raymond (1996), “Does Syria Want Peace? Syrian Policy in the Syrian-Israeli Peace Negotiations”, *Journal of Palestine Studies*, Cilt 26, Sayı: 1, ss. 42-57.
- Hinnebusch, Raymond (2003), *The International Politics of the Middle East*, New York: Manchester University Press.
- Kazemzadeh, Masoud (2007), “Ahmadinejad's Foreign Policy”, *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East*, Cilt 27, Sayı: 2, ss. 423-449.
- Kelly, Laura (2024), “Attacks in Lebanon, Iran inject new volatility into Middle East”, *The Hill*, 01.03.2024, Erişim Tarihi: 01.04.2024, Erişim Adresi: <https://thehill.com/policy/international/4387875-lebanon-iran-attacks-middle-east-volatility/>.
- Kennedy, Gillian (2017), *From Independence to Revolution: Egypt's Islamists and the Contest for Power*, London: C. Hurst & Co.

- Khatib, Line (2017), “Syria, Saudi Arabia, the UAE and Qatar: the ‘Sectarianization’ of the Syrian Conflict and Undermining of Democratization in the Region”, *British Journal of Middle Eastern Studies*, Cilt 46, Sayı: 3 ss. 385-403.
- Lacroix, Stéphane (2014), “Saudi Islamists and the Arab Spring”, London School of Economics and Political Science, Kuwait Programme on Development, Governance and Globalisation in the Gulf States, Sayı: 36, Mayıs 2014, Erişim Tarihi: 27.07.2024, Erişim Adresi: https://eprints.lse.ac.uk/56725/1/Lacroix_Saudi-Islamists-and-theArab-Spring_2014.pdf.
- Lesch, Ann Mosely (1991), “Contrasting Reactions to the Persian Gulf Crisis: Egypt, Syria, Jordan, and the Palestinians”, *Middle East Journal*, Cilt 45, Sayı: 1, ss. 30-50.
- Lister, Charles R. (2015), *The Syrian Jihad: Al-Qaeda, the Islamic State and the Evolution of an Insurgency*, London: Hurst.
- Lynch, Marc (2024), “The United States and the Middle East”, World Affairs Councils, Erişim Tarihi: 23.07.2024, Erişim Adresi: https://worldaffairscouncils.org/wp-content/uploads/1_Mideast.pdf.
- Mabon, Simon (2018), “It’s a Family Affair: Religion, Geopolitics and the Rise of Mohammed bin Salman”, *Insight Turkey*, Cilt 20, Sayı: 2, ss. 51-66.
- Mackinnon, Mark (2024), “Attack on Hamas leader in Lebanon, bombing in Iran heighten fears of Gaza war spilling beyond its borders”, *The Globe and Mail*, 03.01.2024, Erişim Tarihi: 15.03.2024, Erişim Adresi: <https://www.theglobeandmail.com/world/article-israel-hamas-middle-east-war/>.
- Makdisi, Ussama (2002), “‘Anti-Americanism’ in the Arab world: An Interpretation of a Brief History”, *The Journal of American History*, Cilt 89, Sayı: 2, ss. 538-557.
- Malsin, Jared & Keller-Lynn, Carrie (2023), “Israel-Iran Tensions Rise as Israeli Forces Trade Fire With Militias in Syria, Lebanon”, *The Wall Street Journal*, 30.12.2023, Erişim Tarihi: 20.04.2024, Erişim Adresi: <https://www.wsj.com/world/middle-east/israel-iran-tensions-rise-as-israeli-forces-trade-fire-with-militias-in-syria-lebanon-9b9b9cb1>.
- Matthiesen, Toby (2015), “The Domestic Sources of Saudi Foreign Policy: Islamists and the State in the Wake of the Arab Uprisings”, Brookings Institution, Ağustos

2015, Erişim Tarihi: 28.07.2024, https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/07/Saudi-Arabia_Matthiesen-FINAL.pdf.

- Meital, Yoram (2006), “The Struggle over Political Order in Egypt: The 2005 Elections”, *The Middle East Journal*, Cilt 60, Sayı: 2, ss. 257-279.
- Middle East Institute (2020), “Election 2020 - Challenges & Opportunities for US Policy in the Middle East”, Erişim Tarihi: 21.07.2024, Erişim Adresi: <https://www.jstor.org/stable/resrep25885.3>.
- Monier, Elizabeth (2015), “Egypt, Iran, and the Hizbullah Cell: Using Sectarianism to ‘De-Arabize’ and Regionalize Threats to National Interests”, *The Middle East Journal*, Cilt 69, Sayı: 3, ss. 341-357.
- Monteiro, Nuno P. (2011), “Unrest Assured Why Unipolarity Is Not Peaceful”, *International Security*, Cilt 36, Sayı: 3, ss. 9-40.
- NTV (2023), “Netanyahu’dan Gazze’ye kara harekatı hazırlığında "Yeşaya kehanetleri" vurgusu: Yeşaya kehanetleri nelerdir?”, 27.10.2023, Erişim Tarihi: 10.01.2024, Erişim Adresi: <https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/netanyahudan-gazze-ye-kara-harekati-hazirliginda-yesaya-kehanetleri-vurgusu-yesaya-kehanetleri-nelerdir,ZBDhTWx6AkupBffp-sGj7g>.
- Ottaway, David (2009), “The King and Us: U.S.-Saudi Relations in the Wake of 9/11”, *Foreign Affairs*, Cilt 88, Sayı: 3, ss. 121-131.
- Örmeci, Ozan & Ben Jennana, Marwen (2024), “The Effect of the European Union’s Southern Neighborhood Policy on the Tunisian Democratization Process”, *UPA Strategic Affairs*, Cilt 5, Sayı:1 Mart 2024, ss. 45-67.
- Panikoff, Jonathan (2022), “Shifting Priorities: The US and the Middle East in A Multipolar World”, Atlantic Council, 12.07.2022, Erişim Tarihi: 22.07.2024, Erişim Adresi: <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/shifting-priorities-the-us-and-the-middle-east-in-a-multipolar-world/>.
- Pasha, A.K. (2016), “Saudi Arabia and the Iranian Nuclear Deal”, *Contemporary Review of the Middle East*, Cilt 3, Sayı: 4, ss. 387-404.
- Pfeifer, Karen (1999), “How Tunisia, Morocco, Jordan and Even Egypt Became IMF ‘Success Stories’ in the 1990s”, *Middle East Report*, Sayı: 210, ss. 23-27.

- Podeh, Elie (2014), “Israel and the Arab Peace Initiative, 2002–2014: A Plausible Missed Opportunity”, *The Middle East Journal*, Cilt 68, Sayı: 4, ss. 584-603.
- Rakel, Eva Patricia (2007), “Iranian Foreign Policy since the Iranian Islamic Revolution: 1979–2006”, *Perspectives on Global Development & Technology*, Cilt 6, Sayı: 1-3, ss. 159-187.
- Roll, Stephan (2013), “Egypt’s Business Elite after Mubarak: A Powerful Player between Generals and Brotherhood”, Stiftung Wissenschaft und Politik (German Institute for International and Security Affairs), Sayı: 8, September 2013, Berlin.
- Rutherford, Bruce K. (2018), “Egypt’s New Authoritarianism under Sisi”, *The Middle East Journal*, Cilt 72, Sayı: 2, ss. 185-208.
- Sadler, Brent & Robinson, Nicole (2024), “Bad U.S. Policy Has Enabled the Current Chaos in the Middle East”, The Heritage Foundation, 09.05.2024, Erişim Tarihi: 23.07.2024, Erişim Adresi: <https://www.heritage.org/middle-east/report/bad-us-policy-has-enabled-the-current-chaos-the-middle-east>.
- Safshekan, Roozbeh & Sabet, Farzan (2010), “The Ayatollah's Praetorians: the Islamic Revolutionary Guard Corps and the 2009 Election Crisis”, *The Middle East Journal*, Cilt 64, Sayı: 4, ss. 543-558.
- Simonsen, Sandra (2019), “Discursive Legitimation Strategies: The Evolving Legitimation of War in Israeli Public Diplomacy”, *Discourse & Society*, Cilt 30, Sayı: 5, ss. 503-520.
- *Sputnik News* (2023), “Rusya: ABD’nin Vetosu, Gazze’de ‘Yanlışlıkla’ Değil, Bilinçli Kan Dökülmesi Anlamına Geliyor”, 11.12.2023, Erişim Tarihi: 13.12.2023, Erişim Adresi: <https://anlatilaninotesi.com.tr/20231211/rusya-abdnin-vetosu-gazgede-yanlislikla-degil-bilincli-kan-dokulmesi-anlamina-geliyor-1078323953.html>.
- Statista (2023), “Defense Spending and Arms Trade”, Erişim Tarihi: 17.04.2024, Erişim Adresi: <https://www.statista.com/study/12526/defense-spending-and-arms-trade-statista-dossier/>.
- Statista (2023), “Do you favor the U.S. increasing, decreasing, or maintaining the same amount of military aid to Israel?”, Erişim Tarihi: 17.04.2024, Erişim Adresi: <https://www.statista.com/statistics/1417617/opinion-israeli-military-aid-us/>.

- Statista (2023), “Proposed United States Military Aid to Israel from 2009 to 2020”, Erişim Tarihi: 17.04.2024, Erişim Adresi: <https://www.statista.com/statistics/209368/proposed-us-military-aid-to-israel/>.
- Stein, Ewan (2021), *International Relations in the Middle East Hegemonic Strategies and Regional Order*, New York: Cambridge University Press.
- *Şarku'l Avsat* (2023), “ABD’nin Bağdat Büyükelçisi, Iraklılara Gertrude Bell’i Hatırlatıyor”, 05.04.2023, Erişim Tarihi: 24.07.2024, Erişim Adresi: <https://turkish.aawsat.com/home/article/4255306/abd%E2%80%99nin-ba%C4%9Fdat-b%C3%BCy%C3%BCkel%C3%A7isi-iraklılara-gertrude-bell%E2%80%99i-hat%C4%B1rlat%C4%B1yor>.
- *T24* (2024), “Netanyahu, dışarıda binler kendisini protesto ederken ABD Kongresi’ne "Bizim savaşımız sizin savaşınız" dedi; onlarca Demokrat boykot etti”, 25.07.2024, Erişim Tarihi: 05.08.2024, Erişim Adresi: <https://www.t24.com.tr/haber/netanyahu-disarida-binler-kendisini-protesto-ederken-abd-kongresi-ne-bizim-savasimiz-sizin-savasiniz-dedi-onlarca-demokrat-boykot-etti,1176017>.
- Taşcıoğlu, Ömer Lütfi (2009), *ABD’nin Küreselleşme Politikaları, Ortadoğu’da Türkiye’ye Biçilen Rol*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Telhami, Shibley (1994), “Between Theory and Fact: Explaining U.S. Behavior in the Gulf Crisis”, içinde (editörler: Tareq Y. Ismael & Jacqueline S. Ismael) *The Gulf War and the New World Order: International Relations of the Middle East*, Gainesville: Univ. Press of Florida, ss. 153-183.
- *The Economist* (2018), “Saudi Arabia turns against Political Islam”, 21.06.2018, Erişim Tarihi: 27.07.2024, Erişim Adresi: <https://www.economist.com/special-report/2018/06/21/saudi-arabia-turns-against-political-islam>.
- The White House (2022), “Fact Sheet: The United States Strengthens Cooperation with Middle East Partners to Address 21st Century Challenges”, Erişim Tarihi: 21.07.2024, Erişim Adresi: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/07/16>.
- Tiryaki, Ayşe İrem (2023), “ABD’li Aktivist West: ABD’nin İsrail’in Eylemlerini Sona Erdirme Amacı Taşıyan Oylamayı Veto Etmesi, Ahlakı Bir Çöküştür”, *Anadolu Ajansı*, 10.12.2023, Erişim Tarihi: 13.12.2023, Erişim Adresi:

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abdli-aktivist-west-abdnin-israilin-eylemlerini-sona-erdirme-amaci-tasiyan-oylamayi-veto-etmesi-ahlaki-bir-cokustur/3078629>.

- *TRT Haber* (2024), “ABD ve İngiltere, Yemen'de saldırı başlattı”, 12.01.2024, Erişim Tarihi: 22.04.2024, Erişim Adresi: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abd-ve-ingiltere-yemende-saldiri-baslatti-828356.html>.
- Van de Bildt, Joyce (2015), “The Quest for Legitimacy in Postrevolutionary Egypt: Propaganda and Controlling Narratives”, *The Journal of the Middle East and Africa*, Cilt 6, Sayı: 3-4, ss. 253-274.
- Vaziri, Haleh (1995), “The Islamic Republic and Its Neighbors: Ideology and the National Interest in Iran’s Foreign Policy during the Khomeini Decade”, Doktora Tezi, Georgetown Üniversitesi, ABD.

**DEEPENING THE US-GREECE PARTNERSHIP IN THE 21ST CENTURY:
COMMON CHALLENGES AND SHARED WORLDVIEW MAKE THE BEST FRIENDS**

Nikolaos STELGIAS¹

Abstract: This paper explores the evolving alliance between the United States and Greece in the 21st century, highlighting how shared challenges, interdependence, and a common worldview have strengthened their partnership. The study employs a multifaceted theoretical framework, integrating Realism, Liberalism, and Constructivism, to analyze the alliance's development from its Cold War origins to its contemporary shape and growing significance amidst geopolitical shifts in the Eastern Mediterranean. It examines strategic imperatives driving cooperation, including security concerns regarding Russia and Türkiye, and the role of NATO and European Union membership in fostering trust and collaboration. Additionally, the study delves into the evolving identities and perceptions that shape the partnership, emphasizing Greece's position as a stabilizing force in a volatile region. By addressing key questions about the motivations and implications of this alliance, the study provides valuable insights for policymakers and scholars, contributing to the discourse on regional security and the dynamics of international partnerships in a complex geopolitical landscape.

Keywords: *United States, Greece, Eastern Mediterranean.*

Article Category: International Relations

Date of Submission: 13.08.2024

Date of Acceptance: 26.08.2024

¹ Historian, researcher, writer, and journalist, senior researcher in the Institute of Studies for Politics and Democracy.
Email: stelgias@gmail.com.
ORCID: 0000-0003-0010-4697.

ABD-YUNANİSTAN ORTAKLIĞININ 21. YÜZYILDA DERİNLEŞTİRİLMESİ: ORTAK ZORLUKLAR VE ORTAK DÜNYA GÖRÜŞÜ EN İYİ DOSTLARI YARATIR

Nikolaos STELGIAS

Öz: Bu makale, 21. yüzyılda ABD ve Yunanistan arasında gelişen ittifakı incelemekte ve ortak zorlukların, karşılıklı bağımlılığın ve ortak bir dünya görüşünün bu ortaklığı nasıl güçlendirdiğini vurgulamaktadır. Çalışma, ittifakın Soğuk Savaş kökenlerinden günümüzdeki haline kadar olan gelişimini ve Doğu Akdeniz’deki jeopolitik değişimlerin ortasında artan önemini analiz etmek amacıyla Realizm, Liberalizm ve Konstrüktivizmi bir araya getiren çok yönlü bir teorik çerçeve kullanmaktadır. Rusya ve Türkiye ile ilgili güvenlik endişeleri ile NATO ve AB üyeliğinin güven ve iş birliğini teşvik etmedeki rolü gibi iş birliğini yönlendiren stratejik zorunluluklar da incelenmektedir. Analiz, Yunanistan’ın istikrarsız bir bölgede istikrar sağlayıcı bir güç olarak konumunu vurgularken, ortaklığı şekillendiren değişen kimlikler ve algıları da gözler önüne sermektedir. Bu ittifakın motivasyonları ve sonuçları üzerine önemli soruları ele alan çalışma, politika yapıcılar ve akademisyenler için değerli bilgiler sunmakta ve karmaşık bir jeopolitik ortamda bölgesel güvenlik ile uluslararası ortaklıkların dinamikleri üzerine tartışmalara katkıda bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Amerika Birleşik Devletleri, Yunanistan, Doğu Akdeniz.*

Introduction: The Evolving U.S.-Greece Alliance in the 21st Century

The dawn of the 21st century ushered a rapidly changing geopolitical landscape, particularly in the Eastern Mediterranean. Amidst these shifts, the United States (U.S.)-Greece alliance has not only endured but also flourished, transcending its Cold War origins to become a robust partnership encompassing defense, security, and economic cooperation. This enduring alliance, a beacon of stability in a shifting world, has piqued the interest of regional players like Russia and Türkiye, who recognize its potential to influence their strategic interests. Understanding the motivations and implications of this evolving partnership is not only important but also crucial for deciphering the region's complex dynamics.

This study delves into the U.S.-Greece alliance in the 21st century, moving beyond a straightforward historical account to provide a nuanced analysis through the combined lenses of Realism, Liberalism, and Constructivism. While existing literature acknowledges the alliance's significance, it often relies on a single theoretical framework, limiting the scope of analysis. This study emphasizes the importance of using a comprehensive theoretical approach to understand the interplay of power, institutions, and shared identities in shaping the relationship. This multi-theoretical approach ensures a thorough and robust analysis of the alliance's dynamics.

The study first establishes a concise historical context to provide a comprehensive assessment, tracing the alliance's evolution from its Cold War beginnings to its post-Cold War adaptation. The historical review illuminates the foundation upon which the 21st century partnership is built. It then moves into a detailed analysis of the alliance's contemporary dynamics, employing the theoretical framework to shed light on the key components that drive its strengthening.

This analysis examines three crucial issues. First, the strategic imperatives that drive closer cooperation: Analyzing how shared security concerns, particularly vis-à-vis Russia and Türkiye, coupled with Greece's strategic location, have incentivized a deeper partnership. Second, the role of institutions and shared values: Exploring the influence of NATO and EU membership, shared principles, and collaborative frameworks in nurturing trust and solidifying the alliance. Third, the evolving identities and perceptions shaping the relationship: Investigating Greece's role in a troubled region. By examining these factors, the study underscores the urgent need to understand the implications of this evolving partnership in the Eastern Mediterranean.

This study provides crucial findings for policymakers, diplomats, and academics looking to thoroughly understand the intricate geopolitical landscape in the Eastern Mediterranean region. The article makes a significant contribution to the current dialogue on regional security by presenting a detailed examination of the alliance between the U.S. and Greece. It underscores the complex and multidimensional nature of modern-day alliances and their influence on regional power dynamics.

While valuable, the existing literature on the U.S.-Greece alliance falls short of capturing the full complexity of the relationship, especially in the wake of the significant geopolitical shifts of the early 2020s. Works like Rizas (2009)² and Kitroeff (2011)³ provide crucial historical background but predate the current dynamics in the Eastern Mediterranean. More recent analyses, such as those by Mikelis and Kyriakos (2015)⁴ and Tziarras (2023)⁵ focus on specific aspects of the relationship, like defense cooperation or energy security, rather than offering a holistic view. To address this gap, the study offers a thorough analysis that encompasses the recent developments in the Eastern Mediterranean. This includes the reemergence of great power competition, the EastMed pipeline project, and the ongoing tensions between Greece and Türkiye. By employing a multi-theoretical framework, this study offers a more nuanced understanding of the alliance's motivations and implications, contributing fresh insights to the existing literature and informing contemporary policy debates.

1. Theoretical Framework: The Quest for Security, Interdependence, and Shared Identities

This study delves into the complex dynamics of the U.S.-Greece relationship, a significant case study in International Relations and Political Science. By employing Realism, Liberalism, and Constructivism, three prominent schools of thought, we aim to illuminate the nature and

² Sotiris Rizas (2009), "Managing a Conflict between Allies: United States Policy towards Greece and Turkey in Relation to the Aegean Dispute, 1974-76", *Cold War History*, Vol. 9, no: 3, pp. 367-387.

³ Alexander Kitroeff (2011), "Greece and the US during the Cold War", *Diplomatic History*, Vol. 35, no: 5, November 2011, pp. 929-932.

⁴ Kyriakos Mikelis (2015), "Realist Stronghold in the Land of Thucydides? Appraising and Resisting a Realist Tradition in Greece", *European Quarterly of Political Attitudes and Mentalities*, Vol. 4, no: 4, pp. 15-32.

⁵ Zenonas Tziarras (2023), "Drivers of Crisis in the Greek-Turkish Protracted Conflict: A Neoclassical Realist Reading", *Southeast European and Black Sea Studies*, 05.08.2023, Date of Accession: 01.08.2024 from <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14683857.2023.2243699>.

evolution of this strategic partnership, which has implications for the broader understanding of international alliances and power dynamics.

Waltz's Structural Realism posits that states prioritize power and self-interest in the anarchic international system, primarily focusing on security because of the lack of a global sovereign. This constant potential for conflict incentivizes states to forge alliances to balance power against potential adversaries.⁶ Even states with benign intentions are trapped in a security dilemma within this system. As they bolster their defenses, other states perceive it as a threat and reciprocate, potentially leading to arms races and conflict, even if neither party desires it.⁷ The U.S.-Greece alliance, particularly during the Cold War, can be analyzed through the realist prism. Both states, faced with the Soviet threat, sought security through collective defense within NATO. In contemporary times, emerging complexities have fostered a closer, multifaceted partnership between the two nations, as evidenced in the subsequent analysis. This perspective suggests that a shared imperative and specifically the need to counter a common threat within a volatile global order was the primary force that drove the alliance.

While Waltz emphasizes balancing against threats, realist scholar Randall Schweller offers an alternative perspective on alliance formation: bandwagoning. Schweller's bandwagon theory argues that states, particularly those seeking to revise the existing order, might align with a more robust power, not out of fear but to partake in the spoils of potential victory. Schweller identifies four types of strategies: "jackal" (joining to profit from conflict), "piling on" (siding with the likely victor), "wave of the future" (aligning with a rising power), and "contagion" (following the lead of others).⁸ A nuanced historical analysis of U.S.-Greece relations necessitates examining whether Greece's alignment with the U.S. falls within the parameters of the bandwagon theory. Specifically, this study seeks to determine whether Greece views its relationship with the U.S. as instrumental in advancing its national interests within a U.S.-led global order, a geopolitical structure that has significantly influenced the dynamics of the U.S.-

⁶ Kenneth N. Waltz (2010), *Theory of International Politics*, Long Grove, Ill: Waveland Press, pp. 102-128.

⁷ *Ibid.*, pp. 5-51.

⁸ Randall L. Schweller (1994), "Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In", *International Security*, Vol. 19, no: 1, pp. 72-107.

Greece relationship. The subsequent sections will endeavor to address this question comprehensively.

In contrast to Realism's emphasis on power, Liberalism underscores the potential for cooperation and interdependence between states.⁹ Liberals suggest that international institutions, common norms, and economic ties can mitigate the dangers of anarchy. Liberalism argues that institutions like the United Nations and NATO provide platforms for communication and diplomacy, reducing the likelihood of miscalculation and conflict. Furthermore, increasing economic interdependence promotes shared interests, rendering conflict less appealing.¹⁰ The relationship between the U.S. and Greece extends beyond security cooperation. As NATO members, with economic ties and shared democratic values, the two countries are committed to a rules-based global order.

Constructivism highlights the role of shared ideas, norms, and identities in shaping state behavior. It claims that both material factors and the social construction of reality influence the international system. Constructivists, such as Alexander Wendt, challenge the materialist focus of Realism. Wendt argues that ideas and culture actively shape power dynamics and national interests. For instance, sovereignty only holds power because states recognize and adhere to it as a shared norm.¹¹ Shared values, like democracy and human rights, are emphasized by constructivists as a basis for alliances.¹² These shared understandings create a sense of community and common purpose, leading to cooperation.¹³ The U.S.-Greece alliance has a constructive perspective, particularly in the post-Cold War era. Both states identify as democracies, share values such as the rule of law, and often frame their cooperation to promote these values globally. Constructivists argue that these shared beliefs contribute to the alliance's resilience even as material threats evolve.

⁹ M. Bimbo Ogunbanjo (2020), "Realism and Liberalism: How Relevant Are They for Explaining or Understanding the Globalization of World Politics?", *NIU Journal of Humanities*, Vol. 5, no: 2, pp. 105-125.

¹⁰ Robert Owen Keohane & Joseph S. Nye (1977), *Power and Interdependence: World Politics in Transition*, Little, Brown.

¹¹ Alexander Wendt (1999), *Social Theory of International Politics*, *Cambridge Studies in International Relations*, Cambridge, UK & New York: Cambridge University Press.

¹² Martha Finnemore (1996), *National Interests in International Society*, *Cornell Studies in Political Economy*, Ithaca, N.Y: Cornell University Press.

¹³ Emanuel Adler (1997), "Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics", *European Journal of International Relations*, Vol. 3, no: 3, pp. 319-363.

Using Realism, Liberalism, and Constructivism simultaneously can be tricky because of their differing assumptions. However, rather than viewing them as mutually exclusive, this study leverages their combined explanatory power through a complementary lens. In other words, we argue that although these theories offer distinct lenses, they are not mutually exclusive but provide complementary insights into the complexities of the U.S.-Greece relationship. Examining the U.S.-Greece partnership through each theoretical lens illuminates different facets of the relationship. Realism helps explain the initial security-driven rationale and the continuous maneuvering within the global power balance. The Realism school provides the foundation by explaining how the alliance was formed during the Cold War based on security concerns. It also allows analyzing how changing power dynamics (e.g., the rise of new threats) continue to influence the relationship. Liberalism sheds light on the role of shared institutions and economic ties in fostering cooperation and deepening interdependence. The liberal school explains that deepening cooperation is beyond security matters. It helps us understand how shared institutions like NATO and economic ties create interdependence and incentivize continued partnership. The school of Constructivism adds depth by exploring the role of shared values and identities. This lens is crucial for understanding the resilience of the alliance even as immediate Cold War threats have receded. Finally, Constructivism highlights the importance of shared democratic values and identities in shaping perceptions and sustaining the partnership beyond immediate security concerns. Through a careful synthesis of these perspectives, this study seeks to present a holistic and intricate analysis of the U.S.-Greece alliance, shedding light on its development and transformations over the years. This approach allows for a richer, more nuanced analysis of the U.S.-Greece relationship than any single theory could provide in isolation.

2. The U.S.-Greece Alliance through the 20th Century: A Short Glimpse of the Past

The U.S.-Greece alliance is not a static picture, but a constantly growing tapestry woven from historical events, geopolitical realities, and a deep-rooted commitment to shared democratic values. This shared commitment to democracy is a unifying force in the partnership, even when tension and disagreement inevitably arise, highlighting the complex interplay of national interests and ideological commitments. Understanding this interplay is crucial to navigating the future of U.S.-Greece relations.

While formal U.S.-Greece diplomatic relations began in 1868, the foundation for deeper ties emerged towards the end of the century, fueled by significant Greek immigration to the United States.¹⁴ World War II and its aftermath forged the modern U.S.-Greece relationship. With Greece devastated by war and facing a communist insurgency, the United States recognized the country's strategic importance in the emerging Cold War order and stepped in to provide crucial support.¹⁵ The Truman Doctrine, articulated in 1947, marked a watershed moment in U.S.-Greece relations. Driven by the fear of Soviet expansionism, the doctrine pledged American support to countries resisting communist pressure. Greece, caught in a violent civil war with communist forces, emerged as a major recipient.¹⁶ The Marshall Plan that followed (1948) offered crucial economic help, aiding the reconstruction of Greece's devastated infrastructure and setting the stage for future economic development.¹⁷ The U.S. aid significantly strengthened the National Army, which since the end of 1946 had been facing the Democratic Army that was staffed by Greek communists and their allies in various parts of the country. With this support, in August 1949, the internationally recognized Greek government defeated the "*Provisional Democratic Government*" supported by the Communist Party of Greece and its allies.¹⁸ Greece became a crucial U.S. ally during the Cold War, strengthening NATO's southeastern defense and blocking Soviet influence in the Mediterranean. American help during this period encompassed more than mere financial support; it advanced a specific model of capitalism and democracy reflective of American ideals.¹⁹ The U.S.'s fixation on containing communism led to overlooking or even silently supporting undemocratic regimes as long as they maintained a solid anti-communist stance.

¹⁴ Lena Korma (2017), "The Historiography of the Greek Diaspora and Migration in the Twentieth Century", *Historiein*, Vol. 16, no: 1-2, pp. 47-73.

¹⁵ John O. Iatrides (1987), "Perceptions of Soviet Involvement in the Greek Civil War 1945-1949", in (eds. by Lars Bærentzen & John O Iatrides & Ole Langwitz Smith) *Studies in the History of the Greek Civil War, 1945-1949*, Copenhagen: Museum Tusulanum Press, pp. 225-248.

¹⁶ Χριστόφορος Θ. Λαζάρης (2022), *Η Πορεία Της Ελλάδας. Από Την Εποχή Τον Εμφυλίου Πολέμου Ως Την Εποχή Της Παγκοσμιοποίησης*, Αθήνα : Κορφή.

¹⁷ David Brewer (2016), *Greece, the Decade of War: Occupation, Resistance and Civil War*, London & New York: I.B. Tauris, pp. 261-271.

¹⁸ Αλβανός Ραϊμάνδος (2022), *Ο Ελληνικός Εμφύλιος. Μνήμες Σε Πόλεμος Και Σύγχρονες Πολιτικές Ταυτότητες*, Αθήνα: Επίκεντρο, pp. 127-132.

¹⁹ William I. Hitchcock (2008), *The Bitter Road to Freedom: The Human Cost of Allied Victory in World War II Europe*, Simon and Schuster.

The United States had conflicting emotions about the military junta that took control in Greece in 1967. The financial and military aid from Washington to the oppressive regime caused anger and resentment in Greece, revealing a complicated situation. This period showcases the divergence between the U.S.'s commitment to democracy and its pursuit of strategic goals, bringing attention to the inherent contradictions in its foreign policy.²⁰ The junta's downfall in 1974, triggered partly by the Cyprus Conflict and Türkiye's subsequent intervention to the island, led to a decline in U.S.-Greece relations and a lingering atmosphere of suspicion and animosity.²¹ The restoration of democracy in Greece in 1974 was a turning point that allowed for the reevaluation and rebuilding of strained diplomatic relations between the two countries. Under President Carter, the U.S. shifted its approach during the same period, emphasizing support for democratic principles.²² The 1980s and 1990s saw a gradual improvement in relations, characterized by increased collaboration on various issues, including trade, security, and counterterrorism.²³ The U.S. began engaging with Greece in a broader Transatlantic context after Greece became a member of the European Union in 1981.²⁴

Greece's EU membership provided a new economic and political support source, weakening its reliance on the United States. This newfound autonomy enabled Greece to pursue a distinctly "European" and independent foreign policy across various fronts. During this period, the Panhellenic Socialist Party (PASOK) ascended to power in Athens, garnering significant support from substantial segments of society through populist rhetoric that was often critical of the West and especially NATO. During this time, the U.S.-Greece relations were also influenced by the actions of the Greek terrorist group "17 November". American diplomats and military personnel

²⁰ James Edward Miller (2009), *The United States and the Making of Modern Greece: History and Power, 1950-1974*, Chapel Hill (N. C.): University of North Carolina Press.

²¹ Eirini Karamouzi (2014), *Greece, the EEC and the Cold War, 1974-1979: The Second Enlargement*, Palgrave Macmillan.

²² Kenton Clymer (2003), "Jimmy Carter, Human Rights, and Cambodia", *Diplomatic History*, Vol. 27, no: 2, pp. 245-278.

²³ Antonis Klapsis (2022), "The Greek Transition to Democracy", in (eds. by ed. Antonios V. Klapsis et al.) *The Greek Junta and the International System: A Case Study of Southern European Dictatorships, 1967-74*, London & New York: Routledge/Taylor & Francis Group; Theodore A. Coulombis (1983), *The United States, Greece, and Turkey: The Troubled Triangle*, New York, N.Y: Praeger.

²⁴ Nimrod Goren & Muriel Asseburg & Thanos Dokos & Ehud Eiran & Gabriel Mitchell & Panayotis Tsakonas (2018), "The Eastern Mediterranean: New Dynamics and Potential for Cooperation", EuroMeSCo Joint Policy Study, European Institute of the Mediterranean (IEMed), March 2018, Date of Accession: 10.05.2024 from <https://www.euromesco.net/publication/the-eastern-mediterranean-new-dynamics-and-potential-for-cooperation/>.

were targeted by the group, leading to tension between the two nations. The Greek government was compelled by the U.S. to act against the organization.²⁵

Despite ideological and political differences, Athens and Washington cooperated extensively and found areas of agreement. Greece played a significant role in supporting the U.S. during the First Gulf War and the War on Terror.²⁶ However, its stance shifted on the breakup of Yugoslavia and the official name change of Skopje (later known as North Macedonia).²⁷

3. The U.S.-Greece Alliance in the 21st Century: The Common Challenges and Shared Worldview Make the Best Friends

3.1. Balancing Powers: The U.S.-Greece Partnership Amidst Regional Challenges

As stated above, the United States and Greece forged a complex collaboration in the mid-20th century, particularly in the aftermath of World War II and during the Cold War. These two NATO partners collaborated throughout the Cold War era despite facing multiple obstacles. Starting in the 2010s, the partnership took on new dimensions, with closer ties in defense, economy, and culture. This evolution raises several questions: What factors account for this development? Why did the United States increasingly rely on Greece to promote its regional interests? What prompted Athens to seek greater collaboration with Washington during this specific historical juncture? To address these questions, we use theoretical frameworks from the schools of Realism, Liberalism, and Constructivism. These theories share a common focus on the uncertain environment of International Relations. Realism suggests that states are driven to prioritize their security and national interests in an uncertain international reality. In this context, the realist perspective is integral in understanding the motivations behind the expanding U.S.-Greece partnership.

²⁵ George. Kassimeris (2001), *Europe's Last Red Terrorists: The Revolutionary Organization 17 November*, New York: New York University Press.

²⁶ Christos Kassimeris (2010), *Greece and the American Embrace: Greek Foreign Policy Towards Turkey, the US and the Western Alliance*, London & New York: Tauris Academic Publishers.

²⁷ Panagiotis C. Ioakimidis (2019), "The Europeanisation of Greece's Foreign Policy: Progress and Problems", in (eds. by Achilleas Mitsos & Elias Mossialos) *Contemporary Greece and Europe*, Oxon & New York: Taylor & Francis; Asteris Huliaras & Charalambos Tsardanidis (2006), "(Mis)Understanding the Balkans: Greek Geopolitical Codes of the Post-Communist Era", *Geopolitics*, Vol. 11, no: 3, pp. 465-483; Theodore C. Kariotis (1992), *The Greek Socialist Experiment: Papandreou's Greece 1981-1989*, Pella Pub Co; Evangelos Kofos (2005), "Athens – Skopje: An Uneasy Symbiosis", EΛΙΑΜΕΠ, Athens, 30.09.2005, Date of Accession: 10.05.2024 from <https://www.eliamep.gr/en/publication/athens-skopje-an-uneasy-symbiosis/>.

In the early 2010s, the complex dynamics in the Eastern Mediterranean -characterized by unresolved issues in Cyprus and Palestine and socio-economic turmoil- became even more intricate because of several recent developments. The Western bloc was grappling with the fallout from a new financial crisis while rising challenges from Russia and China increasingly confronted the U.S. The Arab Spring triggered significant socio-political upheavals in the Levant.²⁸ During this period, Moscow's and Ankara's actions affected the region's developments significantly. In the 2010s, as Russia's relations with the West rapidly deteriorated -especially following its actions in Ukraine-, Moscow found itself increasingly at odds with Western powers. With the annexation of Crimea, relations between Russia and the West took a significant turn for the worse.²⁹ Concurrently, Türkiye's pursuit of an independent foreign policy led to confrontations with its NATO allies, particularly the United States. Moreover, from 2015 onwards, especially after the failed coup attempt (2016), U.S.-Türkiye relations faced considerable challenges.³⁰ The repercussions of the failed coup, refugee crisis, and conflicts in the Aegean and Eastern Mediterranean added strain to Türkiye's ties with Greece.³¹

Another level of complexity was introduced by discovering additional energy reserves in the region.³² During the same period, Russia rekindled its interest in the Eastern Mediterranean by getting involved in the Syrian crisis.³³ This development coincided with increasing diplomatic tensions between China and the West³⁴ as well as Türkiye's attempts to expand its regional influence.³⁵ To ensure a higher level of security and stability in the Eastern Mediterranean

²⁸ Peter Seeberg (2015), "Guest Editor's Introduction: An Arab World in Transition, Political Changes and Theoretical Discussions in a Post-'Arab Spring' Scenario", *Middle East Critique*, Vol. 24, no: 1, pp. 1-7; Ziya Öniş (2014), "Turkey and the Arab Revolutions: Boundaries of Regional Power Influence in a Turbulent Middle East", *Mediterranean Politics*, Vol. 19, no: 2, pp. 203-219.

²⁹ Paul Kubicek (2023), *Theoretical Approaches to Turkish Foreign Policy*, London: Routledge, 2023.

³⁰ Alan Makovsky (2020), "Problematic Prospects for US-Turkish Ties in the Biden Era Human Rights, Sanctions Likely among Early Tests", SWP Comment.

³¹ Al Sharq Strategic Research (2020), "The Eastern Mediterranean Crisis: Scenarios and Implications", 20.12.2020, Date of Accession: 10.05.2024 from <https://research.sharqforum.org/2020/12/18/eastern-mediterranean-crisis/>.

³² Sohbet Karbuz (2014), "EU-Turkey Energy Cooperation: Challenges and Opportunities", IAI Working Papers.

³³ Andreas Stergiou (2017), "Russia's Energy and Defense Strategy in the Eastern Mediterranean", *Economics World*, Vol. 5, no: 2, pp. 101-119.

³⁴ Umbreen Javaid & Punjab Meer Waheed (2016), "China's Foreign Policy in the Middle East", *Journal of South Asian Studies*, Vol. 31, no: 2, pp. 321-331.

³⁵ Meliha Benli Altunışık (2013), "The Middle East in Turkey-USA Relations: Managing the Alliance", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Vol. 15, no: 2, pp. 157-173; E. Fuat Keyman (2016), "Turkish Foreign Policy in the Post-Arab Spring Era: From Proactive to Buffer State", *Third World Quarterly*, Vol. 37, no: 12, pp. 2274-2287;

region³⁶, the U.S. sought to strengthen its alliance with Greece in response to growing geopolitical challenges.³⁷ Both parties benefited from this strategic alignment. Greece's strategically important location that allows her to support NATO's eastern flank, enhance energy security in Southeastern Europe, and promote regional partnerships, made it a valuable ally for the U.S.³⁸ At the same time, the U.S. provided Greece with the opportunity to strengthen national security and advance strategic interests through a closer alliance.³⁹ This mutual benefit underscores the fact that the U.S.-Greece partnership is based on equality and fairness, ensuring that both parties gain from the relationship.

Washington and Athens have taken a realistic approach to their bilateral relations, resulting in various initiatives that aim to enhance their alliance. This involves a pragmatic assessment of their respective national interests and the geopolitical realities of the region. The two countries have focused on strengthening the United States military capabilities in Greece, forging new collaborative agreements across different sectors, and promoting Greece's partnerships with other U.S. regional partners. In 2019, the two countries signed a revised defense cooperation agreement that enabled the U.S. military to increase its presence in Greece. This involves utilizing the Souda Base in Crete and deploying American troops to other Greek military installations.⁴⁰ In the same period, Greece strengthened its collaborative network with several Eastern Mediterranean countries, which all happened to be U.S. allies. The strategic alignment primarily stems from a shared focus on energy security, regional stability, and addressing common challenges, particularly from Türkiye. Greece and Cyprus have shown a more robust

Aaron Stein (2014), *Turkey's New Foreign Policy: Davutoglu, the AKP and the Pursuit of Regional Order*, Abingdon: Taylor & Francis.

³⁶ Spyridon N. Litsas (2020), "The US in the Eastern Mediterranean: Historical and Political Considerations", in *US Foreign Policy in the Eastern Mediterranean*, Cham: Springer International Publishing, pp. 41-101.

³⁷ Ehsan Bakhshandeh & Yasaman Yeganeh (2023), "Geopolitical Transformation in Eastern Mediterranean; Restructuring Role of Greece and the Impact of Abraham Accord", *International Studies*, Vol. 60, no: 2, pp. 231-249.

³⁸ Katerina Sokou (2023), "Αξιοποιώντας Το Ιστορικό Υψηλό Των Ελληνοαμερικανικών Σχέσεων", Athens, 26.09.2023, Date of Accession: 10.05.2024 from <https://www.eliamep.gr/publication/αξιοποιώντας-το-υψηλό-ιστορικό-των-ελ/>.

³⁹ Aristotle Tziampiris (2015), *The Emergence of Israeli-Greek Cooperation*, Cham: Springer International Publishing; Aristotle Tziampiris (2021), "Greek Foreign Policy in the New Eastern Mediterranean", in (eds. by Aristotle Tziampiris & Foteini Asderaki) *The New Eastern Mediterranean Transformed*, Cham: Springer International Publishing, pp. 1-29.

⁴⁰ U.S. Department of State (2019), "US-Greece Mutual Defense Cooperation Agreement", Date of Accession: 10.05.2024 from <https://www.state.gov/u-s-greece-mutual-defense-cooperation-agreement/>.

partnership by actively collaborating on the EastMed pipeline project, which is a prime example of their joint efforts in energy exploration. This project aims to establish a direct route for transporting natural gas from the Eastern Mediterranean to Europe, circumventing Türkiye.⁴¹ Greece has developed close relationships with Israel, participating in shared military drills and trilateral meetings that strengthen its security partnership.⁴² The partnership with Saudi Arabia was also developed, focusing on economic cooperation and defense. Likewise, Greece has found a valuable ally in the United Arab Emirates (UAE), as they have strengthened their trade and investment ties, focusing on the technology and tourism industries.⁴³

3.2. Overcoming Anarchy: The Role of International Norms, Rules, and Organizations in Strengthening U.S.-Greece Relations

The realist framework provides an important insight into the influential factors driving the alliance between the United States and Greece today. Realism, and especially the focus on security concerns, forms a solid basis for comprehending the fundamental dynamics of the U.S.-Greece relationship. The liberal school, as a supportive element for our analysis, enhances our comprehension by highlighting the importance of economic interdependence and institutional cooperation in this partnership, offering valuable insights. The U.S.-Greece alliance in the contemporary global landscape is focused on security concerns, economic interdependence, and institutional collaboration.

When the U.S.-Greece alliance is viewed through the liberal lens, it is made clear that economic interdependence plays a crucial role in its reinforcement. Trade and investment have become vital aspects of the developing economic relationship between the U.S. and Greece. The economic benefits of this interdependence are significant, with both countries gaining access to new markets and resources. Recent statistics underline the growing economic ties between the two nations. In 2011, U.S. exports to Greece totaled approximately \$1.1 billion, while imports

⁴¹ Ioannis N. Grigoriadis (2020), “The Eastern Mediterranean as an Emerging Crisis Zone: Greece and Cyprus in a Volatile Regional Environment”, *Eastern Mediterranean in Uncharted Waters: Perspectives on Emerging Geopolitical Realities*, Ankara Konrad Adenauer Stiftung (KAS4Security), p. 1.

⁴² Ioannis Th. Mazis & Markos I. Troulis (2020), “Israeli–Greek Common Security Concerns: On the Deterrence of Turkey’s Adventurism”, *Israel Journal of Foreign Affairs*, Vol. 14, no: 3, pp. 447-456.

⁴³ Ioannis N. Grigoriadis & Gerasimos Tsourapas (2024), “Understanding Greece’s New Foreign Policy towards the Arab World: Instrumentalisation, Balancing, and Emerging Opportunities”, *Mediterranean Politics*, Vol. 29, no: 3, pp. 307-330.

from Greece amounted to about \$798 million. By 2023, U.S. exports to Greece had increased to roughly \$1.75 billion, and imports had risen to around \$2.06 billion.⁴⁴ This economic interdependence favors a sense of mutual benefit and discourages actions that might jeopardize the financial well-being of either nation.

The liberal perspective also underscores the role of international institutions in fostering cooperation and addressing everyday challenges. A prime example is the U.S.'s support for Greece during the Greek debt crisis, channeled through institutions like the International Monetary Fund (IMF). The IMF, as a global financial institution, provided financial assistance to Greece in the form of loans and debt restructuring programs. While this support was met with debate, it nevertheless serves as proof of the role that international cooperation has in mitigating economic crises and maintaining global financial stability.⁴⁵

The U.S.-Greece partnership flourishes within the broader contexts of NATO and the European Union. These organizations provide platforms for collaborative problem-solving and action across crucial areas like security and economic progress. Notably, NATO membership has played a pivotal role in strengthening the U.S.-Greece alliance. It has created a robust institutional structure that has facilitated the growth and development of this partnership.⁴⁶ The mutual commitment to collective defense and security principles, as enshrined in the NATO framework, has further solidified the ties binding Greece, the U.S., and their regional allies together. The U.S. Congress has acknowledged Greece's vital role as "*a reliable NATO ally which promotes security and stability in the Eastern Mediterranean*".⁴⁷

⁴⁴ U.S. Census Bureau (2024), "International Trade", Date of Accession: 10.05.2024 from <https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c4840.html>.

⁴⁵ Markus K. Brunnermeier & Harold James & Jean-Pierre Landau (2016), *The Euro and the Battle of Ideas*, Princeton and Oxford: Princeton University Press.

⁴⁶ Aristotle Tziampiris (2015), *The Emergence of Israeli-Greek Cooperation*; Aristotle Tziampiris (2021), "Greek Foreign Policy in the New Eastern Mediterranean".

⁴⁷ Foreign Relations Committee (2021), "Menendez, Rubio Introduce US-Greece Defense And...", 09.06.2021, Date of Accession: 10.05.2024 <https://www.foreign.senate.gov/press/dem/release/menendez-rubio-introduce-us-greece-defense-and-interparliamentary-partnership-act-of-2021>.

Furthermore, Greece's participation in both NATO and the European Union is a testament to its shared dedication to democratic principles, legal fairness, and human rights.⁴⁸ This shared commitment paves the way for multidimensional cooperation, ultimately reinforcing its bond with the United States. A clear example of this is the U.S.'s recent upgrade of strategic facilities in Alexandroupolis or Alexandroupoli (Dedeğaç). The increased U.S. presence near the Greece-Türkiye border underscores the strategic partnership between the United States and Greece, which has flourished within NATO in the past decade. This development has raised concerns in Ankara, which feels overlooked and sidelined by two of its NATO allies. Türkiye claims the U.S. is engaging in military actions that exclude Türkiye and do not consider its national interests.⁴⁹ Recent analyses show that the transformation of Alexandroupolis, a formerly quiet Greek port, into a significant U.S. military logistics hub, is closely linked to the ongoing geopolitical shifts resulting from the U.S.-Russia dynamic and the conflict in Ukraine.⁵⁰ The evolving dynamics surrounding Alexandroupolis, particularly its transformation into a vital trade hub that may offer an alternative supply route to the Black Sea, reflect the broader context of a deepening U.S.-Greece partnership. Undoubtedly, this strengthened alliance allows the United States to reduce its reliance on Türkiye. However, it also raises concerns about the potential impact on Türkiye's regional strategic position.

Since joining the European Union, Greece's connection with the United States has undergone a profound shift. The shared values that form the foundation of EU-U.S. relations have created a strong framework for Greek-American cooperation. Greece's enhanced international stature as an EU member creates a favorable environment for fostering closer ties with the United States, further strengthening this alignment. Greece's membership in the EU has not only given the country a renewed international identity but also a foreign policy agenda that frequently coincides with that of the U.S. and its Western allies. The convergence of interests between

⁴⁸ Alexandra Shea (2023), "Alexandroupoli Port Continues Growth from US and NATO Presence", DVIDS, 18.05.2023, Date of Accession: 20.05.2024 from <https://www.dvidshub.net/news/445098/alexandroupoli-port-continues-growth-us-and-nato-presence>.

⁴⁹ *Greek City Times* (2022), "Turkish Analyst: US Base In Alexandroupolis Wants To Prevent Our 'Ability To Act' On The Evros", 15.11.2022, Date of Accession: 20.05.2024 from <https://greekcitytimes.com/2022/11/15/turkish-analyst-alexandroupolis/>.

⁵⁰ Niki Kitsantonis & Anatoly Kurmanaev (2022), "Sleepy Greek Port Becomes US Arms Hub, as Ukraine War Reshapes Region", *The New York Times*, 18.08.2022, Date of Accession: 20.05.2024 from <https://www.nytimes.com/2022/08/18/world/europe/greece-port-russia-ukraine-weapons.html>.

Greece and the U.S. enables them to engage based on shared values and objectives, fostering a stronger and more diverse bilateral relationship.⁵¹

3.3. The Constructivist Lens: Shared Values and Identities in U.S.-Greece Relations

When analyzing the strengthening bonds between the U.S. and Greece, it is crucial to consider the role of Constructivism, in addition to Realism and Liberalism. The constructivist theory, which emphasizes the significance of norms, identities, and shared values in shaping international relations, is particularly relevant in the context of U.S.-Greece relations. This theory suggests that the actions of states are not solely determined by material factors, such as military power or economic resources, but are also influenced by shared beliefs, norms, and identities. These elements play a vital role in the development of the U.S.-Greece relationship.

Despite the changing political landscapes in Washington and Athens, the enduring alliance between the U.S. and Greece has remained unwavering. From SYRIZA's ascent to power in Greece through Donald Trump's presidency and into President Joe Biden's administration, the two nations have consistently upheld their shared principles, demonstrating the resilience of their relationship.

In 2015, SYRIZA's rise to power sparked concerns about Greece's ties to Euro-Atlantic institutions and the potential alignment with non-Western nations. However, these fears were dispelled when Greece surprised everyone by agreeing to a new Eurozone bailout the following summer.⁵² The shared liberal conceptual approach to foreign policy during this period, bolstered by mutual recognition of the escalating challenges in the Eastern Mediterranean and the need for enhanced collaboration, marked a significant shift in Greek foreign policy. The Greek Prime Minister's public praise of President Trump for their shared values signaled a transition from

⁵¹ Spyros Economides (2005), "The Europeanisation of Greek Foreign Policy", *West European Politics*, Vol. 28, no: 2, pp. 471-491.

⁵² Angelos Chrysosogelos (2017), "Populism in Foreign Policy", in *Oxford Research Encyclopedia of Politics*, Oxford University Press; Angelos Chrysosogelos (2017), "The People in the 'Here and Now': Populism, Modernization and the State in Greece", *International Political Science Review*, Vol. 38, no: 4, pp. 473-487; Angelos Chrysosogelos (2021), "The Dog That Barked but Did Not Bite: Greek Foreign Policy under the Populist Coalition of SYRIZA-Independent Greeks, 2015-2019", *Comparative European Politics*, Vol. 19, no: 6, pp. 722-738.

populism to Realism.⁵³ Moving forward to 2022, President Joe Biden's recent statement further solidifies the shared worldview that underpins the U.S.-Greece alliance.⁵⁴

In addition, the constructivist approach underscores the significance of identity in determining how states behave and interact with one another. Greece's historical legacy as the birthplace of democracy aligns with the United States' self-identity as a defender of democratic principles. This shared historical narrative not only strengthens the bond between the two nations but also lays the groundwork for their strategic partnership. As U.S. President Biden emphasizes, "*The concept of democracy originated in ancient Greece, where prominent thinkers articulated the notion of 'We the People'. The citizens of Greece and the United States did not simply inherit democracy; rather, they must actively defend and champion it.*"⁵⁵

When examining the constructivist approach to U.S.-Greece's cooperation, one crucial factor is their shared worldview, which shapes their perspectives and interactions. Over the years, the White House has been home to three different administrations. The Democratic Party saw two members, Barack Obama and Joe Biden, take office, while Donald Trump represented the Republican Party. Despite their different approaches, Washington actively sought cooperation from Greece in various areas. Throughout this period, the Greek government has seen a back-and-forth between two political powers; the leftist party SYRIZA and the conservative party New Democracy (ND). Despite their opposing ideologies, both parties have come together in their liberal interpretation of the international order, resulting in a more substantial alignment

⁵³ Kevin Liptak (2017), "Greece's Alexis Tsipras Praises Trump over 'Common Values'", *CNN*, 17.10.2017, Date of Accession: 20.05.2024 from <https://www.cnn.com/2017/10/17/politics/president-donald-trump-alexis-tsipras-greece-evil/index.html>.

⁵⁴ The White House (2022), "Remarks By President Biden, First Lady Jill Biden, and Prime Minister Mitsotakis Of Greece at a Reception Honoring Greek American Relations | The White House", 16.05.2022, Date of Accession: 20.05.2024 from <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2022/05/16/remarks-by-president-biden-first-lady-jill-biden-and-prime-minister-mitsotakis-of-greece-at-a-reception-honoring-greek-american-relations/>.

⁵⁵ The White House (2024), "Remarks by President Biden at Greek Independence Day Reception | The White House", 04.04.2024, Date of Accession: 20.05.2024 <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2024/04/04/remarks-by-president-biden-at-greek-independence-day-reception-2/>.

with Washington. In terms of the economy, the Greek administrations have adopted a neoliberal approach that mirrors the economic policies of their American counterparts.⁵⁶

Conclusion: A Framework for Analyzing an Enduring Legacy, the Primacy of Realism

The alliance between the United States and Greece in the 21st century is a robust and enduring relationship, shaped by various historical, cultural, and geopolitical factors. Examining this partnership through the lenses of Realism, Liberalism, and Constructivism reveals the interplay of multiple forces that have contributed to its enduring strength and resilience.

Shared democratic values and membership in organizations like NATO and the European Union not only form a solid foundation for the U.S.-Greece relationship but also create a strong sense of unity and common purpose. The historical significance of Greek democracy resonates strongly within the American narrative, further strengthening this sense of shared identity. Moreover, economic ties and cooperation within international institutions highlight the role of liberal principles in fostering collaboration between the two nations.

However, the realist perspective gains prominence as the Eastern Mediterranean region becomes increasingly strategically significant, especially considering the assertive actions of Russia and Türkiye. The security dilemma, a cornerstone of Realism, compels both the United States and Greece to reinforce their alliance in response to mutual threats. Greece's strategic position and increasing military capabilities make it an essential ally for the U.S. in projecting power and safeguarding its interests in this volatile region. The upgrading of U.S. Army bases in Greece and the escalation of joint military exercises are recent developments that emphasize the alliance's Realism and the U.S.'s strategic reliance on this partnership.

While shared values and institutional cooperation undeniably contribute to the partnership's durability, the alignment of security interests, shaped by regional power dynamics and geopolitical concerns, ultimately steers the alliance's strategic course. Thus, while acknowledging the influence of liberal and constructivist elements, Realism, focusing on power

⁵⁶ Leonidas K. Cheliotis & Sappho Xenakis (2021), "What's Left? Political Orientation, Economic Conditions and Incarceration in Greece under Syriza-Led Government", *European Journal of Criminology*, Vol. 18, no: 1, pp. 74-100; Yiannis Mylonas (2020), "Crisis, Authoritarian Neoliberalism, and the Return of 'New Democracy' to Power in Greece", *Stasis*, Vol. 10, no: 2, pp. 181-208.

politics and national interest, provides the most comprehensive framework for understanding the key drivers of the U.S.-Greece partnership in the current era.

Future research is crucial to understand how the interplay between these theoretical frameworks may shift as the regional security landscape evolves and new global challenges arise. Grasping the interaction of these forces will be essential for accurately gauging the future path of the U.S.-Greece alliance and its impact on regional and global stability. This analysis is indispensable in the dynamic field of International Relations, mainly because the U.S.-Greece alliance is pivotal in shaping the broader landscape of global stability.

BIBLIOGRAPHY

- Adler, Emanuel (1997), “Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics”, *European Journal of International Relations*, Vol. 3, no: 3, pp. 319-363.
- Al Sharq Strategic Research (2020), “The Eastern Mediterranean Crisis: Scenarios and Implications”, 20.12.2020, Date of Accession: 10.05.2024 from <https://research.sharqforum.org/2020/12/18/eastern-mediterranean-crisis/>.
- Altunışık, Meliha Benli (2013), “The Middle East in Turkey-USA Relations: Managing the Alliance”, *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Vol. 15, no: 2, pp. 157-173
- Bakhshandeh, Ehsan & Yeganeh, Yasaman (2023), “Geopolitical Transformation in Eastern Mediterranean; Restructuring Role of Greece and the Impact of Abraham Accord”, *International Studies*, Vol. 60, no: 2, pp. 231-249.
- Brewer, David (2016), *Greece, the Decade of War: Occupation, Resistance and Civil War*, London & New York: I.B. Tauris, pp. 261-271.
- Brunnermeier, Markus K. & James, Harold & Landau, Jean-Pierre (2016), *The Euro and the Battle of Ideas*, Princeton and Oxford: Princeton University Press.
- Cheliotis, Leonidas K. & Xenakis, Sappho (2021), “What’s Left? Political Orientation, Economic Conditions and Incarceration in Greece under Syriza-Led Government”, *European Journal of Criminology*, Vol. 18, no: 1, pp. 74-100
- Chrysosgelos, Angelos (2017), “Populism in Foreign Policy”, in *Oxford Research Encyclopedia of Politics*, Oxford University Press.
- Chrysosgelos, Angelos (2017), “The People in the ‘Here and Now’: Populism, Modernization and the State in Greece”, *International Political Science Review*, Vol. 38, no: 4, pp. 473-487
- Chrysosgelos, Angelos (2021), “The Dog That Barked but Did Not Bite: Greek Foreign Policy under the Populist Coalition of SYRIZA-Independent Greeks, 2015–2019”, *Comparative European Politics*, Vol. 19, no: 6, pp. 722-738.
- Clymer, Kenton (2003), “Jimmy Carter, Human Rights, and Cambodia”, *Diplomatic History*, Vol. 27, no: 2, pp. 245-278.

- Couloumbis, Theodore A. (1983), *The United States, Greece, and Turkey: The Troubled Triangle*, New York, N.Y: Praeger
- Economides, Spyros (2005), “The Europeanisation of Greek Foreign Policy”, *West European Politics*, Vol. 28, no: 2, pp. 471-491.
- Finnemore, Martha (1996), *National Interests in International Society*, *Cornell Studies in Political Economy*, Ithaca, N.Y: Cornell University Press.
- Foreign Relations Committee (2021), “Menendez, Rubio Introduce US-Greece Defense And...”, 09.06.2021, Date of Accession: 10.05.2024
<https://www.foreign.senate.gov/press/dem/release/menendez-rubio-introduce-us-greece-defense-and-interparliamentary-partnership-act-of-2021>.
- Goren, Nimrod & Asseburg, Muriel & Dokos, Thanos & Eiran, Ehud & Mitchell, Gabriel & Tsakonas, Panayotis (2018), “The Eastern Mediterranean: New Dynamics and Potential for Cooperation”, EuroMeSCo Joint Policy Study, European Institute of the Mediterranean (IEMed), March 2018, Date of Accession: 10.05.2024 from <https://www.euromesco.net/publication/the-eastern-mediterranean-new-dynamics-and-potential-for-cooperation/>.
- *Greek City Times* (2022), “Turkish Analyst: US Base In Alexandroupolis Wants To Prevent Our ‘Ability To Act’ On The Evros”, 15.11.2022, Date of Accession: 20.05.2024 from <https://greekcitytimes.com/2022/11/15/turkish-analyst-alexandroupolis/>.
- Grigoriadis, Ioannis N. (2020), “The Eastern Mediterranean as an Emerging Crisis Zone: Greece and Cyprus in a Volatile Regional Environment”, *Eastern Mediterranean in Unchartered Waters: Perspectives on Emerging Geopolitical Realities*, Ankara Konrad Adenauer Stiftung (KAS4Security).
- Grigoriadis, Ioannis N. & Tsurapas, Gerasimos (2024), “Understanding Greece’s New Foreign Policy towards the Arab World: Instrumentalisation, Balancing, and Emerging Opportunities”, *Mediterranean Politics*, Vol. 29, no: 3, pp. 307-330.
- Hitchcock, William I. (2008), *The Bitter Road to Freedom: The Human Cost of Allied Victory in World War II Europe*, Simon and Schuster.

- Huliaras, Asteris & Tsardanidis, Charalambos (2006), “(Mis)Understanding the Balkans: Greek Geopolitical Codes of the Post-Communist Era”, *Geopolitics*, Vol. 11, no: 3, pp. 465-483.
- Iatrides, John O. (1987), “Perceptions of Soviet Involvement in the Greek Civil War 1945-1949”, in (eds. by Lars Bærentzen & John O Iatrides & Ole Langwitz Smith) *Studies in the History of the Greek Civil War, 1945-1949*, Copenhagen: Museum Tusulanum Press, pp. 225-248.
- Ioakimidis, Panagiotis C. (2019), “The Europeanisation of Greece’s Foreign Policy: Progress and Problems”, in (eds. by Achilleas Mitsos & Elias Mossialos) *Contemporary Greece and Europe*, Oxon & New York: Taylor & Francis.
- Javaid, Umbreen & Waheed, Punjab Meer (2016), “China’s Foreign Policy in the Middle East”, *Journal of South Asian Studies*, Vol. 31, no: 2, pp. 321-331.
- Karamouzi, Eirini (2014), *Greece, the EEC and the Cold War, 1974-1979: The Second Enlargement*, Palgrave Macmillan.
- Karbuz, Sohbət (2014), “EU-Turkey Energy Cooperation: Challenges and Opportunities”, IAI Working Papers.
- Kariotis, Theodore C. (1992), *The Greek Socialist Experiment: Papandreou’s Greece 1981-1989*, Pella Pub Co.
- Kassimeris, Christos (2010), *Greece and the American Embrace: Greek Foreign Policy Towards Turkey, the US and the Western Alliance*, London & New York: Tauris Academic Publishers.
- Kassimeris, George (2001), *Europe’s Last Red Terrorists: The Revolutionary Organization 17 November*, New York: New York University Press.
- Keohane, Robert Owen & Nye, Joseph S. (1977), *Power and Interdependence: World Politics in Transition*, Little, Brown.
- Keyman, E. Fuat (2016), “Turkish Foreign Policy in the Post-Arab Spring Era: From Proactive to Buffer State”, *Third World Quarterly*, Vol. 37, no: 12, pp. 2274-2287.
- Kitroeff, Alexander (2011), “Greece and the US during the Cold War”, *Diplomatic History*, Vol. 35, no: 5, November 2011, pp. 929-932.

- Kitsantonis, Niki & Kurmanaev, Anatoly (2022), “Sleepy Greek Port Becomes US Arms Hub, as Ukraine War Reshapes Region”, *The New York Times*, 18.08.2022, Date of Accession: 20.05.2024 from <https://www.nytimes.com/2022/08/18/world/europe/greece-port-russia-ukraine-weapons.html>.
- Klapsis, Antonis (2022), “The Greek Transition to Democracy”, in (eds. by ed. Antonios V. Klapsis et al.) *The Greek Junta and the International System: A Case Study of Southern European Dictatorships, 1967-74*, London & New York: Routledge/Taylor & Francis Group.
- Kofos, Evangelos (2005), “Athens – Skopje: An Uneasy Symbiosis”, ΕΛΙΑΜΕΠ, Athens, 30.09.2005, Date of Accession: 10.05.2024 from <https://www.eliamep.gr/en/publication/athens-skopje-an-uneasy-symbiosis/>.
- Korma, Lena (2017), “The Historiography of the Greek Diaspora and Migration in the Twentieth Century”, *Historiein*, Vol. 16, no: 1-2, pp. 47-73.
- Kubicek, Paul (2023), *Theoretical Approaches to Turkish Foreign Policy*, London: Routledge, 2023.
- Liptak, Kevin (2017), “Greece’s Alexis Tsipras Praises Trump over ‘Common Values’”, *CNN*, 17.10.2017, Date of Accession: 20.05.2024 from <https://www.cnn.com/2017/10/17/politics/president-donald-trump-alexis-tsipras-greece-evil/index.html>.
- Litsas, Spyridon N. (2020), “The US in the Eastern Mediterranean: Historical and Political Considerations”, in *US Foreign Policy in the Eastern Mediterranean*, Cham: Springer International Publishing, pp. 41-101.
- Makovsky, Alan (2020), “Problematic Prospects for US-Turkish Ties in the Biden Era Human Rights, Sanctions Likely among Early Tests”, SWP Comment.
- Mazis, Ioannis Th. & Troulis, Markos I. (2020), “Israeli–Greek Common Security Concerns: On the Deterrence of Turkey’s Adventurism”, *Israel Journal of Foreign Affairs*, Vol. 14, no: 3, pp. 447-456.

- Mikelis, Kyriakos (2015), “Realist Stronghold in the Land of Thucydides? Appraising and Resisting a Realist Tradition in Greece”, *European Quarterly of Political Attitudes and Mentalities*, Vol. 4, no: 4, pp. 15-32.
- Miller, James Edward (2009), *The United States and the Making of Modern Greece: History and Power, 1950-1974*, Chapel Hill (N. C.): University of North Carolina Press.
- Mylonas, Yiannis (2020), “Crisis, Authoritarian Neoliberalism, and the Return of ‘New Democracy’ to Power in Greece”, *Stasis*, Vol. 10, no: 2, pp. 181-208.
- Ogunbanjo, M. Bimbo (2020), “Realism and Liberalism: How Relevant Are They for Explaining or Understanding the Globalization of World Politics?”, *NIU Journal of Humanities*, Vol. 5, no: 2, pp. 105-125.
- Öniş, Ziya (2014), “Turkey and the Arab Revolutions: Boundaries of Regional Power Influence in a Turbulent Middle East”, *Mediterranean Politics*, Vol. 19, no: 2, pp. 203-219.
- Rizas, Sotiris (2009), “Managing a Conflict between Allies: United States Policy towards Greece and Turkey in Relation to the Aegean Dispute, 1974-76”, *Cold War History*, Vol. 9, no: 3, pp. 367-387.
- Schweller, Randall L. (1994), “Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In”, *International Security*, Vol. 19, no: 1, pp. 72-107.
- Seeberg, Peter (2015), “Guest Editor’s Introduction: An Arab World in Transition, Political Changes and Theoretical Discussions in a Post-‘Arab Spring’ Scenario”, *Middle East Critique*, Vol. 24, no: 1, pp. 1-7.
- Shea, Alexandra (2023), “Alexandroupoli Port Continues Growth from US and NATO Presence”, DVIDS, 18.05.2023, Date of Accession: 20.05.2024 from <https://www.dvidshub.net/news/445098/alexandroupoli-port-continues-growth-us-and-nato-presence>.
- Sokou, Katerina (2023), “Αξιοποιώντας Το Ιστορικό Υψηλό Των Ελληνοαμερικανικών Σχέσεων”, Athens, 26.09.2023, Date of Accession: 10.05.2024 from <https://www.eliamep.gr/publication/αξιοποιώντας-το-υψηλό-ιστορικό-των-ελ/>.

- Stein, Aaron (2014), *Turkey's New Foreign Policy: Davutoglu, the AKP and the Pursuit of Regional Order*, Abingdon: Taylor & Francis.
- Stergiou, Andreas (2017), "Russia's Energy and Defense Strategy in the Eastern Mediterranean", *Economics World*, Vol. 5, no: 2, pp. 101-119.
- The White House (2022), "Remarks By President Biden, First Lady Jill Biden, and Prime Minister Mitsotakis Of Greece at a Reception Honoring Greek American Relations | The White House", 16.05.2022, Date of Accession: 20.05.2024 from <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2022/05/16/remarks-by-president-biden-first-lady-jill-biden-and-prime-minister-mitsotakis-of-greece-at-a-reception-honoring-greek-american-relations/>.
- The White House (2024), "Remarks by President Biden at Greek Independence Day Reception | The White House", 04.04.2024, Date of Accession: 20.05.2024 <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2024/04/04/remarks-by-president-biden-at-greek-independence-day-reception-2/>.
- Tziampiris, Aristotle (2015), *The Emergence of Israeli-Greek Cooperation*, Cham: Springer International Publishing.
- Tziampiris, Aristotle (2021), "Greek Foreign Policy in the New Eastern Mediterranean", in (eds. by Aristotle Tziampiris & Foteini Asderaki) *The New Eastern Mediterranean Transformed*, Cham: Springer International Publishing, pp. 1-29.
- Tziarras, Zenonas (2023), "Drivers of Crisis in the Greek-Turkish Protracted Conflict: A Neoclassical Realist Reading", *Southeast European and Black Sea Studies*, 05.08.2023, Date of Accession: 01.08.2024 from <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14683857.2023.2243699>.
- U.S. Census Bureau (2024), "International Trade", Date of Accession: 10.05.2024 from <https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c4840.html>.
- U.S. Department of State (2019), "US-Greece Mutual Defense Cooperation Agreement", Date of Accession: 10.05.2024 from <https://www.state.gov/u-s-greece-mutual-defense-cooperation-agreement/>.

- Waltz, Kenneth N. (2010), *Theory of International Politics*, Long Grove, Ill: Waveland Press,
- Wendt, Alexander (1999), *Social Theory of International Politics*, *Cambridge Studies in International Relations*, Cambridge, UK & New York: Cambridge University Press.
- Λαζάκης, Χριστόφορος Θ (2022), *Η Πορεία Της Ελλάδας. Από Την Εποχή Τον Εμφυλίου Πολέμου Ως Την Εποχή Της Παγκοσμιοποίησης*, Αθήνα : Κορφή.
- Ραϋμάνδος, Αλβανός (2022), *Ο Ελληνικός Εμφύλιος. Μνήμες Σε Πόλεμος Και Σύγχρονες Πολιτικές Ταυτότητες*, Αθήνα: Επίκεντρο.

2009-2017 YILLARI ARASINDA ABD’NİN SURIYE KRİZİNE İNSANİ MÜDAHALE BAĞLAMINDA BAKIŞI: İNGİLİZ OKULU PERSPEKTİFİ¹

Serdar ÇUKUR²

Özet: Bu çalışmanın temel amacı, 2009-2017 yılları arasında İngiliz Okulu perspektifinden insani müdahale bağlamında ABD’nin Suriye politikasını sorgulamaktır. Bu çalışmanın temel savına göre, 2011-2017 yılları arasında, ABD, Suriye’de yaşanan insani krize müdahale etmeye çalışmıştır. Bu çalışmanın hazırlanmasında ulusal ve uluslararası literatürdeki eserlerden faydalanılmıştır. Bu çalışmada ulaşılan bazı sonuçları şu şekilde sıralamak mümkündür. Birincisi, insani müdahaleye dair birçok tanımın olduğu görülmüştür. Ayrıca insani müdahalenin yaklaşık 300 yıllık bir tarihi vardır. İkincisi, İngiliz Okulu ekolü, 1960’lı yıllardan sonra ortaya çıkmış ve gelişme göstermiştir. Bu süreçte Okul’un muhtevasında birbirleriyle bağlantılı devlet, uluslararası toplum, güvenlik ve müdahale gibi terimlerin olduğu görülmüştür. Sonuncusu, 2009-2017 yılları arasında, ABD, Suriye krizine müdahale edilmesine yönelik bir politika izlemiştir. Tüm bunların yanı sıra, bu çalışma üç bölüm üzerinden kurgulanmıştır. Birinci bölümde, insani müdahale hakkında bazı değerlendirmeler üzerinde durulacaktır. İkinci bölümde, İngiliz Okulu hakkında tarihinden temsilcilerine ve temel varsayımlarına, bazı temel kavramlarından insani müdahaleye bakışına kadar çeşitli bilgilere yer verilecektir. Sonuncu bölümde ise, ilk olarak, Suriye’nin kısa tarihi üzerinde durulacaktır. Ardından ise, ABD-Suriye ilişkilerinin kısa tarihine ve 2009-2017 yılları arasında ABD’nin Suriye politikasına değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: *İnsani Müdahale, İngiliz Okulu, Suriye Krizi, ABD.*

Article Category: International Relations

Date of Submission: 18.07.2024

Date of Acceptance: 02.09.2024

¹ Bu çalışma, 2019’da Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Tezli Yüksek Lisans programı sırasında hazırlanan ve kabul edilen “İngiliz Okulu Perspektifinden Suriye İç Savaşı’nda İnsani Müdahale ve Koruma Sorumluluğu Tartışmaları” başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

² Doktora öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler bölümü.

Email: serdarcukur5@gmail.com.

ORCID: 0000-0003-1394-0934.

**THE U.S. VIEW OF THE SYRIAN CRISIS IN THE CONTEXT OF
HUMANITARIAN INTERVENTION BETWEEN 2009-2017: ENGLISH SCHOOL
PERSPECTIVE**

Abstract: The main purpose of this study is to question the United States (U.S.) policy towards Syria between 2009-2017 in the context of humanitarian intervention from the perspective of the English School. The main argument of this study is that the U.S. tried to intervene in the humanitarian crisis in Syria between 2011-2017. In the preparation of this study, works in national and international literature were utilized. Some of the conclusions reached in this study can be listed as follows. Firstly, it has been observed that there are many definitions of humanitarian intervention. In addition, humanitarian intervention has a history of approximately 300 years. Secondly, the English School emerged and developed after the 1960s. In this process, it has been observed that the content of the School includes interrelated terms such as state, international community, security, and intervention. Lastly, between 2009 and 2017, the U.S. pursued an intervention policy in the Syrian crisis. In addition to all these, this study is structured in three sections. In the first part, some evaluations of humanitarian intervention will be emphasized. In the second part, various information about the English School, from its history to its representatives and basic assumptions as well as some of its basic concepts to its view on humanitarian intervention, will be given. In the last section, the short history of Syria will be emphasized. Then, a brief history of U.S.-Syria relations and U.S. policy towards Syria between 2009 and 2017 will be discussed.

Keywords: *Humanitarian Intervention, English School, Syrian Crisis, United States.*

Giriş

Bu çalışma, 2009-2017 yılları arasında, Barack Obama'nın Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanlığı döneminde, Washington'ın 2011-2017 döneminde Suriye'de yaşanan insani krize yönelik olarak nasıl bir politika izlediği hususunu İngiliz Okulu perspektifinden analiz etme amacıyla yazılmıştır. Bu bağlamda, çalışma, dört temel savı ileri sürmektedir. Bunlardan birincisi, tarihsel kökleri çok derin olmamasına rağmen, insani müdahalenin çok farklı yorumlarının olduğu görülmüştür. İkincisi, İngiliz Okulu'nun ortaya çıkması ve gelişmesi daha çok son 60 yılda olmuştur. Bu dönemde, Okul'un devlet, uluslararası toplum, güvenlik ve müdahale gibi birbirine yakın veya bağlantılı terimlerle alakalı vurguların ele alındığı görülmüştür. Üçüncüsü, 2011'den başlayarak Suriye'de yaşanan insani felaket, bölgede derin izler bırakmıştır. Sonuncusu ise, 1945'ten sonra ABD ile Suriye arasında gelişen ilişkiler genel itibariyle 2011'e kadar sorunlu bir şekilde devam etmiştir. 2011 sonrasında da ABD'nin Suriye'de yaşanan insani fekatlerin sona erdirilmesi açısından bölgeye yaklaşımı İngiliz Okulu bünyesindeki Dayanımcıların görüşlerine yakın bir görüşsel ve eylemsel çizgide gelişmiştir.

Bu çalışmada, 2009-2017 yılları arasında ABD'nin Suriye krizine insani müdahale yaklaşımı temelinde nasıl bir politika izlediği tartışılacaktır. Bu tartışmanın özünde, ABD'nin Suriye ile olan ilişkilerinin geçmişten günümüze kadar bazı faktörler temelinde sorunlu olması yatmaktadır. Öte yandan, 2011 sonrasında ABD'nin ulusal çıkarları bağlamında Suriye'de yaşanan insani krizi politik bir manevra alanı olarak kullandığı görülmüştür.

Tüm bunlar temelinde, çalışma, üç bölüm üzerine inşa edilmiştir. Birinci bölümde, insani müdahale hakkında bazı değerlendirmeler üzerinde durulacaktır. İkinci bölümde, İngiliz Okulu hakkında tarihinden temsilcilerine ve temel varsayımlarına, bazı temel kavramlarından insani müdahaleye bakışına kadar çeşitli bilgilere yer verilecektir. Sonuncu bölümde ise, ilk olarak, Suriye'nin kısa tarihi üzerinde durulacaktır. Ardından ise, ABD-Suriye ilişkilerinin kısa tarihine ve 2009-2017 yılları arasında ABD'nin Suriye politikasına değinilecektir.

1. İnsani Müdahale Hakkında Bazı Bilgiler

İnsani müdahale kavramının tanımlanmasında birçok tanım yapıldığı görülmüştür. Birincisi, Naim Demirel'e göre, insani müdahale, *“bir ülkedeki ağır insan hakları ihlallerini ortadan kaldırmak için sivil halkı korumak amacıyla, diğer devlet ya da devletlerce ya da uluslararası örgütlerce kuvvet kullanılması ya da kuvvet kullanma tehdidi yapılması suretiyle yapılan*

müdahaledir”.³ Diğeri, Gökhan Çapar’a göre, “*insani müdahale, insani nedenlerle, bir diktatörü, devirmek, büyük çapta insan hakları ihlallerine son vermek veya dış topraklardaki vatandaşlarını korumak için askeri müdahale de dahil olmak üzere herhangi bir müdahale türünü içeren bir anlam taşımaktadır*”.⁴ Üçüncüsü, insani müdahale, “*ciddi boyutlara ulaşan insani acıları durdurmak amacıyla bir ya da daha çok dış devletin, başka bir devletin işlerine askeri müdahalede ya da tehdidinde bulunmasıdır*”.⁵ Sonuncusu ise, Sercan Reçber’e göre, insani müdahale, “*bir devlet, devletler grubu veya uluslararası organizasyon tarafından; kendi uyrukluğu dışındaki kişilerin temel insan haklarına yönelik yoğun, kapsamlı, sistematik ihlallerin ve kitlesel ölümlerin önlenmesi, durdurulması ve sonlandırılması amacıyla herhangi bir devletten izin alınmaksızın bu tür eylemlerden sorumlu devlet ya da devletlerce yönelik silahlı kuvvet kullanılmasıdır*.”⁶

İnsani müdahalenin izah edilmesinde farklı tanımlamalar yapıldığı görülmektedir. Bu tanımların özünde ise terimin muhtevasında gizlediği tarihin etkisi olduğu belirtmek mümkündür. Avrupa’nın egemen devletleri, egemenliğindeki bölgelerde etkinliklerini hissettirmek mânâsında diplomasiyi bir araç olarak kullanmışlardır. Öyle ki, bu devletlerin egemenlikleri dışındaki bölgelerde dinsel azınlığın korunması nazarında diplomasi içerisinde insani müdahaleyi bir araç olarak kullandıkları görülmüştür.⁷ Bu açıklama, 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması’nın hükümleri, 1792 Yaş Antlaşması, 1856’da Fransa ve İngiltere gibi devletlerin İki Sicilya Krallığı müdahalesi, 1866’daki Girit müdahalesi ve 1877’deki Bulgaristan müdahalesi gibi çeşitli müdahale örnekleri üzerinden desteklenebilir.⁸ Bu örnekler üzerinden, insani müdahalenin, geleneksel olarak, devletler tarafından bir teamül şeklinde kullanıldığı görülmüştür.

Ancak bu durum, ABD ve Sovyetler Birliği gibi ülkelerin de içerisinde bulunduğu birçok devletin 1945’te Birleşmiş Milletler (BM) Antlaşması’nı imzalamaları neticesinde sona ermiştir. BM Antlaşması’nın maddeleri incelendiğinde, devletlerin kuvvet kullanmasını yasaklayan ifadelere yer verilmiş olmasına rağmen, insani müdahale gibi tartışmalar Soğuk Savaş döneminde de sürmüştür. Bu dönemde, insani müdahale özelindeki tartışmalarda

³ Naim Demirel (2013), “Uluslararası Hukukta İnsani Müdahale ve Hukuki Meşruiyet Sorunu”, *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, Sayı: 1, s. 153.

⁴ Gökhan Çapar (2006), “NATO’nun Kosova’ya Müdahalesinin Birleşmiş Milletler Kurucu Andlaşması Açısından Analizi”, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, Türkiye, s. 79.

⁵ William A. Boettcher (2004), “Military Intervention Decisions Regarding Humanitarian Crises: Framing Induced Rick Behavior”, *Journal of Conflict Resolution*, Cilt 48, Sayı: 3, s. 332.

⁶ Sercan Reçber (2016), *İnsancıl Müdahale ve Koruma Sorumluluğu*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, s. 67.

⁷ A.g.e., ss. 19-20.

⁸ Robert Klob (2003), “Note On Humanitarian Intervention”, *International Review of The Red Cross*, Cilt 85, Sayı: 849, ss. 122-123.

Bernard Kouchner tarafından dile getirilen “*çağdaş insani müdahale*” yaklaşımına da rastlanılmıştır. Kouchner, 1967’de Nijerya’da Igbo azınlığına yapılan katliamı yakından görmüştür. Bu olay, Kouchner’in Fransa’ya geri dönmesi sonrasında “*müdahale hakkı*” için çeşitli kampanyalar yapmasına temel olmuştur. Olay, aynı zamanda, Michael Reisman ve Myres S. McDougal tarafından kaleme alınan “Humanitarian Intervention to Protect on the Ibos” isimli eserin de ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu eserle birlikte, Uluslararası Hukuk Derneği’nin hazırladığı raporda yer verilen kriterler üzerinden BM Güvenlik Konseyi’nin de insani müdahaleye meşruiyet sağlamasına çalışılmıştır. Ancak dönemin siyasi zihniyetinin bu duruma engel olduğu görülmüştür. Bu engellemeye ise, Sınır Tanımayan Doktorlar gibi çeşitli hükümet dışı kuruluşların insani müdahale noktasında girişimlerde bulunarak karşılık verdikleri gözlenmiştir. Bu girişimin uluslararası alanda dile getirilmesi ise devlet nezdinde Fransa tarafından yapılmıştır. Bu girişimi, Fransa, gerek 1987’de Paris’teki toplantıda, gerek BM Genel Kurulu’nun 8 Aralık 1988 tarihli (43/131) kararında, gerekse de 1990 yılındaki BM Genel Kurulu’nun (45/100) kararında açıkça dile getirmiştir.⁹

Sonuç olarak, insani müdahale teriminin tarihi 18. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Bu tarih etrafında şekillenen ve çeşitli açıklamalar üzerinden izah edilen bu terim bünyesinde 4 soruya ve cevaba rastlanılmaktadır. Birincisi, “*kime karşı müdahale yapılabilir*” sorusudur. Bu soru, bir devlete ya da o devleti yöneten yönetimlere karşı şeklinde cevaplandırılmıştır. İkincisi, “*müdahale yapılmasının altında yatan neden veya nedenler nelerdir*” sorusudur. Bu soru ise devleti yöneten grubun sivil halka soykırım ve etnik temizlik gibi bazı eylemlerde bulunması ve bu eylemleri önlemek şeklinde cevaplandırılmıştır. Üçüncüsü, “*müdahaleyi kim veya kimler yapabilir*” sorusudur. Bu soru da, devlet, devletler ya da uluslararası örgütler biçiminde cevaplandırılmıştır. Sonuncu olarak da, “*müdahale için kullanılan yöntem nedir*” sorusu gündemdedir. Bu soru, “*askeri güç kullanımı*” şeklinde cevaplandırılmıştır.

2. İngiliz Okulu Hakkında Bazı Bilgiler ve İnsani Müdahale

İnsani müdahale, günümüzde uluslararası politikanın en önemli tartışma konularından birisi olmuştur. Öyle ki, Soğuk Savaş döneminde silahlanma yarışları, caydırma, silahsızlanma ve güvenlik ikilemi etrafında şekillenen iç savaşlar, çatışma problemi ve çatışma çözümü gibi temel vurguların önemli gelişmeler arasında yer almıştır. Bu noktada, insani müdahale Uluslararası İlişkiler disiplininde yeni bir araştırma alanı olmuştur.¹⁰ Bu temelde, insani

⁹ Füsün Türkmen (2006), *İnsan Haklarının Yeni Boyutu: İnsancıl Müdahale*, İstanbul: Okumuş Adam Yayınları, ss. 31-35.

¹⁰ Mona Fixdal & Dan Smith (1998), “Humanitarian Intervention and Just War”, *Mershon International Studies Review*, Cilt 2, Sayı: 42, ss. 283-284.

müdahalenin Uluslararası İlişkiler teorileri içerisinde kendisine yer bulması hiç de şaşırtıcı değildir.

Uluslararası İlişkiler teorisi açısından bakıldığı vakit, liberal düşüncenin insani müdahaleye ilişkin görüşleri Kant'ın "*Liberal Uluslararasıılık*" anlayışına dayanmaktadır. Bu anlayışa göre, devletler, liberal olanlar ve liberal olmayan şeklinde ikiye ayrılır. Bu ayrım içerisinde liberal olanlar demokrasiye daha yatkındır. Kant'ın ifadesinde, liberal olanların liberal olmayanların tehditlerine karşı iş birliğine gittikleri gibi, bireysel özgürlük, mülkiyet hakkının korunması ve ezilen halkların korunması mânâsında kuvvet kullanarak müdahalede bulunabilecekleri ifade edilmektedir. Bundan başka, liberal düşüncenin insani müdahale konusunda yapmış olduğu çalışmaların başında Fernando R. Teson gelmektedir. Teson, gerekli durumlarda (ahlâki durumlarda) insani müdahalenin doğru olduğu görüşüne sahiptir. Bu perspektif ise, bireylerin, doğal hakları nazarında, sahibi oldukları haklarının ve özgürlüklerinin devlet tarafından müdafaasına dayanmaktadır. Bu noktada, liberal görüş savunucularının, devlet zorbalığının yaşandığı durumlarda bireylerin yaşamış olduğu bu haksızlığı sonlandırmak adına dış kaynaklı müdahalelerin meşru olduğunu ileri sürdükleri görülmüştür.¹¹ Başka bir deyişle, liberal düzlemde insani müdahale düşüncesinde dış aktörlerin yapmış oldukları soykırım ve kitlesel türde vahşetleri sonlandırmak adına müdahale hakkının var olduğu temelinde görüş beyan edenlere göre, egemen devletler vatandaşların haklarını korumakla mükelleftirler. Ancak devletler bu görevi yerine getirmedikleri veya çeşitli nedenlerle getiremedikleri takdirde, sahibi oldukları müdahale etmeme veya içişlerine karışmama haklarını da yitirirler.¹²

İnsani müdahale yanlısı görüşler liberaller içerisinde yayılırken, bu müdahaleye ilişkin olumsuz görüş beyan edenler ise genelde realistlerin etrafında toplanmıştır.¹³ Uluslararası siyaseti güç mücadelesinin yaşandığı bir alan olduğunu belirten realistlere göre, anarşik olarak tarif edilen uluslararası alandaki tek gerçeklik "*savaş*"tır. Bu gerçeklik temelinde, devletler, her durumda ulusal çıkarlarını maksimize etmeyi düşünürler. Bu görüş temelinde realist görüşü savunanların insani müdahaleye karşı olmalarının altında yatan temel neden ise, bu tarz bir müdahalenin devletlerin içişlerine ve bağımsızlıklarına müdahale girişimi olarak algılanmasıdır.¹⁴ Ayrıca, realist görüşü savunanlara göre, insani müdahale zayıf devletlere karşı güçlü devletlerin

¹¹ Füsun Türkmen (2006), *İnsan Haklarının Yeni Boyutu: İnsancıl Müdahale*, ss. 36-37.

¹² Alex J. Bellamy (2017), "İnsani Müdahale", içinde (editör: Alan Collins) *Çağdaş Güvenlik Çalışmaları*, Çeviren: Nasuh Uslu, İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, s. 293.

¹³ A.g.e., s. 296.

¹⁴ Sinem Arslan (2016), "Bir Egemenlik Sorunu Olarak İnsani Müdahaleler", Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, Türkiye, ss. 27-28.

kullandıkları bir silahtır ve özünde büyük devletlerin emperyal temellere dayalı gerçek niyetlerinin saklanması sağlayan bir maskedir. Bunlardan başka, realistlere göre, hayati sebepler olmadığı müddetçe devletler hem askerlerinin yaşamlarını tehlikeye atmaya, hem de ekonomik tehlikeleri göze alamayacaklarından dolayı insani müdahaleyi göze alamayacaklardır. Ancak realistler, devletler tarafından insani müdahale yapılsa bile, bu konuda titiz davranılması gerektiğini savunurlar.¹⁵

Çalışmanın bu bölümünde İngiliz Okulu'na yer verilecektir. Böyle bir tercihin yapılmasının altında yatan nedenleri iki şekilde açıklayabiliriz. Birincisi, İngiliz Okulu'nda temel olarak birey ve devlet haklarına ve güncel tartışmalara rastlanılmaktadır.¹⁶ İkincisi, İngiliz Okulu, Klasik Realizm ve Klasik İdealizm teorilerinin tam ortasında yer almaktadır.¹⁷ Çalışmanın teorik boyutunda yer verilecek olan İngiliz Okulu ile alakalı olarak önce İngiliz Okulu'nun gelişim sürecini ortaya koyan felsefi altyapısına, temsilcilerinin görüşleri ile yapmış oldukları çalışmalar ekseninde oluşan temel varsayımlarına, Okul'un vurgulamaya çalıştığı kavramlara ve insani müdahale ilişkin görüşlerine yer verilmeye çalışılacaktır.

2.1. İngiliz Okulu'nun Kısa Tarihi

İngiliz Okulu, 1959'da, Uluslararası İlişkiler disiplininin temel sorunlarını teorik ve tarihsel düzlemde tartışmak amacıyla bir grup İngiliz akademisyen tarafından temelleri atılarak oluşturulmuştur.¹⁸ İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra İngiliz ve Amerikalı akademisyenler arasında görüş ayrılığı yaşanmıştır. 1950'lerde ve 1960'larda hem Amerikan Siyaset Bilimi'nde, hem de Uluslararası İlişkiler alanında gelişen davranışsal hareket, zamanla gelenekselci bir anlayışa sahip olan İngiliz akademisyenler tarafından da benimsenmiştir. Bunun yanında, Amerikan ve İngiliz gelenekselci akademisyenler tarafından uluslararası politika ve diplomasi alanlarında yürütülen çalışmalarda, 1930'larda Amerikan sosyal bilimlerinde ortaya çıkan davranışsal hareketin sorgulanmaya başlandığı görülmüştür. Bu sorgulama neticesinde, İngiliz Okulu'na ilişkin araştırmanın başlangıç noktasının aslında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olduğu görülmüştür. Bu noktada ise ortaya Amerikan Komitesi çıkmaktadır. Kurumsal mânâda bakıldığında, bu Komite, New York'ta Kolombiya Üniversitesi'nde yer almaktadır ve 1945'te Rockefeller kuruluşunun sponsorluğunda, Dean Rusk ve Kenneth Thompson'ın katkıları bu Komite'nin kuruluşunda etkili olmuştur. Bu

¹⁵ Füsün Türkmen (2006), *İnsan Haklarının Yeni Boyutu: İnsancıl Müdahale*, s. 38.

¹⁶ Sinem Arslan (2016), "Bir Egemenlik Sorunu Olarak İnsani Müdahaleler", s. 36.

¹⁷ F. Aslı Ergül Jorgensen (2014), "İngiliz Okulu", içinde (editörler: Şaban Kardaş & Ali Balcı) *Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular*, İstanbul: Küre Yayınları, s. 131.

¹⁸ A.g.e., s. 125.

Komite'nin içerisinde Hans Morgenthau, Reinhold Neibuhr ve Kenneth Waltz gibi birçok önemli kişi bulunurken, Komite'nin odak noktası olan Uluslararası İlişkiler çalışmaları ve dış politika oluşturulması düzleminde kavrama, açıklama ve rehberlik etme yer almaktadır. Ancak bu Komite'nin varlığı uzun sürmemiştir. 1954'te, K. Thompson, bu tarz bir grup kurmak adına harekete geçerek arkadaşı ve meslektaşı olan Herbert Butterfield'in yanına gitmiş, akabinde ise, diplomasi tarihçisi olan Desmond Williams'a başvurmuştur. 1958'de ise bu isimler Martin Wight'ın yanına gitmiş ve merkezi Cambridge Üniversitesi'nde olmak üzere Britanya Uluslararası Politika Kuramı Komitesi'ni oluşturmak için Wight'ı davet etmişlerdir. Komitenin diğer üyeleri de William Armstrong, Michael Howard, Donald Mackinnon ve Avustralyalı Hedley Bull'dur.¹⁹

Martin Wight'ın 1950'lerde yapmış olduğu çalışmalar kurama kaynaklık etmesine rağmen, İngiliz Okulu'nun belli başlı bir kuram haline gelmesi Herbert Butterfield, Adam Watson ve Hedley Bull gibi kişilerin büyük katkılarıyla olmuştur. Bu kişiler, sırasıyla, Britanya Uluslararası Politika Kuramı Komitesi'ne de Başkanlık yapmışlardır.²⁰ 1980'lerde ise, Robert Jackson, John Vincent, Tim Dunne ve Nicholas Wheeler ve 1990'larda da Barry Buzan ve Richard Little gibi araştırmacılar Okul'a dahil olmuştur. Bu sayede, Okul, yeniden popüler hale gelmiştir. Ancak, İngiliz Okulu söylemi, 1981 yılında Roy E. Jones tarafından kaleme alınan "The English School of International Relations: A Case for Closure" adlı makalesinde kullanılmış olmasına rağmen²¹, yine aynı makalede Okul'un kapandığı da iddia edilmiştir. 1974'te, John Vincent, müdahale etmeme prensibi üzerinde çalışma yaparken, 1986 yılında ise uluslararası toplumda adalet ve insan hakları üzerine durmuştur. 1988 yılında S. Grader'in yayınlamış olduğu çalışmasında ilginç olan ise, böyle bir Okul'un hiç olmadığına değinmesi olmuştur. Hedley Bull düzen ve adalet üzerinde, Martin Wight Uluslararası İlişkiler alanındaki "Üç Gelenek" ekseninde ve Adam Watson da uluslararası sistemin tarihsel evrimi gibi konusunda çalışmalarını sürdürmüşlerdir.²²

Soğuk Savaş'ın sona ermesi sonrasında İngiliz Okulu'nun temsilci sayısında artış yaşanmıştır.²³ Genel olarak Okul'daki kişilerin çalışmış oldukları konuları şu şekilde sıralamak mümkündür: Devlet sistemleri, sistem ve anarşi ilişkisi, uluslararası toplumda düzen ile adalet ikilemi, insan

¹⁹ R. Paul Viotti & V. Mark Kauppi (2016), *Uluslararası İlişkiler Teorisi*, Çeviren: Metin Aksoy, Ankara: Nobel Akademik Yayınları, ss. 243-245.

²⁰ Chris Brown (1997), *Understanding International Relations*, UK: Macmillan, s. 52.

²¹ Tayyar Arı (2014), *Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri-2: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar*, Bursa: Dora Yayıncılık, ss. 126-127.

²² Tayyar Arı (2013), *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*, Bursa: MKM Yayıncılık, ss. 512-513.

²³ A.g.e., s. 513.

hakları ve insani müdahale.²⁴ Özellikle Tim Dunne'in 1998'den itibaren farklılık yaratma adına İngiliz Okulu'nun son 20 yılına etki ettiği görülmüştür. Ayrıca son dönemlerde İngiliz Okulu düşünürlerinin başta uluslararası toplum gibi kavramları çalışmalarında kullandıkları görülmüştür. Bunlara ek olarak, onların salt Uluslararası İlişkiler temelli bilimsellikten ziyade Tarih, Hukuk ve Diplomasi Tarihi'ne ilişkin farklı yöntemleri tercih etmeye başladıkları da görülmüştür.²⁵

1950'lerde temelleri atılan İngiliz Okulu'nun temsilcilerini dört ana akademik grup üzerinden incelemek mümkündür. Birinci grup, Martin Wight, Hedley Bull, Adam Watson, Alan James ve John Vincent'in içinde bulunduğu gruptur. İkinci grup, kuram içi tartışmalara doğrudan doğruya katkı sağlamış olan kişilerden oluşan grup olup, içerisinde Andrew Hurrell, Tim Dunne, Nicholas Wheeler, David Long, Peter Wilson, Hidemi Suganami gibi İngiltere'de doktora eğitimi almış olan akademisyenler bulunmaktadır. Üçüncü grupta ise, araştırdıkları ve tartıştıkları konular bağlamında teoriye katkı sağlamalarına rağmen, genelde bağımsız olarak hareket eden kişiler yer almıştır. Bu grupta Andrew Linklater, Ian Clark ve Robert Jackson gibi önemli isimler yer almaktadır. Dördüncü ve son grupta ise, İngiliz Okulu'nu tekrar bir araya getirmek veya “*Yeni İngiliz Okulu*” gibi söylemlerle son yıllarda çalışmalar yapmış kişiler yer almaktadır ve bu grubun içerisinde Barry Buzan ve Richard Little gibi önemli isimler bulunmaktadır.²⁶

2.2. İngiliz Okulu'nun Temsilcileri ve Temel Varsayımları

İngiliz Okulu'nun başlıca araştırma alanı içerisinde uluslararası toplumun doğasını, tarihini, gelişimini ve işleyişini açığa çıkarmak yer almaktadır.²⁷ Bu perspektiften bakıldığında, bu alanların İngiliz Okulu'nun uluslararası ilişkilere olan bakışının şekillenmesinde ve düşünsel temelde çeşitliliğe katkı sağladığı görülmektedir.²⁸

İngiliz Okulu'nun en önemli temsilcilerinden birincisi Martin Wight'tır. Wight'a göre, uluslararası siyasette devlet temel aktördür ve uluslararası sistemin doğası anarşiktir.²⁹ Wight, 1950'lerin sonlarında Herbert Butterfield ile birlikte, British Committee on the Theory of International Politics'in kurulmasına öncülük etmiştir. Wight'ın, “Why is there no international

²⁴ Barry Buzan (1993), “From International System to International Society: Structural Realism and Regime Theory Meet the English School”, *International Organization*, Cilt 47, Sayı: 3, ss. 327-352.

²⁵ Alex J. Bellamy (2017), “İnsani Müdahale”, s. 76.

²⁶ F. Aslı Ergül Jorgensen (2014), “İngiliz Okulu”, ss. 125-126.

²⁷ R. Paul Viotti & V. Mark Kauppi, *Uluslararası İlişkiler Teorisi*, s. 239.

²⁸ Tayyar Arı (2014), *Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri-2: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar*, s. 129.

²⁹ Balkan Devlen & Özgür Özdamar (2010), “Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu Kuramı: Kökenleri, Kavramları ve Tartışmaları”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 25, Sayı: 7, ss. 48-49.

theory?” adlı önemli bir makalesi bulunmaktadır. Wight, bu makalede, “Uluslararası toplum nedir” sorusunu³⁰ dört madde üzerinden cevaplamıştır.³¹ Ayrıca, Wight tarafından bağımsız bir Uluslararası İlişkiler kuramının olmadığı, Gerçekçilik (*Realism*), Ussalcılık (*Rationalism*) ve Devrimcilik (*Revolutionism*) şeklinde sıralanan düşünce geleneği üzerinden yapılmıştır.³² Öte yandan, Wight, çalışmalarında çeşitli vurgulara değinmiştir. Bunlar; uluslararası toplumunun niteliği, devamlılığını sağlama koşulları, uluslararası toplum ile devletlerarası iş birliği vb. olarak sıralanabilir.³³ Ayrıca, Wight’ın *Systems of States* ve *International Theory* adlı eserlerinde, uluslararası toplumun sınırlarının ne olduğunu sorusuna cevap aradığı görülmüştür.³⁴

Tüm bunların yanı sıra, Wight tarafından yazılan *Power Politics* adlı eserde, uluslar ailesi, devletler sistemi, uluslararası topluluk ve uluslararası toplum şeklinde sıralanan bazı düzen tipolojilerinden bahsedilmiştir.³⁵ Ek olarak, Wight’ın üç R’ler geleneklerinden Gerçekçilik (*Realism*) Hobbesçu varsayımlara dayanmakta, Devrimcilik (*revolutionism*) Immanuel Kant’a kadar uzanmakta ve Ussalcılık (*Rationalism*) da Locke ve Hume’un metafiziğinden beslenmektedir.³⁶

İngiliz Okulu’nun önemli temsilcilerinden bir diğeri de Hedley Bull’dur.³⁷ Bull, 1958’de yeni kurulan British Committee on the Theory of International Politics’e üye olmuştur.³⁸ Bull’un en çok bilinen eseri *The Anarchical Society* (1977)³⁹ adlı kitabıdır. Eserde, Bull, çeşitli konular üzerinde durmuştur: düzen, uluslararası sistem, uluslararası toplum, güç dengesi, uluslararası hukuk, diplomasi, savaş ve büyük güçler vb.⁴⁰ Ayrıca, Bull, uluslararası ilişkilerde düzen

³⁰ Martin Griffiths & Steven C. Roach & M. Scott Salamon (2011), *Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler*, Çeviren: CESRAN, Ankara: Nobel Akademik Yayınları, ss. 240-241.

³¹ Balkan Devlen & Özgür Özdamar (2010), “Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu Kuramı: Kökenleri, Kavramları ve Tartışmaları”, s. 52.

³² Martin Griffiths & Steven C. Roach & M. Scott Salamon (2011), *Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler*, s. 242.

³³ Tayyar Arı (2014), *Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri-2: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar*, ss. 131-132.

³⁴ Balkan Devlen & Özgür Özdamar (2010), “Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu Kuramı: Kökenleri, Kavramları ve Tartışmaları”, ss. 52-53.

³⁵ Tayyar Arı (2014), *Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri-2: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar*, s. 137.

³⁶ Martin Griffiths & Steven C. Roach & M. Scott Salamon (2011), *Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler*, ss. 242-243.

³⁷ Tayyar Arı (2014), *Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri-2: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar*, s. 131.

³⁸ Martin Griffiths & Steven C. Roach & M. Scott Salamon (2011), *Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler*, ss. 214-215.

³⁹ A.g.e., s. 213.

⁴⁰ Tayyar Arı (2014), *Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri-2: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar*, s. 132.

kavramına vermiş olduğu önemi çalışmalarında “*Düzen nedir? Düzen üzerinde çalışmak için en uygun teorik araçlar nelerdir? Zaman ve mekân içinde nasıl değişiklik gösterir? Uluslararası düzen, böyle bir olasılık varsa, adaletin yaygınlaştırılmasıyla nasıl uzlaştırılabilir?*” gibi sorular üzerinden ifade etmeye çalışmıştır. Düzen kavramını sosyal amaçları gerçekleştirmeye yönelik bir eylem biçimi olarak tanımlayan Bull, bu amaçların gerçekleştirilmesinde ise egemen devletlerin ve uluslararası toplumun önemine vurgu yapmıştır.⁴¹ Ayrıca, Bull, devletlerin uluslararası toplumu oluşturduğunu ve devletin görevlerinden birisi olan barışı sağlamak gibi bir amacın uluslararası toplumda sistemi ve toplumu korumakla aynı anlama geldiğini ifade etmiştir.⁴²

Bull tarafından devletin uluslararası politikanın temel aktörü olduğu, devletlerin uluslararası sistemde karşılıklı ilişki içerisinde yer alarak kararlarıyla birbirlerini etkilediği ve bu bağlamda uluslararası sistemin bir ölçüde bir bütünün parçaları gibi hareket edilen bir olgu olduğu izah edilmiştir.⁴³ Bunun yanında, Bull, uluslararası toplum ile uluslararası sistem arasında uluslararası toplumda ortak çıkarlar, ortak kurallar ve kurumların var olduğunu, uluslararası sisteminde ise devletler arasında oydaşma temelinde bir ayırımın olduğunu ifade etmiştir.⁴⁴ Ek olarak, Bull’un düzen-adalet ikileminde adalet kavramına ilişkin olarak; uluslararası (devletler arası) adalet, insani (birey) adalet ve dünya (kozmopolitan) adaleti olmak üzere üç türden bahsedilmektedir.⁴⁵

İngiliz Okulu’nun önemli temsilcilerinden üçüncüsü, Tim Dunne’dır.⁴⁶ Tim Dunne, çalışmaları ile İngiliz Okulu’nun tekrar canlanmasına katkı sağlamıştır. Dunne’nun en önemli eseri *Inventing International Society* (1998) isimli çalışmasıdır. Eserde, Dunne, İngiliz Okulu’nun tarihine dair araştırmalara, okulun nereden nereye geldiğine ve nereye gitmesi gerektiğine dair görüşlerine yer vermektedir.⁴⁷

⁴¹ Martin Griffiths & Steven C. Roach & M. Scott Salomon (2011), *Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler*, s. 213.

⁴² Adam Watson (1987), “Hedley Bull, State Systems and International Studies”, *Review of International Studies*, Cilt 13, Sayı: 2, ss. 147-153.

⁴³ Balkan Devlen & Özgür Özdamar (2010), “Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu Kuramı: Kökenleri, Kavramları ve Tartışmaları”, ss. 48-49.

⁴⁴ Martin Griffiths & Steven C. Roach & M. Scott Salomon (2011), *Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler*, s. 213.

⁴⁵ Hedley Bull (1971), “Order vs. Justice in International Society”, *Political Studies*, Cilt 19, Sayı: 3, ss. 269-283.

⁴⁶ Tayyar Arı (2014), *Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri-2: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar*, s. 126.

⁴⁷ Martin Griffiths & Steven C. Roach & M. Scott Salomon (2011), *Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler*, ss. 226-228.

Dördüncü önemli isim John Vincent'tir.⁴⁸ John Vincent'in *Nonintervention and International Order* adlı eseri, müdahale etmeme argümanı üzerine yazılan kayda değer eserler arasında gösterilir. Vincent tarafından insani müdahale konusuna değinilmeyen bu eserde, müdahalenin özü cebir kullanmak suretiyle devletin davranışını ve hükümeti değiştirmek olarak ifade edilirken, müdahale etmeme prensibi doğrultusunda uluslararası sistemde bir devletin veya ülkenin içişlerine karışmanın kesin olarak yasaklandığı ifade edilmektedir. Vincent'ın müdahale etmeme ilkesi hakkında görüşlerini ortaya koyarken Richard Cobben, John S. Mill, I. Kant ve J. Mazzini gibi isimlerden örnekler sunduğu görülmüştür. John Vincent'in *Human Rights and International Relations* isimli diğer eserinde ise, insan haklarının fikri, içeriği ve kültürler arasındaki faaliyetler noktasında temel çelişkileri, uluslararası diplomasinin birinci, ikinci ve üçüncü dünyalar arasındaki ilişkilerinin nasıl olduğuna ve uygulamalara değinilmiştir.⁴⁹ Bunun yanında, Hedley Bull, Benedict Kingsbury ve Adam Roberts editörlüğündeki *Hugo Grotius and International Relations* isimli eserde, John Vincent, "Grotius, Human Rights and Intervention" adlı kısmı kaleme almıştır. Vincent tarafından bu kısım ele alınırken, amaç ise dünya siyasetinde insan hakları ve müdahalenin büyük çağdaş meselelerine odaklanmak şeklinde izah edilmiştir. Vincent tarafından oluşturulan bu kısmın dört aşama üzerinden kaleme alındığı görülmüştür. Birinci aşamada, Vincent, insan hakları, devlet egemenliği ve uluslararası hukuk vurgusu temelinde Grotius'un görüşlerine vermiştir. İkinci aşamada, Vincent'ın insani müdahale temelinde Grotius'un görüşlerine yer verdiği gözlenmiştir. Üçüncü aşamada ise, Vincent, insani müdahalenin artık meşru olup olmadığına ilişkin bir sorgulama temelinde insani müdahalenin uluslararası toplum nezdinde meşruiyetine ilişkin değerlendirmelerde bulunmuştur. Vincent tarafından bu değerlendirmeler ortaya konulurken, bireyin uluslararası toplum içerisindeki statüsüne, insan hakları ve yurt içi yargı yetkisi arasında yaşanan karşılaştırmaya ve devletlerin insani müdahaleyi nasıl uyguladıklarına değinildiği görülmüştür. Dördüncü aşamada ise, Vincent tarafından insan hakları ve insani müdahaleye ilişkin çağdaş tartışmalarda Grotius'a dair vurgulara yer verildiği görülmüştür.⁵⁰

İngiliz Okulu'nun en önemli temsilcilerinden beşinci ve sonuncusu ise Barry Buzan'dır.⁵¹ Buzan, *The English School of International Relations* adlı eserde, İngiliz Okulu'nun kısa

⁴⁸ Tayyar Arı (2014), *Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri-2: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar*, s. 126.

⁴⁹ Martin Griffiths & Steven C. Roach & M. Scott Salamon (2011), *Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler*, ss. 235-237.

⁵⁰ Hedley Bull & Benedict Kingsbury & Adam Roberts (2015), *Hugo Grotius ve Uluslararası İlişkiler*, Çeviren: Burç Beşgül, İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık, ss. 241-256.

⁵¹ Tayyar Arı (2014), *Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri-2: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar*, s. 126.

tarihine, kilit kavramlarına, teorilerine, yöntemlerine ve uluslararası topluma bakışına dair açıklamalara yer vermiştir.⁵² Buzan'ın *People, States & Fear* isimli diğer bir eserinde de bu bağlamda çeşitli kavramlar üzerinden açıklamalara yer verilmiştir: güvenlik, güç, güvensizlik, devlet ve uluslararası sistem vb.⁵³

İngiliz Okulu temsilcilerinin yapmış oldukları çalışmalar neticesinde, aşağıda ifade edilen varsayımların ortaya çıktığı görülmüştür:

- 1) Uluslararası ilişkilerde, iki ya da daha fazla devletin aralarında ilişki olduğu ve bu devletlerin birbirinin kararlarına yeterince etki edebildikleri sürece bir devlet sistemi vardır.⁵⁴
- 2) Uluslararası ilişkilerin birincil oyuncuları egemen devletlerdir.⁵⁵
- 3) Uluslararası sistem anarşiktir. Anarşi, ortak hükümet olmaması anlamına gelir.⁵⁶
- 4) Devletlerin, ortak kurumların ve değerlerin etrafında asgari müşterekte bulunduğu ama egemenliklerini koruduğu uluslararası siyaset düzenine uluslararası toplum denir.⁵⁷
- 5) Uluslararası sistemde devletler, ortak çıkarları ve değerleri çerçevesinde kendilerini sınırladığını düşündükleri ilişkileri düzenleyen ortak kurallar ve birlikte yürütülen kurumların oluşturduğu bir “uluslararası toplum” içinde var olurlar.⁵⁸
- 6) Uluslararası siyaset hem anarşi, hem de düzen ortamıdır.⁵⁹
- 7) Uluslararası ilişkilerde sadece güç, rekabet ve çatışma değil, hukuk, ahlak ve adalet gibi kavramlara da yer vardır.⁶⁰
- 8) Disiplinin zenginliği gelenekler arasındaki diyaloglardan gelir.⁶¹

⁵² Barry Buzan (2015), *Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu: Toplumsal Yaklaşım*, Çeviren: Haluk Özdemir, İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık.

⁵³ Barry Buzan (2015), *İnsanlar, Devletler & Korku*, Çeviren: Emre Çıtak, İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık.

⁵⁴ Balkan Devlen & Özgür Özdamar (2010), “Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu Kuramı: Kökenleri, Kavramları ve Tartışmaları”, s. 48.

⁵⁵ A.g.e., s. 48.

⁵⁶ A.g.e., s. 48.

⁵⁷ F. Aslı Ergül Jorgensen (2014), “İngiliz Okulu”, s. 124.

⁵⁸ Balkan Devlen & Özgür Özdamar (2010), “Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu Kuramı: Kökenleri, Kavramları ve Tartışmaları”, s. 48.

⁵⁹ F. Aslı Ergül Jorgensen (2014), “İngiliz Okulu”, s. 124.

⁶⁰ A.g.e., s. 124.

⁶¹ A.g.e., s. 124.

- 9) Uluslararası ilişkiler akıl, tarih ve ahlak süzgeci ile anlaşabilecek “beşeri” bir bilimdir.⁶²

2.3. İngiliz Okulu’nun Bazı Temel Kavramları

2.3.1. Devlet

Tartışmalı bir kavram olan devletin sabit bir tanımı bulunmamaktadır.⁶³ Devlet kavramının üzerinde farklı tanımlar yapılmasına rağmen, genel olarak, devlet, “belirli bir ülke üzerine zorlayıcı yetkiye sahip bir üstün iktidar tarafından yönetilen bir insan topluluğunun meydana getirdiği siyasal kuruluş” şeklinde tanımlanır.⁶⁴

Devlet kavramı, İngiliz Okulu’nun içerisinde yer alan tartışmaların merkezinde bulunmaktadır. Devletlerin temel aktör ve uluslararası sistemin doğasının anarşik⁶⁵ olduğunu ifade eden Martin Wight’a göre, devlet, bir bütün olarak milletini temsil eder. Adam Watson ise, devletlerin bağımsız yapılar olduğuna vurgu yaparak, içeride ve dışarıda karar alma noktasında büyük kudret sahibi politik yapılar olduğunu söylemektedir.⁶⁶

Düzen kavramını sosyal amaçları gerçekleştirmeye yönelik bir eylem biçimi olarak tanımlayan Bull, sosyal amaçların gerçekleşmesi noktasında egemen devletlerin ve uluslararası toplumun öneminin altını çizmektedir.⁶⁷ Ayrıca ona göre, devletler, uluslararası politikanın temel aktörleridir. Bull, devletlerin oluşturmuş olduğu devletler sistemini birbiriyle ilişki içerisinde olan, kararların birbirini etkilediğini ve bir ölçüde bir bütünün parçaları gibi hareket edildiği bir olgu olarak izah etmiştir.⁶⁸

Wight’ın ortaya koyduğu üç R’ler içerisinde yer alan geleneklerden birisi olan Gerçekçiliğin (*Realism*) daha çok Hobbesçu varsayımlar ekseninde gelişim gösterdiği görülmektedir. Wight, bu arada doğal durum anlayışına değinir. Bunun yanında, Wight, uluslararası toplumun bir çelişki olduğunu niteleyerek, uluslararası politikayı sıfır toplamı bir güç mücadelesi olarak betimlemiştir. Ayrıca, Wight, devletlerin en üst siyasi otorite olduğunu belirtmekle birlikte,

⁶² A.g.e., s. 124.

⁶³ David A. Lake (2008), “The State and International Relations”, içinde (editörler: Duncan Snidal & Christian Reus-Smi) *The Oxford Handbook of International Relations*, Oxford University Press, s. 44.

⁶⁴ Münci Kapanı (2007), *Politika Bilimine Giriş*, Ankara: Bilgi Yayınevi, ss. 37-38.

⁶⁵ Balkan Devlen & Özgür Özdamar (2010), “Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu Kuramı: Kökenleri, Kavramları ve Tartışmaları”, ss. 48-49.

⁶⁶ Martin Wight (1977), *Systems of States*, Leicester: Leicester University, s. 192; Adam Watson (1992), *The Evolution of International Society*, London: Routledge, s. 14.

⁶⁷ Martin Griffiths & Steven C. Roach & M. Scott Salamon (2011), *Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler*, s. 213.

⁶⁸ Balkan Devlen & Özgür Özdamar (2010), “Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu Kuramı: Kökenleri, Kavramları ve Tartışmaları”, ss. 48-49.

uluslararası politikada güç eksenli şiddetin varlığının hayatta kalma ve gereklilik manasında hayati nitelik arz ettiğini belirtmektedir.⁶⁹

Barry Buzan, *İnsanlar, Devletler & Korku* isimli eserinde, devleti, uluslararası sistemin en güçlü birimi olarak tanımlamaktadır. Ona göre, bu birim, politik süreçte güç kullanma araçları üzerinde egemen bir yetkiye sahiptir. Bunun yanında, Buzan tarafından Migdal'ın ideal tip olarak devlet tanımına yer verilmiştir: “Tüm insanlar için bağlayıcı kurallar koyma ve uygulama, belirli toprak parçasındaki diğer toplumsal örgütlenmeler için kural koyma parametrelerini belirleme yeteneğine ya da yetisine sahip, gerektiğinde istediğini yapmak için güç kullanabilen devlet liderliği (yürütme organı) tarafından önderlik ve koordine eden çok sayıda aktörden oluşan örgüttür.”⁷⁰ Ayrıca, Bull tarafından, devlet, ülke, hükümet ve toplumun bağlantı noktası olarak tanımlanılmıştır. Bunun yanında, ona göre egemenliğin bu üçlüyü bir arada tutmak gibi bir görevi vardır.⁷¹

Barry Buzan'ın egemenlik kavramını içişlerine karışmama ile birlikte incelediği gözlenmiştir. Buzan'a göre, İngiliz Okulu içerisindeki yaklaşımlardan birisi olarak gösterilen Çoğulculuk görüşünde, egemenlik veya içişlerine karışmama ilkesi ülkesellikle uyum içerisinde olmuştur. Ülkesellik ve mülkiyet hakları, Westphalia düzenine geçiş sırasında önemli bir hak olarak doğmuş ve daha sonraları ise uluslararası toplumun kurucu unsuru halini almıştır. Dayanımcılarda, egemenlik, hem devlet oluşumu noktasının merkezinde, hem de uluslararası toplumun birincil kurumları olarak gösterilir. Devlet ve uluslararası toplum gibi iki kurumun dünya politikasını, uluslararası hukuku ve diplomasiyi belirleme temelinde etkilidir. Öyle ki, egemenlik milliyetçilik ile birlikte devletten halka doğru bir kayış gerçekleşmesini sağlamıştır.⁷²

Özetle, İngiliz Okulu içerisinde tartışmalı olarak ele alınan bir kavram olan devletin temel aktör olarak kabul gördüğü açıkça görülmüştür. Devletlerin uluslararası sistem, uluslararası toplum, uluslararası hukuk ve egemenlik ile alakalı bağlantı kurulduğu görülmüştür.

⁶⁹ Martin Griffiths & Steven C. Roach & M. Scott Salomon (2011), *Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler*, s. 242.

⁷⁰ Barry Buzan (2015), *İnsanlar, Devletler & Korku*, ss. 66-67.

⁷¹ A.g.e., s. 72.

⁷² Barry Buzan (2015), *Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu: Toplumsal Yaklaşım*, ss. 101, 102, 129.

2.3.2. Uluslararası Toplum

İngiliz Okulu'nun Uluslararası İlişkiler literatürüne yapmış olduğu önemli katkıların başında uluslararası toplum kavramı gelmektedir.⁷³ Bu katkı, İngiliz Okulu'nun temel savı olarak gösterilen “*egemen devletler anarşik de olsa üst bir otoriteye ihtiyaç duymadıkları bir uluslararası toplum oluşturmaktadır*” şeklinde açıklama ile izah edilmiştir. Başka bir deyişle, okulun temsilcilerinin çoğuna göre, uluslararası toplum, bir devletler toplumundan daha çok ortak aidiyet ve ortak kimliği paylaşan devletlerin bir araya gelmesiyle oluşmuştur.⁷⁴

Martin Wight'ın çalışmalarında uluslararası toplumunun niteliğine, devamlılığının sağlanması koşullarına ve uluslararası toplum ile devletlerarası iş birliğine odaklandığı görülmektedir. Bu çalışmalarda Wight'ın yapmış olduğu çözümleme de uluslararası toplum ile uluslararası toplumu meydana getiren kuralları odak noktası haline getirmiştir. Ayrıca, Wight'ın, uluslararası toplumu da kullanarak Gerçekçilik, Akılcılık ve Devrimcilik geleneklerinden Akılcılığa daha yakın durduğu görülmektedir. Bunlardan başka, Wight tarafından uluslararası toplumun oluşmasında ortak kültürün önemine vurgu yapılmış, bu sayede devletler arasındaki iş birliğinin artmasına da katkı sağlanacağı ifade edilmiştir.⁷⁵

Wight, “*Uluslararası toplum nedir?*” sorusuna, devletlerin baş aktör olduğu ve oluşturduğu istisnai bir toplumdur; “*üye sayısı azdır; üyeler bireylerden daha heterojendir ve üyeleri politikalarını beka amacıyla oluşturan ölümsüz birimlerdir*” şeklinde yanıt vermiştir.⁷⁶ Wight'ın ikinci sorusu ise, uluslararası toplumun sınırlarının ne olduğudur. Bunun yanında, Wight'ın, tarih boyunca ortaya çıkmış veya oluşmuş toplumların izini sürmek suretiyle, bunların etkilerinin bugün bile var olup olmadığı ve bir toplumun nasıl korunacağı veyahut bir toplumun nasıl devam ettirileceği gibi sorulara da cevap aradığı görülür. Ayrıca, Wight'ın, uluslararası toplumun ortak kültür olmadan oluşmayacağı vurgusu ile birlikte, uluslararası toplumun varlığının devletler arasında iş birliğine yol açıp açmadığı konusunda tartışmalarına hemen her eserinde yer verilmiştir.⁷⁷

Martin Wight'ın *Power Politics* adlı çalışmasında, belirli düzen tipolojilerinden birisi olan uluslararası toplumdaki bahsederken, uluslararası toplumun içerisinde diplomatik sistem,

⁷³ Hedley Bull (1977), *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*, London: Red Globe Press London, ss. 9-10.

⁷⁴ Tayyar Arı (2013), *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*, ss. 513-520.

⁷⁵ Tayyar Arı (2014), *Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri-2: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar*, ss. 131-132.

⁷⁶ Martin Griffiths & Steven C. Roach & M. Scott Salamon (2011), *Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler*, ss. 240-241.

⁷⁷ Balkan Devlen & Özgür Özdamar (2010), “Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu Kuramı: Kökenleri, Kavramları ve Tartışmaları”, ss. 52-53.

uluslararası hukuk ve kurumlarının varlığının önemi vurgulanmıştır. Bu bağlamda, Wight tarafından uluslararası toplumun temel kurumları içerisinde diplomasi, ittifaklar, tahkim ve savaşın olduğunu belirtilir. Wight'a göre, uluslararası toplum, dünya üzerinde görülebilecek en kapsayıcı, devletlerden müteşekkil, üye sayısı az ve üyelerin birbirinden farklı ve ölümsüz olduğu bir toplum şeklinde tanımlanır.⁷⁸

Uluslararası toplumla alakalı İngiliz Okulu'nda değinilecek sonraki kişi Hedley Bull'dur. Bull, ilk çalışmalarında özellikle uluslararası topluma ilişkin görüşlerini Dayanımcı ve Çoğulcu düşünce noktasında bir ayrıma giderek ortaya koymuştur. Bull'a göre, Dayanımcı olarak belirtilen ve uluslararası toplum düşüncesine sahip olanların, uluslararası alandaki hukuka ve bu noktada, devletlerin uluslararası hukuka saygı gösterecekleri bir dayanışma kültüründe uluslararası toplumu işaret etmektedir. Aksine, Bull'a göre, Çoğulcu görüşte ise devletlerin bu tarz bir dayanışma içerisinde olmadığı resmedilmiş; ancak hukukun uygulanması ve belli gayeler noktasında bir uzlaşmanın olabileceğine vurgu yapılmıştır.⁷⁹ Bu noktada, karşımıza Hedley Bull'un "Dünya Politikasında Düzen Var Mıdır?" adlı çalışması çıkar. Bu çalışmasında, Bull'un uluslararası topluma dair düşüncelerine ve açıklamalarına yer verilmiştir. Bull tarafından modern devletler sisteminin tarihsel sürecini Hobbesçu, Kantçı ve Grotiusçu geleneklerin oluşturduğu; bu gelenekler içerisinde Grotiusçu gelenek, Hobbesçu ve Kantçı geleneklerin arasında yer almaktadır. Bunun yanında, onun tarafından uluslararası politikayı, devletler toplumu veyahut uluslararası toplum olarak ifade edilen, Grotiusçu gelenekte, devletlerin kendi aralarında yaşadıkları çatışmaların ortak kurum ve kuralları ile sınırlandırılabilmesi ifade edilmektedir. Grotiusçu gelenekte uluslararası toplumun birincil üyelerinin egemen devletler olduğunu ifade edilir. Bunun yanında, Bull tarafından uluslararası davranışta bütün devletlerin kendi aralarında yaşanan ilişkiler yine kendilerinin oluşturmuş oldukları toplumun kurum ve kuralları ile sınırlandırılabilmesi ifadesi neticesinde, uluslararası toplum fikrinin de devletler sistemi düşüncesi altında yattığı ifade edilmektedir.⁸⁰

1977 yılında, yayınlanan *The Anarchical Society* isimli eserde uluslararası toplum ve uluslararası sistem kavramlarını açıklayan Hedley Bull, uluslararası sistemi "eğer söz konusu olan devletlerin arasında düzenli bir etkileşim varsa ve bu etkileşim devletleri birbirlerini gözeterek karar almaya ya da davranmaya yöneltiyorsa" şeklinde ifade ederken, uluslararası

⁷⁸ Tayyar Arı (2014), *Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri-2: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar*, s. 137.

⁷⁹ Andrew Linklater (2015), "İngiliz Okulu", içinde (editörler: Scott Burchil vd.) *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Çevirenler: Ali Aslan & Muhammed Ali Ağcan, İstanbul: Küre Yayınları, s. 93.

⁸⁰ R. Paul Viotti & V. Mark Kauppi (2016), *Uluslararası İlişkiler Teorisi*, ss. 268-269.

toplum kavramını da, “bazı ortak çıkar ve ortak değerlerin farkında olan, birbirleri ile ilişkilerinde ortak kurallara, ortak kurumlara bağlı olduklarını bilen devletlerin bir araya gelmesiyle ortaya çıktığını” ifade etmektedir. Ayrıca Bull tarafından güçler dengesi, savaş, uluslararası hukuk, diplomasi ve büyük güçler uluslararası toplumun kurumları olarak belirtilir.⁸¹ Bunun yanında, Bull, uluslararası toplumun temellerinden bahsederken, tüm toplumların korumaya çalışmış olduğu şiddeti sınırlandırmak, mülkiyet hakkını korumak ve anlaşmaların garanti altına alınması şeklinde üç tane öncelikli hedeften bahseder.⁸²

Bull tarafından sayılan bu gayelerin ulusal ve uluslararası toplumların ortak özellikleri olduğunu ifade edilirken, bunlar, Bull’un “yurtiçi analoji” reddedişi ile izah edilmektedir. Bu yaklaşımda, ona göre, devletlerin kuvvet kullanmasına yönelik sınırlandırma, mülkiyete yönelik saygı ve birbirleri arasındaki ilişkiler de güveni sağlamaya yöneliktir.⁸³ Bu bakış ile uluslararası toplumun temel amacı, sistemi ve toplumu korumak, uluslararası toplumu oluşturan egemen devletlerin egemenliğini sağlamak ve barıştır.⁸⁴ Bunun yanında, Bull tarafından uluslararası toplum ile uluslararası sistem bağlantısının yanında aralarında bir ayrımın olduğu ve uluslararası toplum da ortak çıkarlar, ortak kurallar ve kurumların var olduğu devletlerarasında bir oydaşma ile izah edilmiştir.⁸⁵

Uluslararası sistem (Hobbes/Machiavelli/Realizm), uluslararası toplum (Grotius/Rasyonalizm) ve dünya toplumu (Kant/Devrimcilik) şeklinde Barry Buzan tarafından yapılan sınıflandırmalardan birisi olan ve Uluslararası İlişkiler teorilerinin merkezine yerleştirilen uluslararası toplum, devletler arasındaki “karşılıklı çıkar ve kimliklerin kurumasıyla ilgilidir ve ortak norm, kural ve kurumların yaratılması ve devami” şeklinde ifade edilmiştir. Bunun yanında, Bull, uluslararası topluma dair düşüncenin basit olduğunu belirten Wight gibi toplumu, insanların birey olmak suretiyle şekil verdiği bir yaşam ortamı uluslararası toplumu da devletlerin şekillendirildiği bir ortam şeklinde tabir etmektedir.⁸⁶

Tim Dunne, *Inventing International Society* (1998) adlı eserinde, devletler arasındaki düzen geleneğini Grotiusçu gelenek ile açıklamış, “uluslararası toplum nedir?” sorusunu yanıtlamaya

⁸¹ Tayyar Arı (2014), *Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri-2: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar*, s. 136.

⁸² Hedley Bull (1977), *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*, ss. 53- 55.

⁸³ Andrew Linklater (2015), “İngiliz Okulu”, s. 132.

⁸⁴ Adam Watson (1987), *Hedley Bull, State Systems and International Studies*, ss. 147-153.

⁸⁵ Martin Griffiths & Steven C. Roach & M. Scott Salamon (2011), *Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler*, s. 213.

⁸⁶ Barry Buzan (2015), *Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu: Toplumsal Yaklaşım*, ss. 12-13.

çalışmıştır.⁸⁷ John Vincent ise, uluslararası toplumu, kültürel ve etik olmaktan ziyade faydacı ve işlevsel bir oluşum olarak ifade etmektedir. Ayrıca Vincent tarafından bu tarz bir durumda devletler tarafından oluşturulan diplomatik kültürün düzen sağlama noktasında yeterli olduğu belirtilmektedir.⁸⁸

Özetle, uluslararası toplum İngiliz Okulu içerisinde önem verilen bir kavramdır. Devletlerin bir araya gelmesi ile oluştuğu ortak kanaatinin resmedilmeye çalışıldığı uluslararası toplumun diplomasi, ittifak, savaş, uluslararası sistem ve uluslararası hukuk gibi sùjeler arasında bağlantıya sahip olduğu belirtilmiştir. Uluslararası toplumun temel amacının mevcut sistemin ve toplumun güvenliğinin önemli olduğu resmedilmeye çalışıldığı gözlenilmiştir. Bunun sağlanması için aranan kavram ise güvenlidir.

2.3.3. Güvenlik

Güvenlik kavramı Latince “*securitas*” kelimesinden türemiştir. Güvenlik kavramına ilişkin yapılan tartışmaların altında kavrama ait ortak bir tanımlamanın yapılamamasına rağmen, güvenlik kavramı karşıt anlamlar -tehdit, tehlike ve çatışma yokluğu- üzerinden açıklanmaktadır.⁸⁹

Güvenlik, uluslararası ilişkilerin doğuşunda temel bir soru olan “*savaşı nasıl engelleriz?*” sorusu üzerinden hem kimliğe bürünmüştür, hem de disipline ait çalışmalar bu ekseninde gelişim göstermiştir.⁹⁰ Ancak Uluslararası İlişkiler disiplini içerisindeki temel konular arasında gösterilen güvenlik kavramına ilişkin olarak İngiliz Okulu kuramcılarının göstermiş olduğu alaka da eleştiri almıştır. Hatta İngiliz Okulu kuramcılarının güvenlik kavramını açıklarken uluslararası toplum, savaş, düzen ve adalet gibi kavramlarını kullandıkları görülmüştür.⁹¹

Güvenlik noktasında uluslararası toplumun önemine vurgu yapan Martin Wight’a göre, uluslararası toplumun olmaması durumunda savaş ve çatışmanın olduğu doğal bir durum yaşanacaktır. Öyle ki, Wight tarafından uluslararası toplumun olması durumunda bir düzenin yaşanacağını ifade edilmiştir. Hatta Wight, devletlerin güvenlik yarışına girmemeleri

⁸⁷ Martin Griffiths & Steven C. Roach & M. Scott Salomon (2011), *Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler*, s. 227.

⁸⁸ John R. Vincent (1988), “Hedley Bull and Order in International Politics”, *Millennium*, Cilt 17, Sayı: 2, ss. 195-213.

⁸⁹ Tuncay Kardaş (2014), “Güvenlik”, içinde (editörler: Şaban Kardaş & Ali Balcı) *Uluslararası İlişkiler Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular*, İstanbul: Küre Yayınları, s. 228.

⁹⁰ Erdem Özlük (2014), “Uluslararası İlişkiler Disiplininin Doğuşu, Kimliği ve Sorunları”, içinde (editörler: Şaban Kardaş & Ali Balcı) *Uluslararası İlişkiler Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular*, İstanbul: Küre Yayınları, s. 75.

⁹¹ Barry Buzan (2004), *From International to World Society? English School Theory and The Social Structure of Globalisation*, Cambridge: Cambridge University Press, ss. 46-48.

gerektiğini belirterek, uluslararası toplumun etkisi neticesinde devletler arasında yaşanan bu yarışın tam olarak ortadan kaldırılamayacağını ama azaltılacağı belirtilmiştir.⁹²

Uluslararası toplumun önemine vurgu yapan Hedley Bull, uluslararası toplumun kurulması durumunda güvenlik ikileminin azalacağını ve düzenin sağlanacağını vurgular. Bunun yanında, Vincent da, insan haklarına odaklanmak suretiyle uluslararası toplumun kurumları vasıtasıyla güvenliğin sağlanabileceğini vurgusu ile Bull'u desteklemektedir.⁹³

Robert Jackson tarafından güvenlik noktasında görüşleri incelendiğinde, güvenlik probleminin hiçbir zaman ortadan kalkmayacağı belirtilmektedir. Bunun yanında, Jackson tarafından uluslararası toplumun mükemmel olmadığı ve her daim devletin, örgütün veya bireylerin kuralların dışına çıkabileceği vurgulanmıştır. Ek olarak, uluslararası güvenliği, barış durumunun ve düzenin diğer adı olarak tanımlayan Jackson, Buzan'ın güvenlik yaklaşımını da eleştirmiştir. Jackson'a göre, ekonomik, toplumsal ve çevre güvenliği gibi konular önemli olmasına rağmen, bunları güvenlik sorunuymuş gibi ele almak karmaşaya neden olacaktır.⁹⁴

Barry Buzan, *İnsanlar, Devletler & Korku* adlı eserinde, bireyin güvenliğinden başlamak suretiyle uluslararası güvenliğe kadar uzanan bir çizgisel düzlemde güvenlikle alakalı açıklamalarına yer vermesinin yanında, bireyin devlet ile olan güvenlik ilişkisinde devletin bireyler için hem tehdit, hem de güvenlik kaynağı olduğunu vurgular. Buzan tarafından bireye yönelik yapılan tehditlerin nasıl doğduğuna ilişkin bir soru sorulduğu vakit, bunun toplumsal, siyasi ve ekonomik baskılar üzerinden yaşandığı ifade edilir. Bu noktada, Buzan'a göre, devletin, iç politika, siyasi ve idari eylemlerini kullanma, devletin aygıtları ve dış politika şeklinde sınıflandırma üzerinden tehdit oluşturmaktadır. Ayrıca, Buzan, eserinde devletlerin de bireylere tehditler yüklediğini ifade etmektedir.⁹⁵

Buzan, uluslararası sistemdeki en güçlü birim olan devleti, ülke, yönetim ve toplum oluşması neticesinde ortaya çıkan sistem olarak tanımlamaktadır. Öyle ki, Buzan'a göre, egemenliğin bu üçlüyü bir arada tutan bir görevi vardır. Bunun yanında, devlet fikri içerisinde yer alan ulus kavramının ulusal güvenlikle yakından alakalı olduğunu ifade eden Buzan, devletlerin kendi güvensizliklerini ve kendilerine karşı yapılan tehditleri azaltmak adına yapılan analizler neticesinde, ulusal güvenliği; askeri, siyasi, ekonomik, toplumsal ve ekolojik tehdit şeklinde bir

⁹² Herbert Butterfield & Martin Wight (1966), *Diplomatic Investigations*, Cambridge: Harvard University Press, ss. 102-103; Paul D. Williams (2008), *Security Studies: An Introduction*, New York: Routledge, s. 139.

⁹³ John R. Vincent (1988), "Hedley Bull and Order in International Politics", ss. 195-213.

⁹⁴ Robert Jackson (2000), *The Global Covenant: Human Conduct in a World of States*, Oxford University Press, ss. 188, 194, 199.

⁹⁵ Barry Buzan (2015), *İnsanlar, Devletler & Korku*, ss. 49-65.

sınıflandırma yaparak ele aldıklarını vurgular. Buzan tarafından askeri tehditler ulusal güvenliğin özünü oluştururken, bu şekilde devletin tüm bileşenlerine zarar verdiği belirtilir. Siyasi tehditlerde ise, daha çok devletin örgütsel istikrarı hedeflenmektedir. Buzan tarafından toplumsal tehdit, hem askeri, hem de siyasi tehdit türlerinin bir bölümü olarak tarif edilmektedir. Dördüncü tehdit türü olan ekonomik tehdit ve beşinci tehdit türü olan ekolojik tehditle ise devletin fiziksel temeline zarar verildiği belirtilmektedir. Bunların yanında, Buzan, bu tehditlerin yoğunluklarını düşük ve yüksek yoğunluk şeklinde izah etmiştir.⁹⁶

2.4. İngiliz Okulu'nun "İnsani Müdahale"ye Bakışı

1980'lerde İngiliz Okulu'nun temsilcilerinin yapmış olduğu çalışmalara bakıldığı vakit, birey ve devlet haklarına ilişkin konuların yanında, insan hakları ve insani müdahale konularının da ele alındığı görülmüştür.⁹⁷ İngiliz Okulu içerisinde yapılan Çoğulcu ve Dayanışmacı ayrımında insani müdahaleye ilişkin farklı yaklaşımlarının olduğu görülmüştür. Çoğulcu düşünceyi benimseyenler, egemenlik kavramı üzerinden uluslararası toplumda düzenin vazgeçilmez olduğunu savunur ve insani müdahaleye karşı olumsuz bir tavır takınırken, Dayanışmacılar ise devletlerin büyük insan hakları ihlalleri yapma hakkı olmadığı gerekçesiyle insani müdahaleye karşı olumlu bir tavır ortaya koyarlar.⁹⁸ Mesela, İngiliz Okulu'nun insani müdahaleye ilişkin tavrını NATO'nun 24 Mart 1999'da Kosova'ya gerçekleştirmiş olduğu müdahaleye ilişkin iki farklı yönelim -düzen ve adalet- ile ortaya koyduğu gözlemlenmektedir. Aslında, İngiliz Okulu'nun temel sorunu olarak insan hakları söz konusu olduğunda, adalet ile uluslararası düzen arasında hangisinin önce geldiğine yanıt aranmaktadır. Yaşanılan tartışmalarda Dayanışmacı gruptakilere göre ağır insani haklar ihlalleri durumlarında insani müdahale yapılmalıdır. Buna karşılık, Çoğulcu grupta yer alan kişiler ise, Hedley Bull'un "*adalet ancak düzen içerisinde sağlanır*" söyleminde olduğu gibi insani müdahaleyi reddederler.

Sonuç olarak, insani müdahaleye ilişkin temel sorun, insan hakları ile uluslararası toplumun temel değerleri arasında gidip gelmektedir. Bu ikisi arasında uluslararası toplumun temel değerlerinin insan haklarından önce olduğu belirtilmektedir. Bu noktada, uluslararası toplumun temel değerlerini oluşturan düzen, güvenlik, istikrar ve barış gibi değerlerin savunulması, bir ülke içerisindeki azınlık hakları veya insan haklarının korunmasından daha önemlidir. Belirtilen bu yaklaşım bağlamında savaşların insan hakları açısından bir tehdit oluşturduğu da ifade

⁹⁶ Barry Buzan (2015), *İnsanlar, Devletler & Korku*, ss. 66-125.

⁹⁷ Barry Buzan (1993), *From International System to International Society: Structural Realism and Regime Theory Meet the English School*, ss. 327-352.

⁹⁸ Gizem Bilgin Aytac (2014), *Üçüncü Dünya Güvenliği ve İnsani Müdahale: İnsan Güvenliğinden Irak Müdahalesine Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları*, İstanbul: Dezanj Yayınları, s. 191.

edilmiştir. Öyle ki, insan haklarını korumak için yapılan müdahalelerin, doğrudan ciddi sorunlara neden olabileceğine vurgu yapılmıştır.⁹⁹

İngiliz Okulu içinde Çoğulcuların en önemli temsilcileri olarak Robert Jackson, James Mayall ve Hedley Bull gösterilmektedir.¹⁰⁰ Çoğulcular, düzen ve adalet ikilemi arasında bir tercih yaparlarken daima düzeni seçerler. Öyle ki, onlar için önemli olan uluslararası toplumun Çoğulcu ilkeler etrafında düzenin nasıl savunulacağıdır. Düzen ve adalet konusundaki yapılan seçimi Robert Jackson şu ifadelerle açıklamaktadır: “Eğer bu iki değer, insan hakları-adalet-ve müdahale yasağı - düzenin istikrarı-, grubundan birisini seçmek zorundaysak, bana göre uluslararası toplumun istikrarı, özellikle de büyük güçlerin birliği, Yugoslavya ya da dünyanın herhangi bir yerindeki azınlık haklarından ya da insanı korumadan çok daha önemlidir.”¹⁰¹

Robert Jackson tarafından ifade edildiği gibi, Çoğulcuların kurucu prensiplerinden birisi de kendi kaderini tayin etme hakkıdır. Jackson’a göre, insan hakları gibi liberal değerler bağlamında dış güçler tarafından askeri kuvvet kullanımı, kendi kaderini tayin etme hakkının açık bir ihlali şeklinde görülmektedir. Bundan başka, Çoğulcu görüşü benimseyenlere göre, uluslararası düzenin moral yükümleri arasında başta yer alan egemenlik bağlamında da bu yaklaşım sürdürülmektedir. Sonuç olarak, egemen bir devletin iç olayları bağlamında ortaya konan her dış bağıllık egemenlik normunu çiğnemektedir ve böylece, uluslararası düzen tehlikeye atılmaktadır. Uluslararası düzendeki bu tehdit ise, insani müdahalenin başarı ihtimaline Çoğulcuların daha şüpheci bakışını ortaya çıkarmaktadır. Buna karşılık, Dayanışmacılara göre, iç ve dış düzen arasında bir bağlantı vardır. Bunun nedeni ise, biçimlendirme noktasında sonuçlara sahip olmasıdır. Sonuç olarak, Dayanışmacılar tarafından egemenlik prensibinin ötesinde, uluslararası toplum normlarının önemine vurgu yapılarak bir niyetten ve itici bir kuvvetten bahsedilmiştir.¹⁰²

Genel olarak bakıldığında, Çoğulcuların insani müdahaleye şiddetle karşı çıkmalarını beş madde üzerinden açıklamak mümkündür.¹⁰³

⁹⁹Abdullah Torun (2015), “İngiliz Okulu Perspektifinde NATO’nun Kosova’ya Müdahalesi”, içinde (editörler: Sibel Turan & Nergiz Özkural Köroğlu) *Uluslararası İlişkilerde Teoriden Pratiğe Güncel Yaklaşımlar*, Bursa: Dora, ss. 178-180.

¹⁰⁰ Ramazan Gözen (2014), *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, İstanbul: İletişim Yayıncılık, s. 239.

¹⁰¹ Robert Jackson (2000), *The Global Covenant: Human Conduct in a World of States*, s. 291.

¹⁰² Jihane Jadrane (2012), “English School and Humanitarian Intervention: The Case of Libya and Syria”, Yüksek Lisans Tezi, Groningen Üniversitesi, Hollanda, Erişim Tarihi:17.06.2017, Erişim Adresi: http://arts.studenttheses.ub.rug.nl/16233/1/MA_2189402_J_Jadrane.pdf, ss. 12-13.

¹⁰³ Nermin Yavral (2011), “İnsancıl Müdahalede Etik, Hukuksal ve Siyasal Sorunlar”, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s. 162.

1. İnsan hakları standartları her zaman kültürel ön yargılar barındırır. Bu nedenle, insani aciliyeti neyin oluşturduğu konusunda uluslararası toplumda fikir birliği sağlanması olanaksızdır.
2. Güçlü devletler, insani motiflerle değil, sadece kendi öz çıkarlarıyla hareket etmekte ve bu nedenle de insani krizlere sadece seçici bir şekilde yanıt vermektedirler.
3. Egemenlik ve müdahale yasağı normunun sağladığı koruma, güçsüz devletler için güçlüler karşısındaki tek savunma aracıdır.
4. Uluslararası barış ve güvenlik, egemenin haklarının devletler tarafından karşılıklı olarak tanınmasına dayandığından, insani müdahale ne meşrudur, ne de yasal; çünkü uluslararası toplumun en temel normunu ihlal etmekte ve uluslararası savaş riskini artırmaktadır.
5. İnsani müdahaleler, korumayı amaçladıkları kişiler açısından da sağladıkları yarardan çok daha fazla zarar vermektedir.

Hedley Bull, devletlerin ortak hareketi ile insani müdahalenin savunulabilirliğini tartışır. Bunu da, uyum ve uygunluk (egemen devletler toplumu) koşulları ile yapılabileceğini belirtir. Ancak ona göre, bu iki koşullun uluslararası arenadaki devletlerin çoğu arasında bir oy birliği formu üzerinden uluslararası toplumda sağlanması zordur. Bu söylem temelinde, Bull'un Dayanışmacı yaklaşımına göre, insani müdahale engellenebilir. Bu engellenmenin de uluslararası toplum ile yapılabileceğini belirten Bull, bu vurgusunu devletlerin ağır insan hakları ihlallerine karşılık verilmesi sonrasında ortaya çıkan iktidarsızlığın önüne geçmek ve yine devletlerin insan haklarının bir silah olarak kötüye kullanılmasının engellenmesi gibi iki neden üzerinden açıklamaktadır.¹⁰⁴ Bunun yanında, Hedley Bull tarafından Dayanışmacı görüşü benimseyenlerin uluslararası topluma saygı duydukları belirtilmiş, bu görüşü benimseyenlerin savaş için meşru ve gayrimeşru şeklinde ayırım üzerinden ayrıştırma yaptıkları görülmüştür. Buradan da, onların insani müdahale hakkına ulaşılmaktadır.

Dayanışmacı görüşü benimseyenler, bireylerin haklarının uluslararası alanda korunması gerektiğini ifade etmektedir. Hatta onlara göre, insan hakları devlet egemenliğinin önüne geçer ve bunu yaparken uluslararası etik standartlar üzerinden yapar.

¹⁰⁴ Jihane Jadrane (2012), "English School and Humanitarian Intervention: The Case of Libya and Syria", s. 13.

Sonuç olarak, Dayanışmacılar, devletlerin bu standartları korumakla görevli olduğu ifade ederler. Öyle ki, Dayanışmacılara göre, uluslararası toplumun en önemli aktörleri devletler değil, bireylerdir. Ancak devletleri de dışlamayan Dayanışmacılara göre, uluslararası toplumun amacı devletleri korumak ve insanların gelişimini teşvik etmektir. Hatta onlara göre, devletlerin sahip olduğu egemenlik hakkı insan gelişimine zarar verecek davranışlar yaratacak şekilde kullanılmamalıdır; çünkü devletler, kendi ülke sınırları içerisinde yaşayan insanları korumakla görevlidir. Buna karşılık, eğer ülke sınırları içerisinde insan hakları ihlalleri yaşıyorsa, bu ihlallere neden olan devletin egemenlik hakkı ve dokunulmazlığı ortadan kalkar.¹⁰⁵

İngiliz Okulu içerisinde Dayanışmacı kanadın önde gelen temsilcileri arasında Nicholas Wheeler, John Vincent ve Tim Dunne gösterilmektedir.¹⁰⁶ İngiliz Okulu içindeki en önemli Dayanışmacı bilgin olarak gösterilen Nicholas Wheeler, haklı savaş geleneğine dayandırdığı bir insani müdahale teorisi geliştirmiştir. Wheeler'a göre, meşru insani müdahale teorisinin insancıl olması için dört müdahale ölçütü vardır. Bu ölçütler; en yüksek insani tehlike, son çare, orantılılık -askeri güç kullanımı- ve yüksek ihtimalli olumlu sonuçtur.¹⁰⁷

Wheeler'ın ortaya koyduğu insani krizlere veya insan hakları ihlallerine dair kaygıların bir benzeri Tim Dunne tarafından da ortaya konulmuştur. Bu sebeple, her ikisi de yapılan insan hakları ihlalleri karşısında devletlerin müdahale şeklinin nasıl olacağına dair bir yönelmenin olduğu gözlemlenmiştir.¹⁰⁸ Bu yönelmede hem Wheeler, hem de Dunne tarafından uluslararası toplumun yapısına insani müdahale ilkelerinin yerleştirilmesi gerektiğini ortaya koymaya çalışmışlar. Dunne'a göre, her ne kadar bu tarz bir düzenin oluşturulması için uluslararası hukukun bazı dönemlerde ihlal edilmesine neden olsa bile, acil derecede insani müdahalelerin iyi bir uluslararası toplum inşa etmek adına zaruri olduğu savunulmaktadır.¹⁰⁹

John Vincent, *Human Rights and International Relations* (1986) adlı eserinde, müdahale etmeme ilkesini savunmuştur. Bununla birlikte, Vincent, 1994 yılında yapmış olduğu çalışmalarında, devletlerin dış baskılara karşı uluslararası insan hakları hukukuna uyma noktasında titiz davrandıklarına işaret etmektedir. Bunun yanında, NATO'nun Sırbistan'a yapmış olduğu müdahalede savaş suçu işlenen ve insan hakları ihlalleri yapan devletlere karşı

¹⁰⁵ Sinem Arslan (2016), "Bir Egemenlik Sorunu Olarak İnsani Müdahaleler", ss. 45-46.

¹⁰⁶ Ramazan Gözen (2014), *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, s. 239.

¹⁰⁷ Jihane Jadrane (2012), "English School and Humanitarian Intervention: The Case of Libya and Syria", s. 15.

¹⁰⁸ J. Nicholas Wheeler (2000), *Saving Strangers-Humanitarian Intervention in International Society*, Oxford University Press.

¹⁰⁹ Andrew Linklater (2015), "İngiliz Okulu", s. 139.

ne zaman ve nasıl müdahale edileceği konusunda oy birliğinin olmadığı da Vincent tarafından aktarılmıştır.

Vincent'in insani müdahale temellinde sahip olduğu görüşlerinin altında temel haklar bulunmaktadır. Vincent'in bu görüşlerini belirtirken uluslararası toplumu ele aldığı gözlenmiştir. Vincent, uluslararası toplum hakkında görüşlerini vurgularken, devlet egemenliğine ve insan haklarına değinerek açıklamalar yapmıştır. Bu temelde, Vincent'in uluslararası toplum görüşünün temelinde yer alan ahlaki vurguda devletlere müdahale konusunda yaklaşımlarının nasıl olduğu gözler önüne serilmiştir. Bu yaklaşımı ortaya koyarken, Vincent'in, insanlar için ortak değerler olarak tarif ettiği temel haklar, yani geçim ve güvenlik temelli hakların önemli olduğunun belirtildiği görülmüştür. Vincent tarafından temel haklar temeline geçim hakkından bahsedilmektedir. Bu haklar kapsamında, Vincent, devlete yapılacak olan insani müdahalenin bu hakların engellenmesi temeline yapılabileceğine vurgu yapmıştır.¹¹⁰

John Vincent'a göre, insani müdahalenin meşruluğu noktasında üç şeyin olması gereklidir. *“Birincisi, haklarının, müdahale için bir sebep oluşturması için, başlı başına, insanların uluslararası toplumda bağımsız bir statüsünün olduğunun gösterilmesi gerekmektedir. İkincisi, insan hakları ile yurt içi yargı yetkisi arasında gerginlik olduğundan ve uluslararası hukukun oturmuş olduğunun vurgulanması gerekmektedir. Üçüncüsü, uygun olarak pozitif şekilde, devlet uygulamasının, insani müdahale doktrinini desteklediğini göstermemiz gerekecektir.”*¹¹¹

Özetlemek gerekirse, İngiliz Okulu'nun insani müdahaleye ilişkin bakışı Çoğulcu ve Dayanışmacı şeklinde ayrılan iki zıt grup üzerinden ortaya konulmuştur. Çoğulcu grubun savunucuları egemenlik kavramı açısından insani müdahalenin yapılmaması yönünde görüşleri öne sürerken, Dayanışmacı grubun savunucuları ise, bireyler vurgusu üzerinden insani müdahalenin yapılması gerektiğini vurgulamışlardır.

3. ABD'nin Suriye Politikası: Obama Dönemi

3.1. Suriye'nin Kısa Tarihi: Geçmişten Günümüze

Suriye, Birinci Dünya Savaşı sırasında İngiltere ile Fransa arasında imzalanan anlaşmada ilk olarak İngiltere'ye verilmesi planlanırken, sonrasında iki tarafın da anlaşması ile Fransa'ya devredilmiştir. Bu devir sonrasında Fransa tarafından Suriye altı yönetime ayrılmıştır. Bu

¹¹⁰ Ana Gonzalez-Pelaez & Barry Buzan (2003), “A Viable Project of Solidarism? The Neglected Contributions of John Vincent's Basic Rights Initiative”, *International Relations*, Cilt 17, Sayı: 3, ss. 321-339.

¹¹¹ Hedley Bull & Benedict Kingsbury & Adam Roberts (2015), *Hugo Grotius ve Uluslararası İlişkiler*, s. 248.

oluşum, daha sonra yerini Hatay Cumhuriyeti haricinde diğer yönetimlerin tek bir yönetim altında birleştirilmesi ile oluşan bir yapıya bırakacaktır. 1941 yılında Fransa tarafından Suriye'ye kısmi bağımsızlık verilmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Fransa Suriye'den çekilmiş, ardından ise Suriye 1946'da Birleşmiş Milletler'e katılarak Suriye Arap Cumhuriyeti adını almıştır.¹¹² Suriye Arap Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını kazanması ile devletin içinde uzun yıllar yaşanacak olan siyasi ve anayasal mücadelelere tanıklık edilmiştir.¹¹³

1943 yılında, Suriye'de Arap dilinde “*yeniden diriliş*” anlamına gelen ve bütün Arapları tek bir çatı altında birleştirme niyetini taşıyan Baas Partisi, Mişel Eflak, Zeki Arsuzi ve Salah Bitar tarafından kurulmuştur. Bu iki temel üzerine oluşturulan Baas Partisi, ilk kongresini 1947'de Şam'da yapmıştır.¹¹⁴ 1950'li yılların ortalarında, Suriye'nin küresel ölçekte adından söz ettirmeye başlaması iki gelişme ile olmuştur. Bunlardan birincisi, Mısır Devlet Başkanı Cemal Abdünnâsır'ın ortaya koymuş olduğu Arap milliyetçiliğinin Suriye'de geniş ölçekte taraf bulması olurken; ikincisi de, 1955'te Suriye ile Sovyetler Birliği'nin çeşitli anlaşmalar imzalamasıyla olmuştur. Bu anlaşmalar ile Suriye'de askeri ve teknolojik anlamda göreceli bir kalkınma gerçekleşmiştir.¹¹⁵ Ardından, 1958'de, Suriye'nin Cemal Abdünnâsır yönetimdeki Mısır'la “*Birleşik Arap Cumhuriyeti*” adından bir devlet altında birleştiği görülmüştür. Bu devletin Devlet Başkanlığına da Cemal Abdünnâsır getirilmiştir.

Fakat Abdünnâsır'ın Suriye ile Mısır'ı “*tek bir Arap devleti*” olarak yönetme rüyası 1961'de dağılmıştır. Öyle ki, Suriye'nin bu oluşundan ayrılmasının bazı nedenler bulunmaktadır. Bunlar; halk arasında da etkili olan “*Cemal Abdünnâsır Mısır'ı ön plana çıkardı, Suriye'nin lideri olamadı*” söylemleri ve 1961'de Abdülkerim Nahlava'nın Suriye'de yönetime yaptığı darbedir.¹¹⁶ Ardından, 8 Mart 1963'te Baas Partisi'nin dönemin Suriye yönetimine karşı gerçekleştirmiş olduğu müdahale ile ülke yönetimini ele geçirdiği görülmüştür. Ülke yönetiminin ele geçirilmesi noktasında yaşanan gelişmelerin bir benzeri Baas Partisi içerisinde de yaşanmıştır. 1966 tarihinde Baas Partisi'nde yeni bir darbe yaşanmıştır. Yapılan darbe sonrasında, Salah Cedid, Muhammed Umran ve Hafız Esad liderliğindeki oluşan yeni kadro ülke siyasetinin yeni karar alıcıları haline gelmiş olmalarına rağmen, bu kadrolaşma

¹¹² Öner Buçukcu (2012), “Genel Bilgiler”, (editör: Birol Akgün) *Suriye Krizi'nde Bölgesel ve Küresel Aktörler*, SDE Analiz, Erişim Tarihi: 02.09.2016, Erişim Adresi: <https://turkistanilibrary.com/sites/default/files/suriye-analiz.pdf>, ss. 4-9.

¹¹³ H. Muhammed Mercan (2016), “1970'ten Günümüze Suriye Dış Politikasının Temel Parametreleri”, içinde (editörler: Mehmet Akif Okur & Nur Salık) *Bağımsızlıktan Arap Bahar'ına Suriye İç ve Dış Politika*, Ankara: Nobel Akademik Yayınları, s. 240.

¹¹⁴ Öner Buçukcu (2012), “Genel Bilgiler”, ss. 5-6.

¹¹⁵ H. Muhammed Mercan (2016), “1970'ten Günümüze Suriye Dış Politikasının Temel Parametreleri”, s. 241.

¹¹⁶ Mert C. Demir (2012), “Suriye Tarihi-3”, *Gündem Türkiye*, 07.06.2012, Erişim Tarihi: 16.09.2016, Erişim Adresi: <http://www.gundemturkiye.com/tarih/dunya-tarihi/suriye-tarihi-3.html>.

süreci, aynı zamanda daha sonra Devlet Başkanı Salah Cedid ve Savunma Bakanı Hafız Esad arasında yaşanılacak olan dört yıllık çekişmeyi de beraberinde getirmiş¹¹⁷, yaşanan bu çekişmenin galibi ise 13 Kasım 1970’de yapmış olduğu askeri darbe sonrasında Hafız Esad olmuştur. Hafız Esad, Suriye’de Mart 1971’de yapılan referandum sonrasında, oyların büyük çoğunluğunu alarak, Suriye’nin ilk Nusayri kökenli Devlet Başkanı olmuştur.¹¹⁸

1971 yılından 2000 yılına kadar yönetimde kalan Hafız Esad, Soğuk Savaş döneminde daha ziyade SSCB’ye yakın bir dış politika anlayışı benimserken, iç politikada ise farklı siyasal rejimlerin önüne geçecek bir yönetim anlayışı sergilemiştir.¹¹⁹ Bu noktada, Hama kenti, Müslüman Kardeşler (İhvan) örgütünün merkezi konumundadır. Müslüman Kardeşler örgütünün 1980’lerde Hafız Esad’a karşı gerçekleştirmiş olduğu suikast girişiminin başarısız olması sonrasında, Sünni Müslüman-Nusayri çatışması ileri boyuta taşınmıştır. Bu başarısız girişimi sonrasında, Hafız Esad’ın iki tavır sergilediği görülmüştür. Birincisi, Esad’ın hapisanedeki Sünni Müslümanları öldürmesidir. Diğeri ise 1982’de Hama’da Esad’ın 38.000 kişinin (farklı kaynaklarda 10 bin ile 25 bin arasında gösterilir¹²⁰) yaşamını yitirmesine ve 800.000 Suriyeli’nin ülkeyi terk etmesine neden olacak eylemleridir. Yaşanılan bu vahşet sonrasında, Müslüman Kardeşler büyük ölçüde gücünü kaybetmiştir. Böylece, Hafız Esad Suriye’de rakipsiz konuma gelmiştir.¹²¹ Hafız Esad tarafından yapılan bu vahşetin bir benzerinin yıllar sonra oğlu Beşar Esad tarafından Suriye’de tekrarlandığı görülmüştür.

Hafız Esad’ın 2000 yılında akciğer kanserinden ölümü sonrasında, devlet yönetimini geçici olarak 1971-2000 yılları arasında Devlet Başkan Yardımcılığı görevini yürütmekte olan Abdülhalim Haddam üstlenmiştir. Parlatonun Cumhurbaşkanı seçilme yaşını 40’tan 34’e düşürmesi ile de Esad’ın oğlu Beşar Esad’ın Cumhurbaşkanı seçilmesinin yolu açılmıştır.¹²² 2000 yılında Suriye’de yapılan oylama sonrasında, Beşar Esad Suriye’nin yeni Devlet Başkanı seçilmiştir.¹²³ Esad’ın iktidarında iki önemli olay yaşanmıştır. Birincisi, Şubat 2005’te Lübnan Başbakanı Refik el-Hariri Beyrut’ta uğramış olduğu saldırıdır. Şam muhalifi olan bir liderin

¹¹⁷ H. Muhammed Mercan (2016), “1970’ten Günümüze Suriye Dış Politikasının Temel Parametreleri”, ss. 239-243.

¹¹⁸ Nevin Yazıcı (2012), “Suriye Siyasi Tarihi”, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, Erişim Tarihi: 05.10.2016, Erişim Adresi: <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/suriye/2012/05/29/6619/suriye-siyasi-tarihi>.

¹¹⁹ Öner Buçukcu (2012), “Genel Bilgiler”, s. 6.

¹²⁰ Thomas L. Friedman (2001), “Hama Rules”, *The New York Times*, 21.09.2001, Erişim Tarihi: 06.10.2016, Erişim Adresi: <http://www.nytimes.com/2001/09/21/opinion/foreign-affairs-hama-rules.html>.

¹²¹ Nevin Yazıcı (2012), “Suriye Siyasi Tarihi”.

¹²² SETA (2012), “Suriye’de Aktörler: Rejim, Muhalefet, Dini Yapı ve Medya”, Erişim Tarihi: 05.12.2016, Erişim Adresi:

http://file.setav.org/Files/Pdf/20131009145306_suriyedeaktörlerrejimmuhalefetdiniyapivemedya.pdf, s. 11.

¹²³ Öner Buçukcu (2012), “Genel Bilgiler”, s. 7.

öldürülmesi sonrasında gözler Esad'a dönmüştür. Bu krizin aşılması için ise, Esad yönetimi, Türkiye, Avrupa Birliği (AB) ülkeleri ve Rusya ile ilişkilerini geliştirme çabaları yoluna girmiştir.¹²⁴ İkincisi, Temmuz 2006'da Hizbullah-İsrail arasında yaşanan savaşta Esad'ın takınmış olduğu tavidir. Esad, bu savaşta Hamas'a destek vermiş ve ayrıca Arap dünyasını yönlendirme arzu için İsrail'e karşı direniş vurgusu yapmıştır. Bu yolla, Esad, babasının izlemiş olduğu gibi İran siyasetinin bir benzerini devam ettirmiştir. Esad, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve müttefikleri olan bölge devletleri İsrail, Mısır ve Suudi Arabistan'a karşılık olarak ise, İran başta olmak üzere birçok devletin desteğini arama yolu girişmiştir. Bu noktada Esad döneminde özellikle Türkiye ile Suriye arasında yaşanan yakınlaşma dikkat çekicidir.¹²⁵

1946 yılından 1970'li yılların başlarına kadarki dönem aralığı Suriye'de sıkça değişen bir yönetim süreci yaşanmıştır. 1970'lerin başında Hafız Esad'ın Suriye'de iktidarını kurması sonrasında, Esad ile Suriye'deki Sünni Müslümanlar arasında çekişmeler yaşanmış, yaşanan bu çekişme ise 1982 yılında Hama'daki vahşetin ayak sesleri olmuştur. İnsanlık tarihinde hazin bir olay olarak kayıtlara geçen bu vahşetin bir benzeri ve hatta daha şiddetli olanı ise Mart 2011'den sonra Suriye'de bu sefer Beşar Esad tarafından tekrar yaşatılacaktır. Bu bölümde “*Arap Baharı*” adlandırılması ile başlayan halk hareketlerinin bir diğer durağı Suriye devleti içerisinde yaşanan gelişmelere, Esad yönetiminin bu hareketlere nasıl cevap verdiği bakılacak ve Suriye'deki gruplardan bahsedilecektir.

Arap Baharı, 17 Aralık 2010'da 26 yaşındaki Muhammed Buazizi adında bir seyyar satıcının kendini yakması sonrasında, Tunus'ta bir isyan ile başlamıştır.¹²⁶ Tunus'ta “*düzen yıkılsın*” ve “*Ekmek, Onur, Hürriyet*” gibi sloganlar üzerinden gelişen olaylar kısa zamanda domino etkisi göstererek başta Mısır, Yemen, Libya, Suriye olmak üzere bütün Arap ülkelerindeki despotik yönetimleri etkisi altına almış, hatta kimilerini de iktidardan düşürmüştür. Örneğin, Tunus'ta 23 yıllık Zeynel Abidin Bin Ali rejimi 14 Ocak 2011'de, Mısır'da 30 yıllık Hüsnü Mübarek rejimi Şubat 2011'de, Yemen'de 33 yıllık Ali Abdullah Salih iktidarı Kasım 2011'de, Libya'da da 42 yıllık Muammer Kaddafi rejimi Şubat 2011'de kanlı bir yıkılma sürecine girmiştir.¹²⁷ Geniş bir alanı etkisi altına alan bu halk hareketleri, tarihsel, sosyo-ekonomik, yönetsel,

¹²⁴ H. Muhammed Mercan (2016), “1970'ten Günümüze Suriye Dış Politikasının Temel Parametreleri”, s. 255.

¹²⁵ ORSAM (2011), “Suriye Politik Kültüründe Tarihsel Pragmatizm, Beşar Esad Dönemi Suriye Dış Politikası ve Türkiye-Suriye İlişkileri”, Erişim Tarihi: 05.10.2016, Erişim Adresi: http://orsam.org.tr/d_hbanaliz/20111116_85raportum.pdf, ss. 16-17.

¹²⁶ SETA (2011), “İsyan, Müdahale ve Sonrası: Libya'da Dönüşümün Sancıları”, Erişim Tarihi: 25.02.2019, Erişim Adresi: http://file.setav.org/Files/Pdf/20121126133624_seta-libyada_donusumun_sancilari.pdf, s. 85.

¹²⁷ Seyfettin Gürsel (2013), “Dönemin Bilançosu”, içinde (editör: Baskın Oran) *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (Cilt 3: 2001-2012)*, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 51.

ordunun rolü, bilgi ve iletişim teknolojilerinin etkisi, işsizlik ve tek aileli yönetimler gibi nedenler üzerinden açıklanmaktadır.¹²⁸

2010 yılının sonlarına gelindiği vakit, Kuzey Afrika ve Ortadoğu coğrafyasını etki altına alan “Arap Baharı” veya “Arap Uyanışı” isimli halk ayaklanmaları, Suriye rejimini endişeye sevk etmiştir. Ancak Suriye rejimince, Suriye’nin diğer ülkelerden farklı olduğu ve iç ve dış bağlantılı bu değişim sürecinden pek etkilenilmeyeceği vurgulanmıştır. Bu söylemi destekleyen başka bir açıklama da Devlet Başkanı Beşar Esad tarafından yapılan açıklamadır: “*Uluslararası alanda takındığı muhalif duruşun halkı tarafından desteklendiği ve ülkenin yaşadığı ekonomik zorluklar ve siyasi açmazlara halkın dayanma gücü olduğu, en azından onları ayaklanmaya sevk edecek düzeyde olmadığı düşüncesiyle hareket etmiş ve devletin ve halkın arasında bu meselelere dair görüş farklılığı olmadığını savunmuştur.*”¹²⁹ Suriye’deki isyan süreci, devrimin aksine bir takım kamu hizmetleri talebiyle başlamıştır.¹³⁰

Suriye bölgesinde ilk olaylar, 2011 yılının ilk aylarında küçük protestolar şeklinde başlamıştır. Ancak zaman geçtikçe bu olaylar, sivil bir ayaklanmaya dönüşmüştür.¹³¹ 3 Şubat 2011’de Facebook ve Twitter gibi sosyal paylaşım siteleri üzerinden Suriye’de 4 Şubat 2011 tarihi “*Öfke Günü*” olarak ilan edilmiştir. Bu yolla, 5 Şubat 2011’de halkın protesto gösterilerine katılması adına davetler yapılmıştır. Ancak yapılan bu çağrılar Suriyeliler tarafından pek ilgi görmemiş, 17 Şubat’ta Şam’daki Hamidiye Çarşısı’nda polislin bir esnafı dövmesi sonrasında ise “*Suriye halkı aşağılanmayacaktır*” sloganları eşliğinde halk arasında başlayan protesto gösterilerine Suriye halkından yoğun katılımlar yaşanmıştır.¹³²

15 Mart 2011’de, Suriye’nin Dera kentinden halk sokağa çıkmıştır. Fakat Suriye rejimi tarafından yaşanan olayın sadece Dera kenti ile alakalı olduğuna dair bir açıklama yapılmıştır.¹³³ Ancak 18 Mart 2011’de Suriye’de isyanlar geniş katımlı halk hareketleri şeklinde başlamıştır. Bu tarih, Suriye’de isyanların başlangıcı olarak kabul görmektedir. Özellikle 20 Mart 2011 tarihi de dâhil olmak üzere Dera’da binlerce kişinin katıldığı gösteriler,

¹²⁸ Burhanettin Duran & Nurullah Ardıç (2014), “Arap Baharı”, içinde (editörler: Şaban Kardeş & Ali Balcı) *Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular*, İstanbul: Küre Yayınları, ss. 457-462.

¹²⁹ Yağmur Şen (2013), “Suriye’de Arap Baharı”, Erişim Tarihi: 14.10.2016, Erişim Adresi: http://www.yasader.org/web/yasama_dergisi/2013/sayi23/54-79.pdf, s. 59.

¹³⁰ Fehim Taştekin (2015), *Suriye: Yıkıl Git, Diren Kal!*, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 62.

¹³¹ Abdürrahim Sarraj & Cihan Taşgın (2015), “Arap Baharı ve Suriye İç Savaş Çatışması”, Erişim Tarihi: 06.10.2016, Erişim Adresi: <http://ife.org.tr/wp-content/uploads/2015/12/Arap-Bahar%C4%B1-ve-Suriye-%C4%B0%C3%A7%C3%87at%C4%B1%C5%9Fmas%C4%B1.pdf>.

¹³² 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü (2013), “Suriye İsyânının Kronolojisi”, 02.09.2013, Erişim Tarihi: 01.09.2016, Erişim Adresi: <https://www.21yyte.org.tr/merkezler/suriye-krizinin-kronolojisi>.

¹³³ *Sabah* (2012), “İlk Saniyeden Bugüne Suriye İç Savaşının Takvimi”, 21.11.2012, Erişim Tarihi: 06.10.2016, Erişim Adresi: <https://www.sabah.com.tr/aktuel/2012/11/21/ilk-saniyesinden-bugune-suriye-ic-savasintaktvimi>.

sonrasında giderek rejim karşıtı bir siyasal pozisyona doğru evrilmiştir. Bu tarihten sonra olaylar ülke geneline doğru bir yayılma da göstermiştir. Ancak Suriye rejimine karşı yapılan gösterilerin yanında, rejimi destekleyen bazı gösterilerin de 29 Mart 2011’de ülkenin dört bir yanında gerçekleştirildiği görülmüştür. Hatta Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad tarafından 30 Mart 2011’de Halk Meclisi’nde gerçekleştirilen konuşmada, ülkede çeşitli reformların yapılacağı ifade edilmiştir. Esad, ayrıca, özellikle Dera kentinde yaşananları bir komplo şeklinde de tanımlamıştır.¹³⁴ Aslında, sorulması gereken bir soru da şudur: Neden Dera? Bunun altında yatan üç tane sebebi ise şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Bir dönem Baas ideolojisinin kaleleri arasında yer alması,¹³⁵
2. Ürdün sınırına yakın olması sebebi ile dış etkenlere ve müdahalelere açık olması,¹³⁶
3. Kuraklığa bağlı olarak halkın ekonomik refahının düşmesi.¹³⁷

Nisan ve Mayıs aylarında Suriye rejimi karşıtı gösteriler devam etmiştir. Özellikle sosyal medya siteleri üzerinden organize olmayı deneyen Suriyeli muhalifler tarafından Esad’ın istifaya davet edildiği görülmüştür. Buna karşılık, Suriye rejimi tarafından Nisan 2011 tarihi ile birlikte muhaliflere karşı bir kuşatma girişimi başlatılmıştır. Bunlardan ilki olayların başladığı Dera kentinde olurken, sonrasında 7 Mayıs’ta Banyas ile Humus ve Temmuz 2011’de Deyruzzor ile Hama kentleri ablukaya alınmıştır. Nitekim bu kentlerin aylarca ablukaya alındığı görülmüştür. Üzerinde durulması gereken diğer bir nokta ise 2011 yazında rejim karşıtlarının silahlı direnişe başlamalarıdır.¹³⁸ Bu ekseninde, 29 Temmuz 2011’de Suriye rejimi içerisindeki bazı ordu mensupları bir araya gelmiş ve sonrasında Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) kurulmuştur. Ocak 2012 tarihinde sonra da Suriye’de çatışmaların daha geniş bir alana yayıldığı görülmüştür. 2013’te Esad rejiminin sivil halka karşı yaptıkları artık açık bir katliama dönüşmüştür.¹³⁹

Suriye’de yaşanan çatışmalara baktığımızda, bölge içerisindeki grupları Esad rejimine karşı olan ve Esad yanlısı olanlar olmak üzere iki gruba ayırmak mümkündür. Esad rejimine karşı olan aktörler de askeri ve siyasi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bunun yanında, askeri aktörler de kendi içerisinde yerel ve yabancı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Yerel askeri aktörler;

¹³⁴ 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü (2013), “Suriye İsyanının Kronolojisi”, 02.09.2013, Erişim Tarihi: 01.09.2016, Erişim Adresi: <https://www.21yyte.org/tr/merkezler/suriye-krizinin-kronolojisi>.

¹³⁵ Yağmur Şen (2013), “Suriye’de Arap Baharı”, s. 59.

¹³⁶ Fehim Taştekin (2015), *Suriye: Yıkıl Git, Diren Kal!*, s. 62.

¹³⁷ A.g.e., s. 63.

¹³⁸ *Sabah* (2012), “İlk Saniyeden Bugüne Suriye İç Savaşının Takvimi”.

¹³⁹ Sarraj & Taşgın (2015), “Arap Baharı ve Suriye İç Savaş Çatışması”.

Özgür Suriye Ordusu (ÖSO), İslami Cephe, Orta İslamcı Gruplar, Suriye Devrimcileri, Yerel Bağımsız Gruplar ve Partiya Yetkiya Demokrat (PYD) şeklinde sıralanabilir. Yabancı askeri aktörler ise; Al Nusra Cephesi, IŞİD (Irak-Şam İslam Devleti) ve Bağımsız Göçmen Tugayları'dır. Rejim karşıtı siyasi aktörler Suriye Ulusal Konseyi, Demokratik Değişim için Ulusal Koordinasyon Kurulu, Suriye Devrimci ve Muhalif Güçler Ulusal Koalisyonu ve Suriye Geçici Hükümeti'dir. Bu gruplara karşı olarak, Esad yanlısı askeri gruplar da yerel ve yabancı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Yerel askeri gruplar Şebbihalar ve Milli Savunma Kuvvetleri diye sıralanmaktadır. Esad yanlısı yabancı gruplar ise Hizbullah ve Iraklı milisler olarak sıralanmaktadır.¹⁴⁰

Mart 2011'de Dera kentinde başlayan ve sonrasında ülke geneline yayılan halk hareketlerine Suriye rejiminin askeri güç kullanması binlerce insanın maruz kaldığı büyük bir insani krizin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durum, aynı zamanda, Suriye'ye karşı insani müdahale tartışmalarının dillendirilmesinin de önünü açmıştır. Çalışmanın sonraki bölümünde, Suriye'de yaşanan insani krize ilişkin ABD'nin krize siyasal söylemleri ve eylemlerinin İngiliz Okulu içerisindeki hangi yaklaşımla ilişkilendirileceği hususuna değinilecektir. Bu ilişkilendirmeyi yapmadan önce, kısaca, ABD'nin Suriye ile tarihte kurmuş olduğu karşılıklı ilişki de göz önüne alınacaktır.

3.2. ABD'nin Suriye Politikası İngiliz Okulu Üzerinden Analizi

ABD, 1946 yılında bağımsızlığını elde eden Suriye ile ilişkilerini Şam'a Konsolosluk açarak başlatmasıyla Suriye'yi egemen bir devlet olarak tanımıştır. Bu tarih, aynı zamanda, ABD'nin Sovyetler Birliği'nin yayılmasını engellemek, petrole ulaşmak ve İsrail'i korumak gibi hedefler nedeniyle Sovyetler Birliği yanlısı bir politika izleyen Suriye ile ABD arasındaki ilişkilerin de gerilmesine neden olmuştur. Hatta 1957'de, ABD'nin Suriye yönetimini değiştirmek adına bir darbe planladığının ortaya çıkması, ABD ile Suriye arasında yaşanacak güvensizliğin başlangıcı olmuştur.¹⁴¹ Suriye ile ABD arasındaki ilişkilerin kötüleşmesinin altındaki bir diğer olay ise 1967 yılındaki Arap-İsrail (Altı Gün) Savaşı olmuş, bu savaş sonrasında Suriye'nin Golan Tepeleri'ni kaybetmesinde ABD'nin destek sağladığı iddiaları Suriye'nin ABD ile ilişkilerini kesmesinde önemli bir etken olmuştur.¹⁴² 1970'te Suriye'de Hafız Esad iktidara

¹⁴⁰ A.g.e.

¹⁴¹ Evren Altınkaş 2016), "Suriye-Amerika Birleşik Devletleri İlişkileri", içinde (editör: Barış Adıbelli) *Emperyalizmin Oyununda İkinci Perde: Arap Baharı ve Suriye*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, s. 143.

¹⁴² Reyhan Güner (2016), "Bitmeyen Kavga: Suriye-ABD İlişkilerinin Dünü, Bugünü", içinde (editörler: Mehmet Akif Okur & Nuri Salık) *Bağımsızlıktan Arap Baharı'na Suriye İç ve Dış Politika*, Ankara: Nobel Akademik Yayınları, ss. 266-267.

gelmesine rağmen, ABD-Suriye ilişkilerindeki gerginlik azalmamış, aksine Hafız Esad'ın ölümüne kadar devam etmiştir.¹⁴³

11 Eylül 2001'de ABD'ye yapılan saldırılar sonrasında, ABD Başkanı George W. Bush, yapmış olduğu konuşmada, terörizmi destekleyen ve kitle imha silahları edinmeyi amaçlayan İran, Irak ve Kuzey Kore gibi devletleri “*şer eksenî*” (*axis of evil*) şeklinde adlandırmıştır. Bu sınıflandırma, Mayıs 2002'de ABD'li politikacı John Bolton tarafından Küba, Libya ve Suriye gibi devletlerin de yer alacağı şekilde “*haydut devletler*” (*rogue states*) olarak genişletilmiştir.¹⁴⁴ Öyle ki, 2004 yılında ABD Senatosu'nda Suriye Sorumluluk Yasası temelinde Suriye'ye karşı bir dizi yaptırım öngören yasa teklifi kabul edilmiştir. ABD'nin Suriye'ye karşı eleştirisi, 2005'te Lübnan Başbakanı Hariri'nin suikast sonucunda yaşamını yitirmesiyle artarak devam etmiştir.¹⁴⁵ ABD ile Suriye arasındaki ilişkilerin tamamen kesilmesi sonrasında, Türkiye'nin yeni bir Irak vakasının yaşanmaması adına araya girmesi ve Suriye ile İsrail arasında Türkiye'nin arabuluculuk yapması sonrasında, ABD ile Suriye arasındaki gerginlik yavaş yavaş azalmaya başlamıştır. Nitekim 2009'da dönemin ABD Başkanı Barack Obama, Şam'a yeniden Büyükelçi atamıştır.¹⁴⁶

Ancak Arap Baharı sürecinde ABD'nin izlemiş olduğu aşırı ihtiyatlı, ön plana çıkmayan, düşük profil sergileyen ve gelişmeleri perde arkasından izleyerek kritik güvenlik sorunlarının bölgesel güçlere havale eden politik tutumu hem iç politikada, hem de uluslararası platformda tartışma yaratmıştır.¹⁴⁷ Bu açıklamayı destekleyen önemli bir örnek ise ABD'nin 2011'de Libya'da ise “*geriden liderlik*” (*leading from behind*) anlayışını kendi temel ilkesi yapmasıdır.¹⁴⁸ Libya'da yaşanan insani krizler, BM Güvenlik Konseyi tarafından 1970 ve 1973 sayılı kararların alınmasına katkı sağladığı gibi, ABD'nin NATO vasıtasıyla Libya krizine dahil olduğu ve Libya'daki gidişatın değişmesine etki etmiştir.¹⁴⁹ Ancak, 2011'de ABD Suriye'de yaşanan insani krize farklı yaklaşmıştır. Öyle ki, ABD Başkanı Obama tarafından 6 Mart 2012 tarihinde yapılan açıklamada, ABD'nin Libya ile Suriye'de farklı bir uygulamada bulunmasını şu açıklaması üzerinden vurguladığı görülmüştür: “*Libya konusunda biz uluslararası toplumu harekete geçirdik, BM Güvenlik Konseyi'nin onayını aldık, bölgedeki Arap devletlerinin tam*

¹⁴³ Evren Altınkaş (2016), “Suriye-Amerika Birleşik Devletleri İlişkileri”, ss. 144-145.

¹⁴⁴ Reyhan Güner (2016), “Bitmeyen Kavga: Suriye-ABD İlişkilerinin Dünü, Bugünü”, ss. 272-273.

¹⁴⁵ Evren Altınkaş (2016), “Suriye-Amerika Birleşik Devletleri İlişkileri”, s. 151.

¹⁴⁶ Birol Akgün (2012), “ABD'nin Suriye Politikası”, içinde (editör: Birol Akgün) *Suriye Krizi'nde Bölgesel ve Küresel Aktörler*, SDE Analiz, Erişim Tarihi: 02.09.2016, Erişim Adresi: <https://turkistanilibrary.com/sites/default/files/suriye-analiz.pdf>, ss. 10-15.

¹⁴⁷ A.g.e., s. 10.

¹⁴⁸ Benan Kepsutlu (2016), *Amerika'nın Ortadoğu Politikası*, İstanbul: İnkılap Kitabevi, s. 262.

¹⁴⁹ Haydar Çakmak (2016), *ABD'nin Askeri Müdahaleleri: 1801'den Günümüze*, Ankara: Kaynak Yayınları, s. 403.

desteğini sağladı ve askeri hareketin kısa zamanda sonuç getireceğine emin olduktan sonra harekete geçtik. Suriye’de ise durum çok daha karmaşıktır”. Başkan Obama tarafından Suriye’de yaşanan bu karmaşıklığın temelinde Rusya, İran ve Çin gibi devletlerin olduğu belirtilmiştir.¹⁵⁰ Obama tarafından belirtilen bu karmaşık durum karşısında ABD’nin Suriye krizine Dayanışmacıların söylemlerine dayanak oluşturacak söylemlerde bulunmasına rağmen büyük çaplı bir askeri müdahale girişiminde bulunulmadığı görülmüştür.

2013 yılında “*Suriye’nin Dostları*” isimli toplantı sırasında dönemin ABD Dışişleri Bakanı John Kerry tarafından Suriyeli muhaliflere 60 milyon dolarlık ek yardım yapılacağı ifade edilmiştir.¹⁵¹ Ayrıca, Kerry tarafından ABD’nin, ilk kez, silahlı muhalif gruplara gıda ve ilaç yardımı yapacağını açıklamaları yapılmıştır.¹⁵² 7 Nisan 2013 tarihinde Suriye’nin Doğu Guta/Duma şehrine Esad güçleri tarafından kimyasal silah saldırısının gerçekleştirilmesi sonrasında çok sayıda kişinin yaşamını yitirdiği iddiası ortaya atılmıştır. ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Nauert tarafından Suriye’de yaşanan insani krize uluslararası toplumun tepki göstermesi gerektiği vurgulanmıştır.¹⁵³ Bunun yanında, 25 Nisan 2013’de dönemin ABD Savunma Bakanı olan Chuck Hagel’in istihbarat birimlerinin Suriye’de yaşanan olaylarda Suriye yönetiminin kimyasal silah kullandığı bilgisini ortaya atması bu iddiaları destekler niteliktedir.¹⁵⁴ ABD yetkilileri tarafından Suriye’de kimyasal silah kullanılarak, Suriye’de insani krizin üst boyutlara ulaştığı bilgisinin insani kriz vurgusunu söylemsel temelde desteklemektedir. Ayrıca Suriye’deki insani krizlerin sona erdirilmesi noktasında söylemsel vurguların yerine, ABD’li yetkililer tarafından eyleme geçilmesi tarzında çağruların İngiliz Okulu’nun Dayanışmacıların müdahale yapılması görüşünü desteklemektedir.

Ağustos 2013’te Suriye’nin Doğu Guta şehrine Esad rejimi tarafından tekrar kimyasal silahla saldırıda bulunulması, Türkiye ve ABD başta olmak üzere birçok devletin dikkatinin Suriye’ye doğru çevirmesine neden olmuştur.¹⁵⁵ Hatta, bir yıl önce, Suriye’de yaşanan insani krizler sonrasında uluslararası toplum tarafından da bölgeye insani müdahale yapılması tarzında çeşitli

¹⁵⁰ Benan Kepsutlu (2016), *Amerika’nın Ortadoğu Politikası*, s. 266.

¹⁵¹ TRT Haber (2013), “Suriye’nin Dostları” Toplandı”, 28.02.2013 Erişim Tarihi: 08.10.2016, Erişim Adresi: <http://www.trthaber.com/haber/dunya/turkiyeden-suriye-icin-acil-kodlu-cagri-76583.html>.

¹⁵² AlJazeera (2013), “ABD Muhaliflere Yardımı Artırıyor”, 28.02.2013, Erişim Tarihi: 06.09.2016, Erişim Adresi: <http://www.aljazeera.com.tr/haber/abd-muhaliflere-yardimi-artiriyor>.

¹⁵³ Bianet (2018), “Duma’ya Kimyasal Silah İddiaları”, 16.04.2018, Erişim Tarihi: 02.07.2018, Erişim Adresi: <https://bianet.org/bianet/siyaset/195929-dogu-guta-da-kimyasal-silah-iddialarina-karsilikli-aciklamalar>.

¹⁵⁴ Ensonhaber.com (2013), “ABD Savunma Bakanı: Suriye Kimyasal Silah Kullandı”, 26.04.2013, Erişim Tarihi: 10.09.2016, Erişim Adresi: <http://www.ensonhaber.com/abd-savunma-bakani-suriye-kimyasalsilah-kullandi-2013-04-26.html>.

¹⁵⁵ SETA (2014), “2013’te Dış Politika”, Erişim Tarihi: 02.07.2018, Erişim Adresi: http://file.setav.org/Files/Pdf/20140311135555_2013te-dis-politika-pdf.pdf, s. 85.

talepleri dile getirilmiştir. Öyle ki, 2012’de Başkan Obama’nın dikkat çektiği askeri operasyonun yapılması için kimyasal silah şartının belirtilmesine ve Ağustos 2013’te bölgede bu durumun yaşanmasına rağmen, ABD’nin askeri müdahale seçeneğini kullanmadığı görülmüştür. Bu saldırılar ABD’nin kırmızı çizgilerinin açık bir ihlali olmasına rağmen, müdahalenin yapılmamasının temelinde¹⁵⁶ Rusya’nın girişimleri sonrasında Suriye’nin kimyasal silah sözleşmesine katılması ve bu silahların teslim edilmesi yatmaktadır.¹⁵⁷ Suriye’de sivil halka karşı kimyasal silah kullanılması sonrasında, ABD, duruma tepki göstermiştir. Bu durum, ABD’nin Suriye’ye askeri müdahalenin yapılması için söylemsel vurguların Dayanışmacıların görüşlerinin destekler nitelikte olduğu görülmüştür.

Mart 2003’te yaşanan ABD’nin Irak işgali ve Mart 2011 tarihine kadar ABD’nin varlığını bölgede sürdürmesi daha önceden de Afganistan, Bosna ve Çeçenistan gibi yerlerde savaşmış olan tecrübeli yabancı savaşçıların Irak’a gelmelerine ve burada örgütlenme yoluna gitmelerine neden olmuştur. Sonrasında radikal örgütlenmeler olarak adlandırılacak olan bu örgütlenmelerin bir diğer durağı da Suriye olmuştur. Suriye’nin içinde bulunduğu durum göz önüne alındığında, radikal örgütlenmelerin sayısında bir artış yaşanmıştır. Bu örgütlenmeler, aynı zamanda, Suriye’deki iç savaşın uzamasına neden olmuştur. Bu savaşın uzanmasının altında da Esad rejiminin Özgür Suriye Ordusu’na müdahale etmesi yatmaktadır. Çünkü bu örgütlenmeler, bu sayede Suriye’deki kazanımlarını pekiştirmiştir. Bu örgütlenmelerden bir tanesi ise hareket ve etki açısından ön plana çıkan IŞİD olmuştur.¹⁵⁸

Hareket ve eylem itibarıyla ön plana çıkan IŞİD’in Irak ve Suriye’de ilerlemesi öngörülemez bir durum olmamıştır. Ancak bölgedeki IŞİD varlığının altında yatan diğer neden ise başta ABD olmak üzere uluslararası toplumun gelişmelere sessiz kalması olmuştur. Bu noktada, IŞİD’in Suriye’de ve Irak’ta kazandıkları topraklar, muhaliflere yönelik yaptığı saldırılar ve ilk zamanlar gerçekleştirmiş olduğu katliamlar çok fazla gündeme gelmemiştir. Ancak IŞİD’in yapmış olduğu katliamlara ilişkin farkındalığın artması ile ABD Başkanı Obama da harekete geçmiştir. Bu eksende, Obama, IŞİD’i “*geriletmek ve ortadan kaldırmak*” sloganını gerçekleştirmek amacıyla dört ayaklı bir strateji açıklamıştır: IŞİD hedeflerine hava saldırıları düzenlenmesi, IŞİD’le sahada mücadele eden güçlere destek sağlanması, IŞİD’in saldırılarını

¹⁵⁶ ORSAM (2014), “ABD’nin IŞİD Stratejisi ve Irak ile Suriye’ye Olası Yansımaları”, Rapor: 191, Erişim Tarihi: 01.07.2018, Erişim Adresi: http://orsam.org.tr/d_hbanaliz/2014924_rapor191tur.pdf.

¹⁵⁷ Mehmet Dalar (2016), “Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin Suriye Krizindeki Tutumu”, içinde (editör: Fatma Taşdemir) *Suriye: Çatışma ve Uluslararası Hukuk*, Ankara: Nobel Akademik Yayınları, ss. 25-26.

¹⁵⁸ ORSAM (2014), “ABD’nin IŞİD Stratejisi ve Irak ile Suriye’ye Olası Yansımaları”.

önlemek için terörle mücadele kapasitesinin kullanılması ve IŞİD saldırıları nedeniyle yerinden edilmiş kişilere insani yardımların devam ettirilmesi.¹⁵⁹

ABD Başkanı Obama'nın dış politikada hedef olarak IŞİD'i ilk sıraya koymasının temelinde, Obama'nın İslam dünyası ile doğrudan karşı karşıya kalmak istememesi ve Soğuk Savaş sonrası dönemde Ortadoğu coğrafyasında artmaya başlayan Amerikan karşıtlığını azaltmak istemesi yatmaktadır. Bunun eyleme dökülmesi için de Obama döneminde ABD güçlerinin bir bölümü Irak'tan çekilmiştir. Bu durum, aynı zamanda, bölgede kısaca "IŞİD" adıyla bilinen radikal dinci terör örgütünün doğmasına neden olmuştur. Bu terör örgütünün, Irak ve Suriye'de bazı önemli toprak parçalarının ele geçirmesinin yanında, başta Amerika olmak üzere Avrupa'yı tehdit etmeye başlaması, Başkan Obama'nın Suriye'deki planlarında IŞİD'in müdahale edilmesi gereken bir yapı olarak ilk sıraya konumlanmasında önemli bir etken olmuştur.¹⁶⁰

ABD'nin IŞİD hususunda ilk stratejisi hava saldırısı olmuştur. Bu temelde, ABD, ilk olarak Irak'ta bulunan IŞİD hedeflerine¹⁶¹ Ağustos 2014'te bir hava saldırısı gerçekleştirilmiştir.¹⁶² Sonrasında, ABD Başkanı Obama'dan farklı olarak Suriye'deki IŞİD hedeflerinin de vurabileceğine dair açıklama yapılmıştır.¹⁶³ Bu ekseninde, IŞİD'in Suriye'deki kalesi olarak gösterilen Rakka'ya yönelik ABD tarafından yapılan hava saldırısında 20 hedef vurulmuştur.¹⁶⁴ İkinci strateji kapsamında, IŞİD ile mücadele noktasında, Başkan Obama tarafından Amerikan kuvvetlerinin savaşa katılmak gibi bir görevlerinin olmayacakları belirtilmiştir. Öyle ki, Obama tarafından, ABD'nin, Amerikan kara güçlerinin hem Irak'ta, hem de Suriye'de savaşa katılmayacağı ve sadece eğitim, istihbarat ve malzeme gibi destekler vereceklerini ifade edilmiştir. Üçüncü strateji kapsamında IŞİD'in finansmanının kesilmesi ve IŞİD ideolojisine karşı çıkılması gibi konular bulunmaktadır. Dördüncü strateji ise, IŞİD'in saldırıları sebebiyle yerlerinden edilmiş olan Sünni, Şii, Hıristiyan, Yezidi ve diğer dini azınlıklara insani yardımda bulunulmasını içermektedir.¹⁶⁵ Sonuç olarak, ABD'nin Suriye'de yaşanan insani krizin aktörlerinden birisi olarak gösterilen IŞİD terör örgütünün faaliyetlerine Suriye muhalefetine

¹⁵⁹ A.g.e.

¹⁶⁰ Ufuk Cerrah "ABD'nin Suriye Politikası", içinde (editörler: Hasret Çomak & Caner Sancaktar & Zafer Yıldırım) *Uluslararası Politikada Suriye Krizi*, İstanbul: BETA Yayıncılık, ss. 327-328.

¹⁶¹ ORSAM (2014), "ABD'nin IŞİD Stratejisi ve Irak ile Suriye'ye Olası Yansımaları".

¹⁶² *Hürriyet* (2014), "Erbil'e Dayanan IŞİD'i Vurdu", 09.08.2014, Erişim Tarihi: 08.10.2016, Erişim Adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/erbil-e-dayanan-isid-i-vurdu-26970528>.

¹⁶³ ORSAM (2014), "ABD'nin IŞİD Stratejisi ve Irak ile Suriye'ye Olası Yansımaları".

¹⁶⁴ *BBC News Türkçe* (2014), "ABD Suriye'de IŞİD'e Yönelik Hava Operasyonu Başlattı", 23.09.2014, Erişim Tarihi: 28.09.2016, Erişim Adresi: http://www.BBC.com/turkce/haberler/2014/09/140923_isid_saldiri.

¹⁶⁵ ORSAM (2014), "ABD'nin IŞİD Stratejisi ve Irak ile Suriye'ye Olası Yansımaları".

yapmış olduğu destek ve hava saldırılarıyla Dayanışmacıların insani krizlerin önlenmesi noktasında askeri müdahalede bulunulması yönünde açıklamasını desteklemektedir.

ABD ile Rusya arasında Suriye’de yaşanan insani kriz temelinde karşılıklı temaslar gerçekleştirdikleri de görülmüştür. Hatta Eylül 2016’da iki taraf arasında yapılan uzun ve zahmetli görüşme sonrasında, ABD ile Rusya arasındaki planda şu hususun üzerinde durulmuştur: ateşkesi uygulatmak. Ancak iki ülke, Suriye’de faaliyet gösteren terörist gruplar karşısında birlikte mücadele edilmesi gerektiğine dair bir karar konusunda anlaşmaya varamamışlardır.¹⁶⁶ Bunun yanında, IŞİD’in kontrol edilmesi adına ABD tarafından yapılan “*Esad ile iş birliği yapmalıyız*” şeklindeki bu açıklama, ABD’nin daha önceki “*Esad mutlaka gitmeli*” stratejisinin başarısızlığa uğradığının bir göstergesi olarak okunabilmektedir.¹⁶⁷ Yani, Obama’nın Başkanlığında, ABD, Suriye’de izlemiş olduğu pasif politika ile başarısız olmuştur. Bu tarz bir politikanın tercih edilmesinin altında yatan nedenleri ise şu şekilde özetlemek mümkündür:¹⁶⁸

- ABD Başkanı Obama, Bush’un Irak’ı işgal etmesinin yanlış bir politika olduğuna inanıyordu. Irak için yapılan operasyonun yarardan çok zarar getireceğini düşünen Obama’ya göre, Suriye’ye yapılacak karşı olası operasyon da benzer zararlara neden olacaktı.
- Irak ve Libya örneklerinde yaşanan yönetim değişikliği sonrasında ABD’nin radikal terör örgütlerinin hedefi haline gelmesi, ABD’yi Ortadoğu’da yönetim ve ülke sistemlerini değiştirme hususunda daha tedbirli davranmaya itmiştir.
- Olası Suriye müdahalesi sonrasında yaşanılacak her ABD’li asker kaybı, Obama ve Demokrat yönetime seçimlerde oy kaybı olarak geri dönecekti.
- Savaşın bütçesi, ABD ekonomisini zorlayacaktı.
- Olası Suriye müdahalesi sonrasında ABD ile Rusya karşı kaşıya getirebilirdi. Bu durum, aynı zamanda, taraflar arasında sıcak bir çatışma riskine de neden olabilirdi.

¹⁶⁶ DW Türkçe (2016), “Suriye’deki İç Savaşın Kronolojisi”, Erişim Tarihi: 02.12.2016, Erişim Adresi: <http://www.dw.com/tr/suriyedeki-ic-sava%C5%9F%C4%B1n-kronolojisi/a-19546767>.

¹⁶⁷ Reyhan Güner (2016), “Bitmeyen Kavga: Suriye-ABD İlişkilerinin Dünü, Bugünü”, s. 284.

¹⁶⁸ Sertif Demir & Hasret Çomak (2016), “NATO ve Suriye Krizi”, içinde (editörler: Hasret Çomak & Caner Sancaktar & Zafer Yıldırım) *Uluslararası Politikada Suriye Krizi*, İstanbul: BETA Yayıncılık, ss. 340-341.

- Olası Suriye müdahalesi sonrasında Esad'ın yerine gelebilecek olan radikal bir yönetim, tüm bölgenin güvenliğinin yanında İsrail'in güvenliğini de ciddi mânâda tehlikeye sokabilirdi.
- ABD'nin olası Suriye müdahalesi, P5+1 ülkeleri ile İran arasında imzalanan yapılan uranyum zenginleştirme kapasitesini azaltmaya yönelik tarihi anlaşmayı (JCPOA) olumsuz yönde etkileyebilirdi.

Sonuç olarak, ABD ile Suriye arasındaki ilişkiye bakıldığında, 1946 yılından günümüze kadarki dönem aralığında ikili ilişkilerin genelde gergin şekilde devam ettiği görülmüştür. Özellikle, ABD'nin Mart 2011'de Suriye'de başlayan ve halen bile devam eden insani krizin çözülmesi noktasında Dayanışmacıların askeri müdahalenin yapılması için devlet içerisindeki insani krizlere vurgu yapmasına askeri müdahale seçeneği yerine Suriye muhalefetine destek vererek eylemlerde bulunduğu görülmüştür. ABD'nin özellikle Obama döneminde Libya'da gerçekleştirilen müdahalenin bir benzerinin Suriye'de gerçekleştirilememesinde Rusya faktörünün de büyük etkisi olmuştur. Bunun yerine, ABD'nin, Suriye'de, bölgesel ve küresel boyutlarda etkiye neden olan IŞİD terör örgütünün faaliyetlerini engellenmeye yönelik aktif bir politika izlemeyi tercih ettiği görülmüştür. Özetle, ABD'nin Obama döneminde uyguladığı politikalara bakıldığında, Dayanışmacıların görüşleri temelinde başta Suriye muhalefetine verdiği desteklerle insani müdahale gibi askeri müdahale örneklerini gerçekleştirdiği görülmüştür.

Sonuç

İnsani müdahalenin kuramsal gelişimine bakıldığında, tarihinin sanıldığından daha derin olduğu görülmüştür. İnsani müdahaleye ilişkin yapılan tanımlamalara bakıldığında ise, birçok farklı tanım yapıldığı görülmüştür. Yapılan bu tanımlar, “kim müdahale eder?”, “kime müdahale edilir?”, “müdahalenin altında yatan gerekçeler nelerdir?” ve “kullanılan yöntem nedir?” gibi ortak sorular temelinde oluşturulmuştur.

İnsani müdahalenin tarihsel sürecinde 19. yüzyılın sonlarına doğru ismi duyulmaya başlanan insani müdahalenin oluşmasının temelinde 18. ve 19. yüzyıllarda çoğunluğu Osmanlı İmparatorluğu topraklarına yapılan müdahaleler ve bu müdahaleler sonrasında Avrupa'daki doğal ve pozitif hukukçular arasında yaşanan tartışmalar yatmaktadır. 20. yüzyıl ise, insani müdahalenin Birleşmiş Milletler nezdinde meşruiyetinin kazanılmaya çalışıldığı bir dönem olmuştur.

İnsani müdahale kavramının Uluslararası İlişkiler teorileri içerisinde en fazla İngiliz Okulu kapsamında yer bulduğu görülmüştür. Bu kavramların bu teori üzerinden adlandırılmasının temelinde İngiliz Okulu'nun İdealizm ile Realizm'in bir sentezi olması, son 60 yılda yaşamış oldukları gelişim süreci ve de İngiliz Okulu'nun güncel olması yatmaktadır.

İngiliz Okulu, 1959'da İngiliz gelenekselci akademisyenlerin çalışmaları sonrasında ortaya çıkmıştır. Bu kuramın gelişmesi için birçok akademisyenin katkısı olmasına rağmen, Hedley Bull, Barry Buzan, Timothy Dunne, John Vincent ve Martin Wight gibi isimlerin ön plana çıktığı gözlenmiştir. Sayılan bu isimlerin uluslararası toplum, devlet, düzen-adalet, insani müdahale, güvenlik ve uluslararası sistem gibi kavramları birbirlerine bağlantılı olarak ele aldıkları görülmüştür. Bu Okul kapsamında, insani müdahale yanlısı ve karşıtı görüşler ortaya koyan grupların birlikte olduğu görülmüştür: Dayanışmacılar ve Çoğulcular. Dayanışmacılara göre devletin asli görevi, insanları korumaktır. Devlet, insanları koruyamadığı zaman egemenlik hakkını kaybeder ve bu nedenle de devlete karşı müdahale hakkı ortaya çıkar. Çoğulculara göre ise, insanları korumak adına devlete karşı yapılacak olan bir insani müdahale devletin egemenliğine ve içişlerine bir saldırıdır. Bu durumdan kaynaklı olarak, Çoğulcular, insani müdahale karşıtı bir görüşe sahiptirler.

Mart 2011'de Suriye'de başlayan halk hareketleri zamanla ülke geneline yayılmış ve kanlı bir iç savaşa dönüşmüştür. Suriye'de yaşanan bu iç savaş 13 yıldır devam etmektedir. Yüzlerce, binlerce ve hatta milyonlarca insan savaş nedeniyle ya yaşamını yitirmiş, ya gözüne alınmış, ya da başka ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Bunların yaşanmasının temelinde ise Esad rejiminin ordu gücünü kullanmasının yanında, Suriye'de yaşanan otorite boşluğu nedeniyle ülkenin bazı bölgelerine IŞİD ve PKK/PYD gibi terör örgütlerinin eylemlerde bulunması yatmaktadır.

Suriye'ye karşı müdahale yapılmasını öngören devletlerden biri de ABD olmuştur. ABD'de tıpkı Dayanışmacıların insani müdahale yaklaşımında belirtildiği üzere, Suriye'de hem Esad rejimi tarafından, hem de bazı radikal terör örgütlerinin faaliyetleri sonrasında milyonlarca insanın etkilendiğini belirtmesine rağmen, Obama döneminde, Washington, savaşın maliyeti, Rusya ile karşılaşma riski ve Amerikan iç kamuoyunun etkisiyle krize müdahale etmemiştir. Bu nedenle, Başkan Obama döneminde, ABD, Suriye konusunda pasif bir politika izlemiştir.

Sonuç olarak, Suriye'de yaşanan insani krizin sonlandırılması adına Dayanışmacıların görüşleri temelinde, bölgede, insani müdahale şemsiyesi altında askeri kuvvet kullanılması noktasında gerekli zeminin oluştuğu görülmüştür. Hatta Dayanışmacıların bu söylemlerini teorik anlamda

destekleyen ve Suriye krizine olan yaklaşımları üzerinden ABD'nin de müdahalede bulunmuştur.

KAYNAKÇA

- 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü (2013), “Suriye İsyânının Kronolojisi”, 02.09.2013, Erişim Tarihi: 01.09.2016, Erişim Adresi: <https://www.21yyte.org/tr/merkezler/suriye-krizinin-kronolojisi>.
- Akgün, Birol (2012), “ABD’nin Suriye Politikası”, içinde (editör: Birol Akgün) *Suriye Krizi’nde Bölgesel ve Küresel Aktörler*, SDE Analiz, Erişim Tarihi: 02.09.2016, Erişim Adresi: <https://turkistanilibrary.com/sites/default/files/suriye-analiz.pdf>, ss. 10-15.
- *AlJazeera* (2013), “ABD Muhaliflere Yardımı Artırıyor”, 28.02.2013, Erişim Tarihi: 06.09.2016, Erişim Adresi: <http://www.aljazeera.com.tr/haber/abd-muhaliflere-yardimi-artiriyor>.
- Altınkaş, Evren (2016), “Suriye-Amerika Birleşik Devletleri İlişkileri”, içinde (editör: Barış Adıbelli) *Emperyalizmin Oyununda İkinci Perde: Arap Baharı ve Suriye*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, ss. 142-154.
- Arı, Tayyar (2013), *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*, Bursa: MKM Yayıncılık.
- Arı, Tayyar (2014), *Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri-2: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar*, Bursa: Dora Yayıncılık.
- Arslan, Sinem (2016), “Bir Egemenlik Sorunu Olarak İnsani Müdahaleler”, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, Türkiye.
- Aytaç, Gizem Bilgin (2014), *Üçüncü Dünya Güvenliği ve İnsani Müdahale: İnsan Güvenliğinden Irak Müdahalesine Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları*, İstanbul: Dezanj Yayınları.
- *BBC News Türkçe* (2014), “ABD Suriye’de IŞİD’e Yönelik Hava Operasyonu Başlattı”, 23.09.2014, Erişim Tarihi: 28.09.2016, Erişim Adresi: http://www.BBC.com/turkce/haberler/2014/09/140923_isid_saldiri.
- Bellamy, Alex J. (2017), “İnsani Müdahale”, içinde (editör: Alan Collins) *Çağdaş Güvenlik Çalışmaları*, Çeviren: Nasuh Uslu, İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, ss. 289-305.

- *Bianet* (2018), “Duma’ya Kimyasal Silah İddiaları”, 16.04.2018, Erişim Tarihi: 02.07.2018, Erişim Adresi: <https://bianet.org/bianet/siyaset/195929-dogu-guta-da-kimyasal-silah-iddialarina-karsilikli-aciklamalar>.
- Boettcher, William A. (2004), “Military Intervention Decisions Regarding Humanitarian Crises: Framing Induced Risk Behavior”, *Journal of Conflict Resolution*, Cilt 48, Sayı: 3, ss. 331-355.
- Brown, Chris (1997), *Understanding International Relations*, UK: Macmillan.
- Buçukcu, Öner (2012), “Genel Bilgiler”, (editör: Birol Akgün) *Suriye Krizi’nde Bölgesel ve Küresel Aktörler*, SDE Analiz, Erişim Tarihi: 02.09.2016, Erişim Adresi: <https://turkistanilibrary.com/sites/default/files/suriye-analiz.pdf>, ss. 4-9.
- Bull, Hedley (1971), “Order vs. Justice in International Society”, *Political Studies*, Cilt 19, Sayı: 3, ss. 269-283.
- Bull, Hedley (1977), *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*, London: Red Globe Press London.
- Bull, Hedley & Kingsbury, Benedict & Roberts, Adam (2015), *Hugo Grotius ve Uluslararası İlişkiler*, Çeviren: Burç Beşgül, İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık.
- Butterfield, Herbert & Wight, Martin (1966), *Diplomatic Investigations*, Cambridge: Harvard University Press.
- Buzan, Barry (1993), “From International System to International Society: Structural Realism and Regime Theory Meet the English School”, *International Organization*, Cilt 47, Sayı: 3, ss. 327-352.
- Buzan, Barry (2004), *From International to World Society? English School Theory and The Social Structure of Globalisation*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Buzan, Barry (2015), *İnsanlar, Devletler & Korku*, Çeviren: Emre Çıtak, İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık.
- Buzan, Barry (2015), *Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu: Toplumsal Yaklaşım*, Çeviren: Haluk Özdemir, İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık.
- Cerrah, Ufuk (2016), “ABD’nin Suriye Politikası”, içinde (editörler: Hasret Çomak & Caner Sancaktar & Zafer Yıldırım) *Uluslararası Politikada Suriye Krizi*, İstanbul: BETA Yayıncılık, ss. 319-333.

- Çakmak, Haydar (2016), *ABD'nin Askeri Müdahaleleri: 1801'den Günümüze*, Ankara: Kaynak Yayınları.
- Çapar, Gökhan (2006), "NATO'nun Kosova'ya Müdahalesinin Birleşmiş Milletler Kurucu Andlaşması Açısından Analizi", Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, Türkiye.
- Dalar, Mehmet (2016), "Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Suriye Krizindeki Tutumu", içinde (editör: Fatma Taşdemir) *Suriye: Çatışma ve Uluslararası Hukuk*, Ankara: Nobel Akademik Yayınları, ss. 1-44.
- Demir, Mert C. (2012), "Suriye Tarihi-3", *Gündem Türkiye*, 07.06.2012, Erişim Tarihi: 16.09.2016, Erişim Adresi: <http://www.gundemturkiye.com/tarih/dunya-tarihi/suriye-tarihi-3.html>.
- Demir, Sertif & Çomak, Hasret (2016), "NATO ve Suriye Krizi", içinde (editörler: Hasret Çomak & Caner Sancaktar & Zafer Yıldırım) *Uluslararası Politikada Suriye Krizi*, İstanbul: BETA Yayıncılık, ss. 335-345.
- Demirel, Naim (2013), "Uluslararası Hukukta İnsani Müdahale ve Hukuki Meşruiyet Sorunu", *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, Cilt 1, ss. 152-172.
- Devlen, Balkan & Özdamar, Özgür (2010), "Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu Kuramı: Kökenleri, Kavramları ve Tartışmaları", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 25, Sayı: 7, ss. 43-68.
- Duran, Burhanettin & Ardıç, Nurullah (2014), "Arap Baharı", içinde (editörler: Şaban Kardaş & Ali Balcı) *Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular*, İstanbul: Küre Yayınları, ss. 456-465.
- *DW Türkçe* (2016), "Suriye'deki İç Savaşın Kronolojisi", Erişim Tarihi: 02.12.2016, Erişim Adresi: <http://www.dw.com/tr/suriyedeki-i%C3%A7-sava%C5%9F%C4%B1n-kronolojisi/a-19546767>.
- Ensonhaber.com (2013), "ABD Savunma Bakanı: Suriye Kimyasal Silah Kullandı", 26.04.2013, Erişim Tarihi: 10.09.2016, Erişim Adresi: <http://www.ensonhaber.com/abd-savunma-bakani-suriye-kimyasalsilah-kullandi-2013-04-26.html>.

- Fixdal, Mona & Smith, Dan (1998), “Humanitarian Intervention and Just War”, *Mershom International Studies Review*, Cilt 2, Sayı: 42, ss. 283-321.
- Friedman, Thomas L. (2001), “Hama Rules”, *The New York Times*, 21.09.2001, Erişim Tarihi: 06.10.2016, Erişim Adresi: <http://www.nytimes.com/2001/09/21/opinion/foreign-affairs-hama-rules.html>.
- Gonzalez-Pelaez, Ana & Buzan, Barry (2003), “A Viable Project of Solidarism? The Neglected Contributions of John Vincent’s Basic Rights Initiative”, *International Relations*, Cilt 17, Sayı: 3, ss. 321-339.
- Gözen, Ramazan (2014), *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Griffiths, Martin & Roach, Steven C. & Salamon, M. Scott (2011), *Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler*, Çeviren: CESRAN, Ankara: Nobel Akademik Yayınları.
- Güner, Reyhan (2016), “Bitmeyen Kavga: Suriye-ABD İlişkilerinin Dünü, Bugünü”, içinde (editörler: Mehmet Akif Okur & Nuri Salık) *Bağımsızlıktan Arap Bahar’ına Suriye İç ve Dış Politika*, Ankara: Nobel Akademik Yayınları, ss. 263-289.
- Gürsel, Seyfettin (2013), “Dönemin Bilançosu”, içinde (editör: Baskın Oran) *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (Cilt 3: 2001-2012)*, İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 13-70.
- *Hürriyet* (2014), “Erbil’e Dayanan IŞİD’i Vurdu”, 09.08.2014, Erişim Tarihi: 08.10.2016, Erişim Adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/erbil-e-dayanan-isis-i-vurdu-26970528>.
- Jackson, Robert (2000), *The Global Covenant: Human Conduct in a World of States*, Oxford University Press.
- Jadrane, Jihane (2012), “English School and Humanitarian Intervention: The Case of Libya and Syria”, Yüksek Lisans Tezi, Groningen Üniversitesi, Hollanda, Erişim Tarihi: 17.06.2017, Erişim Adresi: http://arts.studenttheses.ub.rug.nl/16233/1/MA_2189402_J_Jadrane.pdf.
- Jorgensen, F. Aslı Ergül (2014), “İngiliz Okulu”, içinde (editörler: Şaban Kardeş & Ali Balcı) *Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular*, İstanbul: Küre Yayınları, ss. 123-136.

- Kapani, Münici (2007), *Politika Bilimine Giriş*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kardaş, Tuncay (2014), “Güvenlik”, içinde (editörler: Şaban Kardaş & Ali Balcı) *Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular*, İstanbul: Küre Yayınları, ss. 226-234.
- Kepsutlu, Benan (2016), *Amerika'nın Ortadoğu Politikası*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Klob, Robert (2003), “Note On Humanitarian Intervention”, *International Rewieved The Red Cross*, Cilt 85, Sayı: 849, ss. 119-134.
- Lake, David A. (2008), “The State and International Relations”, içinde (editörler: Duncan Snidal & Christian Reus-Smi) *The Oxford Handbook of International Relations*, Oxford University Press, ss. 41-62.
- Linklater, Andrew (2015), “İngiliz Okulu”, içinde (editörler: Scott Burchil vd.) *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Çevirenler: Ali Aslan & Muhammed Ali Ağcan, İstanbul: Küre Yayınları, ss. 84-109.
- Mercan, H. Muhammed (2016), “1970’den Günümüze Suriye Dış Politikasının Temel Parametreleri”, içinde (editörler: Mehmet Akif Okur & Nur Salık) *Bağımsızlıktan Arap Bahar'ına Suriye İç ve Dış Politika*, Ankara: Nobel Akademik Yayınları, ss. 239-289.
- ORSAM (2011), “Suriye Politik Kültüründe Tarihsel Pragmatizm, Beşar Esad Dönemi Suriye Dış Politikası ve Türkiye-Suriye İlişkileri”, Erişim Tarihi: 05.10.2016, Erişim Adresi: http://orsam.org.tr//d_hbanaliz/20111116_85raportum.pdf.
- ORSAM (2014), “ABD'nin IŞİD Stratejisi ve Irak ile Suriye'ye Olası Yansımaları”, Rapor: 191, Erişim Tarihi: 01.07.2018, Erişim Adresi: http://orsam.org.tr//d_hbanaliz/2014924_rapor191tur.pdf.
- Özlük, Erdem (2014), “Uluslararası İlişkilere Disiplinin Doğuşu, Kimliği ve Sorunları”, içinde (editörler: Şaban Kardaş & Ali Balcı) *Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular*, İstanbul: Küre Yayınları, ss. 74-84.
- Reçber, Sercan (2016), *İnsancıl Müdahale ve Koruma Sorumluluğu*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- *Sabah* (2012), “İlk Saniyeden Bugüne Suriye İç Savaşının Takvimi”, 21.11.2012, Erişim Tarihi: 06.10.2016, Erişim Adresi:

<https://www.sabah.com.tr/aktuel/2012/11/21/ilk-saniyesinden-bugune-suriye-ic-savasinin-takvimi>.

- Sarraj, Abdürrahim & Taşgın, Cihan (2015), “Arap Baharı ve Suriye İç Savaş Çatışması”, Erişim Tarihi: 06.10.2016, Erişim Adresi: <http://ife.org.tr/wp-content/uploads/2015/12/Arap-Bahar%C4%B1-ve-Suriye-%C4%B0%C3%A7%C3%87at%C4%B1%C5%9Fmas%C4%B1.pdf>.
- SETA (2011), “İsyân, Müdahale ve Sonrası: Libya’da Dönüşümün Sancıları”, Erişim Tarihi: 25.02.2019, Erişim Adresi: http://file.setav.org/Files/Pdf/20121126133624_setalibyada_donusumun_sancilari.pdf.
- SETA (2012), “Suriye’de Aktörler: Rejim, Muhalefet, Dini Yapı ve Medya”, Erişim Tarihi: 05.12.2016, Erişim Adresi: http://file.setav.org/Files/Pdf/20131009145306_suriyedeaktorlerrejimmuhalefetdiniyapivemedya.pdf.
- SETA (2014), “2013’te Dış Politika”, Erişim Tarihi: 02.07.2018, Erişim Adresi: http://file.setav.org/Files/Pdf/20140311135555_2013te-dis-politika-pdf.pdf.
- Şen, Yağmur (2013), “Suriye’de Arap Baharı”, Erişim Tarihi: 14.10.2016, Erişim Adresi: http://www.yasader.org/web/yasama_dergisi/2013/sayi23/54-79.pdf.
- Taştekin, Fehim (2015), *Suriye: Yıkıl Git, Diren Kal!*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Torun, Abdullah (2015), “İngiliz Okulu Perspektifinde NATO’nun Kosova’ya Müdahalesi”, içinde (editörler: Sibel Turan & Nergiz Özkural Köroğlu) *Uluslararası İlişkilerde Teoriden Pratiğe Güncel Yaklaşımlar*, Bursa: Dora, ss. 167-184.
- TRT Haber (2013), “Suriye’nin Dostları” Toplandı”, 28.02.2013, Erişim Tarihi: 08.10.2016, Erişim Adresi: <http://www.trthaber.com/haber/dunya/turkiyeden-suriye-icin-acil-kodlu-cagri-76583.html>.
- Türkmen, Füsün (2006), *İnsan Haklarının Yeni Boyutu: İnsancıl Müdahale*, İstanbul: Okumuş Adam Yayınları.
- Vincent, John R. (1988), “Hedley Bull and Order in International Politics”, *Millennium*, Cilt 17, Sayı: 2, ss. 195-213.
- Viotti, R. Paul & Kauppi, V. Mark (2016), *Uluslararası İlişkiler Teorisi*, Çeviren: Metin Aksoy, Ankara: Nobel Akademik Yayınları.

- Watson, Adam (1987), “Hedley Bull, State Systems and International Studies”, *Review of International Studies*, Cilt 13, Sayı: 2, ss. 147-153.
- Watson, Adam (1992), *The Evolution of International Society*, London: Routledge.
- Wheeler, J. Nicholas (2000), *Saving Strangers-Humanitarian Intervention in International Society*, Oxford University Press.
- Wight, Martin (1977), *Systems of States*, Leicester: Leicester University.
- Williams, Paul D. (2008), *Security Studies: An Introduction*, New York: Routledge.
- Yavlal, Nermin (2011), “İnsancıl Müdahalede Etik, Hukuksal ve Siyasal Sorunlar”, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Türkiye.
- Yazıcı, Nevin (2012), “Suriye Siyasi Tarihi”, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, Erişim Tarihi: 05.10.2016, Erişim Adresi:
<http://www.21yyte.org/tr/arastirma/suriye/2012/05/29/6619/suriye-siyasi-tarihi>.